

ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

พระศุภชัย ฝาสู่โก (ศุภสมุพร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

พระศุภชัย ผาสุโก (ศุภสมุพร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

AN ANALYTICAL STUDY OF THE PRACTICES OF LUANG PU CHOB
THANASAMO

The logo of Mahamakut Buddhist University is a large, intricate emblem. It features a central shield with a sunburst at the top, a stupa in the middle, and a lotus flower at the bottom. The shield is flanked by two figures holding a banner. Above the shield is a large, multi-tiered stupa. The entire emblem is surrounded by a decorative border of lotus flowers and leaves.

PHRA SUPACHI SUPASAMUIT

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES
GRADUATE SCHOOL OF VAJIRANYANAVARORASA
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ศึกษาวเคราะห์หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม
ชื่อนักศึกษา	พระศุภชัย ผาสู่โก (ศุภสมุทฺร)
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษา	พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร.

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส

(พระราชสุทิวาธิรเมธี , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(พระราชสุทิวาธิรเมธี , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร.)

กรรมการ

(พระสุทิวาธิรเมธี , ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัระภา)

กรรมการ

(พระครูปริยัติสาทร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม
ชื่อนักศึกษา	พระศุภชัย ผาสุก (ศุภสมุท)
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระมหาพงศ์พรทิตย์ สุธีโร, ดร.

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2. เพื่อศึกษาหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม และ 3. เพื่อวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) รวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก หนังสือ คุชฌินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร เว็บไซต์

ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทมุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นด้วยการฝึกศีล สมาธิ และปัญญา โดยมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอให้อุปนิสัย 2. ส่วนหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มีลักษณะโดดเด่นคือความมกน้อย สันโดษ เมตตา และการถืออุตงคัวัตร การฝึกสมาธิภาวนา และการสอนที่เน้นความเรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง 3. หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มีสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะการฝึกฝนจิตใจให้สงบและการปล่อยวางอุปาทาน แต่ก็มีเอกลักษณ์เฉพาะที่เน้นการนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรมงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม สามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนให้มีความมั่นคงทางจิตใจและศีลธรรม อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม เพื่อธำรงรักษาคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน

คำสำคัญ: หลักปฏิบัติ, หลวงปู่ชอบ ฐานสโม, พระพุทธศาสนาเถรวาท

ABSTRACT

Thesis Topic	AN ANALYTICAL STUDY OF THE PRACTICES OF LUANG PU CHOB THANASAMO
Student's Name	Phra Supachi Supasamuit
Degree Sought	Master of Arts
Program	Program in Buddhist Studies
Anno Domini	2026
Advisor	Phra Phramaha Pongtaratid Sutheero

The research titled "A Study and Analysis of the Practices of Luang Pu Chob Thansamo" aims to: 1. Study the principles of practice in Theravada Buddhism, 2. Study the practices of Luang Pu Chob Thansamo, and 3. Analyze the practices of Luang Pu Chob Thansamo. This research is qualitative research using documentary research methods, collecting data from the Tripitaka scriptures, books, dissertations, theses, articles, journals, and websites.

The research findings are as follows: 1. The principles of practice in Theravada Buddhism focus on practice for liberation through the cultivation of morality, concentration, and wisdom, with consistent practice to develop habits. 2. The practices of Luang Pu Chob Thansamo are characterized by modesty, simplicity, loving-kindness, ascetic practices, meditation training, and teaching that emphasizes simplicity yet depth. 3. The practice principles of Luang Pu Chob Thansamo are in line with Theravada Buddhist principles, particularly in training the mind to be calm and letting go of attachments. However, they also have a unique characteristic that emphasizes applying Dhamma principles concretely in daily life. This research indicates that Luang Pu Chob Thansamo's practice principles can serve as a model for developing monks and lay Buddhists to have mental stability and moral integrity. Moreover, they can be applied in education, Buddhist propagation, and social development, to preserve the values of Buddhism sustainably.

Keywords: : Principles of conduct, Luang Pu Chob Thanasamo, Theravada Buddhism

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวก ความอนุเคราะห์ และการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มอบโอกาสทางการศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา อันเป็นแนวทางในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดีและคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส พระสุทธิวิชิรเมธี, ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตศรีล้านช้าง พระครูปริยัติสาทร, ผศ.ดร. และคณาจารย์ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ตรวจสอบความถูกต้อง และเสนอแนะแนวทางปรับปรุงเนื้อหาอย่างรอบคอบ จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย และเพื่อนนักศึกษาระดับปริญญาโททุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือคำแนะนำและกำลังใจด้วยความจริงใจตลอดระยะเวลาการศึกษา รวมถึงญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาและกัลยาณมิตรทุกท่าน ที่ได้ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยความปรารถนาดีเสมอมา

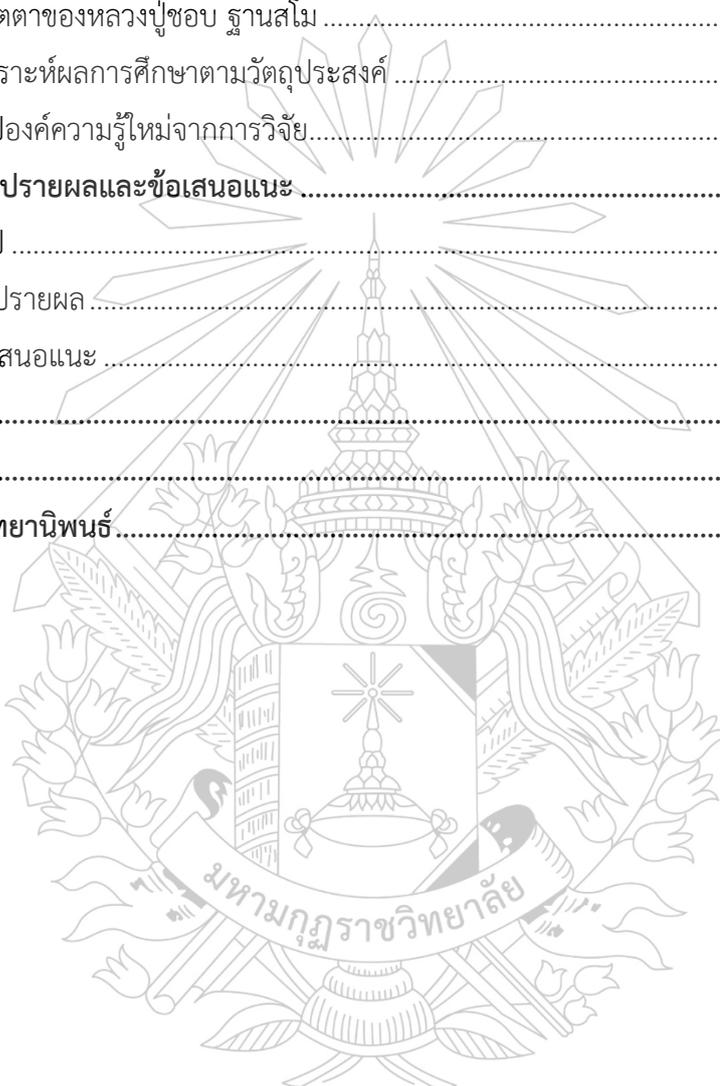
ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขออุทิศความสำเร็จในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ องค์พ่อแม่ครูบาอาจารย์หลวงปู่อุทัย สิริธโร วัดเขาใหญ่ญาณสัมปันโนและหลวงปู่อร่าม ชินวังโส วัดป่าถ้ำแก้ว ที่เป็นแบบฉบับของพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ขอจงมีส่วนแห่งกุศลนี้โดยทั่วกัน และขออำนาจพระรัตนตรัยอภิบาลคุ้มครองผู้มีพระคุณทุกท่านให้ประสบความสุข ความเจริญ และความสำเร็จในธรรมตลอดกาลนานเทอญ

พระศุภชัย ผาสุโก (ศุภสมุทฺร)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	จ
ABSTRACT	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ฌ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญคำย่อ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	2
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ	9
1.9 กรอบแนวคิดกระบวนการวิจัย	10
บทที่ 2 หลักปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาท	11
2.1 ปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาท.....	11
2.2 หลักพุทธจริยา	20
2.3 ปฏิบัติพระสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาล	35
2.4 ปฏิบัติและการพัฒนาจิตใจในพุทธศาสนา	54
2.5 สรุป	59
บทที่ 3 การศึกษาหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม	60
3.1 ประวัติและปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม	60
3.2 ปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม	64
3.3 ผลของการปฏิบัติธรรมตามแนวทางปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม	71
3.4 สรุป	74

บทที่ 4 วิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม	76
4.1 วิเคราะห์หลักปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาทกับปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม	76
4.2 วิเคราะห์หลักปฏิบัติในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทกับปฏิบัติความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม	85
4.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักปฏิบัติในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทกับปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม	91
4.4 วิเคราะห์ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์	96
4.5 สรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย	99
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	102
5.1 สรุป	102
5.2 อภิปรายผล	105
5.3 ข้อเสนอแนะ	108
บรรณานุกรม	110
ภาคผนวก	114
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	118

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 ประวัติการจำพรรษา.....62

สารบัญคำย่อ

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชุด 45 เล่ม พ.ศ.2539 ในการอ้างอิงที่เป็นสัญลักษณ์คำย่อและคำเต็ม ใช้ลักษณะเชิงอรรถมีหลักการดังต่อไปนี้

คำย่อ	คำเต็ม
พระวินัยปิฎก	
วิ.จ.	วินัยปิฎก
วิ.ม.	วินัยปิฎก มหาวรรค
วิ.มหา.	วินัยปิฎก มหาวิภังค์
พระสุตตันตปิฎก	
ขุ.อิตติ.	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ
ขุ.เถร.	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา
ขุ.เถรี.	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา
ขุ.ธ.	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธัมมปทคาถา
ขุ.ม.	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส
ขุ.อป.	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน
ขุ.อุ.	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน
ที.ปา.	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค
ที.ม.	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค
ม.ม.	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มূলปิณณาสก์
ส.ข.	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค
ส.ม.	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
อง.จตุกก.	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิปาต
อง.ติก.	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิปาต
อง.ปัญจก.	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิปาต
อง.สตุตก	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิปาต

ลักษณะเชิงอรรถสามารถอธิบายได้ ดังนี้ การใช้หมายเลขย่อในพระไตรปิฎกเป็นลักษณะแบบ 3 ตอน คือ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ม. 13/2/51 หมายถึง พระวินัยปิฎกสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย

มหาวรรค เล่ม 13 ข้อ 2 หน้า 51 พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ชุด 45 เล่ม พ.ศ.2539

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัยและมีหน้าที่อบรมสั่งสอน ดูแลจิตใจของผู้คนในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน (พระครูสุธีจริยวัฒน์, 2562) โดยพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของพระสงฆ์นั้นถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ผู้คนในสังคมมักให้ความเคารพและยึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติชีวิต ในสังคมไทยพระสงฆ์นั้นถือเป็นบุคคลสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้ที่มียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมศีลธรรมและการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชน ดังนั้นพระสงฆ์จึงดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้คนมีความศรัทธาและเคารพในพระพุทธศาสนา (พระมหาพงศ์ทราทิพย์ ก้องเสียงและคณะ, 2563) หลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในพระธรรมวินัยของพระสงฆ์จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมความศรัทธาเลื่อมใสให้กับพุทธศาสนิกชน

ในทางกลับกัน พฤติกรรมและการปฏิบัติตนที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์สามารถส่งผลกระทบต่อหลายด้าน ทั้งในแง่ของความศรัทธาของประชาชนและศีลธรรมในสังคม โดยมีผลกระทบนั้นจะเป็นการลดทอนความศรัทธาของประชาชน เมื่อพระสงฆ์แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การกระทำความผิดศีลธรรมหรือการประพฤติตัวไม่เหมาะสมจะทำให้ความเชื่อและความศรัทธาของประชาชนที่เคารพในพระพุทธศาสนาและศีลธรรมลดลงซึ่งอาจส่งผลให้คนหลีกเลี่ยงการไปวัดหรือไม่เชื่อถือในศาสนา ทำให้เสียชื่อเสียงของศาสนา เพราะพระสงฆ์ถือเป็นผู้นำทางจิตใจและศีลธรรมของชุมชน การปฏิบัติตนไม่เหมาะสมอาจทำให้พระพุทธศาสนาถูกมองในแง่ลบและทำลายความเชื่อถือในศาสนา รวมถึงไปถึงผลกระทบต่อจิตใจของลูกศิษย์และสังคม พฤติกรรมไม่เหมาะสมอาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกับผู้ที่มีมองพระสงฆ์เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังสร้างความขัดแย้งในวงการพระสงฆ์ การปฏิบัติตัวที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้เกิดการแตกแยกหรือความขัดแย้งในหมู่พระสงฆ์เองและอาจนำไปสู่ความไม่สงบในสังคมและทำให้เสียโอกาสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การที่พระสงฆ์ไม่ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมจะส่งผลกระทบต่อวงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื่องจากความเชื่อมั่นและการติดตามคำสอนของประชาชนจะลดลง (Jinjutha panthongkam, 2568)

การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและรักษาศีลธรรมมีปฏิปทาที่น่าเลื่อมใสจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับ พระสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางจิตใจและในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับสังคม จากการศึกษาปฏิปทา ของพระสงฆ์ไทย พบว่า มีพระเถระหลายรูปมีปฏิปทาและวัตรปฏิบัติที่ดีงามเป็นที่น่าเลื่อมใสควรแก่ การกราบไหว้บูชา สมควรที่จะนำมาเป็นแบบอย่างสำหรับพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะพระป่า กรรมฐานในภาคอีสานซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เช่น พระกรรมฐานใน สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต (ภิกษุวัชร สุธเสนและคณะ, 2563) ซึ่งมีพระเถระหลายรูปที่ตั้งอยู่ในความ ศรัทธาของชาวพุทธ ทั้งยังมีคุณูปการต่อการเผยแผ่พุทธศาสนา และช่วยเหลือสังคม หลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นพระกรรมฐานอีกรูปหนึ่งในสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ที่มีชื่อเสียงในวงการ พระพุทธศาสนา ท่านได้รับการยอมรับอย่างสูงในด้านการปฏิบัติธรรมและการสอนธรรมะที่มีคุณค่า ต่อผู้ฝึกปฏิบัติ หลวงปู่ชอบเป็นพระอาจารย์ที่มีวิธีการปฏิบัติธรรมที่เข้มข้น และสอนให้ศิษย์พัฒนา ตนเองทั้งในด้านศีล สมาธิและปัญญา โดยท่านเน้นการฝึกปฏิบัติธรรมในแบบที่เรียบง่ายและลึกซึ้ง (พระอนุชา อธิปถุญ (อรบุต)และคณะ, 2566) ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ อย่างมีประสิทธิภาพการปฏิบัติธรรมของหลวงปู่ชอบมุ่งเน้นที่การสงบจิตใจ การลดการยึดติดในวัตถุ และอารมณ์และการเห็นความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถหลุดพ้นจากทุกข์ได้

ดังนั้น การศึกษาปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จึงมีความสำคัญในหลายประเด็น ทั้งใน เชิงศาสนาและการพัฒนาตนเอง หลักการปฏิบัติธรรมของท่านที่เน้นการใช้ชีวิตในทางสันโดษและการ ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้มีความสงบ การศึกษาปฏิปทาของหลวงปู่ชอบยังมี ความสำคัญในแง่ของการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคที่ผู้คนเผชิญกับ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากความเครียดในชีวิตประจำวัน หลักการปฏิบัติของหลวงปู่ชอบจึงเป็นทางเลือก ในการนำสู่การเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจที่ยั่งยืนและสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมี ประสิทธิภาพต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 หลักปฏิปทาในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร และเมื่อนำไปปฏิบัติจะมีผลอย่างไร

1.2.2 หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นอย่างไร

1.2.3 ผลจากการวิเคราะห์หลักปฏิปทาหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลัก

พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 1.3.2 เพื่อศึกษาหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม
- 1.3.3 เพื่อวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกขอบเขตการศึกษาออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเอกสาร ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 เป็นหลัก ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาจาก หนังสือ ดุษฎีนิพนธ์ งานวิจัย วารสารและบทความที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการวิจัยฉบับนี้

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับหลักปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาทและหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ปฏิบัติหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนการเนินตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.5.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539

1.5.2 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร เว็บไซต์ ที่มีข้อมูลหรือเนื้อหาที่สอดคล้องสนับสนุนงานวิจัยนี้

1.5.3 ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมด จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิมาทำการวิเคราะห์เพื่อศึกษาและตีความปัญหาที่ต้องการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยการศึกษาปฏิบัติหลวงปู่ชอบ ฐานสโมและได้ทำการเรียบเรียงนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำผลงานมาจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์

1.5.4 เรียบเรียงและทำการสรุปข้อมูลและนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์ สังเคราะห์ตีความ ขยายความ เชื่อมโยงการศึกษาปฏิบัติหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่องเป็นการวิเคราะห์ปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม คาดว่าเมื่องานวิจัยสำเร็จแล้วจะมีประโยชน์ดังนี้

1.6.1 ได้ทราบถึงหลักปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาท

1.6.2 ได้ทราบหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

1.6.3 ได้ทราบผลวิเคราะห์เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโมกับแนวทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.6.4 ต้องรู้ความรู้เกี่ยวกับหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สุริพันธ์ มณีวัต (2539) หนังสือเรื่อง "ฐานสโมบูชา" ได้กล่าวว่า การฝึกสมาธิและการภาวนา เป็นวิธีที่สำคัญในการฝึกจิตให้สงบและมั่นคง การเจริญสมาธิไม่ใช่เรื่องยากหากทำด้วยความตั้งใจและความสม่ำเสมอ ท่านแนะนำให้เริ่มต้นจากการนั่งสมาธิและตั้งใจให้รู้สึกถึงลมหายใจ เมื่อจิตสงบจะสามารถเข้าใจความเป็นจริงของตัวเองและชีวิตได้อย่างชัดเจน การภาวนาในมุมมองของหลวงปู่ชอบไม่จำกัดแค่การนั่งสมาธิเท่านั้น แต่ยังสามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเดินจงกรม การทำงาน หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยสติ เมื่อเราฝึกสติให้มีความรู้ตัวในทุกขณะ จิตของเราจะไม่หลงไปตามอารมณ์หรือความคิดที่เกิดขึ้น และจะสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีปัญญา หลวงปู่ชอบยังเน้นว่า การฝึกสมาธิและการภาวนาเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและตั้งใจจริง หากเราหยุดการฝึกแม้เพียงช่วงเวลาสั้น ๆ จิตก็จะเริ่มหลงไปตามความคิดและอารมณ์ การเข้าใจธรรมะและการฝึกสมาธิจะช่วยให้เรามีจิตที่สงบ และเห็นความจริงของชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง ทำให้ชีวิตมีความสุขที่แท้จริงและพ้นจากความทุกข์ ท่านกล่าวว่า การเจริญสติในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่สำคัญ การทำทุกสิ่งด้วยความรู้สึกตัวจะทำให้จิตของเรามีความสงบและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีปัญญา ความรู้สึกตัวนี้จะช่วยให้เราทำความดีและมีความสุขอย่างแท้จริงในทุก ๆ วัน

วีรศักดิ์ โพธิ์สัจย์ (2558) หนังสือเรื่อง "หลวงปู่ชอบ ฐานสโม พระอรหันต์ผู้ทรงฤทธิ์แห่งยุค" ได้กล่าวว่า การเจริญสติว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้จิตใจของเรามีความสงบและมีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตอย่างลึกซึ้ง ท่านสอนว่า การฝึกสติไม่ใช่แค่การนั่งสมาธิ แต่ต้องฝึกในทุกขณะของชีวิต เพื่อให้จิตไม่หลงไปตามอารมณ์หรือความคิดที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา เมื่อจิตมีสติ เราจะไม่ตกอยู่ในภาวะที่ถูกครอบงำโดยกิเลสและความหลงผิด หลวงปู่ชอบยังเน้นว่า การฝึกจิตต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ต้องปฏิบัติอย่างมีวินัยและตั้งใจจริง เพราะการหยุดฝึกแม้แต่ช่วงเวลาสั้น ๆ ก็อาจทำให้จิตหลงได้ง่าย ท่านกล่าวว่า การฝึกจิตให้สงบคือการฝึกให้จิตหยุดคิดเรื่องภายนอกและหันกลับมาสู่

ภายใน เพื่อให้เห็นความจริงที่ซ่อนอยู่ในใจ การปฏิบัติธรรมจะทำให้เราเข้าใจตัวเองและธรรมชาติของโลกมากขึ้น เมื่อจิตใจสงบแล้ว การรับรู้ในสิ่งต่างๆ จะมีความชัดเจนและไม่ถูกบิดเบือนจากความคิดที่ปรุงแต่ง ท่านสอนว่า สิ่งที่สำคัญคือการทำความเข้าใจในธรรมะอย่างลึกซึ้ง และการนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้จิตได้พัฒนาไปในทางที่ดี

ปฐม นิคมานนท (2559) หนังสือเรื่อง “หลวงปู่ชอบ อริยสงฆ์แห่งแผ่นดิน” ได้กล่าวว่า การปฏิบัติธรรมไม่ใช่แค่การนั่งสมาธิ แต่ต้องปฏิบัติในทุก ๆ ขณะของชีวิต ทุกขณะเราต้องฝึกสติให้มีความรู้ตัวอยู่เสมอ ทุกอย่างในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การพูดคุย หรือการกินอาหาร ต้องทำด้วยความรู้สึกตัว รู้ทันจิตของตนเอง และไม่ให้จิตวิ่งตามอารมณ์หรือความหลงผิด” หลวงปู่ชอบยังได้ย้ำถึงความสำคัญของการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ท่านกล่าวว่า “การปฏิบัติธรรมต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่ทำครั้งคราว หากเราหยุดการฝึกแม้แต่วันเดียว จิตของเราจะเริ่มหลงไปตามความคิดและอารมณ์ ท่านแนะนำให้ฝึกจิตอย่างสม่ำเสมอ และต้องฝึกให้ดีขึ้นทุกวัน” ท่านยังได้อธิบายว่า สมาธิเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำให้จิตสงบ การฝึกสมาธิจะช่วยให้เรามีจิตที่มั่นคงและสามารถเข้าใจความจริงของชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง เมื่อจิตสงบแล้ว เราจะเห็นสภาพของความเป็นจริงอย่างชัดเจนและไม่หลงติดอยู่กับสิ่งภายนอกหรือความหลงผิดในตัวเอง

หลวงปู่ชอบเน้นว่า การปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องทำในที่เงียบสงบเพียงอย่างเดียว แต่สามารถทำในทุก ๆ สถานการณ์ของชีวิต เพราะชีวิตจริงนั้นเต็มไปด้วยความวุ่นวายและอุปสรรค เมื่อเราสามารถฝึกสติและสมาธิในชีวิตประจำวันได้ เราจะสามารถพัฒนาจิตใจให้มีความสงบและเข้าใจธรรมะได้อย่างแท้จริง

มูลนิธิพุทธสมุนไพรรักษาแผ่นดิน ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2560) หนังสือเรื่อง "พระฐานสมโ หลวงปู่ชอบ" ได้กล่าวว่า หลวงปู่ชอบได้เน้นถึงความสำคัญของการฝึกจิตและการเจริญสติในการดำเนินชีวิต ท่านกล่าวว่า การปฏิบัติธรรมไม่ใช่แค่การนั่งสมาธิ แต่ต้องทำให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน โดยการมีสติในทุกขณะ เพื่อให้เราสามารถรู้ทันอารมณ์และความคิดของตัวเอง ไม่ให้หลงไปตามกิเลสและอารมณ์ต่าง ๆ เมื่อเรามีสติ จิตของเราจะสงบและไม่ถูกครอบงำด้วยความคิดหรืออารมณ์ที่ไม่ดี หลวงปู่ชอบสอนว่า การฝึกฝนจิตใจให้สงบเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการมีจิตที่สงบจะช่วยให้เรามีปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ท่านยังกล่าวว่า การฝึกธรรมะต้องทำด้วยความตั้งใจและความสม่ำเสมอ ไม่ใช่ทำแค่ช่วงเวลาหนึ่งแต่ต้องทำเป็นประจำทุกวัน เพื่อให้จิตใจมีความมั่นคงและพัฒนาไปในทางที่ดี ท่านสอนให้เราไม่ยึดติดกับสิ่งใด ๆ ในโลกนี้และปล่อยวางจากความหลงผิดเพื่อเข้าถึงความจริงที่แท้จริงของชีวิต

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร น้อยอ่อน (2560) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โรงเรียนกระสังพิทยาคม ตำบลกระสัง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ “ผลการวิจัยพบว่า” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนาเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนกระสังพิทยาคม ตำบลกระสัง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ในโรงเรียนกระสังพิทยาคมถือเป็นวิธีการสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน ซึ่งจะช่วยสร้างฐานความรู้พื้นฐานที่มั่นคงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ศีลในบริบทนี้หมายถึงการปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยในห้องเรียน เช่น การห้ามเล่นโทรศัพท์ในห้องเรียน การเคารพเพื่อนร่วมชั้น และการรักษาความสะอาด การเข้าใจในกฎเกณฑ์และข้อบังคับจะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะเคารพสิทธิของผู้อื่น และรักษาความเรียบร้อยในสังคม การตั้งระเบียบในการอยู่ร่วมกันเช่นนี้จะเสริมสร้างความมีระเบียบวินัยในชีวิตประจำวัน และเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในตัวนักเรียน

พระมหาวิรัตน์ อาจารย์สุโก (สุวรรณโชติ) (2560) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อริยวาทปฏิบัติในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า อริยวาทปฏิบัติ ได้แก่ ข้อปฏิบัติอันเป็นวงศ์ของพระอริยเจ้า 3 ประเภท คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอนุพุทธเจ้า อริยวาทปฏิบัติเป็นข้อปฏิบัติด้วยความสันโดษ 4 อย่าง คือ (1) ความสันโดษด้วยจีวร (2) ความสันโดษด้วยบิณฑบาต (3) ความสันโดษด้วยเสนาสนะ และ (4) ความยินดีในการเจริญกุศลและละอกุศล หรือความยินดีด้วยภาวณา ปฏิบัติ 4 ข้อนี้เป็นที่รู้จักว่าเลิศ รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์เป็นของเก่าไม่ถูกกลบฝังทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต และไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน หลักธรรมที่เป็นพื้นฐานของอริยวาทปฏิบัติ ได้แก่ อามิสทานและธรรมทาน ความสันโดษ ปาติสุทธิ ศีล 4 การเว้นอนเนสนา การเว้นบุคคลและสถานที่อโคจร และการพิจารณาตระกูลที่ควรเข้าไปนั่งใกล้และไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ หลักการบำเพ็ญอริยวาทปฏิบัติในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 คือ การบริโภคน้ำปัจจัยเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของภิกษุในภาวะปกติ ได้แก่ การใช้สอยจีวรด้วยความสันโดษ การบริโภคน้ำปัจจัยเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของภิกษุในภาวะปกติ ได้แก่ การใช้สอยเสนาสนะ ด้วยความสันโดษ และ ขั้นตอนที่ 2 คือ การฝึกหัดพัฒนาตนเพื่อเจริญกุศลและละอกุศลอันจะนำตนสู่ความเป็นผู้ประเสริฐหรือพัฒนาตนสู่ความเป็นพระอริยเจ้าตามลำดับ แสดงให้เห็นภาพรวมวิถีชีวิตของพระสงฆ์ใน 2 ด้าน คือ ในตอนดำรงเพศเป็นภิกษุอยู่นี้ก็ให้พึ่งพาอาศัยปัจจัย 4 เท่าที่จำเป็น ไม่ให้มีมากจนเป็นการพอกพูนส่งเสริมกิเลสและเบียดเบียนคลุหุส ไม่ให้มีน้อยจนทำให้ตนใช้ชีวิตด้วยความขาดแคลน

หากแต่ให้มืออย่างเพียงพอต่อการรักษาชีวิตให้มีเวลาและมีเรี่ยวแรงศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าประกาศไว้

พระศรีสุทิววงศ์ (ส่ม-ส่วน ปฎิภาโณ) (2561) ได้วิจัยเรื่อง “เนกขัมมะปฏิบัติในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า 1. เนกขัมมะปฏิบัติมีความหมายสรุปได้ 3 อย่าง คือ 1) การออกบวช 2) หลักการปฏิบัติเพื่อออกจากกาม 3) ภาวะจิตที่ปลอดจากกาม คำสอนและหลักการบำเพ็ญเนกขัมมะปฏิบัตินี้มีทั้งในลัทธิอื่นนอกพระพุทธศาสนา และในพระพุทธศาสนา เป็นหลักการปฏิบัติที่มีมาก่อนสมัยพุทธกาล มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรม เช่น เนกขัมมะสุข เนกขัมมะวิตก เนกขัมมะสังกัปปะ เนกขัมมะนิสังสกถา เนกขัมมะบารมี การบำเพ็ญเนกขัมมะปฏิบัติเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตัวผู้ปฏิบัติให้เป็นผู้ไม่ถูกกามครอบงำและเป็นประโยชน์แก่สังคมช่วยให้คนในสังคมดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทันโทษของกาม 2. การบำเพ็ญเนกขัมมะปฏิบัติ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดกาม สรุปได้ 2 แนวทาง คือ 1) เนกขัมมะปฏิบัติของนักบวชนอกศาสนา คือ การบวชตาบส (ฤๅษี, ชฎิล) และปริพาชกบางตน 2) เนกขัมมะปฏิบัติในพระพุทธศาสนา คือ การบวชเป็นภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรีและสิกขมานา บุคคลที่บำเพ็ญเนกขัมมะปฏิบัติจนบรรลุผลสูงสุดละกามได้เด็ดขาด ได้แก่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอรหันต์ 3. การบำเพ็ญเนกขัมมะปฏิบัติในสังคมไทยมีพัฒนาการมาจากสมัยพุทธกาล แต่มีแนวคิดและหลักการปฏิบัติบางอย่างได้พัฒนาขึ้นในสังคมไทยจำแนกได้ 2 อย่าง คือ 1) เนกขัมมะปฏิบัติของบรรพชิต ได้แก่ การบวชเป็นภิกษุและสามเณร และ 2) เนกขัมมะปฏิบัติของคฤหัสถ์ ได้แก่ การบวชชี (สตรีนุ่งห่มผ้าขาว, โจนผม, พักอยู่ที่วัดประจำ) อุบาสก-อุบาสิกา (นุ่งห่มผ้าขาว, ไม่โกนผม, อาศัยอยู่วัดเฉพาะตอนมา ถือศีล) การบำเพ็ญเนกขัมมะปฏิบัติในสังคมจะให้ความสำคัญแก่การออกบวชมาถือศีลอยู่ที่วัดจะไม่ค่อยเน้นที่การปฏิบัติสมถกรรมฐาน-วิปัสสนากรรมฐานเพื่อละกามเหมือนในสมัยพุทธกาล

พระมหาผล นาควโร (ถ้ากลาง) (2565) ได้วิจัยเรื่อง “การดำเนินชีวิตตามหลักอปถนกกปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่าผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการดำเนินชีวิตของบรรพชิตตามหลักอปถนกกปฏิบัติในสมัยปัจจุบันนี้ไม่ค่อยได้มีการปฏิบัติ ได้แก่ (1) ด้านอินทริย์สังวรการขาดการสำรวจอินทริย์ (2) โภชนเนมัตตัญญูตา คือ การรู้จักประมาณการบริโภคอาหารไม่มากหรือน้อยจนเกินไป และ (3) ชาคริยานุโยค คือ การหมั่นประกอบความเพียรตื่นตัวอยู่เสมอ ไม่เห็นแก่นอนมาก 2) วิเคราะห์การดำเนินชีวิตตามหลักอปถนกกปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ (1) ด้าน การปฏิบัติของพระสงฆ์ควรสำรวจอินทริย์ให้มีความเหมาะสมต่อสภาพลักษณะที่ดีของพระสงฆ์ (2) ด้านโภชนเนมัตตัญญูตา พระสงฆ์ควรระวังบริโภคอาหารแต่พอประมาณโดยเลือกอาหารที่สะอาด ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเพื่อภาวะสุขภาพที่ดี (3) ด้านชาคริยานุโยค การประกอบความเพียรทั้งคั่นธรรมา คือ ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์คำสอนของพระพุทธเจ้าและวิปัสสนาธุระ คือ การเจริญวิปัสสนา ทำกิจวัตรให้สมบูรณ์ 3) รูปแบบ

การดำเนินชีวิตตามหลักอภินิหารปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา ผลที่ได้จากการปฏิบัติ คือ (1) ด้านการพัฒนาตนเอง ทำให้อยู่ดีมีความสุข (2) ด้านพระสงฆ์มีวินัยต่อการปฏิบัติ (3) ด้านศาสนา ทำให้เห็นคุณค่าหลักคำสอนที่สำคัญสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถปิดกั้นป้องกันและทำลายกิเลสเข้าสู่พระนิพพานได้จริง

ภูริเชษฐ์ สมพล (2565) ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความเป็นจริงของสรรพสิ่งตามกฎไตรลักษณ์ในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า ไตรลักษณ์เป็นหลักการที่สะท้อนถึงความเป็นธรรมชาติของทุกสิ่งในโลกและสภาพที่เกิดขึ้นตามกฎแห่งธรรมชาติหรือที่เรียกได้ว่าเป็น "ทฤษฎีแห่งความเหมาะสม" ที่สิ่งต่างๆ ทั้งหมดในโลกต่างต้องประสบกับกฎนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นหลักสัจธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อสอนให้เราตระหนักถึงธรรมชาติของชีวิตที่เป็นไปตามความจริง เมื่อเข้าใจไตรลักษณ์แล้ว เราจะเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับชีวิตและสามารถรับรู้ได้ถึงอาการต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของเรา คำว่า "ไตรลักษณ์" ประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการที่เป็นลักษณะทั่วไปของสังขารทั้งหลาย ได้แก่ การไม่เที่ยง ความทุกข์ และอนัตตา ซึ่งทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนไม่เที่ยงและต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อได้เรียนรู้เรื่อง "อนิจจัง" หรือความไม่เที่ยงของทุกสิ่ง เราจะไม่ประมาทในชีวิต เพราะรู้ว่าทุกสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นวัยที่ยังหนุ่มสาว ความแข็งแรงหรือความสุขในชีวิต การตระหนักถึงความไม่เที่ยงจึงทำให้เราไม่ยึดติดในสิ่งที่มีอยู่แต่พยายามก้าวไปข้างหน้าอย่างมุ่งมั่น เรื่อง "ทุกขัง" เมื่อได้เรียนรู้ว่า ความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เราจะเข้าใจและยอมรับมันได้ดีขึ้นจะไม่รู้สึกทุกข์ใจหรือสิ้นหวังเมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะเรารู้ว่าทุกข์เป็นสัจธรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตบางครั้งความทุกข์ก็เกิดขึ้นเพราะความยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ เมื่อเรายอมรับความทุกข์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้ ความทุกข์นั้นก็สามารถลดลงหรือหายไปได้ เพราะไม่มีความยึดมั่นหรือความตึงเครียด สุดท้าย "อนัตตา" หรือการเรียนรู้ว่า ทุกสิ่งในโลกนี้ไม่มี "ตัวตน" ที่แท้จริง จะช่วยให้เราหลุดพ้นจากการหลอกลวงต่าง ๆ ทำให้เราไม่ยึดมั่นในตัวตน ไม่ก่อให้เกิดตัณหา มานะ หรือทิฐิใหม่ๆ ที่ทำให้เกิดความทุกข์ และทำให้จิตใจของเรารู้สึกเบาและสงบขึ้น การเข้าใจและฝึกฝนไตรลักษณ์จึงเป็นการเรียนรู้เพื่อทำให้ชีวิตของเรามีความสุขที่บริสุทธิ์จากการปล่อยวางและไม่ยึดมั่นกับสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เที่ยงและเป็นทุกข์

พระครูเกษมปริยัติกิจ อารยธมโม (2567) ได้วิจัยเรื่อง “ปฏิบัติทาลองปู่คำดี” ผลการวิจัย 1) ประวัติความเป็นมาของท่าน บวชแล้วได้ศึกษาปฏิบัติธรรมกับพระอาจารย์สิงห์ ขนดาคโม และพระอาจารย์มหาปิ่น ปณฺญาโณ ท่านได้รับความเมตตา อบรม สั่งสอนและปฏิบัติภาวนาโดยยึดความสงบวิเวกภาวนาเป็นสัจจะ มกน้อย สันโดษ พุทน้อยปฏิบัติมากตามหลักอริยสัจธรรม จนถึงการละสังขาร สิริอายุได้ 83 ปี 57 พรรษา 2) ปฏิบัติที่เด่นชัดของท่าน ได้แก่ ปฏิบัติด้านการปกครอง ปฏิบัติด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และปฏิบัติด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน 3) ผลการวิเคราะห์ปฏิบัติของท่าน 3.1) ปฏิบัติด้านการปกครอง ท่านปกครองคณะศิษย์ด้วยการพัฒนาพระศาสนา ทั้งศาสนสถาน

ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล การนำปฏิบัติศาสนธรรม และศาสนกิจ เป็นผู้นำชุมชนพัฒนาวัดให้ร่มรื่น สะอาดและสงบ 3.2) ปฏิบัติด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ท่านเป็นผู้เผยแผ่ความรู้พุทธธรรม แสดงธรรมด้วยหลักปฏิสัมพันธ์ แสดงธรรมไปตามขั้นตอน ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่ทำร้ายใคร และ 3.3) ปฏิบัติด้านการปฏิบัติพระกรรมฐาน ท่านมีความสำรวมในศีลและมารยาท ยินดีในการนั่งนอนในที่สงบ และปฏิบัติพระกรรมฐานเพื่อความสงบตลอดเวลา ด้วยความมุ่งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 อานิสงค์เกิดเป็นความรู้แจ้ง ในรูป นาม ธรรมตาของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ทำให้ละอุปาทานในสิ่งทั้งปวง

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

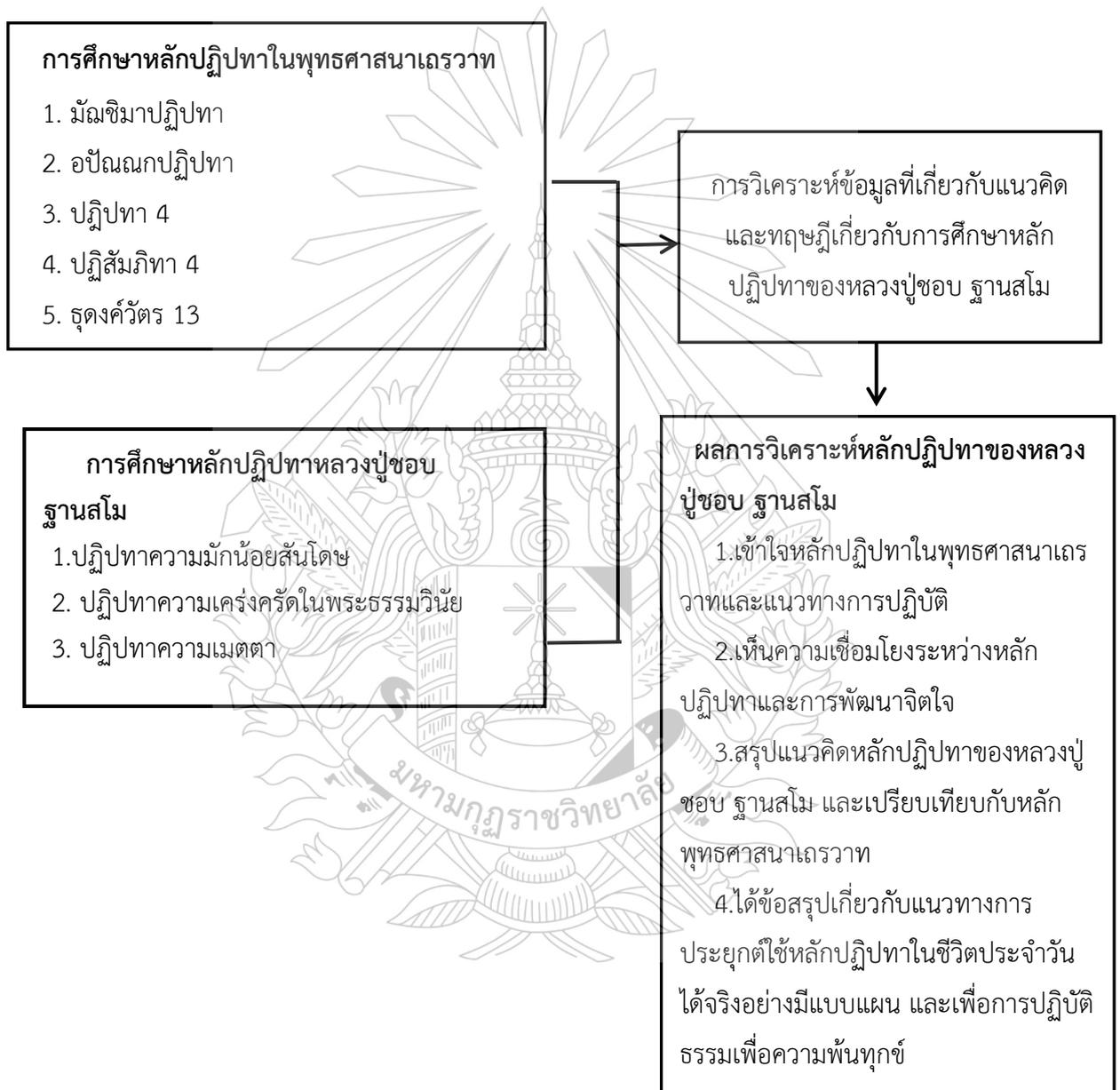
ปฏิบัติ หมายถึง แนวทางการประพฤติปฏิบัติที่บุคคลยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในบริบทของพระพุทธศาสนาหมายถึงแบบแผนการปฏิบัติธรรมและการดำรงตนตามหลักพระธรรมวินัยเพื่อให้ถึงความบริสุทธิ์แห่งจิตใจ ปฏิบัติเป็นเสมือน “เส้นทางหรือสะพาน” ที่นำไปสู่การขัดเกลาจิตใจและการพัฒนาปัญญาอย่างเป็นขั้นตอน รวมถึงการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยความเรียบง่าย สำรวม ระมัดระวัง และมีสติรู้ตัว การมีปฏิบัติที่ถูกต้องส่งผลให้การปฏิบัติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำพาจิตเข้าสู่ความสงบและการเห็นธรรมตามความเป็นจริงได้

พุทธเถรวัท หมายถึง นิกายพุทธศาสนาที่สืบทอดคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าโดยยึดตามพระไตรปิฎกฝ่ายบาลีเป็นหลัก ถือเป็นรูปแบบการสืบสายพระธรรมวินัยที่เก่าแก่ที่สุดในปัจจุบัน เน้นการปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อบรรลุความพ้นทุกข์ผ่าน พระธรรม พระวินัย พระอภิธรรม รวมถึงการดำรงชีวิตอย่างมีสำรวมและมักน้อย พุทธศาสนาเถรวัทให้คุณค่ากับความบริสุทธิ์แห่งวินัย การเจริญสติ การภาวนา และการตรวจสอบประสบการณ์ทางธรรมด้วยการเห็นตรงตามสภาวะ ไม่เน้นพิธีกรรม แต่เน้นผลแห่งการปฏิบัติที่ประจักษ์ในจิตใจ

ปฏิบัติหลวงปู่ชอบ ฐานสโม หมายถึง แบบแผนการประพฤติปฏิบัติที่ท่านยึดถือในการดำรงสมณวิถี ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของความมักน้อยสันโดษ ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย และการภาวนาอย่างไม่ย่อท้อ ปฏิบัติของท่านสะท้อนแนวทางพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตตเถระ โดยเน้นการธุดงค์ ออกป่าเขาเพื่อฝึกจิตให้มั่นคง ไม่พึ่งพาความสะดวกสบายและสิ่งปรุงแต่งทางโลก หลวงปู่ชอบดำรงตนอย่างเรียบง่าย ไม่สะสม ปราศจากความยึดมั่นในลาภสักการะ พร้อมทั้งมีเมตตาเผยแผ่ธรรมแก่ชาวบ้านในถิ่นทุรกันดารและสร้างวัดเพื่อเป็นที่พึ่งแก่ชุมชน ปฏิบัตินี้จึงเป็นแบบอย่างที่ดีเด่นชัดของการประพฤติปฏิบัติธรรม

1.9 กรอบแนวคิดกระบวนการวิจัย

การทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้มุ่งเน้นให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ได้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำมาเป็นองค์ความรู้เพื่อความเข้าใจในแนวการปฏิบัติของพระสงฆ์และเพื่อการอบรมอุบาสกอุบาสิกาให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงตามแนวทางคำสอนพระพุทธเจ้าตามพระไตรปิฎก ดังนี้

บทที่ 2

หลักปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาหลักปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาทมีความหมายเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นโดยการนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาปฏิบัติเพื่อการพัฒนาฝึกฝนจิตใจให้เบาบางจากเครื่องเศร้าหมอง จนจิตใจมีความบริสุทธิ์ 2) ข้อปฏิบัติที่ทำได้ง่ายๆ เป็นประจำอยู่ทุกวันจนเป็นนิสัยหรือเป็นวัตรปฏิบัติหรือเป็นข้อปฏิบัติที่พระอรหันต์บุคคลทั้งหลายยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ในอดีตไม่ขาดสาย

ปฏิบัติในงานวิจัยครั้งนี้ถือเอาความหมายในข้อที่ 2 มาเป็นแนวทางหลักเพื่อทำการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ทำการศึกษาในประเด็นเนื้อหาที่มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 2.1. ปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.2. หลักพุทธจริยา
- 2.3. ปฏิบัติพระสงฆ์สาวกในครั้งพระพุทธกาล
- 2.4. ปฏิบัติและการพัฒนาจิตใจในพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.5. สรุป

2.1 ปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาท

2.1.1 หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นแนวทางปฏิบัติที่ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเริ่มจากการฝึกศีล พัฒนาสมาธิและเจริญปัญญา เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถหลุดพ้นจากทุกข์และบรรลุนิพพานได้อย่างแท้จริง” ข้อความนี้สะท้อนถึงแก่นแท้ของการดำเนินชีวิตในแนวทางแห่งพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งมุ่งเน้นการฝึกฝนตนเองอย่างเป็นระบบ ให้มีวินัย ฝึกฝนให้เกิดความเคยชินชำนาญ ให้มีพฤติกรรมที่ดีอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ประยุตฺโต), 2567) เพื่อหลุดพ้นจากวิภวสังสารอันเวียนว่ายตายเกิด การเริ่มต้นด้วยการฝึกศีล คือการควบคุมกายและวาจาให้บริสุทธิ์ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่พูดเท็จ ศีลจึงเป็นพื้นฐานของความสงบแห่งจิตใจและเป็นรากฐานของการเจริญสมาธิ เมื่อศีลมั่นคง จิตจะปราศจากความฟุ้งซ่าน เกิดความสงบ เป็นเครื่องเอื้อต่อการฝึก สมาธิ ซึ่งหมายถึงการทำจิตให้แน่วแน่ มั่นคง ไม่วอกแวก สมาธิช่วยให้เกิดจิตที่ตั้งมั่น พร้อมสำหรับการเจริญ ปัญญา คือ ความรู้เห็นตามความเป็นจริง เห็นสิ่งทั้งหลายว่าเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อปัญญาเจริญเต็มที่

ย่อมนำไปสู่การละอวิชชา ตัณหา และอุปทานซึ่งเป็นเหตุของทุกข์ และทำให้สามารถเข้าถึง การบรรลุนิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตตามคติในพุทธศาสนาเถรวาท ดังนั้น ปฏิปทานี้จึงเป็นหนทางแห่งความหลุดพ้นที่เป็นระบบ มีเหตุผลและพิสูจน์ได้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง

2.1.2 มัชฌิมาปฏิปทา

มัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบหลังจากประสบทั้งความสุขในกามและความทุกข์จากการทรมานตนอย่างถึงที่สุด จนทรงเห็นชัดว่า ความสุดโต่งทั้งสองทาง ไม่ใช่หนทางแห่งการหลุดพ้นอย่างแท้จริง ความสุดโต่งประการแรกคือ

1) กามสุขัลลิกานุโยโค หมายถึง การหมกมุ่นเสพกามสุข คือการแสวงหาความพึงพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ตลอดจนความเสนาหา ความลุ่มหลงและสิ่งบันเทิงต่าง ๆ จนจิตสูญเสียความตั้งมั่นและไม่อาจพัฒนาไปสู่ปัญญาได้ ด้วยเหตุที่กามนั้นมีลักษณะดึงดูดให้หลงตาม เกิดความอยาก ความยึดและเพิ่มความพึงชานอยู่เสมอ ผู้ติดในกามสุขจึงไม่อาจเห็นความจริงของสังขาร และไม่อาจเข้าถึงความสงบที่แท้จริงได้ ส่วนความสุดโต่งอีกประการหนึ่งคือ

2) อัตตakilมถานุโยโค หมายถึงการทรมานตนด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น อดอาหาร อดหลับอดนอน กลั่นลมหายใจหรือทำกายให้ลำบากจนเกินควร ด้วยความเชื่อผิดว่าทุกข์กายจะนำไปสู่ความบริสุทธิ์ แต่แท้จริงแล้ว การทรมานกายจนเกินพอดีทำให้จิตอ่อนล้า ไม่มีเรี่ยวแรงเพียงพอสำหรับการตั้งสมาธิ และไม่สามารถใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งได้จึงกลายเป็นอีกด้านหนึ่งของความหลงผิด ไม่ต่างจากความหมกมุ่นในกามเพราะทั้งสองทางล้วนเป็นเครื่องขวางความรู้แจ้ง

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงละความสุดโต่งทั้งสองนี้ จึงทรงพบและประกาศ มัชฌิมาปฏิปทา หรือหนทางสายกลาง คือการปฏิบัติที่ตั้งอยู่ในความพอดี ไม่ตามใจกิเลสและไม่ฝืนกายใจจนเกินไป เป็นการอบรมชีวิตให้สมดุลทั้งด้านศีล สมาธิและปัญญา หมายถึง ทางดำเนินของพระอริยเจ้าเป็นเส้นทางที่ถูกต้อง ชอบธรรมและสูงส่ง ซึ่งจะนำผู้ปฏิบัติไปสู่ความพ้นทุกข์ อริยมรรคมีองค์ 8 หมายถึง ทางเส้นนี้ประกอบด้วยองค์ธรรม 8 ประการ ที่เกี่ยวเนื่องกันและต้องปฏิบัติควบคู่กันอย่างครบถ้วนจึงจะได้ผล (ส.ม.4/14/21)

อริยมรรคมีองค์ 8 ประกอบไปด้วย

1. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ คือ การเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามหลักธรรม (ส.ม. 4/14/21) เห็นความจริงของชีวิต เช่น ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา), อริยสัจ 4 และกฎแห่งกรรม คนที่มีสัมมาทิฐิ จะไม่เชื่อในสิ่งงมงาย ไม่หลงยึดติดในสิ่งที่ไม่จริงยั่งยืน เช่น เห็นความโกรธว่า

เป็นเหตุแห่งทุกข์ เห็นความแก่ ความตายว่าเป็นธรรมดา ไม่คิดว่า “ถ้าบูชาแล้วจะรวย” แต่เข้าใจว่า รวยเกิดจากเหตุคือ “ความขยัน ความดี ความไม่ประมาท”

2. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ คือ การตั้งจิต คิด หรือมุ่งหวังในทางที่ถูกต้อง (ส.ม. 4/14/21) ได้แก่ ดำริออกจากกาม ดำริไม่พยาบาท ดำริไม่เบียดเบียน เช่น ตั้งใจละความโลภ โกรธ หลง คิดแผ่เมตตา ปรรณนาดีต่อผู้อื่น ไม่คิดทำร้าย ไม่จองเวร

3. สัมมาวาจา การพูดชอบ คือ การพูดในทางที่ไม่เบียดเบียน เป็นการสื่อสารที่สุจริต และเป็นมงคล (ส.ม.4/14/21) ได้แก่ เว้นจากพูดเท็จ เว้นจากพูดส่อเสียด เว้นจากพูดคำหยาบ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ เช่น ไม่โกหกแม้เรื่องเล็กน้อย ไม่พูดให้คนแตกกัน ใช้คำพูดสุภาพ อ่อนโยน พูดด้วยเจตนาให้เกิดปัญญา ความเข้าใจ ความรัก

4. สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ คือ การประพฤติกายให้สุจริต มีเมตตา ไม่เบียดเบียน (ส.ม.4/14/21) ได้แก่ เว้นจากฆ่าสัตว์ เว้นจากลักทรัพย์ เว้นจากประพฤติผิดในกาม เช่น ช่วยเหลือผู้อื่น แทนที่จะเบียดเบียน ชื่อสัตย์ในทรัพย์สิน มีความรับผิดชอบทางเพศ

5. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ คือ การหาเลี้ยงชีพโดยทางที่สุจริต ไม่เบียดเบียน ไม่ผิดศีล ไม่ผิดธรรม อาชีพที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ (ส.ม.4/14/21) ได้แก่ ค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้าสัตว์เพื่อฆ่า ค้ายาพิษ ค้ายาเสพติด สุรา เช่น เลือกงานที่ไม่หลอกลวงผู้อื่น ไม่ค้าขายของผิดศีล ผิดกฎหมาย ทำงานด้วยความสุจริต และเมตตา

6. สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ คือ ความเพียรในการละอกุศล และเจริญกุศล (ส.ม. 4/14/21) ได้แก่ 4 อย่างเพียรละอกุศลที่ยังไม่เกิด เพียรป้องกันไม่ให้เกิดอกุศลใหม่ เพียรทำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิด เพียรรักษากุศลที่เกิดแล้วให้มั่นคง เช่น เพียรละนิสัยโกรธง่าย เพียรสร้างสติ สมาธิให้เกิดขึ้น หมั่นทำดีอย่างต่อเนื่อง ไม่หวั่นไหว

7. สัมมาสติ สติชอบ คือ การระลึกชอบ รู้ตัวทั่วพร้อม มีสติในกาย เวทนา จิต และธรรม เรียกว่า สติปัฏฐาน 4 (ส.ม.4/14/21) ได้แก่ กายนุปัสสนา รู้เท่าทันกาย เวทนานุปัสสนา รู้เท่าทัน ความรู้สึกสุข ทุกข์ จิตตานุปัสสนา รู้จิตขณะนั้นว่าโลภ โกรธ หลง หรือไม่ ธัมมานุปัสสนา รู้เหตุปัจจัยที่ทำให้กุศล อกุศลเกิดขึ้น เช่น รู้สึกตัวขณะเดิน นั่ง กิน พูด รู้เท่าทันความโกรธก่อนจะระเบิด เห็นความคิดที่หลงใหลก่อนจะยึดมั่นในความโกรธ

8. สัมมาสมาธิ สมาธิชอบ คือ การตั้งจิตให้มั่นแน่วแน่ในอารมณ์เดียว (ส.ม.4/14/21) โดยเฉพาะในกรรมฐานที่เกื้อหนุนปัญญา เช่น อานาปานสติ เมตตาภาวนา พุทธานุสติ ประกอบด้วย ฌาน 4 ชั้น ได้แก่

ปฐมฌาน	มีวิตก วิจารณ์ ปิติ สุข เอกัคคตา
ทุติยฌาน	ไม่มีวิตกวิจารณ์ เหลือปิติ สุข เอกัคคตา
ตติยฌาน	สุขลดลง เหลือเฉพาะอุเบกขา
จตุตถฌาน	เหลือเฉพาะอุเบกขา เอกัคคตา

สมาธิจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีศีลดี มีสติพร้อม และมีสมาธิเป็นแรงขับเคลื่อน ความสัมพันธ์ขององค์ธรรมแปดองค์จะมี 8 ข้อ แต่ไม่ใช่แยกกันทำทีละข้อ ทุกข้อทำไปพร้อมกัน อย่างสอดคล้อง เป็นระบบเดียวกัน เช่น มี สมาธิปฏิภาณ เป็นเข็มทิศนำทาง ใช้ สมาธิสังกัป เป็นความตั้งใจ ประพฤติ ศีล ด้วยสมาธิจาก กัมมัฏฐาน อาชีวะ เพียร สมาธิสมาธิ มีสมาธิ คอยตามรู้ ทำจิตให้มั่นด้วย สมาธิ ข้อพึงสังเกตอริยมรรค 8 ไม่ใช่ธรรมที่เรียนรู้เพียงทฤษฎี แต่ต้อง นำมา ปฏิบัติในชีวิตจริงเป็นทาง “สายกลาง” ที่หลีกเลี่ยงทั้งการทรมาณตนและการเสพสุขผู้ที่ดำเนินตาม อริยมรรค ย่อมก้าวไปสู่ การเห็นแจ้งในอริยสัจ 4 และไตรลักษณ์พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่ามรรคมีองค์ 8 นี้แล เป็นทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์โดยสิ้นเชิงหรือเรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ (ม.มู. 12/149/123) โดยเริ่มจากการประพฤติศีลเพื่อเป็นฐานให้จิตสงบมั่นคง เมื่อศีลบริสุทธิ์ จึงอบรมสมาธิ เพื่อให้จิตตั้งมั่นและเป็นหนึ่งและเมื่อจิตสงบตั้งอยู่ ก็ใช้ปัญญาเห็นตามความเป็นจริงของสังขารทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์และไร้ตัวตน ในทางปฏิบัติ มัชฌิมาปฏิปทาจึงถูกเน้นให้เป็นแนวทางปรับ จิตกายอย่างจริงจังแต่ไม่สุดโต่ง พระกรรมฐานจะละกามสุขอย่างเด็ดขาด ไม่คลุกคลี ไม่เปิดช่องให้ กามเข้ามาครอบงำ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ทรมาณตนแบบสุดโต่งตามแนวอรรถกถาญานโศก ท่านใช้ ความเพียรแบบ พอดีแต่ต่อเนื่อง อาศัยสติรู้กาย รู้จิต อยู่กับปัจจุบัน ทำความเข้าใจความเกิดดับของ สภาวะต่าง ๆ ด้วยใจที่ตั้งมั่น โดยถือว่าหนทางสายกลางคือวิธีทำให้จิตไม่เอนเอียงไปตามความพอใจ หรือความเกลียดชัง แต่ตั้งอยู่บนความรู้เท่าทัน ด้วยการดำเนินชีวิตเช่นนี้ มัชฌิมาปฏิปทาจึงไม่ใช่เพียง แนวคิด แต่เป็นวิถีปฏิบัติที่เข้าถึงการพ้นทุกข์ได้จริง ทั้งช่วยให้ละความหลงในกามและความหลงใน การทรมาณตน จนพัฒนาไปสู่จิตบริสุทธิ์ที่มีกำลังพอสำหรับการเห็นแจ้งในไตรลักษณ์ และนำไปสู่พระ นิพพานในที่สุด

2.1.3 อปัณณกปฏิปทา

อปัณณกปฏิปทา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิดพลาดหรือปฏิบัติที่แน่นอนแท้ เป็นหลักธรรมคำสอนที่สำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา ถือเป็น รากฐานอันมั่นคงที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติ

มั่นใจว่าการดำเนินชีวิตและการบำเพ็ญเพียรนั้นจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในธรรมอย่างแน่นอน และไม่ตกไปสู่ความเสื่อม (อง.ตีก 20/455/142) หลักธรรมนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในยุคที่มีลัทธิและความเชื่อหลากหลายมากมาย โดยทำหน้าที่เป็นเกณฑ์ที่เที่ยงแท้ให้ชาวพุทธใช้ยึดถือปฏิบัติเพื่อไม่ให้ไขว้เขวไปจากทางที่ถูกแก่นของหลักอแปณกปฏิบัติ คือการสร้างชีวิตที่ไม่ประมาทผ่านการควบคุมตนเองในทุกมิติของการดำรงอยู่ โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการที่ต้องปฏิบัติควบคู่กันไปอย่างสมบูรณ์ ประการแรกคือ

1) อินทริยสังวร หมายถึง ความสำรวมอินทริย์ หรือการควบคุมประสาทสัมผัสทั้งหก ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่ออารมณ์ภายนอกมากกระทบ ผู้ปฏิบัติจะต้องมี สติ กำกับอยู่เสมอ ไม่ปล่อยให้จิตเกิดความยินดี (ความดีใจอยากได้) หรือความยินร้าย (ความขัดเคือง เกลียดชัง) ในอารมณ์นั้น ๆ เพราะอายตนะคือประตูที่เปิดโอกาสให้อุศลธรรมหรือกิเลสไหลเข้ามาท่วมทับจิตใจได้ การสำรวมจึงเป็นด่านแรกของการคุ้มครองจิตและทำให้ศีลมีความบริสุทธิ์

2) โภชนมัตตัญญูตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้ประมาณในอาหาร คือการบริโภคอาหาร ด้วยความรู้จักพอดีและมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ไม่ใช่เพื่อความสนุกสนาน มัวเมา หรือประดับตกแต่งร่างกาย แต่บริโภคเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ เพื่อเอื้อกุลแก่การประพฤติพรหมจรรย์ หรือ การปฏิบัติธรรมเท่านั้น การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการระงับความหิวเก่าและป้องกันการเกิดความทุกข์ใหม่ จากการบริโภคเกินความจำเป็น ทำให้ร่างกายมีกำลังพอเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรและไม่เป็นอุปสรรคต่อการเจริญสมาธิซึ่งหลักนี้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงปริมาณอาหารเท่านั้น แต่รวมถึงคุณภาพ และเวลาในการบริโภคด้วย

3) ซาคริยานุโยค หมายถึง การประกอบความเพียรเครื่องต้น คือการหมั่นบำเพ็ญความเพียรอย่างสม่ำเสมอและไม่ปล่อยให้เวลาผ่านไปอย่างเปล่าประโยชน์ ผู้ปฏิบัติจะใช้เวลาช่วงสำคัญ เช่น หัวค่ำ และปัจฉิมยาม (หลังเที่ยงคืนถึงรุ่งสาง) ในการเดินจงกรม นั่งสมาธิหรือพิจารณาธรรม เพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากนิวรณ์และเจริญกุศลธรรมให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ การตื่นตัว และเพียรพยายามอย่างไม่ย่อท้อนี้เป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จทางธรรมเพราะความเพียรเป็นปัจจัยสำคัญในการทำลายความเกียจคร้านและความประมาท

อแปณกปฏิบัติคือการวางรากฐานชีวิตบน สติสัมปชัญญะ ความเพียรและการควบคุมตนเอง ในทุกอิริยาบถ ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นระเบียบ มีจุดมุ่งหมายและมั่นคง การปฏิบัติครบถ้วนทั้งสามส่วนนี้จึงเป็นการรับประกันว่าการดำเนินชีวิตนั้นจะเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเป็นทางดำเนินที่ไม่ผิดพลาดซึ่งจะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ได้ในที่สุด

2.1.4 ปฏิปทา 4

ปฏิปทา 4 หมายถึง ทางการปฏิบัติเพื่อไปให้ถึงจุดหมายในทางพระพุทธศาสนา มี 4 อย่างได้แก่

1) สุขาปฏิปทา ขิปปาภินยญา มีลักษณะปฏิบัติไม่หนักแต่บรรลุเร็ว ตัวอย่างพระสารีบุตรเป็นแบบอย่างของผู้มีสุขาปฏิปทาและขิปปาภินยญาอย่างเด่นชัด เพราะท่านเป็นผู้สั่งสมบารมีทางปัญญาอย่างยาวนานในอดีตชาติ จิตมีพื้นฐานแห่งความสงบ ความตั้งมั่นและความเห็นถูก เมื่อได้ฟังธรรมเพียงไม่กี่ถ้อยคำ เช่น “เอ อัมมา เหตุปปลาวา” ก็เกิดดวงตาเห็นธรรมทันทีโดยไม่ต้องผ่านการฝึกอันยากลำบาก การปฏิบัติของท่านในบวชใหม่ก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว เจริญสมาธิและปัญญา ด้วยใจที่อ่อนโยนแต่มั่นคง ไม่ต้องต่อสู้กับอุปสรรคหนักหรือความฟุ้งซ่านมากนัก ภายใน 15 วันก็บรรลุพระอรหัตผลพร้อมปฏิสัมภิทาญาณทั้งสี่ ความสุขุม ละเอียด รอบคอบและปัญญาคมกริบทำให้ท่านเห็นความจริงแห่งไตรลักษณ์ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ท่านยังมีธรรมชาติชอบพิจารณาอย่างเป็นระบบ ใช้เมตตาเป็นพื้นฐาน ทำให้การปฏิบัติเป็นไปอย่าง “สุขา” คือไม่ลำบาก และ “ขิปปาภินยญา” คือบรรลุผลเร็ว เป็นตัวอย่างของผู้ที่ไม่ต้องฝืนกายใจมากแต่เข้าถึงธรรมได้ลึกซึ่งเป็นอันดับหนึ่งในฝ่ายปัญญา

2) สุขาปฏิปทา ทันทาภินยญา มีลักษณะปฏิบัติไม่หนักแต่บรรลุช้า ตัวอย่างพระอนุรุทธเป็นแบบอย่างของผู้มีสุขาปฏิปทา ทันทาภินยญา เพราะแม้จะมีบุญบารมีทางสมาธิสูงจนได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะผู้เลิศด้วยทิพยจักขุ แต่การบรรลุพระอรหัตผลของท่านกลับต้องใช้เวลาและความพากเพียรอย่างสม่ำเสมอ ท่านมีพื้นฐานเป็นผู้มีจิตประณีต อ่อนโยน ไม่ชอบความรุนแรงหรือความลำบากเกินจำเป็น จึงเจริญสมาธิด้วยความสุขุมเยือกเย็น แต่ระหว่างทางกลับต้องพบอุปสรรคสำคัญคือ “อุปกิเลสแห่งสมาธิ 8 ประการ” เช่น ความเพลิดเพลนในแสง ความโฬารในทิพยภาพ ท่านต้องค่อย ๆ พิจารณาแยกแยะจนเห็นว่าเป็นเพียงสภาวะไม่เที่ยง จึงผ่านพ้นไปได้ทีละข้อ การฝึกของท่านไม่ใช่การทรมานตน แต่เป็นการพิจารณาอย่างละเอียด ใช้ความสม่ำเสมอ ความไม่ประมาทและการพัฒนาปัญญาอย่างลึกซึ้ง ทำยที่สุดจึงบรรลุพระอรหัตผลด้วยจิตสงบและสว่างไสว เหมาะสมกับคำว่า “สุขาปฏิปทา” คือปฏิบัติอย่างสบาย และ “ทันทาภินยญา” คือรู้ช้าต้องค่อย ๆ คลี่คลายจนเห็นความจริง

3) ทุกขาปฏิปทา ขิปปาภินยญา มีลักษณะปฏิบัติหนักแต่บรรลุเร็ว ตัวอย่างพระมหากัสสปะเป็นตัวอย่างที่เด่นที่สุดของผู้มีทุกขาปฏิปทา ขิปปาภินยญา เนื่องจากท่านชอบและเลือกปฏิบัติในแนวทางที่เคร่งครัดอย่างยิ่ง เชื่อมั่นในความมกน้อย สันโดษและความเพียรที่ไม่ย่อหย่อน

ท่านถืออุตุงควัตรอย่างมั่นคง เช่น นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ฉันทมือน้อย อยู่ป่า อยู่โคนไม้ และเดินจาริกอยู่เสมอ ความยากลำบากทั้งทางกาย เช่น ความเหน็ดเหนื่อย ความหนาวร้อนและความขาดแคลนอาหาร ไม่เคยทำให้ท่านถอยห่างจากการปฏิบัติ จิตของท่านเข้มแข็งและมีสติไม่หวั่นไหวแม้ในสถานการณ์ที่ผู้อื่นทนได้ยาก อินทรีย์ของท่านแก่กล้า ทำให้การเจริญสมาธิและการพิจารณาปัญญาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว แม้ปฏิบัติยากแต่บรรลุเร็วเพราะจิตมีพละคุณภาพสูง การตรัสรู้ของท่านจึงเป็นผลของความเพียรอันแกร่งกล้าและการถือวัตรอันเคร่งครัดสมชื่อ “ทุกขา” และ “ชิปปาภินญญา” ทำให้พระมหากัสสปะเป็นสัญลักษณ์ของผู้ปฏิบัติหนักแต่สำเร็จเร็วที่สุดรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา

4) ทุกขาปฏิบัติ ทันทาภินญญา มีลักษณะปฏิบัติหนักแต่บรรลุช้า ตัวอย่างภิกษุที่เข้าในลักษณะทุกขาปฏิบัติ ทันทาภินญญา มักเป็นผู้มีความตั้งใจแรงกล้า ชอบการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และเชื่อว่าการทรมาณตนจะทำให้เข้าถึงธรรมโดยเร็ว เช่น การอดนอนเป็นเวลานาน การเดินจงกรมจนเท้าแตก การกดข่มกายใจอย่างรุนแรง หรือการใช้ตะบะแบบสุดโต่ง หลายรูปในพระไตรปิฎกเล่าว่า เคยฝึกผิดทางมาก่อน เช่น เห็นทุกข์ทางกายเป็นทางบรรลุ แต่เพราะอินทรีย์ยังไม่แก่กล้า ความเข้าใจยังไม่ถูกต้อง การปฏิบัติเช่นนี้จึงไม่ก่อผลเร็ว กลับทำให้จิตฟุ้งซ่าน อ่อนล้า หรือเกิดมานะทิฐิแทรก ทำให้การบรรลุธรรมล่าช้า ต้องใช้เวลานานกว่าจะเห็นว่าทางสุดโต่งไม่ใช่หนทางแห่งการสิ้นทุกข์ ต้องปรับกลับสู่มัชฌิมาปฏิบัติใหม่ เมื่อได้รับคำสอนที่ถูกต้อง จึงค่อย ๆ คลายความยึดถือ ชัดเกลากิจ และค่อย ๆ บรรลุในภายหลัง ลักษณะนี้ชัดเจนว่าเป็น “ทุกขาปฏิบัติ” คือปฏิบัติยาก และ “ทันทาภินญญา” คือรู้ช้า ต้องใช้ทั้งเวลา ความอดทน และการแก้ความเห็นผิดจึงจะเข้าถึงธรรม

2.1.4 ปฏิสัมภิตา 4

ปฏิสัมภิตา 4 หมายถึง ญาณอันละเอียดลึกซึ้งของผู้บรรลุถึงความชำนาญในการจำแนกธรรม สามารถในการวิเคราะห์ แยกแยะ เจาะลึกและเข้าใจธรรมตามความเป็นจริงอย่างรอบด้าน 4 อย่าง ได้แก่

1) อัถลปฏิสัมภิตา ความแตกฉานในอรรถ (ความหมาย) คือ ความสามารถเข้าใจ “ความหมายที่แท้จริง” ของธรรมะทุกหมวดอย่างลึกซึ้ง รู้ว่าธรรมชื่อนั้นสื่อถึงอะไร ทำงานอย่างไร เหตุปัจจัยเป็นอย่างไร ผู้มีญาณขั้นนี้สามารถอธิบายความหมายของธรรมะได้กระจ่าง ชัดเจน ไม่คลาดเคลื่อน ตัวอย่างเช่น การอธิบายว่า “ทุกข์” ไม่ได้แปลว่า “ความเศร้า” แต่หมายถึง สภาพที่ทนอยู่คงเดิมไม่ได้ (อนิจจลักษณะ) เป็นต้น พระสารีบุตรเป็น “เอตทัคคะในด้านปัญญา” จึงมีความแตกฉานใน อรรถ หรือความหมายของธรรมะอย่างลึกซึ้งที่สุดในหมู่สาวก ในพระไตรปิฎกเล่าถึงเหตุการณ์ที่พระสารีบุตรสามารถอธิบายธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสเพียงสั้น ๆ ให้ภิกษุสงฆ์จำนวนมาก

เข้าใจแจ่มแจ้งได้ เช่น การอธิบาย “ปฏิจสมุปบาท” ให้เห็นความหมายละเอียดถึงเหตุปัจจัยแห่งทุกข์ และการดับทุกข์ พระสารีบุตรสามารถจับ “ความหมายแท้” ของธรรมทุกข้อและอธิบายขยายจากประโยคสั้น ๆ ให้ยาวได้โดยไม่คลาดเคลื่อนแม้แต่น้อย แสดงถึงอรรถปฏิสัมภินิเทศที่สมบูรณ์แบบ

2) ธรรมปฏิสัมภินิเทศ ความแตกฉานในธรรม (หลักการ) คือ ความเข้าใจ “ธรรมะตามความเป็นจริง” อย่างเป็นระบบ รู้หลักการ ความสัมพันธ์ระหว่างธรรม เช่น ปฏิจสมุปบาท อริยสัจ 4 สังขารธรรม สภาวะธรรมต่าง ๆ รู้ว่าอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล อะไรเป็นปัจจัยเกื้อกูลอะไร ความแตกฉานข้อนี้ทำให้ผู้บรรลุสามารถแสดงธรรมอย่างมีหลักการ สอดคล้องกับพระพุทธพจน์ทุกประการ ธรรมปฏิสัมภินิเทศ ตัวอย่าง พระมหากัจจายนเถระ ท่านเป็น “เอตทัคคะในด้านอธิบายความโดยพิสดาร” ด้วยเหตุนี้ท่านจึงโดดเด่นใน ความแตกฉานในธรรม (หลักการ) พระพุทธเจ้าตรัสธรรมสั้น ๆ แต่พระมหากัจจายนะสามารถแจกแจงเนื้อหาให้เป็นระบบ มีหลักการ และสอดคล้องกับคำสอนเดิมทุกประการ ตัวอย่างชัดเจนคือ ธรรมเทศนาที่ท่านขยายความ “มโนปุพพังคมา ธรรม” หรือการอธิบายจิต เจตสิก อายตนะ ให้เห็นความสัมพันธ์ของธรรมต่าง ๆ อย่างละเอียด จึงเป็นแบบอย่างของผู้มีธรรมปฏิสัมภินิเทศเด่นที่สุดในหมู่สาวก

3) นิรุติปฏิสัมภินิเทศ ความแตกฉานในภาษา (ถ้อยคำ) หมายถึง ความสามารถใช้ถ้อยคำได้ถูกต้อง เหมาะสม ตรงตามหลักภาษา ทั้งภาษาบาลีและการสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ผู้มีญาณข้อนี้สามารถเลือกคำอธิบายได้เหมาะกับบุคคล เหมาะกับโอกาส อธิบายเรื่องยากให้เข้าใจได้ง่าย และไม่ผิดเพี้ยนจากความหมายเดิม นิรุติปฏิสัมภินิเทศ ตัวอย่าง พระปุลณณมันตานีบุตรเถระ ท่านเป็นผู้มีวาทีศิลป์เลิศ มีความสามารถด้านถ้อยคำและภาษายิ่งกว่าสาวกรูปใด พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะ “ผู้เป็นเลิศในการแสดงธรรม” ท่านสามารถเลือกคำอธิบายธรรมะให้เหมาะกับผู้ฟังแต่ละประเภท ไม่ว่าจะเป็นปุถุชน พราหมณ์ นักบวช หรือคฤหัสถ์ ธรรมเทศนาของท่านชัดเจน ถูกต้องตามหลักภาษาและทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้รวดเร็ว แสดงถึงนิรุติปฏิสัมภินิเทศที่แตกฉานในด้านการใช้ถ้อยคำชั้นสูง

4) ปฏิภาณปฏิสัมภินิเทศ ความแตกฉานในปฏิภาณ (เขวานปัญญา) คือ ความสามารถแก้ไข ปัญหา ตอบคำถาม แสดงธรรมได้อย่างฉับไว รอบคอบ มีวาจาเป็นประโยชน์ ไม่ติดขัด รู้จักยกอุปมา เหมาะทั้งเนื้อหาและจังหวะของการแสดงธรรม พระอรหันต์ผู้มีปฏิภาณแตกฉานสามารถตอบปัญหาใด ๆ ได้ทันทีแม้ไม่ทันเตรียมตัวปฏิภาณปฏิสัมภินิเทศ ตัวอย่าง พระมหาโมคคัลลานเถระ แม้ท่านจะเป็นเอตทัคคะด้านฤทธิ์ แต่ในหลายเหตุการณ์ปรากฏชัดว่าท่านเป็นผู้มี ปฏิภาณเฉียบแหลม ตอบคำถามได้ลึกซึ้งทันทีและเข้าใจเจตนาผู้ถามอย่างรวดเร็ว เช่น ตอนถูกปริพาชกหรือเดียรถีย์ตั้งคำถามทดสอบ

ท่านสามารถย้อนถามด้วยปัญหาที่นำไปสู่การคลายความเห็นผิดได้อย่างเฉียบคม อีกทั้งยังใช้อุปมาที่เข้าใจง่าย เช่น เปรียบการระลึกชาติด้วยการมองลงน้ำใสหรือการแจจแสงสภาวะธรรมด้วยอุปมาในชีวิตประจำวัน ถือว่าเป็นตัวอย่างเด่นชัดของ ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ในหมู่สาวก

2.1.5 ชุดงค์วัตร

ชุดงค์วัตร หมายถึง การแสวงหาธรรมโดยเคร่งครัด เป็นข้อปฏิบัติพิเศษ 13 ข้อ ที่พระภิกษุสามารถถือปฏิบัติได้โดยสมัครใจ เพื่อประโยชน์ในการละกิเลสทั้งหลาย เน้นความมกน้อย สันโดษ วิเวก และความเพียรในการเจริญปัญญา ชุดงค์จึงเป็น “ปฏิปทาพิเศษ” ของพระผู้มุ่งหมายการบรรลุธรรม เป็นที่สุด (ขุ.ม.29/15/74)

ชุดงค์วัตร 13 ข้อ และความหมายในเชิง “ปฏิปทาเพื่อบรรลุธรรม”

- 1) ปังสุกุลิกังคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถือการใช้เฉพาะผ้าบังสุกุล คือผ้าที่เขาทิ้งแล้ว เช่น ผ้ายาผ ผ้าขาด หรือผ้าที่เก็บจากกองขยะ ไม่รับผ้าใหม่จากญาติโยม
- 2) เตจิวริกังคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถือการใช้ผ้าเพียง 3 ผืน คือ อันตราวาสก จีวร และสังฆาฏิ ไม่รับผ้าอื่นเพิ่ม
- 3) ปินทปาตีกังคะ หมายถึง ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ฉันทเฉพาะอาหารที่ได้จากการเดินบิณฑบาตเท่านั้น ไม่รับนิมนต์หรืออาหารพิเศษอื่น
- 4) สปัตทานจาริกังคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับบ้านเป็นวัตร คือ รับตามลำดับบ้านตามแถวเดียวกัน ไม่รับข้ามบ้านข้ามแถว หรือเที่ยวบิณฑบาตไปตามตรอก ตามห้องแถวเรียวลำดับเรื่อยไปเป็นแนวเดียวกัน ไม่ข้ามไปเลือกรับที่โน้นที่นี้ตามใจชอบ
- 5) เอกาสนิกังคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถือนั่งฉันที่อาสนะเดียวเป็นวัตร คือ ฉันวันละมื้อเดียว ลุกจากที่แล้วไม่ฉันอีกในวันนั้น
- 6) ปัตตปิณฑกังคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร คือ ถือการฉันเฉพาะในบาตรไม่ใช่ภาชนะอื่น
- 7) ชลุปัจฉาภัตติกังคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถือห้ามภตที่เขานำมาถวายภายหลัง คือเมื่อลงมือฉันแล้ว มีผู้นำอาหารมาถวายอีก ก็ไม่รับ
- 8) อารัญญิกังคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร คือ ไม่อยู่ในเสนาสนะใกล้บ้าน แต่อยู่ ป่าห่างจากบ้านอย่างน้อย 25 เส้น
- 9) รุกขมุลิกังคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร ไม่อยู่ในที่มุงบัง

10) อัปโภกาสีงคคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร คือ อยู่เฉพาะกลางแจ้ง ไม่อยู่ในที่มุงบัง หรือแม้แต่โคนไม้ (ห้ามถือในฤดูฝน)

11) โสสานีงคคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร คือ อยู่แรมคืนในป่าช้าเป็นประจำ

12) ยถาสันถิตีงคคะ หมายถึง องค์แห่งผู้ถือการอยู่ในเสนาสนะตามแต่เขาจัดให้ ไม่เลือกเสนาสนะเอาตามพอใจตัวเอง

13) เนสัชชีกังคะ หมายถึง องค์แห่งภิกษุผู้ถือการนั่งเป็นวัตร คือ ถือนั่ง ยืน เดิน เท่านั้น ไม่นอน

ธุดงค์วัตร เป็นแนวทางการปฏิบัติอันประณีตที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้สำหรับภิกษุผู้มีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าต่อการหลุดพ้น เป็น “ปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม” ที่ช่วยขัดเกลากิเลสทั้งหยาบและละเอียด โดยเฉพาะโลภะ ความรักความสบาย ความหลงในความงามและความยึดมั่นในสิ่งภายนอก ด้วยการจำกัดวัตถุ ปัจจัย และสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลาย จึงเป็นการปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่ความเรียบง่าย วิเวกและความไม่ปรุงแต่ง ธุดงค์ยังเป็น ปฏิบัติแห่งการลดอดีต อย่างแท้จริง เพราะช่วยให้ภิกษุถอยห่างจากความยึดถือในความเป็นตัวตน ทั้งในรูปร่างกาย ชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมรอบตัว การยอมลดความสบาย ยอมทนในสิ่งที่ไม่คุ้นเคยเป็นกระบวนการที่พาให้จิตใจคลายจาก “อึดอัดสัญญา” และเปิดทางให้เห็นธรรมชาติของสังขารตามความเป็นจริง ในอีกด้านหนึ่ง ธุดงค์วัตรเป็น เครื่องส่งเสริมสมาธิและปัญญา อย่างลึกซึ้ง เพราะการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย ห่างไกลสิ่งรบกวนทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำให้จิตมีโอกาสดังมั่นในความสงบและเกิดปัญญาญาณได้ง่ายขึ้น จึงนับเป็นปฏิบัติที่น่าตรงสู่บรรลผลนิพพาน นอกจากนี้ ธุดงค์วัตรยังเป็น แบบฝึกแห่งความเพียรและความไม่ประมาท หลายข้อเป็นการฝึความเคยชินและความสุขสบาย เช่น การไม่นอน การอยู่กลางแจ้งหรือการฉันอาหารเพียงมือเดียว ล้วนแล้วแต่เป็นการบมเพาะฉันทะ วิริยะและสติ ให้ตั้งมั่นไม่เสื่อมถอยและคงความตั้งใจในธรรมอยู่เสมอ ธุดงค์วัตรยังเป็น แบบอย่างของชีวิตนักบวชผู้แท้จริง ผู้ที่ไม่อยู่เพื่อโลกแต่เพื่อธรรม ผู้ที่มุ่งออกจากกองทุกข์ทั้งปวงด้วยปฏิบัติอันราบเรียบ เย็น สงบและลึกซึ้ง ธุดงค์จึงมิใช่เพียงรูปแบบแห่งการดำรงชีวิต แต่คือเส้นทางแห่งการหลุดพ้นที่งดงามในตน

2.2 หลักพุทธจริยา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์พร้อมด้วยศีล สมาธิและปัญญา หลักพุทธจริยา คือ วิถีปฏิบัติของพระพุทธเจ้า จึงเป็นแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงประพฤติปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง ซึ่งสามารถ

นำมาเป็นต้นแบบในการดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชน แนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อนำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์และการบรรลุนิพพาน โดยการรักษาศีล การฝึกสมาธิ และการพัฒนาปัญญา ตามแนวทางของ มรรคแปด ทั้งนี้ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม และมีสติในการรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเป็นปกติ (พระมหากษัตริย์ก้องเสียง, 2563) พุทธจริยา หมายถึง พระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ต่อสัตว์โลก ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทของพระพุทธเจ้าที่มีต่อ

พุทธจริยาในการสอนสั่งคมศึกษาเพื่ออนุเคราะห์โลกอย่างบูรณาการ หมายถึง หน้าที่หรือพุทธกิจประจำวัน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นที่รู้จักกันในหมู่พระสาวกว่า กิจวัตรประจำวัน 5 ประการ ได้แก่ เวลาเช้า เสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ เวลาเย็น ทรงประกาศธรรม เวลาค่ำ ทรงแสดงธรรมแก่พระสาวก เวลาเที่ยงคืน ทรงแก้ปัญหาแก่เทวดา เวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวจตราดูสัตว์โลกพุทธกิจเหล่านี้สามารถจำแนกออกเป็น พุทธจริยา 3 ประการ ได้แก่

พุทธจริยาประการที่ 1 พระพุทธเจ้าทรงเป็นกัลยาณมิตร และกัลยาณธรรมของมวลมนุษยชาติ ตลอดระยะเวลา 45 พรรษา ทรงตรัสรู้ แล้วได้ดำเนินพุทธกิจ หรือ พุทธจริยา 3 ประการ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้ พุทธจริยาประการที่หนึ่ง โลกัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ในฐานะที่ พระองค์เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมโลก ความสำเร็จในจริยาข้อนี้ทรงอาศัยพุทธกิจประจำวัน 5 ประการ คือ

ประการที่ 1 เวลาเช้า เสด็จออกบิณฑบาตเพื่อเป็นการโปรดสัตว์โลกผู้ต้องการทำบุญ

ประการที่ 2 ในเวลาเย็น ทรงแสดงธรรมแก่คนผู้สนใจในการฟังธรรม

ประการที่ 3 ในเวลาค่ำ ทรงประทานพระโอวาทให้กรรมฐานแก่ภิกษุทั้งหลาย

ประการที่ 4 ในเวลาเที่ยงคืน ทรงแสดงธรรมและตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย

ประการที่ 5 ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรม ซึ่งพระองค์ทรงแสดงแล้วได้รับผลตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น

พุทธกิจประการทั้ง 5 ประการนี้เองเป็นจุดเด่นในการทำงานของพระพุทธเจ้าจนทำให้ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาบางคนมีความรู้สึก ว่าทำไมคนแต่ก่อนบรรลุอรหันต์ง่ายเหลือเกิน ถ้าศึกษารายละเอียดแล้วจะพบว่าไม่มีคำว่าง่ายเลย เพราะนอกจากจะอาศัยวาสนาบารมีของคนเหล่านั้นเป็นฐานอย่างสำคัญแล้ว การแสดงธรรมของพระองค์นั้นเป็นระบบการทำงานที่มีการศึกษาข้อมูล การประเมินผลและการสรุปผลในการแสดงธรรมทุกครั้ง ในการแสดงธรรมของพระองค์มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่พัฒนามนุษย์เพื่อให้มนุษย์เล็งเห็นถึงความทุกข์เพื่อที่จะพัฒนาออกจากความทุกข์ที่ครองจำใจใจ

ไว้ แต่การพัฒนามนุษย์ต้องมีการพัฒนาในเชิงคุณภาพไปพร้อม ๆ กันเมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความสุขในเชิงคุณภาพก็จะถูกพัฒนาตาม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปยุตโต), 2543) หลังจากที่บุคคลนั้น ๆ ปรากฏในข่ายพระญาณของพระพุทธเจ้า คือ ทรงรู้ว่าเขาเป็นใคร มีอุปนิสัยบารมีอย่างไร ควรแสดงธรรมอะไรจึงได้ผลและหลังจากแสดงธรรมแล้ว ผลจะออกมาเป็นอย่างไร ดังนั้น การแสดงธรรมทุกครั้งของพระพุทธองค์จึงบังเกิดผลเป็นอัศจรรย์ เพราะจะทรงแสดง เฉพาะแก่ผู้เป็นพุทธเวไนย คือ สามารถแนะนำให้รู้ได้เป็นหลัก

พุทธจริยาประการที่ 2 ญาติตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เช่น การทรงมีพระ พุทธานุญาติพิเศษให้พระญาติของพระองค์ที่เป็นเดียรถีย์ (นักบวชภายนอกพระพุทธศาสนา) มาก่อน ให้เข้าบวชในพระพุทธศาสนาได้โดยไม่ต้องอยู่ติตถปิรวัสก่อน (ติตถปิรวัส คือ วิธียุกรรมสำหรับ เดียรถีย์ที่ขอบวชในพระพุทธศาสนา จะต้องประพฤติปิรวัส (การอยู่ชดใช้ หรืออยู่กรรม) ก่อน 4 เดือน หรือจนกว่าพระสงฆ์พอใจจึงจะอุปสมบทได้) หรือการที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระญาติที่ กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแนะนำให้พระญาติซึ่งกำลังจะทำสงครามกันได้เข้าใจเหตุผล และสามารถปรองดอง กันได้ (ดุสิต ปรีพูลและโสวิทย์ บำรุงภักดี, 2562)

พุทธจริยาประการที่ 3 พุทธตถจริยา ในวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ท่านได้กล่าวอาสภิวาจา ว่า "เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดแห่งโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายบัดนี้ภพใหม่ย่อมไม่มี" จากคำกล่าวของพระพุทธองค์ในวันแรกที่ทรงประสูติ ต่อมาทรงออกผนวชเมื่อพระชนมายุ 29 พรรษา และทรงตรัสรู้เมื่อพระชนมายุ 35 พรรษา เสด็จดับขันธปรินิพพานเมื่อพระชนมายุ 80 พรรษาตลอด ระยะเวลา 45 พรรษาที่พระองค์ทรงเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างไม่ย่อท้อเหน็ดเหนื่อย ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพวกพราหมณ์ชาลฺลุสโสณิ ที่เชตวันว่า "พราหมณ์เอ๋ย! เมื่อใช้จะเรียก ผู้ใดให้เป็นการถูกต้องว่าเป็นสัตว์ที่มีความไม่หลงอยู่เป็นปรกติและเกิดขึ้นเพื่อความเกื้อกูลแก่ชนเป็นอัน มาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์โดยความเกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายแล้ว เขาเมื่อจะเรียกให้ถูกต้องเช่นนี้จึงเรียกรวดถาคตนี้นี้แล ว่าเป็นสัตว์ผู้ ไม่มีความหลงอยู่ปรกติ เกิดขึ้นเพื่อความเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์" (ดุสิต ปรีพูลและ โสวิทย์ บำรุงภักดี, 2562) มีหลายเหตุการณ์ที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงความเป็นกัลยาณมิตร ให้กับพุทธบริษัท 4 ในหลายๆ ด้าน เช่น การเมืองการ ปกครอง ด้านหลักธรรมที่สำคัญต่อภิกษุสงฆ์ การโปรดบุคคลธรรมดาจนบรรลอรหัตต์หรือการให้ ความเป็นธรรมที่เท่าเทียมกันของทุกชนชั้น เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน พุทธจริยาของพระพุทธเจ้า

ต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาซึ่งแสดงถึงพุทธจริยาของพระพุทธเจ้ามีหลายเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

2.2.1 พุทธจริยาของพระพุทธเจ้าต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา

ในด้านการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา มีหลักสำคัญดังนี้ สังฆเวชนียสถาน 4 ตำบล พระอานนท์กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า เมื่อพระพุทธองค์เสด็จล่องลับไปแล้ว พระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ทั้งหลายไม่มีโอกาสได้พบพระพุทธองค์ จะทำอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสว่า"อานนท์ สังฆเวชนียสถาน 4 แห่งนี้ เป็นสถานที่ (เป็นศูนย์รวม) ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู คือ 1) สถานที่ประสูติ 2) สถานที่ตรัสรู้ 3) สถานที่แสดงปฐมเทศนา 4) สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน การที่พระองค์ตรัสเช่นนี้ ก็เพื่อให้ผู้มีศรัทธาได้ตระหนักว่า สังฆเวชนียสถานทั้ง 4 แห่งนี้เป็นตัวแทนของพระองค์ หรือเปรียบเสมือนการได้เข้าเฝ้าพระองค์โดยตรง (อง.จตุกก.21/118/180) ดังนั้น ผู้ที่ได้ไปจาริกแสวงบุญและเคารพบูชา ย่อมได้รับอานิสงส์และหลังจากตายไปแล้วจะไปเกิดในสุขคติภพ คือ โลกสวรรค์ การศึกษาพบว่า หลักพุทธจริยาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ยึดมั่นในศีล สมาธิและปัญญา เพื่อมุ่งสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ ตามรอยพระพุทธเจ้าและเหล่าพุทธสาวก พุทธจริยาแบ่งออกเป็นสามประการ ได้แก่ โลกัตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก) ญาติัตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ) และ พุทธัตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะพระพุทธเจ้า) ซึ่งสะท้อนผ่านพุทธกิจประจำวัน 5 ประการของพระพุทธองค์ นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าทรงมีบทบาทในหลายด้าน เช่น การเมืองการปกครอง โดยให้คำแนะนำที่นำไปสู่สันติสุขแทนสงครามและยังทรงแสดงความเป็นกัลยาณมิตรต่อพุทธบริษัท เช่น พระอานนท์ ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นพหูสูตและนางอัมพปาลีศัณิกาซึ่งได้รับคำสอนจนสามารถเข้าถึงธรรมะ พุทธจริยาที่พระพุทธเจ้าทรงมีต่อนายจุนทะกัมมารบุตร สะท้อนถึงพระเมตตาและปัญญาในการปกป้องผู้มีศรัทธา

2.2.2 พุทธจริยาความมกน้อยสันโดษของพระพุทธเจ้า

1) ความมกน้อยสันโดษทรงใช้จีวรจากผ้าริมทาง ผ้าบังสุกุล (วิ.มหา.2/565/90) ระหว่างพรรษาหนึ่งที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ป่าเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ ทรงพำนักอยู่กับพระอานนท์และภิกษุหมู่หนึ่ง ขณะที่พระอานนท์กราบทูลถึงจีวรใหม่ที่พ่อค้าผู้ศรัทธานำมาถวายพระพุทธเจ้าทรงตรัสอย่างสงบนิ่งว่า "อานนท์ ผ้าบังสุกุลอันเขาทิ้งแล้ว เป็นของเหมาะสมสำหรับบรรพชิตผู้สละโลก" พระองค์ทรงเล่าให้พระอานนท์ฟังว่า แต่ก่อนนั้น เมื่อครั้งยังใหม่ต่อการบวช ทรงมักออกเดินธุดงค์คนเดียวในยามรุ่งอรุณ โดยจะคอยสังเกตหาเศษผ้าที่ผู้คนทิ้งไว้ตามเชิงทาง ป่าช้า

หรือที่รกร้าง ทรงเก็บผ้าเหล่านั้นมาซักด้วยใจละเอียด เย็บต่อกันอย่างประณีตแล้วนำมาใช้เป็นจีวร บางผืนยังมีรอยเลือด รอยเปื้อน หรือขาดวิน แต่พระองค์มิได้รังเกียจ กลับยินดีว่าได้ปฏิบัติตามธรรมวินัยของนักบวชผู้มักน้อยอย่างแท้จริง วันหนึ่ง มีพราหมณ์ผู้มั่งคั่งได้เห็นพระองค์ครองจีวรเก่าขาด ก็กราบทูลถวายผ้าไหมผืนงาม พระองค์ปฏิเสธด้วยถ้อยคำอ่อนโยนว่า "จีวรนี้ได้มาด้วยวิริยะ ชัดเกล้าจิตใจเราแล้ว ไม่ควรเปลี่ยนเพื่อสนองความปรารถนาภายนอก" การกระทำเช่นนี้มีใช่เพราะความจน แต่เป็นการแสดงธรรมผ่านการดำเนินชีวิตที่ไม่ยึดติด ไม่แสวงหาความฟุ่มเฟือย ทรงเป็นแบบอย่างแห่งความพอเพียงให้ภิกษุทั้งหลายได้เห็นด้วยตา และให้สาธุชนชาวซึ่งในคุณค่าของความเรียบง่าย ซึ่งตรงต่อแนวทางแห่งสันโดษและการพ้นจากเครื่องร้อยรัดแห่งโลกธรรม

2) ความมักน้อยสันโดษทรงบิณฑบาตด้วยความเสมอภาค ณ เมืองสาวัตถี ในเช้าตรู่วันหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงครองจีวร ห่มสังฆาฏิ และถือบาตรเสด็จเข้าสู่ตัวเมืองพร้อมพระอานนท์ ท่ามกลางสายตาของผู้คนที่ต่างเฝ้ามองด้วยความเลื่อมใส พระองค์มิได้มุ่งตรงไปยังเรือนเศรษฐีหรือผู้มีฐานะ หากแต่เสด็จเรียงไปตามบ้านเรือนโดยลำดับ ไม่เลือกสถานที่ ไม่พิจารณาฐานะของผู้ให้ แม้บางบ้านถวายเพียงข้าวหยาบหรือของหยาบ พระองค์ก็ก้มศีรษะรับด้วยความสงบเสงี่ยม มิได้แสดงความยินดีหรือบ่นติ พระอานนท์รู้สึกสงสัยว่าทำไมพระศาสดาจึงไม่มุ่งไปยังเรือนของเศรษฐีผู้พร้อมถวายอาหารปรุงอย่างดี เมื่อจบภารกิจ พระอานนท์กราบทูลถาม พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “ดูก่อนอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ควรเป็นผู้สันโดษด้วยอาหารบิณฑบาตที่ได้มาโดยง่าย ไม่เลือกด้วยความยินดี ไม่รังเกียจด้วยความไม่ชอบใจ” การบิณฑบาตเช่นนี้มีใช่เพียงการแสวงหาอาหาร หากเป็นการเจริญสติ ฝึกความยินดีในสิ่งที่มี และละความทะยานอยาก พระองค์ยังตรัสเล่าเรื่องอดีตของพระองค์ก่อนตรัสรู้ฯ แม้ในยามทุกขเวทนา ขณะฝึกบำเพ็ญเพียรในป่า ก็ไม่เคยเรียกร้องอาหารชนิดใด ไม่ว่ากินข้าวเปล่า เปลือกไม้ หรือผลไม้เถื่อน ก็ทรงยินดีพอ ทรงแสดงให้เห็นว่า ความสันโดษในอาหาร เป็นการฝึกจิตให้มีขันติ และไม่ให้หลงไปตามรสชาติซึ่งเป็นเพียงสิ่งปรุงแต่งภายนอก (ส.น.16/11/17)

3) ความมักน้อยสันโดษทรงไม่ยินดีในความหรูหรา เมื่อข่าวการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแพร่ไปถึงกรุงกบิลพัสดุ์ พระเจ้าสุทโธทนะผู้เป็นพระบิดาทรงโสมนัสเป็นล้นพ้นและปรารถนาให้พระโอรสเสด็จกลับวังเพื่อครองราชสมบัติตามเดิม ทรงส่งทูตเชิญเสด็จหลายครั้ง แต่ไม่มีใครสามารถโน้มน้าวใจได้ จนเมื่อพระกาฬทายีได้นำข่าวและคำเชิญเสด็จด้วยถ้อยคำไพเราะ พระพุทธเจ้าจึงเสด็จกลับมายังเมืองกบิลพัสดุ์ เมื่อเสด็จถึง พระเจ้าสุทโธทนะทรงอ่อนวอนด้วยความรักและความหวังใบบอกว่าพระโอรสมีบุญญาธิการยิ่งใหญ่ หากกลับมาครองราชสมบัติจะทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ แต่พระพุทธเจ้าทรงตรัสอย่างอ่อนโยนว่า “เรามีได้แสวงหาอำนาจหรือสมบัติในโลก

แต่แสวงหาการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง” ทรงปฏิเสธความสุขแห่งโลกก็อย่างแน่วแน่ และกล่าวถึงทุกข์แห่งวิญญูสงสารอันไม่มีที่สิ้นสุด พระองค์มิได้ทรงตำหนิพระบิดา แต่แสดงธรรมเกี่ยวกับสังขารแห่งชีวิต ความไม่เที่ยง และการพลัดพราก แม้ในยามที่อยู่ในวัง พระองค์ก็ได้หลงใหลในความสุขสบาย เมื่อพระบิดาทรงเห็นถึงความแน่วแน่และอุดมการณ์อันสูงส่งจึงไม่เพียงแต่ไม่ขัดขวาง แต่กลับเปลี่ยนมาเป็นผู้ปฏิบัติตามธรรมในภายหลัง เหตุการณ์ครั้งนั้นแสดงให้เห็นถึงจิตสันโดษอันมั่นคงของพระพุทธองค์ ที่แม้จะถูกทูลเชิญด้วยความรักจากบุพการีก็ยังยืนหยัดในทางหลุดพ้น ไม่ยินดีในอำนาจหรือสมบัติวัตถุซึ่งเป็นเพียงสิ่งชั่วคราวในโลก (ขุ.วิมาน.26/382/313)

4) ความมักน้อยสันโดษทรงหลีกเลี่ยงอยู่ในป่า ในฤดูร้อนปีหนึ่ง เมื่อพรรษาใกล้เข้ามา พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาสถานที่วิเวกเพื่อประทับจำพรรษา ทรงเลือกป่าอิสิปตนมฤคทายวันที่อยู่ห่างจากความพลุกพล่านของเมือง ท่ามกลางเสียงนก เสียงลมและเงาไม้ พระองค์ทรงดำรงชีวิตเรียบง่าย มีใบไม้เป็นพาดาน แผ่นดินเป็นที่นอนและน้ำจากลำธารเป็นเครื่องยังชีพ ภิกษุจำนวนมากขอประทับอยู่ร่วมกับพระองค์ แต่พระพุทธเจ้าทรงให้ทุกคนแยกไปตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อฝึกวิเวก ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย การอยู่ผู้เดียวในที่สงัด เป็นเครื่องยังอริยมรรคให้เจริญ” (วิ.อง.3/48/349) พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างของผู้รักสงบ ไม่กล่าวร้าย ไม่แสวงหาการปรุงแต่ง แต่ฝึกตนให้มั่นในสติและสมาธิ แม้ในยามที่มีบุคคลมากมายต้องการเข้าเฝ้า พระองค์มักประทานเวลาพิเศษแก่ผู้มีศรัทธา โดยไม่ละเลยการบำเพ็ญภาวนา วัตรแห่งความสันโดษนี้ยังคงอยู่ตราบนิจนิรันดร์ท้ายแห่งพระชนมชีพ โดยทรงสรรเสริญการอยู่ในป่าที่สงบว่าเป็นที่เหมาะสำหรับผู้หวังความพ้นทุกข์ (วิ.ม.ม.12/50/31) เพราะทำให้จิตไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ข้องเกี่ยวกับเสียง หญิงชายหรือการปรุงแต่งจากสังคมภายนอก ทรงเป็นแบบอย่างที่สูงส่งแก่ภิกษุทั้งหลายในการแสวงหาความหลุดพ้นผ่านวิเวกวัตร มิใช่เพียงด้วยคำสอน แต่ด้วยการดำเนินชีวิตที่สันโดษอย่างสมบูรณ์

5) ความมักน้อยสันโดษทรงปฏิเสธการถวายปราสาท เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีได้สถาปนาธรรมจากพระพุทธเจ้า ณ เมืองราชคฤห์จนเกิดความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ท่านได้ตั้งจิตปรารถนาจะสร้างวัดถวายแด่พระองค์และพระภิกษุสงฆ์ จึงซื้อสวนของเจ้าเขตด้วยราคาสูงลิ่วและตั้งชื่อว่า ‘เขตวันมหาวิหาร’(วิ.จ.7/256/87) ครั้นสร้างเสร็จแล้ว ท่านเศรษฐีจึงกราบทูลเชิญพระพุทธเจ้าให้ประทับอยู่ถาวรและพร้อมถวายปราสาทหรรษาเป็นที่ประทับส่วนพระองค์แต่พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธอย่างสุภาพ ทรงตรัสว่า “ภิกษุผู้ละโลกแล้วไม่ควรยินดีในเรือนหรรษา เครื่องประดับ หรือสิ่งที่ยึดติดด้วยตา” พระองค์มิได้แสดงความยินดีหรือถือเป็นสมบัติส่วนตัว แต่ทรงใช้วิหารเพื่อแสดงธรรม โปรดเวไนยสัตว์ และให้ภิกษุพักอาศัยเท่านั้น แม้ในภายหลังจะมีคหบดีอื่นถวายวัง ถวายค้ำหนัก พระองค์ก็ทรงปฏิเสธ

เช่นกัน หากเป็นสิ่งที่เกินจำเป็น พระองค์ไม่ทรงยินดี ทรงกล่าวเสมอว่า “เรือนรื่นรมย์นำสู่ความประมาท ป่าอันวิเวกนำสู่การตื่น” แสดงถึงความรู้จักพอ ไม่แสวงหาความสะดวกสบายเกินควร การกระทำของพระองค์เป็นแบบอย่างแก่ภิกษุทั้งหลายให้รู้จักใช้สอยอย่างรู้ประมาณ มีปัจจัยพอเพียงต่อการดำเนินชีวิต ไม่ยึดติดสิ่งของแม้จะหรรษา แต่ควรตั้งมั่นอยู่ในธรรม ด้วยจิตที่สันโดษ

2.2.3 พุทธจริยาความเคร่งครัดในพระธรรมและวินัย

1. ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยทรงตำหนิภิกษุผู้แสดงอาการอันไม่เหมาะสมในที่ชุมชน ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวันในเมืองสาวัตถี มีภิกษุกลุ่มหนึ่งเข้าไปในเมืองเพื่อบิณฑบาต แต่ขณะที่เดินตามลำดับ ภิกษุบางรูปพูดคุยเสียงดัง หัวเราะ หยอกล้อกันตามทาง เมื่อกลับถึงวัด พระพุทธเจ้าทรงเรียกภิกษุเหล่านั้นมาแล้วตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย การเข้าไปบิณฑบาตเปรียบดังเข้าไปในวังของราชาสีห์ ต้องมีความสำรวม ทั้งกาย วาจา ใจ" แล้วทรงบัญญัติข้อวินัยห้ามภิกษุหัวเราะ พูดคุยหรือทำกิริยาไม่สำรวมขณะบิณฑบาต เหตุการณ์นี้แสดงถึงความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย พระองค์ไม่ทรงละเลยแม้กิริยาที่ดูเล็กน้อย เพราะทรงเห็นว่า ทุกการกระทำของภิกษุคือการแสดงธรรมแก่ชุมชน และพฤติกรรมไม่เหมาะสมแม้เล็กน้อยก็อาจทำให้ศรัทธาของญาติโยมเสื่อมลงได้ (พระกฤษฎา กตปุญโญ และจุฬารัตน์ วิชาชาติ, 2563) ทรงสอนให้ภิกษุทุกองค์ต้องสำรวมระวางในที่ชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างวัตรปฏิบัติที่บริสุทธิ์

2. ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยทรงห้ามภิกษุรับทองและเงินอย่างเด็ดขาด ในคราวหนึ่ง พ่อค้ามั่งคั่งในเมืองราชคฤห์ได้ถวายทองคำแก่ภิกษุรูปหนึ่งเพื่อใช้ในกิจของสงฆ์ ภิกษุนั้นคิดว่าจะใช้ซื้อของจำเป็นสำหรับวัด จึงรับไว้ด้วยเจตนาดี เมื่อพระพุทธเจ้าทราบข่าว ทรงเรียกภิกษุรูปนั้นมาและตรัสว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงเว้นขาดจากทองและเงิน ดุจเว้นขาดจากของเฒ่า” แล้วทรงบัญญัติอาบัติหนักแก่ภิกษุผู้รับหรือครอบครองทรัพย์สินเช่นนั้น พระพุทธเจ้าทรงมองว่า ความมั่งคั่งเป็นเครื่องผูกพันจิตใจให้ยึดติด ทรงต้องการให้ภิกษุละวางจากวัตถุภายนอกอย่างสิ้นเชิง เพื่อมุ่งมั่นในความหลุดพ้น ความเคร่งครัดข้อนี้มีได้เป็นเพียงหลักการ แต่ทรงนำมาใช้จริงอย่างเด็ดขาด เพื่อบำบัดให้จิตของผู้มีศรัทธาหลุดพ้นจากวิภวเข้าสู่กระแสแห่งโลกุตตรและ (ฉวีวรรณ สกกุลสุพิชญ์ และบาลีพุทธรักษา, 2562) เพื่อรักษาความบริสุทธิ์แห่งสงฆ์ให้มั่นคงในทุกกาลสมัย

3. ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยทรงไม่ละเว้นการตักเตือนแม้ศิษย์ใกล้ชิด พระพุทธเจ้าทรงมีพระอาณนท์เป็นพุทธอุปัฏฐากใกล้ชิดที่คอยรับใช้พระองค์ตลอด 25 พรรษา วันหนึ่ง พระอาณนท์อนุญาตให้หญิงสาวผู้หนึ่งเข้าเฝ้าโดยมิได้แจ้งล่วงหน้า ทำให้เกิดความไม่เรียบร้อย พระพุทธเจ้าทรง

ตรัสเตือนพระอานนท์ทันทีว่า “อานนท์ แม้จะมีเมตตาและหวังดีต่อผู้อื่น ต้องมีสติระลึกถึงธรรมวินัยเสมอ” การตักเตือนนี้แสดงถึงความเที่ยงตรงของพระพุทธองค์ มิได้ลำเอียงต่อศิษย์ใกล้ชิด แต่ยึดหลักธรรมวินัยเป็นใหญ่ พระองค์ทรงแสดงให้เห็นว่า แม้จะมีความรัก ความเมตตา หรือความสนิทสนมเพียงใด ก็ไม่ควรละเลยระเบียบและเหมาะสมในพระวินัย

4. ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยทรงบัญญัติพระวินัยเพราะเหตุแห่งความเสื่อมศรัทธาวันหนึ่ง ภิกษุกลุ่มหนึ่งในแคว้นวัชชีได้รับอาหารจากคฤหบดีแล้วจัดให้มีการเลี้ยงภายในวัดด้วยเสียงดนตรีและความครื้นเครง เมื่อชาวบ้านทราบเข้าก็เริ่มวิจารณ์ว่า "ภิกษุเหล่านี้มิได้ต่างจากคฤหบดี" เมื่อข่าวถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสว่า "ภิกษุไม่ควรมัวสุขในสิ่งที่ทำให้เกิดความหลงระเริง" และทรงบัญญัติข้อห้ามมิให้ภิกษุจัดงานรื่นเริงหรือกิจกรรมที่เลียนแบบคฤหบดี พระองค์ทรงเน้นว่าพระวินัยนั้นตั้งขึ้นเพื่อคุ้มครองความดีของสงฆ์ มิให้ความประมาทครอบงำ แม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อยในสายตาของบางคน หากสิ่งนั้นทำให้ผู้คนกลางแคว้น พระองค์ก็จะตัดสินใจบัญญัติเป็นวินัยทันที ซึ่งแสดงถึงความระมัดระวังและการยึดมั่นในหลักวินัยเพื่อรักษาความบริสุทธิ์แห่งศาสนา

5. ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยทรงแสดงธรรมเพื่อให้ภิกษุรู้จักข่มใจแม้ต่ออารมณ์เล็กน้อย คราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงได้ยินข่าวว่า ภิกษุบางรูปแสดงความไม่พอใจต่ออาหารที่ได้ทรงเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุผู้หวังพ้นทุกข์ ต้องฝึกฝนตนแม้ในเรื่องเล็กน้อย ถ้าจิตยังหวั่นไหวเพราะข้าวปลาอาหารแล้ว จะหลุดพ้นจากเครื่องร้อยรัดได้อย่างไร?” จากนั้นทรงเล่าอดีตของพระองค์ว่า ขณะบำเพ็ญเพียรในป่า ทรงกินเพียงผลไม้เปรี้ยวและน้ำจากลำธารโดยไม่บันแม้คำเดียว ทรงสอนว่าภิกษุต้องมีขันติ ข่มใจและไม่คาดหวังความสบาย แม้ในเรื่องเล็กที่สุด ความเคร่งครัดนี้มีได้มุ่งทำให้ลำบาก แต่เพื่อปลดปล่อยใจจากความยึดติดและนำไปสู่การหลุดพ้นโดยแท้จริง

2.2.4 พุทธจริยาความเมตตา

1. พุทธจริยาความเมตตาโปรดพระอานนท์

พระอานนท์เกิดในวรรณะกษัตริย์ ตระกูลศากยะ และออกบวชพร้อมกับศากยะอื่น ๆ ท่านบรรลุพระอรหันต์ค่อนข้างช้า คือ หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว 3 เดือน เมื่ออายุ 80 ปี สาเหตุที่ท่านบรรลุช้า เนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่ในการอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็น พหูสูต เพราะทรงจดจำคำสอนของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี และก่อนเข้ารับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก ท่านได้กราบทูลขอพรจากพระพุทธเจ้า 8 ข้อ หนึ่งในข้อที่ขอคือ "หากพระองค์ทรงแสดงธรรมในที่ลับหลังของข้าพระองค์ ขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมเรื่องนั้นแก่ข้าพระองค์อีกครั้ง

หนึ่ง"การขอพรข้อนี้ก็เพื่อป้องกันการครหา หากมีผู้ถามถึงพระสูตร คาถาหรือชาดกใด ๆ ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ที่ไหน ด้วยเหตุอะไร พระอานนท์จะสามารถตอบได้อย่างถูกต้อง มิฉะนั้น อาจถูกตำหนิว่า "ติดตามพระพุทธเจ้าเหมือนเงาตามตัว แต่กลับไม่รู้เรื่องราวสำคัญ" (ดุสิต ปรี พูล และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์, 2562)

พระพุทธเจ้าตรัสยกย่องความเป็นอัจฉริยะของพระอานนท์ 4 ประการ ได้แก่

- (1) เมื่อภิกษุบริษัทได้พบพระอานนท์ แม้เพียงได้พบก็มีใจยินดี เมื่อพระอานนท์แสดงธรรม ก็เกิดความยินดีภิกษุทั้งหลายยังไม่เต็มอิ่ม เมื่อท่านหยุดแสดง
- (2) เมื่อภิกษุณีบริษัทได้พบพระอานนท์ แม้เพียงได้พบก็มีใจยินดี เมื่อพระอานนท์แสดงธรรม ก็เกิดความยินดีภิกษุณีทั้งหลายยังไม่เต็มอิ่ม เมื่อท่านหยุดแสดง
- (3) ถ้าอุบาสกบริษัทเข้าพบอานนท์แม้เพียงได้พบก็มีใจยินดีถ้าอานนท์แสดงธรรมในอุบาสกบริษัทนั้นแม้เพียงแสดงธรรมก็มีใจยินดีอุบาสกบริษัทยังไม่เต็มอิ่มเมื่ออานนท์หยุดแสดง
- (4) ถ้าอุบาสิกาบริษัทเข้าพบอานนท์ แม้เพียงได้พบก็มีใจยินดีถ้าอานนท์แสดงธรรมในอุบาสิกาบริษัทนั้น แม้เพียงแสดงธรรมก็มีใจยินดีอุบาสิกาบริษัท ยังไม่เต็มอิ่มเมื่ออานนท์หยุดแสดงหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว 3 เดือน ท่านก็บรรลุอรหัตตในขณะที่ย่ำเท้าจากพื้นศิระษะกำลังจะถึงหมอน เพราะต้องการพักผ่อนที่สำคัญในการปฐมสังคายนา พระอานนท์ได้รับมอบหมายหน้าที่สำคัญ คือ วิสัชนาพระสูตรและพระอภิธรรม ความเป็นพหูสูตของพระอานนท์จึงมีคุณค่าอันนิตต่อพุทธศาสนา

2. ความเมตตาของพระพุทธเจ้าโปรดสุภททปริพาชก

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อสุภททปริพาชกทราบว่า พระพุทธองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในคืนนี้ พร้อมทั้งได้ยินว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงอุบัติขึ้นในโลกเป็นครั้งคราว จึงรีบมาขอเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่พระอานนท์ไม่อนุญาตให้เข้าเฝ้า เพราะพระองค์ทรงประหารและเหน็ดเหนื่อยอย่างไรก็ตาม สุภททพยายามขอเข้าเฝ้าให้ได้ เมื่อพระพุทธองค์ทรงได้ยินพระอานนท์และสุภททพูดคุยกัน จึงตรัสบอกพระอานนท์ให้อนุญาตให้สุภททเข้าเฝ้าได้เมื่อสุภททปริพาชกได้เข้าเฝ้าแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า"ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สมณพราหมณ์ที่เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นอาจารย์ที่มีชื่อเสียงเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ ซึ่งประชาชนยกย่องกันว่าเป็นคนดี ได้แก่ ปุณณะ กัสสปะ มัคขลิ โคนศาล, อชิตะ เกสกะมพล ปกุธะ กัจจายนะ สัญชัย เวลัฏฐบุตร นิครนถ์ นาฏบุตร เจ้าลัทธิเหล่านั้นทั้งหมดรู้จริงตามที่ตนกล่าวอ้างหรือไม่ หรือบางพวกอาจรู้บางพวกอาจไม่รู้"พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า "สุภททะ อย่าเลย เรื่องที่เธอถามว่าเจ้าลัทธิเหล่านั้น

ทั้งหมดรู้ตามที่ตนกล่าวอ้าง หรือไม่รู้ตามที่ตนกล่าวอ้างหรือบางพวงรู้ บางพวงไม่รู้อย่าได้สนใจเลย เราจะแสดงธรรมแก่เธอ เธอจงฟังและใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว"พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสว่า"สุภัททะ ในธรรมวินัยที่ไม่มีอริยมรรคมีองค์ 8 ย่อมไม่มีสมณะที่ 1 ย่อมไม่มีสมณะที่ 2 ย่อมไม่มีสมณะที่ 3 ย่อมไม่มีสมณะที่ 4" พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า"สุภัททะ ในธรรมวินัยที่มีอริยมรรคมีองค์ 8 ย่อมมีสมณะที่ 1 ย่อมมีสมณะที่ 2 ย่อมมีสมณะที่ 3 ย่อมมีสมณะที่ 4 ในธรรมวินัยนี้มีอริยมรรคมีองค์ 8 สมณะที่ 1 มีอยู่ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ 2 มีอยู่ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ 3 มีอยู่ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ 4 มีอยู่ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น"พระพุทธองค์ทรงทราบว่าสุภัททปริพาชกมีภารกิจสำคัญคือการแสวงหาธรรม และทรงเห็นว่าสุภัททปริพาชกเป็นผู้มีบารมีแก่กล้า พร้อมทั้งจะบรรลุธรรมอันไกลได้แล้ว พระอานนท์จึงอำนวยความสะดวกโดยพาสุภัททะไปปลงผมให้เข้ารับไตรสมณคัมภ์ จากนั้นจึงพาไปเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อรับปาฐกถาธรรมว่าด้วยกรรมฐาน ได้แก่ การพิจารณาความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตนของผม ขน เล็บ ฟัน และหนัง ต่อจากนั้นสุภัทททภิกษุได้ปฏิบัติตามคำสอน จนบรรลุอรหัตผล (ที่.ม.10/213/161) กัลยาณมิตรที่ทรงปฏิบัติต่อสุภัททปริพาชก สามารถวิเคราะห์ได้ 2 ประเด็น

(1) การเสด็จมายังเมืองกุสินารา เป็นพุทธประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะมาโปรดสุภัททปริพาชก เพื่อบำเพ็ญพุทธกิจให้สมบูรณ์ กล่าวคือ โปรดสุภัททปริพาชกให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

(2) พุทธจริยาที่ปฏิบัติต่อสุภัททปริพาชก ถือเป็นกรณียัน พระมหากษัตริย์คุณแม้พระองค์จะทรงอาพาธหนักและใกล้เสด็จดับขันธปรินิพพาน แต่ก็ยังทรงบำเพ็ญพุทธกิจโดยไม่ย่อท้อ

3. ความเมตตาของพระพุทธเจ้าโปรดองคุลิมาล ครั้งหนึ่งในแคว้นโกศล มีโจรชื่อ “องคุลิมาล” ที่ฆ่าคนโดยดัดนิ้วมือมาร้อยเป็นพวงมาลัย พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยพระญาณว่า โจรผู้นี้มีบาปหนักแต่จิตยังมีช่องแห่งกุศล หากทรงโปรดทัน เขาจะกลับใจได้ พระองค์จึงเสด็จเข้าไปในป่าอย่างสงบ องคุลิมาลเห็นพระองค์เดินช้า ๆ ก็ไล่ตามหมายจะฆ่า แต่ไม่ทัน จึงร้องว่า สมณะ หยุดก่อน พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า เราหยุดแล้ว ท่านเองต่างหากที่ยังไม่หยุด โจรตกตะลึงในวาทะ จึงขอฟังธรรม พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมด้วยความเมตตาอย่างลึกซึ้ง ทำให้ใจขององคุลิมาลอ่อนลง จนยอมวางดาบ กราบแทบพระบาท และขอบวชในพระธรรมวินัยนับแต่นั้นมา องคุลิมาลกลายเป็นพระภิกษุผู้เคร่งครัด และในที่สุดได้บรรลุอรหัตต์ ความเมตตาของพระพุทธเจ้าจึงมิใช่เพียงการให้อภัย แต่เป็นพลังเปลี่ยนชีวิตจากคนพาลให้เป็นพระอริยะอย่างแท้จริง (ม.ม.13/525/359)

4. ความเมตตาของพระพุทธเจ้าโปรดพญาชังนาพาศิริ

ครั้งหนึ่งในกรุงราชคฤห์ พระเทวทัตได้วางแผนปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า ด้วยความริษยาในพระเกียรติยศของพระองค์ จึงได้ไปยุยงพระเจ้าชนกะ พระราชาผู้ทรงเลี้ยงชังพญาพาศิริ ให้ปล่อยช้างที่กำลังตกมัน วิ่งเข้ามาทำร้ายพระบรมศาสดา ขณะเสด็จบิณฑบาตตามปกติในเมือง เมื่อถึงเวลา พระเทวทัตจึงให้ความรู้ชังปล่อยชังนาพาศิริในขณะที่พระพุทธเจ้ากำลังเสด็จมา ชังตัวนั้นดุร้าย มีกำลังมหาศาล หูผึ้ง งวงแกว่ง หายใจพืดพืดอย่างดุเดือด ผู้คนแตกตื่นวิ่งหนีไปทุกทิศ แม้แต่ภิกษุผู้ติดตามก็ต้องหลบหนีเพราะหวั่นเกรงต่ออันตราย มีเพียงพระอานนท์เท่านั้นที่ยังยืนขวางพระพักตร์เพื่อปกป้องพระพุทธองค์ด้วยความจงรักภักดี แต่พระพุทธเจ้าทรงใช้พระหัตถ์ห้ามพระอานนท์ พร้อมตรัสว่า “หลีกไปเถิดอานนท์” แล้วพระองค์ทรงประทับยืนอย่างมั่นคง พร้อมเปล่งพระรัศมีไปทั่วพระวรกาย ขณะเดียวกันทรงแผ่ เมตตาจิตอย่างแรงกล้า ไปยังพญาชังนาพาศิริ ด้วยพลังแห่งเมตตาบารมีอันไม่มีประมาณนั้น กระแสจิตของพระองค์สามารถซึมซาบเข้าถึงใจของสัตว์เดรัจฉาน ชังนาพาศิริที่เคยดุร้ายหยุดชะงักลง หูดก งวงห้อย น้ำตาไหลออกจากดวงตาอันแดงก่ำ มันค่อย ๆ เดินเข้ามาหาพระพุทธเจ้า คุกเข่าลงงูงทูลละอองพระบาทเบื้องหน้า เอาด้วยอาการอ่อนน้อม พระพุทธเจ้าจึงยกพระหัตถ์ลูบกระหม่อมของมันด้วยความเมตตา พร้อมตรัสว่า “เจ้านี้เกิดมาเป็นสัตว์เดรัจฉาน แต่ยังมีจิตศรัทธา ดีกว่ามนุษย์บางคนที่มีจิตใจโหดร้าย” ผู้คนที่เห็นเหตุการณ์ต่างพากันตะลึงแล้วเปล่งเสียงสาธุด้วยความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลถามว่า พระองค์ใช้อะไรจึงสามารถระงับความดุร้ายของชังได้ พระองค์ตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมตตาจิตนี้แล เป็นอาวุธชั้นสูงสุด ที่แม้สัตว์เดรัจฉานก็ยังยอมจำนน” (วิ.จ.7/380/155)

เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงพระเมตตาของพระพุทธเจ้าที่มีได้จำกัดอยู่เพียงต่อมนุษย์เท่านั้น แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็ยังได้รับพระกรุณา ทรงมองเห็นจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์ในสัตว์ทั้งหลาย และเปิดโอกาสให้สรรพสัตว์ได้สัมผัสธรรมะตามกำลังของตน ทรงเป็นบรมครูผู้ไม่ถือโกรธ ไม่เบียดเบียน ไม่ทรงใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา แม้มีผู้คิดร้าย ทรงเลือกใช้เมตตาชนะความโหดร้ายและความรักเอาชนะความกลัว

5. ความเมตตาของพระพุทธเจ้าโปรดนายจุนทะกัมมารบุตร

นายจุนทะกัมมารบุตรเป็นบุตรของช่างทองแห่งเมืองปาวา เมื่อทราบข่าวพระพุทธองค์เสด็จมาพำนักที่สวนมะม่วงของตน จึงเดินทางไปเฝ้าและกราบทูลนิมนต์พระองค์พร้อมคณะสงฆ์ ให้ไปฉันภัตตาหารที่บ้าน พระพุทธองค์ทรงรับนิมนต์รุ่งเช้า พระพุทธองค์เสด็จไปยังเรือนของนายจุนทะ และทรงมีพระดำรัสสั่งให้นายจุนทะ ถวาย "สุกรมัททวะ" (อาหารชนิดหนึ่งซึ่งยังคงมีชื่อถกเถียงว่า

เป็นเนื้อหมูหรือเห็ดชนิดพิเศษ) แต่พระองค์เท่านั้น ส่วนอาหารอื่นให้ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์หลังจากฉันภัตตาหารแล้ว พระพุทธองค์รับสั่งให้นำสุกรมัททวะที่เหลือไปฝังกลบลงหลุม พร้อมตรัสว่า ไม่มีบุคคลใดในโลก รวมถึงเทวดา มาร พรหม หรือสมณพราหมณ์ ที่จะบริโภคสุกรมัททวะนี้แล้วได้คุณประโยชน์ ยกเว้นพระองค์เององค์เดียวพระกระยาหารของนายจุนทะกัมมารบุตรแล้ว ทรงประชวรอย่างรุนแรง ลงพระบังคนหนักเป็นโลหิต ทรงมีทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัส จวนจะปรินิพพาน (ขุ.อ. 25/752/325) และได้ทรงขอให้พระอานนท์ไปหาน้ำดื่มมา ด้วยพระองค์ทรงกระหายน้ำอย่างหนัก กัลยาณมิตรของพระพุทธเจ้าที่มีต่อนายจุนทะกัมมารบุตร มีดังต่อไปนี้

(1) การรับนิมนต์เป็นพุทธจริยาหรือพุทธกิจ ที่มีต่อบุคคลผู้เลื่อมใส เป็นการอนุเคราะห์ตามปกติอยู่แล้ว แต่การรับนิมนต์ของนายจุนทะเป็นกรณีพิเศษยิ่งกว่าปกติ โดยทำให้ผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น

(2) เป็นการปกป้องคนดี ที่มีความเลื่อมใสไม่ให้อุบัติร้ายจนเกิดความเสียหาย ซึ่งในกรณีนี้ พระพุทธองค์ได้ป้องกันโดยตรัสว่า ภัตตาหารที่ถือว่าเป็นเลิศมีอยู่ 2 ครั้ง คือ ภัตตาหารที่เสวยแล้วทำให้ตรัสรู้ และภัตตาหารที่เสวยแล้วเสด็จดับขันธปรินิพพาน

อรรถกถากล่าวว่า แม้พระพุทธองค์จะไม่ได้เสวยภัตตาหารที่นายจุนทะถวาย พระองค์ก็ยังคงประชวรและเป็นอาพาธที่รุนแรงอยู่ดี แต่การอาพาธนั้นกลับบรรเทาลงจากการเสวยภัตตาหารของนายจุนทะ นี่คือกัลยาณมิตรของพระองค์ที่มีต่อนายจุนทะ

6. ความเมตตาของพระพุทธเจ้าโปรดพระเทวทัต

พระเทวทัตเป็นพระญาติของพระพุทธเจ้า เดิมบวชในพระพุทธศาสนา แต่ต่อมาเกิดริษยา ต้องการความยิ่งใหญ่เทียบเท่าพระพุทธองค์ จึงก่อกรรมหนักหลายอย่าง เช่น ปลงพระชนม์พระองค์ ยุยงสงฆ์ให้แตกกัน และสร้างลัทธิของตนเอง (วิ.มหา.1/409/441) แม้พระเทวทัตจะทำความผิดร้ายแรงหลายครั้ง เช่น ส่งช้างนาฬาคีรีมาทำร้ายพระพุทธเจ้า (วิ.จู.7/377/154) พระองค์ทรงใช้พระเมตตาและอิทธิบาทควบคุมช้างให้สงบลง อีกทั้งยังไม่เคยแสดงความโกรธเคืองต่อพระเทวทัตเลย ตลอดเวลายังทรงกล่าวแต่ถ้อยคำอ่อนโยนให้คิดกลับใจ ก่อนที่พระเทวทัตจะสิ้นชีวิต ได้ตั้งจิตขอมาและขอกลับเข้าพระศาสนา พระพุทธเจ้าทรงรับรู้ด้วยพระญาณและไม่ถือโทษโกรธ ทรงกล่าวว่าเขาจะไปเกิดในสุคติในกาลหน้า แม้จะยังไม่พ้นนรกในชาตินั้น แสดงถึงพระเมตตาอย่างยิ่งที่แม้แต่ศัตรูผู้ปองร้ายก็ยังได้รับพระมหากรุณา

7 ความเมตตาของพระพุทธเจ้าโปรดนางปฏาจารา

นางปฏาจารา เดิมเป็นธิดาของเศรษฐีผู้มั่งคั่งแห่งเมืองสาวัตถี แต่ด้วยความรักที่มีต่อคนใช้หนุ่ม จึงหลบหนีไปใช้ชีวิตกับเขาอย่างเรียบง่ายในชนบท แม้อุณพแม่ตัดขาด นางก็ไม่หวนกลับใจ จนเมื่อคลอดบุตรคนแรกและคนที่สองระหว่างเดินทางกลับบ้าน บนเส้นทางนั้น ชีวิตของนางต้องพบกับความโศกเศร้าอันแสนสาหัส สามีถูกงูกัดตายขณะออกไปหาที่พักระหว่างพายุฝนตกหนัก บุตรคนเล็กไหลไปกับกระแสน้ำขณะเธอล้างผ้าเพื่อขุดหลุมฝังสามี ส่วนบุตรคนโตถูกนกอินทรีจับไปต่อหน้าต่อตา เมื่อเดินทางต่อไปถึงเมืองก็ทราบข่าวว่าพ่อแม่และพี่ชายเสียชีวิตจากเหตุการณ์เรือล่ม นางเสียสติทันที กลายเป็นหญิงเปลี่ยววิ้งร้องไห้ไปทั่ว เรียกขานหาลูกและคนในครอบครัวอย่างน่าสงสาร เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาพบ ทรงมีได้รังเกียจหรือทอดทิ้ง ทรงแผ่พระเมตตาแล้วตรัสว่า “นางเอ๋ย น้ำตาที่เจ้าไหลหลังในสังสารวัฏนี้ นับชาติไม่ถ้วน มากกว่าน้ำในมหาสมุทรเสียอีก” คำตรัสนี้มีพลังสิ้นสะเทือนถึงจิตวิญญาณ นางหยุดร้องไห้ หันมาเพ่งพินิจชีวิตที่แหลกสลาย แล้วพึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงด้วยใจสงบ เมื่อจิตเปิดรับสัจธรรม พระองค์จึงแสดงธรรมเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ว่าไม่มีสิ่งใดจีรังถาวร แม้สิ่งที่รักที่สุดก็ต้องพลัดพราก นางเข้าใจในสัจธรรม บรรลุโสดาปัตติผล จากนั้นได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีในพระศาสนา และด้วยความเพียรภาวนา นางบรรลุพระอรหัตในเวลาต่อมา พร้อมได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในด้าน “ผู้ทรงพหุสูตรในฝ่ายภิกษุณี” (ขุ.เถรี.26/218/591)

เรื่องนี้แสดงถึงพระเมตตาและพระมหากรุณาของพระพุทธองค์ที่มีได้ทอดทิ้งผู้ตกทุกข์ แม้จะเสื่อมเสียทางสังคม ก็ยังได้รับโอกาสแห่งธรรม เป็นพลังแห่งเมตตาที่เปลี่ยนวิบากกรรมให้กลายเป็นวิถีแห่งการหลุดพ้นได้อย่างแท้จริง

8 ความเมตตาของพระพุทธเจ้าโปรดนางสุปปาวสา

นางสุปปาวสาเป็นพระราชธิดาแห่งตระกูลโกถิยะ มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา นางได้ตั้งครรรค์ แต่เหตุอัศจรรย์เกิดขึ้น ครรรค์นั้นไม่ปกติเหมือนสตรีทั่วไป นางตั้งครรรค์อยู่นานถึงเจ็ดปีเต็ม ความเจ็บปวดทรมานจึงทั้บถมทั้งกายและใจ แพทย์ทั้งหลายก็ไม่สามารถช่วยเหลือได้ ญาติมิตรต่างพากันเป็นทุกข์ร้อนและสิ้นหนทาง นางเองก็หวั่นเกรงว่าจะสิ้นชีวิตก่อนให้กำเนิดบุตรแม้จะทุกข์หนัก นางก็ยังมิจิตใจเสื่อมใสในพระพุทธเจ้าอยู่มั่นคง นางทำบุญถวายทานแก่พระสงฆ์เป็นนิตย์ด้วยความหวังว่าอานิสงส์แห่งบุญจะช่วยคลี่คลายความลำบาก พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบด้วยพระญาณว่า นางมีศรัทธาแรงกล้าและบุตรในครรรค์จะเป็นผู้มีบุญยิ่งใหญ่ในอนาคต จึงตรัสปลอบให้นางมีใจผ่อนคลาย ตรัสสอนให้อดทนด้วยขันติและทำใจตั้งมั่นอยู่ในธรรม เมื่อได้สดับธรรม นางเกิดความเบิกบานใจขึ้นอย่างยิ่ง ความทุกข์ที่เรื้อรังเจ็ดปีค่อย ๆ คลายลง ร่างกายได้รับแรงใจจากความศรัทธา

ในที่สุดนางก็สามารถคลอดบุตรออกมาได้อย่างปลอดภัยโดยไม่มีอันตราย บุตรนั้นคือพระสิวลี ซึ่งต่อมาได้บวชในพระพุทธศาสนา พระสิวลีเถระได้รับการยกย่องโดยพระพุทธองค์ว่าเป็นเอตทัคคะ ในทางผู้มีลาภมาก เพราะไม่ว่าท่านจะไปทีใด ก็จะมีผู้คนศรัทธานำภัตตาหารและปัจจัยสี่มาถวายไม่ขาดสาย ทั้งนี้เนื่องจากผลแห่งบุญที่สั่งสมมาในอดีตชาติอันยาวนาน

เรื่องราวของนางสุปวาสาแสดงให้เห็นถึงพระเมตตาของพระพุทธเจ้าที่ทรงปกป้องคุ้มครองผู้ทุกข์ทรมาน ไม่ทอดทิ้งสตรีที่ตกอยู่ในความยากลำบากและยังแสดงให้เห็นถึงพลังศรัทธาและอานิสงส์แห่งบุญ ที่สามารถพลิกสถานการณ์อันยากลำบากให้กลายเป็นเหตุแห่งความสุขและประโยชน์ใหญ่ในพระศาสนาเรื่องนี้เป็นบทเรียนสำคัญที่แสดงว่า พระเมตตาของพระพุทธเจ้า (ช.อุ.25/18/199)

9. ความเมตตาของพระพุทธเจ้าโปรดภิกษุป่วยด้วยพระหัตถ์

ในสมัยพุทธกาล ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ มีภิกษุรูปหนึ่งล้มป่วยด้วยโรคร้ายแรง มีแผลทั่วร่างกาย สังกลิ้นเหม็น ไม่มีผู้ใดกล้าเข้าใกล้เพราะกลัวติดเชื้อ ภิกษุรูปนั้นจึงถูกทอดทิ้งให้อยู่ในความสกปรก มุตรคูแฉะโดยไร้ผู้ดูแล พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยพระญาณ จึงเสด็จไปยังที่พักของภิกษุรูปนั้น พร้อมพระอานนท์ เมื่อเห็นสภาพของภิกษุรูปนั้น พระองค์มิได้แสดงอาการรังเกียจ กลับทรงใช้พระหัตถ์ลูบศีรษะ พูดยกย่องด้วยเมตตาว่า “เธอเจ็บไข้ได้ป่วย เหตุใดภิกษุทั้งหลายจึงไม่ดูแล” ภิกษุรูปนั้นตอบด้วยน้ำตาว่า “เพราะอาตมาไม่มีใครรัก และไม่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น” พระองค์จึงตรัสว่า “ผู้ใดดูแลผู้ป่วย ผู้นั้นคือผู้ดูแลเรา” แล้วทรงช่วยพระอานนท์อุ้มภิกษุขึ้น ล้างเนื้อล้างตัว เช็ดแผล เปลี่ยนผ้าใหม่และจัดเตียงให้อยู่อย่างเรียบร้อย เสร็จแล้วทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ให้ความไม่เที่ยงของร่างกาย ความเป็นธรรมดาของความเจ็บไข้ ด้วยแรงเมตตาและพระธรรมเทศนา ภิกษุรูปนั้นจิตปลอดโปร่ง มีสติรับฟังธรรม และในเวลาไม่นานก็สามารถบรรลुพระอรหัตผลได้อย่างน่าอัศจรรย์ (วิ.ม.5/365/239)

เรื่องนี้เป็นบทเรียนสำคัญที่แสดงว่า พระเมตตาของพระพุทธเจ้าเป็นจริงทั้งในคำสอนและการกระทำ ทรงมิได้ถือตัวว่าเป็นศาสดา หากแต่เป็นผู้อุทิศชีวิตเพื่อดูแลสรรพสัตว์ ทรงยกย่องการดูแลผู้ป่วยให้เป็นงานแห่งธรรมอย่างแท้จริง จนกลายเป็นหลักแห่งการดูแลกันในวงการสงฆ์และในพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน

10. ความเมตตาของพระพุทธเจ้าโปรดนางอัมพาลีคณิกา

นางอัมพาลีคณิกาเป็นหญิงที่เลอโฉมและมีความสามารถด้านศิลปะการฟ้อนรำ ขับร้อง และดนตรี นางเป็นที่หมายปองของเจ้าชายแห่งแคว้นวัชชี เนื่องจากไม่มีเจ้าชายพระองค์ใดยอมยกให้อีกฝ่าย จึงมีมติให้เธอเป็น "คณิกา" หรือหญิงของหมู่คณะโดยเจ้าชายแต่ละพระองค์สามารถมี

สัมพันธ์กับเธอได้ โดยจ่ายค่าตัวคนละ 50 กหาปณะ แม้ว่าจะต้องรับตำแหน่งเป็นคณิกา แต่ นางอัมพาลีได้เสนอเงื่อนไข 5 ข้อ เพื่อรักษาเกียรติและสิทธิของตน ได้แก่

- (1) ต้องให้นางพำนักในที่อยู่ซึ่งอยู่ด้านหน้าของเมือง
- (2) ในขณะที่มีแขกคนหนึ่งอยู่กับนาง ห้ามแขกคนที่สองเข้าไปเด็ดขาด
- (3) แขกต้องจ่ายค่าตัวของนางคนละ 50 กหาปณะ
- (4) หากสภาของรัฐมีคำสั่งให้ตรวจค้นบ้านพักของนาง เจ้าหน้าที่สามารถเข้าค้น

ได้ในวันที่ 7 นับตั้งแต่วันที่ออกคำสั่ง

(5) บ้านของนางจะต้อง ไม่มีทหารยามคอยตรวจตราคนเข้าออกการพบพระพุทธรเจ้าเมื่อทราบข่าว พระพุทธรเจ้าเสด็จมาที่เมืองเวสาลี และประทับอยู่ในสวนมะม่วงของตน นางอัมพาลีจึงรีบจัดเตรียม ยานพาหนะที่ดีที่สุด เพื่อนำตนเองไปเฝ้าพระองค์ เมื่อนางอัมพาลีเดินทางไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า พระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่นางโดยเฉพาะ ทำให้นางเกิดปิติยินดีในธรรม จากนั้นนางจึงกราบทูลนิมนต์พระพุทธรองค์และคณะสงฆ์ให้ไปฉันภัตตาหารที่เรือนของตน ซึ่งพระองค์ก็ทรงรับนิมนต์ด้วยอาการดุขุฎิ (หมายถึงการรับด้วยความสงบและสมควรแก่กาล) ขณะเดินทางกลับ นางอัมพาลีสวนทางกับเหล่าเจ้าลิจฉวี ซึ่งกำลังเดินทางไปกราบทูลนิมนต์พระพุทธรองค์เช่นกัน เมื่อนางแจ้งว่าพระพุทธรองค์ทรงรับนิมนต์ของนางแล้ว เจ้าลิจฉวีจึงพยายามขอแลกสิทธิการถวายภัตตาหารโดยเสนอทรัพย์สินและสิ่งของล้ำค่า แต่นางปฏิเสธโดยกล่าวว่า แม้จะยกเมืองเวสาลีทั้งเมืองให้ นางก็ไม่ยอมแลกสิทธินี้ด้วยหวังว่าพระพุทธรองค์จะเห็นแก่หน้าและเกียรติยศของชนชั้นสูง เจ้าลิจฉวีจึงพากันไปเฝ้าพระองค์เพื่อกราบทูลขอให้สละสิทธิการรับนิมนต์จากนางอัมพาลี อย่างไรก็ตาม พระพุทธรองค์ทรงยึดมั่นในวาจาสัตย์และหลักความเสมอภาค ไม่ทรงลำเอียงต่อชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง จึงปฏิเสธคำร้องขอของเจ้าลิจฉวี และยังคงเสด็จไปฉันภัตตาหารที่เรือนของนางอัมพาลีตามที่ได้ทรงรับนิมนต์ไว้ ข้อคิดจากพุทธจริยานี้ (ที.ม.10/161/106)

- 1) ความเสมอภาค พระพุทธรองค์ทรงแสดงให้เห็นว่าทุกคนมีสิทธิ์เข้าถึงธรรม โดยไม่ขึ้นอยู่กับชนชั้นหรือฐานะทางสังคม
- 2) การรักษาวาจาสัตย์ พระองค์ทรงยึดมั่นในคำพูดและหลักธรรม ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามแรงกดดันทางสังคม
- 3) การอนุเคราะห์บุคคลทุกชนชั้น พระองค์ทรงแสดงพระมหากรุณาธิคุณแก่ทุกคนโดยเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ

2.3 ปฏิปทาพระสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาล

ในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถเจริญทางธรรมได้อย่างเหมาะสมและตรงกับคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเน้นการฝึกฝนตนเองในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดผลดีทั้งในด้านจิตใจและการดำเนินชีวิตที่มีความสุขและหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด ปฏิปทาสาวกไม่ใช่แค่การทำตามคำสอน แต่เป็นการพัฒนาจิตใจอย่างต่อเนื่องผ่านการฝึกฝนทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้ชีวิตมีความสมดุลและรู้จักการปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง ในด้านของพุทธจริยะหรือหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม ทั้งหมดนี้เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตให้เป็นที่ไปตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ ปฏิปทาสาวก ที่โดดเด่นในเรื่องของ ความมกน้อย สันโดษ เครื่องครัดพระธรรมวินัย เมตตา ของสาวกที่มีความโดดเด่นในพระพุทธศาสนา

2.3.1 ปฏิปทาสาวกความมกน้อยสันโดษ

1) ปฏิปทาสาวกความมกน้อยสันโดษพระนาคิตเถระ เป็นพระสาวกรูปหนึ่งในสมัยพุทธกาล ท่านมีความเป็นผู้มกน้อยสันโดษอย่างแท้จริง พระนาคิตเคยทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐากในบางคราว คอยดูแลพระพุทธเจ้าในเวลาที่ไม่ได้ประทับตามวัดและอาราม วันหนึ่งขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ เวฬุวันมหาวิหาร มีชาวบ้านจำนวนมากมาพร้อมเครื่องสักการะและพากันนำบาตรที่เต็มไปด้วยอาหารคาวหวานมาถวายแต่พระพุทธเจ้า

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเห็นลางสักการะนั้น ได้ตรัสเรียกพระนาคิตมาแล้วตรัสว่า “นาคิตะ เธอจงนำอาหารเหล่านี้ไปแจกแก่ภิกษุสงฆ์” แต่พระนาคิตกลับกราบทูลด้วยความเคารพว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ปรารถนาลาภ ไม่ปรารถนาสักการะ ไม่ปรารถนาภิตติศัพท์” พระพุทธเจ้าจึงตรัสตอบว่า “ดูก่อนนาคิตะ อย่าเลยเธออย่าได้ปฏิเสธลาภสักการะนั้น เพราะเป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก” อย่างไรก็ตาม พระนาคิตยังคงยืนยันความตั้งมั่นของตนว่า ตนไม่แสวงหาลาภ ไม่ใฝ่หาชื่อเสียงและไม่ติดข้องในสักการะทั้งหลาย ท่านแสดงให้เห็นชัดถึงจิตใจที่มกน้อย สันโดษ และไม่หวั่นไหวต่อสิ่งล่อเร้าภายนอก การปฏิเสธดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความถือตัวหรือการดูหมิ่นผู้ถวาย แต่เป็นเพราะท่านตั้งมั่นในอุดมคติแห่งสมณะผู้สละแล้วซึ่งพอใจเพียงปัจจัยสี่เท่าที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ ท่านยังได้กล่าวไว้อีกว่า ทางเพื่อพระนิพพานไม่มีทางไหนอีกเลยนอกจาก ทางแห่งอริยมรรค (ขุ.เถร.18/86/334)

คุณธรรมความมกน้อยของพระนาคิตเถระจึงเป็นแบบอย่างอันงดงามแก่พุทธบริษัททั้งหลาย ให้ระลึกว่า ความสุขแท้ไม่ได้อยู่ที่การสะสมลาภสักการะแต่อยู่ที่การรู้จักพอ มีใจสันโดษ และตั้งอยู่บนหนทางแห่งพระธรรม

2) ปฏิปทาสาวกความมักน้อยสันโดษพระอัสสชิ เป็นหนึ่งในพระสาวกที่มีชื่อเสียงในเรื่องของความ มักน้อย สันโดษ และเป็นตัวอย่างของการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย โดยไม่ยึดติดกับวัตถุสิ่งของหรือความอยากได้มากมาย พระอัสสชิมีเรื่องราวที่สำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า และการใช้ชีวิตที่มีความสงบเรียบง่าย อาศัยแค่พอเพียงในสิ่งที่มียู่ ก่อนที่พระอัสสชิจะบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ท่านเคยเป็นหนึ่งใน พระสาวกที่ได้รับการบรรพชาโดยตรงจากพระพุทธเจ้า หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาให้แก่พระสาวกทั้งหลาย พระอัสสชิได้ตัดสินใจที่จะออกบวชเพื่อหาความสงบและหลุดพ้นจากการยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ ของโลก เมื่อพระอัสสชิเริ่มดำเนินชีวิตตามแบบของพระภิกษุ พวกท่านเริ่มฝึกฝนตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เน้นให้มีความ มักน้อย สันโดษ โดยการใช้ชีวิตที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับความต้องการทางโลกมากเกินไป พระอัสสชิได้แสดงให้เห็นถึงการรู้จักพอ ไม่ว่าจะเป็นการอยู่ในที่ที่สงบและเรียบง่ายหรือการทำความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธเจ้า

พระอัสสชิเป็นตัวอย่างของการมีชีวิตที่พอเพียงและไม่ยึดติดกับความอยากได้มากมาย ท่านไม่ได้ชวนชวนหาความสุขจากวัตถุภายนอกหรือจากการเสพสมกับโลกีย์สุขแต่ท่านมุ่งเน้นที่การพอใจในสิ่งที่มีและการปล่อยวาง สิ่งต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็น หนึ่งในคำสอนสำคัญของพระอัสสชิที่มีความเกี่ยวข้องกับความมักน้อยสันโดษ คือ การที่ท่านได้แสดงให้เห็นว่า ความสุขที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่การสะสมสิ่งของหรือการพยายามหาสิ่งใหม่ ๆ ที่จะเติมเต็มชีวิต แต่ความสุขนั้นสามารถเกิดขึ้นได้จากการมีจิตใจที่สงบและการปล่อยวางสิ่งที่ไม่จำเป็นออกไป มีเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับพระอัสสชิที่แสดงให้เห็นถึงความมักน้อยและสันโดษของท่านเมื่อพระอัสสชิได้มีโอกาสไปเจอกับท่านสารีบุตร และ ท่านโมคคัลลานะ ซึ่งเป็นพระสาวกผู้ยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า วันหนึ่งพระอัสสชิได้เดินทางไปพบกับพระสารีบุตรและท่านโมคคัลลานะ ทั้งสองท่านได้พูดคุยกันเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา โดยท่านทั้งสองต่างยกย่องพระอัสสชิในเรื่องของการที่ท่านสามารถใช้ชีวิตที่พอเพียงและสงบได้อย่างเต็มที่ ท่านพระอัสสชิตอบว่า "สิ่งที่เราได้ทำไปคือการปล่อยวางสิ่งที่ไม่จำเป็น อาศัยแค่สิ่งที่มีอย่างพอเพียงและดำเนินชีวิตด้วยความพอใจในสิ่งที่มีในขณะนี้" การตอบของพระอัสสชิแสดงถึงความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ไม่ยึดติดในสิ่งต่าง ๆ และแสดงถึงการมีมักน้อย สันโดษ ที่มีความสำคัญในการบรรลุธรรมและการหลุดพ้นจากกิเลส การบรรลุธรรมของพระอัสสชิด้วยการดำเนินชีวิตที่มีความ มักน้อย สันโดษ พระอัสสชิได้บรรลุอรหัตต์ หรือความหลุดพ้นจากทุกข์ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสิ่งของหรือวัตถุภายนอก ท่านแสดงให้เห็นว่า ความสุขและความสงบสามารถเกิดขึ้นได้จากภายใน จิตใจที่บริสุทธิ์และการยึดมั่นในธรรม พระอัสสชิจึงเป็นตัวอย่างที่สำคัญของการ

ดำเนินชีวิตอย่าง มีสันโดษ โดยไม่ยึดติดกับสิ่งใด ๆ และเน้นการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง โดยรวมแล้ว พระอัสสชิเป็นตัวอย่างของความมกน้อย สันโดษ ที่ช่วยให้เราเห็นว่าความสุขที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากการมีมาก แต่เกิดจากการปล่อยวางและการพอใจในสิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบัน (ม.ม.12/353/389)

3) ปฏิปทาสาวกความมกน้อยสันโดษพระมหากัสสปะ เป็นหนึ่งในเรื่องที่สำคัญและน่าสนใจในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในแง่ของการใช้ชีวิตที่มกน้อยและสันโดษ ที่ถือเป็นคุณลักษณะของพระอรหันต์และสาวกที่มีความรู้แจ้งในธรรม พระมหากัสสปะ เดิมที่มีชื่อว่า กัสสป หรือ กัสสปะ เป็นบุตรของเศรษฐีในเมืองราชคฤห์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธในสมัยพระพุทธเจ้า เมื่อเติบโตขึ้น พระมหากัสสปะมีคุณสมบัติเป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาดและมีความสามารถสูงในด้านต่าง ๆ แต่ก็รู้สึกไม่พอใจในชีวิตที่มีความหรูหราและฟุ่มเฟือย รู้สึกถึงความไร้ความหมายในสิ่งที่ภายนอกและเริ่มตั้งคำถามกับความสุขที่แท้จริง ในที่สุดจึงตัดสินใจออกบวชตามคำแนะนำของพระอาจารย์ต่าง ๆ ที่เคยเรียนรู้มาก่อนเพื่อแสวงหาความจริงและการหลุดพ้นจากทุกข์ ในเวลานั้นได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าและตัดสินใจเดินตามเส้นทางพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง พระมหากัสสปะเป็นหนึ่งในสาวกที่ได้บรรลุอรหัตผลในยุคแรก ๆ ของพระพุทธศาสนา โดยเมื่อเขาได้ยินคำสอนของพระพุทธเจ้า และได้เห็นการปฏิบัติของพระพุทธเจ้าที่เป็นไปอย่างมกน้อยและสันโดษ เขาก็ได้ตัดสินใจทิ้งทุกสิ่งที่ไม่จำเป็นในชีวิตและมุ่งมั่นในการฝึกฝนจิตใจเพื่อบรรลุธรรม การบรรลุอรหัตผลของพระมหากัสสปะนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ท่านได้ปฏิบัติธรรมด้วยความมุ่งมั่นตลอดเวลาหลายปี มีการฝึกฝนทั้งด้านสมาธิและปัญญา จนกระทั่งท่านได้เห็นความจริงตามที่พระพุทธเจ้าสอนไว้เกี่ยวกับโลกและชีวิต ความทุกข์และการดับทุกข์ พระมหากัสสปะไม่เพียงแต่บรรลุอรหัตผล แต่ยังได้บรรลุถึงความเป็น “พระอรหันต์” คือผู้ที่ไม่มีความทุกข์หลงเหลืออีกต่อไปและมีความรู้แจ้งในธรรมที่ไม่มีใครสามารถหลอกลวงท่านได้อีกต่อไป หนึ่งในลักษณะที่เด่นชัดของพระมหากัสสปะคือความ “มกน้อย” และ “สันโดษ” ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินหรือความต้องการทางกาย มีเรื่องหนึ่งที่เล่ากันในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับการที่พระมหากัสสปะได้รับการถวายผ้าอาภรณ์ที่ดีจากผู้คนซึ่งในตอนนั้นผ้าเหล่านั้นมีความหรูหราและมีมูลค่ามาก แต่พระมหากัสสปะกลับไม่แสดงความสนใจในสิ่งเหล่านั้น และเลือกที่จะใช้ผ้าที่เก่าและธรรมดาที่มีอยู่แทน การกระทำนี้แสดงให้เห็นถึงความไม่ยึดติดกับความหรูหราและความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ท่านมักจะสอนสาวกและผู้ที่มาขอคำแนะนำให้ใช้ชีวิตที่เรียบง่าย มกน้อย และไม่ยึดติดกับสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์หรือการยึดมั่นถือมั่นในโลกียะสิ่งต่าง ๆ ท่านสอนว่า การฝึกฝนจิตใจและการอยู่ในสันโดษจะช่วยให้พ้นจากการถูกกิเลสและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดจากความอยากได้ แม้ว่าพระมหากัสสปะจะเป็นผู้ที่มีความมกน้อยสันโดษ

และใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย แต่ท่านยังคงมีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาพระพุทธศาสนาและเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่พระนิพพาน พระมหากัสสปะได้มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมพระธรรมวินัยและรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยการรวบรวมคณะสงฆ์เพื่อทำการประกอบพิธีการเผาศพพระพุทธเจ้าซึ่งถือเป็นพิธีสำคัญในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ท่านเป็นผู้ที่นำคณะสงฆ์ไปทำการเก็บรักษาพระพุทธรูปที่พระพุทธเจ้าได้ประทานไว้และดูแลการเผยแผ่พระธรรมวินัยให้ยังคงอยู่ในโลกนี้

นอกจากนี้ พระมหากัสสปะยังมีบทบาทสำคัญใน “การประชุมสังคายนาครั้งแรก” ซึ่งเป็นการรวบรวมพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นระเบียบและเก็บรักษาให้เป็นหลักธรรมที่คงทนไม่สูญหายไป ท่านได้รับการยกย่องเป็นผู้นำในการปฏิบัติภารกิจครั้งนี้ พระมหากัสสปะกับเหตุการณ์สำคัญในชีวิตพระพุทธเจ้า

เหตุการณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับพระมหากัสสปะเกิดขึ้นในช่วงหลังจากพระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติภารกิจในโลกนี้เสร็จสิ้นและได้เข้าสู่พระนิพพานแล้ว ในช่วงนั้นพระมหากัสสปะได้รับคำแนะนำจากพระพุทธเจ้าให้ดูแลพระธรรมวินัยและสาวกทั้งหลายให้มั่นคง โดยเฉพาะในเหตุการณ์ที่มีการทำพิธีการเผาศพพระพุทธเจ้า ท่านได้แสดงถึงการเป็นผู้นำที่สามารถรักษาความสงบและสันติภาพในหมู่พระสงฆ์ได้อย่างดีเยี่ยม พระมหากัสสปะเป็นพระอรหันต์ที่มีความมกน้อยสันโดษและสอนให้เห็นถึงคุณค่าของการไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก แม้ว่าเขาจะเกิดในครอบครัวที่มีทรัพย์สินสมบัติมากมาย แต่เขาก็เลือกที่จะละทิ้งสิ่งเหล่านั้นเพื่อแสวงหาความสุขที่แท้จริงจากการฝึกฝนจิตใจและการพัฒนาปัญญาตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ชีวิตของพระมหากัสสปะจึงเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ปล่อยวาง และมุ่งเน้นการบรรลุธรรมอย่างจริงจัง (ม.ม.12/332/366)

4) ปฏิปทาสาวกความมกน้อยสันโดษพระสารีบุตรหรืออุปติสะ เป็นหนึ่งในพระอรหันต์ที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนาและเป็นเอกอัครสาวกของพระพุทธเจ้าในด้านปัญญา ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นพระภิกษุที่มีความรู้ลึกซึ้งในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและได้บรรลุอรหัตผลในที่สุด ท่านยังเป็นอย่างที่เด่นชัดในเรื่องของการใช้ชีวิตมกน้อยและสันโดษ นับเป็นหนึ่งในผู้ที่มีความสำคัญในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่วงเวลาหลังจากพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพาน

พระสารีบุตรเดิมชื่อ อุปติสะ เป็นบุตรของเศรษฐีผู้ร่ำรวยในเมืองสาวัตถี ซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในแคว้นโกศลในสมัยพุทธกาล ท่านเติบโตมาในครอบครัวที่มีความเป็นอยู่ดี มีทรัพย์สินมากมาย และได้รับการศึกษาทั้งในด้านโลกีย์และธรรมะตั้งแต่วัยเยาว์ ท่านมีความฉลาดเฉลียวและมี

ทักษะในการศึกษาทางปัญญามาก ในวัยหนุ่ม พระสารีบุตรยังคงใช้ชีวิตเหมือนคนทั่วไปในสังคม ไม่ได้มองเห็นถึงความทุกข์ของการเกิดแก่เจ็บตายหรือปัญหาทางธรรมที่พวกเขาต้องเผชิญจนกว่าจะได้พบ พระพุทธเจ้าและฟังคำสอนเกี่ยวกับ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค หรือที่รู้จักกันในชื่อ อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นแนวทางที่แสดงให้เห็นถึงทางออกจากความทุกข์ พระสารีบุตรเริ่มสนใจคำสอนของพระพุทธเจ้า หลังจากได้พบกับ พระอัสชชิ อุปติสสะ ได้ถามพระอัสชชิว่า ท่านบวชในสำนักของใคร และท่านถือธรรมของใคร พระอัสชชิตอบว่า ตนเป็นสาวกของพระสมณโคตมและเมื่ออุปติสสะถามต่อว่า "ท่านแสดงธรรมว่าอย่างไร" ท่านจึงกล่าวธรรมะเมื่ออุปติสสะได้ฟังคาถานี้ จิตก็ผ่องใส ดวงตาเห็นธรรมทันที (บรรลุโสดาปัตติผล) จากนั้นเขากลับไปหาโกลิตะและกล่าวว่า "ข้าพเจ้าได้พบธรรมแล้ว โกลิตะ" ทำให้พระสารีบุตรเกิดความสนใจในคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง และตั้งใจที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า พระสารีบุตรได้ร่วมกับพระโมคคัลลานะ (ซึ่งเป็นอีกหนึ่งพระอรหันต์สำคัญ) ออกบวชในพระพุทธศาสนา ท่านได้ใช้เวลาในการศึกษาธรรมะและฝึกฝนตนเองอย่างตั้งใจ จนกระทั่งท่านบรรลุ อรหัตผล ซึ่งเป็นการหลุดพ้นจากทุกข์และกิเลสทั้งหมด ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็น เอกอัครสาวก ในด้านปัญญา เพราะท่านมีความเข้าใจลึกซึ้งในธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและสามารถสอนธรรมแก่ผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระสารีบุตรเป็นตัวอย่างที่สำคัญของ ความมักน้อย สันโดษหรือการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและไม่ยึดติดกับสิ่งฟุ้งเฟ้อ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เรา ปล่อยวาง จากความยึดติดในโลกียะและความสะดวกสบายทางวัตถุและพระสารีบุตรได้ปฏิบัติการณ์นี้ในชีวิตประจำวันของท่าน แม้ว่าพระสารีบุตรจะเป็นพระภิกษุที่มีปัญญามากที่สุด แต่ท่านไม่เคยแสวงหาความสะดวกสบายหรือความหรูหราในชีวิต แม้ท่านจะได้รับการถวายของบูชาหรือสิ่งของดี ๆ จากผู้มีศรัทธา ท่านก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านั้นเลย ท่านมักจะเลือกที่จะใช้ชีวิตอย่างมักน้อยและมีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ พระสารีบุตรไม่เคยยึดติดกับสิ่งต่าง ๆ เช่น ตำแหน่งทางศาสนาหรือความยกย่องทางสังคม ท่านไม่แสวงหาความโดดเด่นหรือชื่อเสียง แม้ว่าท่านจะได้รับการยอมรับว่าเป็นพระภิกษุที่มีปัญญามากที่สุด ท่านก็ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้ ท่านมองว่าการมุ่งไปที่การปฏิบัติธรรมและการหลุดพ้นจากกิเลสต่างหากที่สำคัญกว่า ในหลายครั้งพระสารีบุตรได้แสดงให้เห็นถึงความมักน้อยในการเลือกใช้ชีวิต ท่านไม่เคยยึดติดกับความสะดวกสบายจากอาหาร เครื่องนุ่งห่ม หรือที่อยู่อาศัย ท่านเคยได้รับการถวายอาหารที่หรูหรา แต่ท่านกลับไม่แสดงความสนใจในสิ่งเหล่านั้น และเลือกที่จะรับอาหารตามความจำเป็นเท่านั้น ท่านมักจะรับการถวายจากผู้คนโดยไม่คิดว่าจะได้รับสิ่งใดที่มากเกินความจำเป็น แม้ว่าพระสารีบุตรจะเป็นพระอรหันต์ที่มีปัญญาล้ำลึก แต่ท่านก็ไม่ได้ปิดบังความรู้หรือความเข้าใจทางธรรม ท่านเป็นผู้ที่มักจะเผยแผ่คำสอนของ

พระพุทธเจ้าแก่ผู้ที่ต้องการเรียนรู้ ท่านได้รับการยกย่องในด้านการสอนธรรมะให้แก่ผู้อื่นได้อย่างดีเยี่ยม ท่านมักจะใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและแสดงถึงการฝึกฝนตนเองเพื่อที่จะช่วยผู้อื่นในการเข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าและการหลุดพ้นจากทุกข์ ท่านได้สอนว่า "ชีวิตที่ดีงามไม่ใช่ชีวิตที่สะดวกสบาย แต่คือชีวิตที่มีสติ ปัญญา และความสุขจากการปฏิบัติธรรม" จากชีวิตของพระสารีบุตร เราสามารถเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตในทางธรรม ท่านสอนให้เรา รู้จักพอใจในสิ่งที่มีไม่แสวงหาสิ่งที่ฟุ่มเฟือยและรู้จักการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก เช่น ทรัพย์สิน ชื่อเสียงหรือเกียรติยศ เพื่อให้มีสมาธิในการปฏิบัติธรรม ท่านใช้เวลาในการฝึกฝนตนเองและศึกษาธรรม จนกระทั่งบรรลุอรหัตผล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามและความตั้งใจในการบรรลุเป้าหมายทางธรรม แม้ท่านจะมีปัญญาล้ำลึก ท่านยังคงถ่ายทอดความรู้และสอนผู้อื่น เพื่อให้ทุกคนได้เข้าถึงความหลุดพ้นจากทุกข์

พระสารีบุตรเป็นหนึ่งในตัวอย่างที่สำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในแง่ของ มกน้อยสันโดษ ท่านไม่ได้แสวงหาความสะดวกสบายหรือความหรูหราในชีวิต แต่ท่านเลือกที่จะใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย พอเพียง และมีสมาธิในการฝึกฝนจิตใจเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์และกิเลส ท่านเป็นผู้ที่มีปัญญาล้ำลึกและสามารถช่วยเผยแผ่พระธรรมให้แก่ผู้คนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงให้เห็นว่า ความสุขที่แท้จริงเกิดจาก (ที.ม. 10/90/145)

5) ปฏิปทาสาวกความมกน้อยสันโดษพระโมคคัลลานะเกิดในตระกูลพราหมณ์ที่มีฐานะดีในหมู่บ้านโกลิทคาม แคว้นมคธ ได้เติบโตมาในสิ่งแวดล้อมที่มีการศึกษาทางด้านศาสนาและปรัชญา โดยศึกษาลัทธิต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง รวมถึงการศึกษาในลัทธิ สัญชัยปริพาชก ก่อนที่จะเกิดความสงสัยในคำสอนของสัญชัยและออกแสวงหาความจริงด้วยตนเอง โกลิตะได้พบกับ พระอัสสชิและได้รับการแนะนำธรรมคำสอนจากพระอัสสชิที่เป็นประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติภาวนา ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เขา บรรลุโสดาปัตติผลและตัดสินใจบวชในพระพุทธศาสนา หลังจากที่พระโมคคัลลานะบวชและได้รับการสอนจากพระพุทธเจ้า ท่านได้บรรลุ อรหัตผลภายในเวลา 7 วัน จากการปฏิบัติสมาธิอย่างเข้มข้นและฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง พระพุทธเจ้าทรงยกย่องท่านให้เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ผู้เลิศในด้านอภิญาหรือฤทธิ และอิทธิฤทธิ์

ความมกน้อยและสันโดษในชีวิตของพระโมคคัลลานะความ “มกน้อย” เป็นหนึ่งในหลักสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าเป็นการ ไม่ยึดติดในความทุกข์จากวัตถุและการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง โดยมีให้เกิดความกระหายหรือความอยาก

“ผู้ที่พอใจในสิ่งที่ได้มา ไม่ยึดติดในสิ่งที่ไม่จำเป็น เป็นผู้ที่หลุดพ้นจากความทุกข์” พระโมคคัลลานะ แสดงให้เห็นถึงความมักน้อย ผ่านการใช้ชีวิตเรียบง่าย แม้จะมีฤทธิ์อศจรรยที่สามารถช่วยสัตว์โลกและ เทวดาได้ แต่ท่านไม่เคยแสดงฤทธิ์เหล่านั้นเพื่อประโยชน์ส่วนตน ท่านไม่แสวงหาความสะดวกสบาย หรือความหรรษาจากการบูชา ไม่สะสมวัตถุสิ่งของ และ พอใจในสิ่งที่มี เท่านั้น การใช้ชีวิตตามหลัก มักน้อย ของพระโมคคัลลานะนั้นเห็นได้ชัดเจนในแง่ของการเลือกใช้ ปัจจัยสี่ (เสื้อผ้า อาหาร ที่พัก ยา รักษาโรค) โดยพระโมคคัลลานะมักเลือกสิ่งที่มีอยู่แล้ว เช่น จีวร ท่านไม่เลือกผ้าจีวรใหม่แต่ใช้ผ้า บังสกุลซึ่งเป็นผ้าที่ถูกทิ้งหรือเก็บได้จากที่ต่าง ๆ โดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ผ้าใหม่หรือผ้าที่ สะอาดกว่าที่ได้มา ที่พัก ท่านไม่เลือกที่พักหรรษา แต่จะเลือกอยู่ใน ที่สงบ เช่น ตามป่าหรือถ้ำ ในการ ปฏิบัติสมาธิโดยไม่แสวงหาความสะดวกสบาย การสอนและการใช้ฤทธิ์ แม้จะเป็นผู้มีฤทธิ์มากที่สุดใน หมู่สาวก พระโมคคัลลานะไม่เคยแสดงฤทธิ์เพื่อการเอาใจผู้คน แต่ใช้ฤทธิ์เหล่านั้นเพื่อ โปรดสัตว์โลก และเพื่อให้ภิกษุได้เข้าใจธรรมได้ชัดเจน ตัวอย่างที่สำคัญคือในกรณีที่พระสารีบุตร (อุบติสสะ) ประสบ ปัญหาในการโปรดกลุ่มชนบางกลุ่ม ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงธรรมได้ พระโมคคัลลานะได้ใช้ ฤทธิ์เหาะ เพื่อโปรดกลุ่มนั้นในที่สุด การแสดงความสันโดษ ในทางพุทธศาสนาคือการมีใจที่สงบ ไม่หลงไหลไป กับสิ่งที่ไม่สำคัญ โดยการยอมรับความเป็นไปตามธรรมชาติและ ความไม่ยึดติดในสิ่งที่โลกเสนอมารผ่าน การ วิเวก (ความสงบเงียบ) และการปฏิบัติสมาธิ เพื่อฝึกจิตใจให้สงบ พระโมคคัลลานะแสดงให้เห็นถึง ความสันโดษ ด้วยการเลือกสถานที่ที่เงียบสงบเพื่อฝึกจิตใจ โดยท่านไม่ได้เสาะหา การมีผู้ติดตาม หรือ การอยู่ในสังคมที่วุ่นวาย ท่านหลีกเลี่ยงจากความพลุกพล่านเพื่อการเจริญสมาธิที่สมบูรณ์แบบ พระโมคคัลลานะใช้ชีวิตใน ป่าหรือถ้ำเพื่อวิเวกไม่ให้จิตใจถูกรบกวนจากสิ่งภายนอก การฝึกสมาธิ ของท่านต้องการความสงบจากสิ่งภายนอกเพื่อให้การเจริญวิปัสสนาและสมาธิมีประสิทธิภาพสูงสุด แม้จะมี อำนาจและอิทธิฤทธิ์ที่สูงที่สุด ท่านก็ไม่เคยหลงในสิ่งเหล่านี้หรือแสวงหาเกียรติยศจากสิ่ง เหล่านี้ ท่านใช้ฤทธิ์เพียงเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและเพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์ การปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิและปัญญา ชีวิตของพระโมคคัลลานะสะท้อนให้เห็นถึงการยึดมั่นใน หลักการของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการฝึกสมาธิและการละวางจากโลกี ยะ การใช้ชีวิตอย่างสันโดษและพอเพียง พระโมคคัลลานะให้บทเรียนที่สำคัญเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่าง เรียบง่าย ไม่ยึดติดกับวัตถุสิ่งของและการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาทซึ่งเป็นพื้นฐานของ สันโดษ การมีจิต เมตตาและการโปรดสัตว์โลก แม้พระโมคคัลลานะจะมีอิทธิฤทธิ์แต่ท่านใช้มันเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เท่านั้น โดยไม่แสดงออกเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ความสำคัญของความสงบเงียบในการฝึกฝนจิตใจ ท่าน

แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวิเวกและการอยู่ในที่สงบเพื่อให้การฝึกสมาธิมีประสิทธิภาพสูงสุด (อง.ปจก.25/17/439)

6) ปฏิปทาสาวกความมกน้อยสันโดษพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้ฟังพระธรรมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรจากพระพุทธเจ้าและได้บรรลุโสดาปัตติผล ท่านได้ขอบวชกับพระพุทธเจ้าและเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้น ท่านดำเนินชีวิตด้วยความ เคร่งครัดในพระธรรมวินัย อย่างเป็นแบบอย่างให้กับพระภิกษุทุกรูปที่มาภายหลัง โดยมีลักษณะการปฏิบัติธรรมที่ชัดเจนในหลายด้านดังนี้หลังจากฟังธรรมแล้วบรรลุโสดาปัตติผล ท่านได้ขอบวชกับพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงกล่าวว่า"เอหิภิกขุ" มาเถิด ภิกษุ เป็นการบวชด้วยพระโอษฐ์ ซึ่งแสดงถึงการยอมรับในพระวินัยและเริ่มต้นการดำเนินชีวิตภายใต้ พระธรรมวินัย อย่างสมบูรณ์ (ส.สพ.15/217/317-318) ท่านยอมสละเพศฆราวาสโดยไม่มีข้อแม้ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเคร่งครัดในวัตรของพระภิกษุ การถือธุดงค์และการอยู่ป่าอย่างสันโดษ

พระอัญญาโกณฑัญญะได้ ออกบ่าเพ็ญธรรมอยู่ในป่า ถือธุดงค์วิถีย่างมกน้อย ไม่อยู่ในหมู่สงฆ์ใหญ่เพื่อปฏิบัติธรรมอย่างเรียบง่าย มีการกล่าวถึงว่า ท่านอาศัยอยู่ในป่าไกลจากผู้คน ฉันทัดอาหารอย่างเรียบง่าย ไม่สะสมสิ่งของไม่ยึดติดเสนาสนะ การปฏิบัติเช่นนี้แสดงถึงความมกน้อยสันโดษและการดำรงตนอยู่ในแนวทางแห่งวินัยภายในอย่างแท้จริง ไม่ยึดติดในสถานะของตนเองแม้เป็นพระสาวกองค์แรก แม้จะเป็นพระสาวกองค์แรกที่ได้บรรลุธรรมแต่พระอัญญาโกณฑัญญะไม่เคยแสดงตนโอ้อวด ท่านกลับดำรงตนด้วยความถ่อมตนอย่างยิ่งนาน ๆ ครั้งถึงจะได้เข้ากราบองค์พระศาสดา มีครั้งหนึ่งได้เข้ามากราบองค์พระศาสดาและทำการจูบลงที่พระบาท ท่านแสดงออกถึงความเคารพและความอ่อนน้อมถ่อมต่องานและเคารพพระธรรมวินัย อย่างไม่มีข้อยกเว้น ท่านไม่เคยใช้สถานะของตนเพื่อข่มผู้อื่น ท่านแสดงธรรมด้วยความเมตตา ไม่อวดอ้างความรู้หรือภูมิธรรม ยึดหลัก "ธรรมเป็นใหญ่" นี้เป็นเครื่องชี้ถึง วินัยทางใจและความเข้าใจลึกซึ้งใน อุตตานุภิกขุ (ความไม่มีตัวตน) เคารพคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างไม่มีเงื่อนไข ท่านเชื่อฟังและยึดมั่นในพระธรรมคำสอนโดยไม่บิดเบือนแม้แต่น้อย ไม่ทำการสอนธรรมโดยพลการหรือผิดจากพระดำรัสของพระพุทธเจ้า ท่านจะสอนธรรมเท่าที่เหมาะสมต่อกำลังปัญญาของผู้ฟังและเป็นการส่งเสริมความเคารพต่อพระธรรมวินัย วาระสุดท้าย สละสังขารเพื่อเข้าสู่ป่าเพื่อมรณภาพอย่างสงบ ช่วงสุดท้ายของชีวิต ท่านได้ขออนุญาตพระพุทธเจ้าไปปลีกวิเวก ณ ป่าแห่งหนึ่ง (บริเวณแม่น้ำเนรัญชรา) เพื่อใช้เวลาสุดท้ายบำเพ็ญธรรมและมรณภาพอย่างสงบโดยไม่เป็นภาระต่อหมู่สงฆ์ นี่คือการแสดงให้เห็นถึงความไม่ยึดติดแม้แต่ชีวิตตนเองและความเคารพสูงสุดต่อการดำรงในพระธรรมวินัยจนวาระสุดท้าย

7) ปฏิปทาสาวกความมักน้อยสันโดษพระขทรวินยเรวตเถระเป็นพระที่มี ความโน้มเอียงไปในทางวิเวก คือชอบความสงบ ไม่ชอบความวุ่นวาย ไม่ปรารถนาแม้แต่การอยู่ร่วมกับหมู่สงฆ์มากนัก ท่านเห็นว่าเสียงเสวนาหรือการอยู่ใกล้หมู่คณะเป็นสิ่งรบกวนจิตใจที่ละเอียด จึงเลือกอยู่ในป่าลึกเป็นหลัก ชื่อ “ขทรวินย” ก็มาจากป่าขทริระที่ท่านอาศัยภาวนาเพื่อให้จิตไม่ถูกรบกวน จึงสามารถดำรงอยู่ในความสงบแห่งสมาธิได้ง่าย ความสนใจในความสมณะเป็นผู้ที่จิตไม่คิดจะรบกวนหรือเป็นอกุศลกับทุก ๆ สิ่งมีชีวิต

คำว่า สมณะ หมายถึง “ความสงบ” หรือ “ความเรียบง่าย” ซึ่งเป็นทั้งแนวทางการดำเนินชีวิต และวิธีการฝึกจิต พระขทรวินยเรวตเถระยึดมั่นในสมณะทั้ง 2 ด้านนี้ (จุ.เถร26/645/451)

1) สมณะในชีวิตความเป็นอยู่ ท่านใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่สะสมของ ไม่ยึดติดในวัตถุ อยู่ในป่า กินอาหารตามมีตามได้ ไม่เลือก ไม่ปรุงแต่ง เลี่ยงการเข้าสังคมหรือวัดที่มีผู้คนพลุกพล่าน

2) สมณะในด้านจิตใจ (สมณะภาวนา) ท่านฝึกสมาธิอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำจิตให้สงบจากนิรวณ มีจิตตั้งมั่น เป็นกลาง วางจากความยึดมั่นทั้งหลาย

พระขทรวินยเรวตเถระเป็นต้นแบบของ นักบวชผู้เคร่งในสมณะและวิเวก ชีวิตของท่านคือการตัดขาดจากโลก แสวงหาความสงบจากภายใน และใช้ “ป่า” เป็นอุปกรณ์หนึ่งในการฝึกจิตให้พ้นทุกข์

2.3.2 ปฏิปทาความเคร่งครัดพระธรรมวินัย

1) ปฏิปทาสาวกความเคร่งครัดพระธรรมวินัยพระเรวตเถระ เกิดในตระกูลพราหมณ์ที่ร่ำรวย เป็นน้องชายของพระสารีบุตร (หนึ่งในพระอัครสาวกของพระพุทธเจ้า) เดิมมีนามว่า เรวตหรือ กัณหเรวตเถระ (เพราะมีผิวคล้ำ) เมื่อพระสารีบุตรออกบวชแล้ว มารดาของท่านไม่พอใจและไม่อยากให้ลูกชายคนอื่นบวชอีก จึงจัดการให้เรวตเถระแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย หญิงสาวที่แต่งงานด้วยยังไม่โตเต็มที่ จึงถูกเรียกว่า อุเปติกา (เด็กหญิงอ่อนวัย) แต่ในวันแต่งงาน ขณะกำลังเดินทางกลับจากพิธี ท่านเรวตเถระเห็นหญิงสาวนั้น หลับและมีน้ำลายไหลออกมุ่มปาก ท่านเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในความไม่เที่ยงของร่างกายมนุษย์และพิจารณาเห็นความเป็นอนิจจัง ความคิดปลื้กวิเวกจึงเกิดขึ้นทันทีและท่านตัดสินใจออกบวช พระเรวตเถระจึงหนีจากบ้านไปบวชในสำนักพระพุทธเจ้า ท่ามกลางความไม่พอใจของมารดาและญาติพี่น้อง แต่ท่านก็ไม่หันกลับ หลังจากบวชแล้ว พระเรวตเถระเป็นภิกษุผู้มีความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยเป็นรู่พหุสูต รู่เชี่ยวชาญปริยัติ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (วิ.จุ. 7/402/451) เฉลียวฉลาด มีปัญญา มีความละเอียด มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา มีลักษณะสำคัญคือ ไม่ชอบคลุกคลีกับหมู่คณะ ชอบอยู่วิเวกในป่าลึก สำรวมระวังในอินทรีย์ทั้ง 6 ปฏิบัติตามวินัยโดย

เคร่งครัด ไม่ย่อหย่อนแม้เรื่องเล็กน้อย ท่านกล่าวว่า “ภิกษุพึงอยู่ห่างจากหมู่คณะดุจนี้อุทราหกลีกริ้นจากฝูงสัตว์” การหลีกเลี่ยงจากวิหารที่ญาติสร้างถวาย ญาติพี่น้องของพระเรวตะเมื่อรู้ว่าท่านไม่กลับบ้าน จึงสร้าง วิหารขนาดใหญ่หรรษา เพื่อถวายให้ท่าน ด้วยหวังว่าจะให้ท่านพำนักอยู่ใกล้ ๆ และจะได้มีโอกาสมาเข้าเฝ้าได้บ่อย ๆ เมื่อสร้างเสร็จ จึงนิมนต์พระเรวตะมาดู สิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อพระเรวตะ ท่านมาถึงดูสถานที่โดยรอบไม่พูดอะไรแม้คำเดียวแล้วเดินจากไปในคืนนั้นโดยไม่บอกใคร ญาติพี่น้องต่างตกใจ เสียใจ และไม่เข้าใจ ท่านกลับเข้าไปอยู่ในป่าอีกอีกครั้ง พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง “เรวตะนี้ เป็นผู้มีความเคร่งครัดในพระวินัยอย่างยิ่ง ไม่ยินดีในความโอ้อ่าฟุ้งเฟ้อ ไม่ชอบการคลุกคลีอยู่ด้วยวิเวก จิตผ่องใส” ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงแต่งตั้งพระเรวตะเป็น เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีความเคร่งครัดในพระวินัย (วินัยธร)

2) ปฏิปทาสาวกความเคร่งครัดพระธรรมวินัยพระยสะซึ่งเป็นพระอรหันต์องค์สำคัญในช่วงต้นของพระพุทธศาสนาและเป็นหนึ่งในบุคคลที่น่าสนใจอย่างยิ่งทั้งในแง่ของ การสละชีวิตทางโลก และมีความมกน้อยสันโดษ พระยสะเป็นบุตรของเศรษฐีมหาคหบดี ผู้มั่งคั่งในเมือง มีปราสาท 3 หลัง มีดนตรีประกอบ มีแต่ผู้หญิงเป็นบริวาร (ปัจจุบันคือเมืองวารานสี ประเทศอินเดีย) มีชีวิตสุขสบาย เติบโตในบ้านที่หรรษา ร่ายล้อมด้วยทรัพย์สิ้น ทาสชายหญิง ความบันเทิงทุกประการ วันหนึ่งขณะที่ยสะตื่นขึ้นมาในยามดึก ท่านเห็นทาสหญิงผู้รับใช้ในสภาพง่วงซึม นอนระเกะระกะและบางคนกรนหรือทำท่าทางไม่น่าดูท่านรู้สึกเบื่อหน่ายอย่างแรงกล้าต่อความหรรษาทางโลกและเอ่ยวลีสำคัญว่า "อุพโก โภฆณา วิมุตโต โก ปุณฺณํ กโรติ" (โลกนี้เต็มไปด้วยความเศร้าหมองหนอ ใครจะช่วยข้ามพ้นได้) ท่านจึงเดินออกจากบ้านกลางดึกเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ พระยสะเดินทางมาถึง อสิปัตตมฤคทายวัน ที่ซึ่งพระพุทธเจ้าพักอยู่หลังตรัสรู้ไม่นานและได้พบพระพุทธเจ้าขณะประทับนั่งภายใต้ร่มไม้ พระพุทธเจ้าทรงรู้จักจิตของยสะ จึงตรัสกับเขาด้วย อนุปุปพิทถา คือ คำสอนเรียงลำดับ ได้แก่ ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม อานิสงส์แห่งเนกขัมมะ แล้วจึงแสดง อริยสัจ 4 หลังฟังธรรมจบ พระยสะได้บรรลุโสดาปัตติผลในทันที เมื่อได้ฟังธรรมต่อในวันรุ่งขึ้น ท่านก็บรรลุอรหัตผลและได้บวชเป็นพระภิกษุ ลักษณะการปฏิบัติของพระยสะ เน้นความมกน้อยสันโดษ ความเคร่งครัดและวัตรปฏิบัติ แม้จะมีทรัพย์สมบัติมากและครอบครัวที่รัก แต่เมื่อได้เห็นความไม่เที่ยงของโลก พระยสะตัดขาดจากทางโลกโดยสิ้นเชิง ไม่หวนคืนอีกเลย ไม่กลับไปใช้ชีวิตฆราวาส แม้บิดาจะมาพบและชวนกลับบ้าน ส่งผลให้บิดาและมารดาบรรลุธรรม บิดาของพระยสะได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าหลังตามหาบุตร และเป็นอุบาสกองค์แรกในพระพุทธศาสนา ต่อามารดาและภรรยาของยสะก็ได้บรรลุ โสดาปัตติผลเช่นกันกลายเป็นอุบาสิกากองค์แรก

พระยสะมีความรู้ทางโลกดีและเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว ท่านได้นำเพื่อนสหายกุลบุตร (เช่น วิมลละ สุพหุ ปุณณชิ สุภาหุ ฯลฯ) มาพบพระพุทธเจ้า เพื่อนของท่านรวม 54 คน บรรพชาและบรรลุนิติภาวะกัน เป็นกลุ่มแรก ๆ ของพระอรหันต์ในพระธรรมวินัย พระยสะไม่ละเลยวัตรภิกษุแม้เพียงบวช เช่น รักษาศีลอย่างเคร่งครัด ไม่สะสม ไม่ติดในลาภสักการะ เจริญสมณะและวิปัสสนาอย่างสม่ำเสมอ พระพุทธเจ้าทรงกล่าวไว้ว่า พระยสะเป็นผู้มีจิต ตั้งมั่นในธรรมวินัยโดยไม่หวั่นไหว (วิ.ม. 4/24/31)

3) ปฏิปทาสาวกความเคร่งครัดพระธรรมวินัยพระอุบาลีเถระเป็นชาวเมืองกบิลพัสดุ์ เกิดในวรรณะศูทรซึ่งถือว่าเป็นวรรณะต่ำสุดในสังคมอินเดียโบราณ ท่านมีอาชีพเป็นช่างโกนผมหรือช่างตัดผมในราชสำนักศากยะ รับใช้เจ้าชายศากยะหลายพระองค์แม้จะอยู่ในวรรณะต่ำแต่เป็นผู้มีความประพฤติดี อ่อนน้อมถ่อมตนและมีจิตใจใฝ่ธรรมะ เหตุการณ์บวชกับพระพุทธเจ้า เมื่อเจ้าศากยะ 7 พระองค์ เช่น พระอนุรุทธะ พระอานนท์ ฯลฯ ต้องการบวช พระอุบาลีได้ติดตามไปด้วย เพื่อให้เจ้าศากยะละความถือตัว พระพุทธเจ้าจึงทรงให้ พระอุบาลีบวชก่อน เป็นการแสดงว่าในพระธรรมวินัย ไม่มีชนชั้นวรรณะ เหตุการณ์นี้ถือเป็น การปฏิวัติทางสังคม โดยการยกย่องผู้มีธรรมเหนือชาติกำเนิด การปฏิบัติธรรมและบรรลุนิติภาวะ หลังบวชแล้วพระอุบาลีตั้งใจศึกษาพระวินัยอย่างลึกซึ้งและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ท่านมีความเข้าใจในพระวินัยปิฎกอย่างถ่องแท้และเป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติศีลไม้นานหลังจากบวชท่านได้บรรลุนิติภาวะด้วยปัญญาอันเฉียบแหลมและความตั้งมั่นในธรรมวินัย ความเชี่ยวชาญในพระวินัย เอตทัคคะทางทรงธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระอุบาลีว่าเป็น “เอตทัคคะ ในฝ่ายภิกษุทั้งหลาย ผู้เลิศในทางทรงธรรมวินัย” ท่านสามารถจำแนก สิกขาบทอาบัติ ปาราชิก สังฆาทิเสสและวินัยข้ออื่น ๆ ได้อย่างแม่นยำ เป็นผู้ที่พระภิกษุรูปอื่นมักเข้าหาเพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับวินัยสงฆ์ ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย พระอุบาลีมีชื่อเสียงในความ ยึดมั่นในพระวินัย โดยไม่ปรับผ่อนตามสถานการณ์หรือความสัมพันธ์ส่วนตัว หากภิกษุใดทำผิด แม้จะเป็นพระเถระผู้ใหญ่หรือใกล้ชิดเพียงใด ท่านก็จะตัดสินตามหลักวินัยโดยไม่มีอคติ สำรวมระวังแม้ในเรื่องเล็กน้อย เช่น การบิณฑบาต การครองจีวร การพูด การวางของ หรือการไม่เหยียบเงาพระผู้อาวุโส มีความประพฤติเป็นแบบอย่างแก่ภิกษุทั้งหลาย จนได้รับการขนานนามว่า “อุบาลีวินัยธร” หรือ “พระวินัยเดินได้” (ขุ.อป.32/441/68)

บทบาทสำคัญในการสังคายนาครั้งที่ 1 หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพาน 3 เดือน พระมหากัสสปเถระได้จัด สังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 1 ณ ถ้าสตัดบรรณคูหา พระอานนท์ท่องจำพระสูตร (พระธรรม) พระอุบาลีเถระท่องจำและสังคายนาพระวินัยปิฎก ทั้งหมดท่านสามารถตอบทุก

คำถามเกี่ยวกับพระวินัยได้อย่างครบถ้วนแม่นยำ โดยไม่มีข้อผิดพลาดใด ๆ เป็นผู้นำให้พระธรรมวินัย ถูกรักษาไว้บริสุทธิ์จนถึงปัจจุบัน

คำสอนและแนวคิดด้านพระวินัย ท่านเน้นย้ำเสมอว่า “ศีล คือรากฐานแห่งสมาธิและ ปัญญา หากศีลไม่มั่น สมาธิก็ไม่มั่น ปัญญาก็ไม่เกิด” ศีลที่แท้ต้องไม่ใช่แค่จำได้แต่ต้องปฏิบัติให้บริสุทธิ์ จริงผู้ที่จะเป็นนักบวชแท้ต้องเริ่มจากความเคารพในวินัยและสำรวมตน

4) ปฏิปทาสาวกความเคร่งครัดพระธรรมวินัยพระจุนทะเถระเป็นพระภิกษุสาวกgrup สำคัญในสมัยพุทธกาล แม้ชื่อเสียงของท่านมักจะถูกกล่าวถึงในตอนถวายบิณฑบาตครั้งสุดท้ายแด่ พระพุทธเจ้า แต่ในอีกด้านหนึ่งท่านก็เป็นผู้มีความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยอย่างยิ่ง เป็นผู้ที่ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าเป็นภิกษุผู้สำรวมตนและตั้งมั่นในพระวินัย ไม่ยอมละเลยแม้ข้อเล็กน้อย ท่านถือว่าวินัยคือ “ชีวิตแห่งพระศาสนา” หากภิกษุสงฆ์ไม่รักษา ความเสื่อมย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน พระจุนทะเถระมีความใส่ใจในการครองตนอย่างเรียบร้อย เวลาครองผ้า นั่ง เดิน หรือทำกิจกรรมใด ๆ ท่านยึดตามระเบียบพระวินัยทุกประการ ไม่ทำให้เกิดความขัดข้องต่อสายตาของประชาชน ครั้งหนึ่ง เมื่อมีภิกษุบางรูปไม่สำรวมในปาติโมกข์ พระจุนทะได้ตักเตือนโดยตรงว่า “การบวชไม่ใช่เพียงเปลี่ยน เพศสภาพจากคฤหัสถ์มาเป็นสมณะ แต่คือการยอมรับวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ทุกข้อ” คำพูด นี้ทำให้ภิกษุทั้งหลายเกิดความสำนึกและหันกลับมาสำรวมระวัง

อีกเหตุการณ์หนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยใหม่ขึ้นเพื่อแก้ไขเหตุแห่งความเสื่อม ท่านพระจุนทะเป็นหนึ่งในพระภิกษุที่นำไปปฏิบัติจริงและคอยชี้แจงแก่ผู้อื่นเสมอว่า วินัยไม่ใช่เรื่องกดขี่ แต่เป็นเครื่องคุ้มครองให้สงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างสงบ มีความบริสุทธิ์ และได้รับความศรัทธาจาก ชาวบ้าน ท่านย้ำว่า “ถ้าวินัยสูญสิ้น พระศาสนาก็จักอับปาง”

พระจุนทะเถระยังเป็นผู้ที่ระมัดระวังเรื่องปัจจัย 4 อย่างยิ่ง ท่านไม่สะสมของเกินจำเป็น พอใจแต่เพียงสิ่งที่ได้มาโดยสุจริตและไม่เปิดช่องให้เกิดความตำหนิ ท่านเคยกล่าวต่อภิกษุหมู่หนึ่งว่า “สมณะพึงพอใจเพียงปัจจัยสี่ตามควร ถ้าเกินกว่านี้ย่อมก่อทุกข์และเป็นเครื่องถ่วงความเพียร” สิ่งนี้ สะท้อนถึงความเคร่งครัดในวินัยและความเป็นผู้มักน้อยสันโดษ เมื่อกล่าวถึงตอนถวายบิณฑบาตครั้งสุดท้ายแด่พระพุทธเจ้า แม้เหตุการณ์นั้นต่อมาจะเป็นประเด็นถกเถียง แต่ในพระไตรปิฎกก็ชี้ชัดว่า พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระจุนทะว่าเป็นผู้ทำบุญใหญ่ ไม่ควรถูกตำหนิ การที่พระจุนทะถวาย บิณฑบาตด้วยใจบริสุทธิ์ แสดงถึงความเคร่งครัดต่อหน้าที่ของอุบาสกและภิกษุที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ การถวายด้วยความเคารพและไม่ละเลยวินัยด้านศรัทธา ครั้งหนึ่งท่านได้เคยกล่าวว่า คนที่ไม่รู้ธรรมจะ

ปฏิบัติได้อย่างไร สิ่งที่ถูกและปฏิบัติก็จะเป็นไปตามความรู้ที่ติดต่อไป เป็นสิ่งที่ไม่ควรฟัง (ที.ปา. 11/165/126)

ชีวิตของพระจุนทะเถระจึงเป็นภาพสะท้อนแห่งความเป็นสมณะผู้ตั้งมั่นในพระวินัย ด้วยความสำรวม ความจริงใจและความไม่ประมาท พระองค์ไม่เพียงเคร่งครัดเพื่อประโยชน์ส่วนตนแต่เพื่อเป็นแบบอย่างแก่หมู่สงฆ์ทั้งหลายและเพื่อค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ดังนั้น พระจุนทะเถระจึงเป็นสาวกรูปหนึ่งที่สืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าไว้อย่างเต็มเปี่ยม คือ การรักษาพระวินัยให้มั่นคง เพื่อให้พระศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน

2.3.3 ปฏิปทาสาวกความเมตตา

1. ปฏิปทาความเมตตาพระกาฬทายีเถระ เป็นพระอัครสาวกผู้มีความสามารถพิเศษในการประกาศพระศาสนาและเปี่ยมด้วยความเมตตาต่อสรรพสัตว์ เดิมท่านเป็นสหชาติของพระพุทธเจ้า จึงมีความผูกพันกันมาแต่ชาติปางก่อน เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระกาฬทายีได้บวชในพระธรรมวินัย และตั้งใจช่วยเผยแผ่คำสอนอย่างเต็มกำลัง ความเมตตาของท่านปรากฏชัดเจนในคราวที่ชาวศากยะและโกถิยวงศ์ทะเลาะกันเรื่องน้ำในแม่น้ำโรหิณี พระกาฬทายีได้ไปประกาศธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายชี้ให้เห็นโทษของความโกรธและแสดงอานิสงส์แห่งความสามัคคี จนต่างฝ่ายต่างสงบลงและหันมาสมานฉันท์กันอีกครั้ง นอกจากนี้ พระกาฬทายียังมีความเมตตาต่อผู้คนทั่วไป เวลาแสดงธรรมมักยกอุปมาอุปไมยที่เข้าใจง่าย ไม่ใช่ถ้อยคำยากเพื่อให้ผู้ฟังได้ประโยชน์มากที่สุด แม้ชาวบ้านผู้ไม่รู้หนังสือก็สามารถเข้าใจธรรมะที่ท่านสอน

อีกประการหนึ่ง ท่านมีความเมตตาต่อพระองค์อย่างยิ่ง คราวหนึ่งท่านได้ชักชวนพระญาติของพระพุทธเจ้าให้ไปเฝ้าและฟังธรรม ท่านพูดด้วยถ้อยคำสุภาพและจริงใจจนพระญาติทั้งหลายเกิดศรัทธา และได้ฟังธรรมจนบรรลุธรรมชั้นต่าง ๆ ความเมตตาของพระกาฬทายีจึงไม่ได้จำกัดเพียงแต่การพูดจาอ่อนโยน แต่ยังเป็น การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ โดยใช้ธรรมเป็นเครื่องนำทาง ถือเป็นแบบอย่างแห่งความกรุณาที่สมบูรณ์ของพระสาวกรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา

พระกาฬทายีเถระยังมีความเมตตาในการเผยแพร่ธรรมไปยังบ้านเมืองต่าง ๆ ท่านไม่หวั่นเกรงต่อความเหน็ดเหนื่อยหรือความลำบากในการเดินทาง เพราะตั้งใจจะนำประโยชน์สุขไปสู่ชาวบ้านและชุมชนที่ยังไม่รู้จักพระพุทธศาสนา การไปประกาศธรรมในถิ่นทุรกันดารย่อมสะท้อนถึงใจที่อิมด้วยความปรารถนาดี ไม่เลือกชนชั้นหรือฐานะ ในคราวที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จกลับไปกรุงกบิลพัสดุ์ พระกาฬทายีเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะด้วยความเมตตาและความสามารถในการพูด ท่านได้แสดงธรรมแก่พระญาติวงศ์ของพระพุทธเจ้าให้เกิดศรัทธาและยอมรับคำสอน เมื่อพระพุทธเจ้า

เสด็จถึง พวกศากยวงศ์จึงเปิดใจรับฟังพระธรรมจนบรรลุอริยผลเป็นจำนวนมาก ความเมตตาของพระกาฬุทายีมิได้จำกัดเพียงการช่วยมนุษย์ แต่ยังแผ่ไปถึงสัตว์ทั้งหลาย ท่านมักสอนภิกษุให้อยู่ด้วยความกรุณา ไม่เบียดเบียนสัตว์เล็กน้อย แม้เพียงการใช้ชีวิตประจำวันก็พึงทำด้วยความระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดโทษแก่ผู้อื่นและสัตว์โลก

อีกด้านหนึ่ง พระกาฬุทายีมีเมตตาในการรักษาพระศาสนา เมื่อเห็นภิกษุบางรูปเกิดความท้อถอยหรือมีความขัดแย้งในหมู่คณะ ท่านจะเป็นผู้ชี้แจงด้วยเหตุผลและกล่าวธรรมเพื่อประสานใจหมู่สงฆ์ให้กลับมาสามัคคีกันอยู่เสมอ การทำเช่นนี้แสดงถึงความเมตตาต่อทั้งบุคคลและสถาบันสงฆ์ ด้วยเหตุเหล่านี้ พระกาฬุทายีเถระจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นสาวกผู้มีความเมตตาอันกว้างใหญ่ คำสอนและการปฏิบัติของท่านเป็นแบบอย่างให้ผู้คนเรียนรู้ว่า ความเมตตาไม่ใช่เพียงการช่วยเหลือทางกาย แต่คือการช่วยให้ผู้อื่นเข้าถึงทางพ้นทุกข์อย่างแท้จริง ครั้งหนึ่งได้กล่าวด้วยความเมตตาและมีการเปรียบเทียบอย่างน่าอัศจรรย์กับพระเจ้าสุทโธทนะ (ช.เถร.26/427/432)

2) ปฏิปทาสาวกความเมตตาพระปุณณมันตานีบุตรเถระ เป็นพระอัครสาวกที่มีชื่อเสียงในด้านการแสดงธรรม และมีจิตเมตตาอย่างลึกซึ้งต่อผู้ฟังทุกระดับ ท่านเป็นบุตรของนางมันตานีพรหมณี ชาวเมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ มีศักดิ์เป็นญาติของพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศธรรมเป็นครั้งแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี พระปุณณะยังไม่ได้เข้าร่วม แต่หลังจากนั้นไม่นาน เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับมาที่กบิลพัสดุ์ ท่านปุณณะได้มีโอกาสฟังธรรมจากพระองค์และเกิดความเลื่อมใสจนขอบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา หลังจากบวชแล้ว ท่านได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งและฝึกสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐานโดยตลอด ท่านมีความสามารถพิเศษในการอธิบายธรรมให้ผู้คนเข้าใจง่าย ด้วยถ้อยคำไพเราะ อ่อนโยน เต็มไปด้วยเมตตาและกรุณา จนได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งใน "ธรรมกถึกเอตทัคคะ" (ผู้แสดงธรรมได้ดีเลิศ) มีพระภิกษุหลายรูปล้วนแต่ชื่นชมพระปุณณมันตานีว่าเป็นผู้มีอุปการะคุณมาก เหตุการณ์หนึ่งที่เป็นที่เลื่องลือ คือเมื่อท่านอาสาไปแสดงธรรมในแคว้นสุนนวาปรัตชนบทซึ่งเป็นดินแดนกันดาร เต็มไปด้วยผู้คนที่มีความคิดแข็งกระด้าง พระพุทธเจ้าตรัสถามว่าหากถูกชาวบ้านลบล้าง (ส.ช. 17/83/142) ดูหมิ่นหรือขับไล่จะทำอย่างไร ท่านปุณณะตอบว่า "ข้าพระองค์จะไม่โกรธ แต่จะเมตตาพวกเขายิ่งขึ้น เพราะเห็นว่าพวกเขา ยังทุกข์อยู่มาก" ความเมตตาของพระปุณณะไม่ใช่เพียงแค่การแผ่จิตในสมณะแต่ยังรวมถึงการมีจิตพร้อมให้อภัย อ่อนโยนต่อคำตำหนิและมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าให้ผู้อื่นได้เข้าถึงธรรม ท่านกล้าเดินทางไปยังถิ่นทุรกันดารและไม่เกรงอันตราย ด้วยความเมตตาต่อชาวบ้านผู้ไม่รู้ธรรม ในอรรถกถาได้กล่าวว่า ท่านสามารถเปลี่ยนแปลงจิตใจของผู้ที่แข็งกระด้างให้ละอายและใฝ่ธรรมได้ด้วยคำพูดที่

เปี่ยมด้วยเมตตาและเหตุผลอย่างแยบคาย ท่านมักเน้นหลัก "ขันติ" (ความอดทน) ควบคู่กับ "เมตตา" โดยเห็นว่าคนที่มีอารมณ์รุนแรงหรือมีทิฐิรุนแรง ต้องการทั้งความเข้าใจและความอ่อนโยน ธรรมชาติของ ท่านมักประกอบด้วยเรื่องเล่า เปรียบเทียบและใช้ภาษาที่เหมาะสมกับระดับของผู้ฟัง เช่น หากเป็นชาวบ้านก็ใช้ภาษาชาวบ้าน หากเป็นพราหมณ์ก็อ้างอิงหลักวินิจฉัยอย่างนักปราชญ์ ด้วยความเมตตาอันลึกซึ้ง พระปुณณะสามารถนำชาวบ้านนับร้อยเข้าสู่พระพุทธศาสนาและพัฒนาให้เป็นอุบาสกอุบาสิกาและภิกษุสงฆ์จำนวนมาก นอกจากนี้ ความเมตตาของท่านยังทำให้ไม่มีศัตรู ไม่ถูกรุกรานและเป็นที่รักของผู้คนในทุกถิ่นที่ไป

ชีวิตของพระปุณณะคือแบบอย่างของผู้แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา ไม่เลือกสถานที่หรือผู้ฟัง ท่านสอนให้เรารู้ว่า การเปลี่ยนแปลงผู้อื่นด้วยความรุนแรงยากนักแต่ด้วยเมตตา ความเข้าใจ และขันติ อาจทำให้แม้แต่ใจที่แข็งก็อ่อนลงได้ ในยุคปัจจุบันที่ความคิดเห็นแตกต่างและวาทะรุนแรงแพร่หลาย พระปุณณะคือแรงบันดาลใจว่า "ธรรมะเมื่อผสมผสานด้วยเมตตา ย่อมซึมซับเข้าสู่ใจคนได้ง่ายที่สุด"

3) ปฏิปทาสาวกความเมตตาพระอรุเวลกัสสปะเถระ เดิมเป็นปริพาชกผู้ใหญ่ บูชาไฟอยู่ที่อรุเวลาเชิงฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา มีศิษย์ถึงพันคน เป็นผู้ทรงอิทธิพลในท้องถิ่น ครั้นพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว เสด็จไปโปรดท่านด้วยการแสดงอัศจรรย์ต่าง ๆ จนพระอรุเวลกัสสปะยอมรับและกราบทูลขอบวชพร้อมหมู่ศิษย์ ความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ไม่ใช่เพียงการละทิ้งลัทธิเก่า แต่ยังเปิดโอกาสให้ท่านได้แสดงความเมตตาในฐานะพระอรหันต์ผู้เผยแผ่พระธรรม เมื่อบวชแล้ว พระอรุเวลกัสสปะตั้งใจศึกษาและปฏิบัติธรรมตามคำสอนพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด จนบรรลุพระอรหันต์ จากนั้นท่านใช้ชีวิตอย่างเปี่ยมด้วยเมตตา หนึ่งในความเมตตาที่โดดเด่นคือ การไม่ทอดทิ้งศิษย์เก่าที่เคยเป็นบริวารในลัทธิไฟ ท่านสอนและประคับประคองพวกเขาให้มั่นคงในพระศาสนา ชี้แจงด้วยความกรุณาให้เข้าใจว่าหนทางแห่งการบูชาไฟไม่ใช่หนทางพ้นทุกข์ แต่การปฏิบัติตามอริยมรรคแปดเท่านั้นที่จะนำไปสู่นิพพาน พระอรุเวลกัสสปะยังมีความเมตตาต่อเพื่อนภิกษุทั้งหลาย ด้วยความที่ท่านเคยเป็นผู้นำหมู่ชนใหญ่โตมาก่อน หากไม่ระวังย่อมเกิดทิฐิมานะ แต่เมื่อบวชแล้วท่านกลับวางตนถ่อมตน ไม่ยกตนข่มผู้อื่น ตรงกันข้ามยังคอยช่วยเหลือภิกษุใหม่ ๆ ให้เข้าใจพระวินัยและวิธีดำรงชีพตามสมณะเพศอย่างถูกต้อง ความเมตตาในรูปแบบนี้เป็นการเกื้อกูลทั้งกายและใจ อีกทั้งท่านยังใช้ความเมตตาเป็นเครื่องเผยแผ่พระศาสนาไปสู่ชุมชนรอบข้าง ครั้นชาวบ้านสงสัยว่าท่านละทิ้งการบูชาไฟมาบวชในพระพุทธศาสนาด้วยเหตุใด พระอรุเวลกัสสปะมิได้โกรธหรือแสดงอาการดุแคลน แต่กลับอธิบายด้วยถ้อยคำอ่อนโยน และเหตุผลที่เข้าใจง่าย ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา เห็นคุณค่าของธรรม และเปลี่ยนความสงสัยเป็นความ

เลื่อมใส ท่านยังช่วยเผยแพร่พระธรรมร่วมกับพระพุทธเจ้าในโอกาสต่าง ๆ โดยใช้วิธีการสอนที่เข้าถึงจิตใจผู้ฟัง อาศัยประสบการณ์จากการเคยเป็นครุมาก่อน จึงรู้จักการเลือกถ้อยคำที่เหมาะสม การพูดที่ประกอบด้วยเมตตาและไมตรี ทำให้ผู้ฟังรู้สึกใกล้ชิดและเข้าใจธรรมได้อย่างง่ายดาย (วิ.ม.4/37/47)

พระอรุเวลกัสสปะเถระจึงเป็นแบบอย่างของพระสาวกที่เปี่ยมด้วยเมตตา ทั้งต่อศิษย์ ต่อเพื่อนภิกษุและต่อชาวบ้านผู้ใกล้ชิด การแสดงออกของท่านมิใช่เพียงความอ่อนโยนทางวาจา แต่เป็นความเมตตาที่นำไปสู่การช่วยผู้อื่นให้เข้าถึงทางหลุดพ้น ความเมตตาของท่านจึงมีคุณค่าอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นพลังเกื้อกูลให้พระศาสนาเจริญรุ่งเรือง

4) ปฏิปทาสาวกความเมตตาพระภิกษุเถระ เป็นพระภิกษุในสมัยพุทธกาล ท่านเป็นโอรสของกษัตริย์แห่งแคว้นกลิงคะ จัดอยู่ในกลุ่มพระภิกษุที่เป็นพระราชโอรส คือพระราชโอรส 6 องค์ที่ทรงออกบวชพร้อมกัน ได้แก่ ภัททิยะ อุนรุทธะ อานนท์ ภัคคุ กิมพิละ และเทวทัต หลังจากเห็นความไม่เที่ยงของชีวิตในฐานะราชา ท่านภัททิยะเกิดความเบื่อหน่ายในโลกและทรงออกบวชในพระพุทธศาสนา หลังการอุปสมบท พระภัททิยะตั้งใจปฏิบัติธรรมอย่างมุ่งมั่น ด้วยพื้นฐานจิตใจที่สงบและละเอียดอ่อน ท่านมักอยู่ในสถานที่เงียบสงบ ปลีกตนจากหมู่คณะเพื่อการเจริญภาวนาและฝึกสมาธิอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการเจริญเมตตาภาวนา และการเจริญสติในชีวิตประจำวัน ในอรรถกถาธรรมบท ได้บันทึกว่าท่านมักเปล่งถ้อยคำว่า "สุขจริงหนอ สุขจริงหนอ" ขณะอยู่ในป่าหรือในเสนาสนะที่เงียบสงบ ภิกษุทั้งหลายเห็นว่าท่านอาจยังยินดีในชีวิตฆราวาสอยู่ จึงนำความไปกราบทูลพระพุทธเจ้า แต่พระองค์ทรงอธิบายว่า พระภัททิยะได้บรรลุอรหัตผลแล้วและที่กล่าวเช่นนั้นเพราะจิตของท่านซาบซึ้งในความสงบของการพ้นจากเพศฆราวาส ไม่ใช่เพราะเสียดายความเป็นพระราชโอรส แต่อย่างไรก็ตามพระภัททิยะเถระเป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยนและเปี่ยมเมตตา ท่านมีความกรุณาต่อสรรพสัตว์และมักให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตอันบริสุทธิ์ ไม่ถือมั่นในตน ไม่ถือตัวในฐานะเดิมของตนในสังคม ท่านแสดงธรรมด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยนและสรรเสริญพระธรรมและพระศาสดาด้วยใจเลื่อมใสอย่างยิ่ง เมตตาของท่านยังแสดงออกผ่านการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในกลุ่มภิกษุใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยจัดหาที่อยู่ เสนาสนะหรือแม้แต่ให้คำแนะนำในการฝึกจิตและประคองใจให้มั่นคงในระยะแรกของการบวช เป็นที่รักของภิกษุหมู่มาและเป็นผู้ที่พูดน้อย พูดแต่พอดีและไม่เคยกล่าวร้ายแก่ผู้ใดเลย พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่าพระภัททิยะเป็นพระอรหันต์ผู้เปี่ยมด้วยเมตตา แม้ความเป็นอดีตกษัตริย์จะทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิด แต่ความสงบนิ่งและการปฏิบัติตนของท่านคือคำตอบที่ชัดเจน พระองค์ตรัสว่าท่านภัททิยะเป็นตัวอย่างของผู้ที่ละทิ้งโลกด้วยจิตอ่อนโยน ไม่หวั่นไหวต่ออำนาจหรือชื่อเสียงและใช้ชีวิตอันสงบเพื่อแผ่เมตตาและทำประโยชน์แก่หมู่คณะ (วิ.จ.7/332/172)

พระภิกษุที่ยะเถระเป็นแบบอย่างของผู้ที่ละจากชีวิตราชาและเปลี่ยนความยิ่งใหญ่ภายนอกเป็นความยิ่งใหญ่ภายใน ความเมตตาของท่านไม่เร่าร้อนหรือโผงผางแต่เปี่ยมด้วยความสงบลึกซึ้งและสม่ำเสมอ ชีวิตของท่านสอนว่าแม้จะมาจากฐานะสูงเพียงใดแต่หากละความยึดมั่นและฝึกฝนจิตใจให้สงบก็สามารถเข้าถึงธรรมและแผ่เมตตาได้อย่างแท้จริง ท่านคือหนึ่งในตัวอย่างสำคัญของพระสาวกที่พิสูจน์ว่าเมตตาอันบริสุทธิ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดแต่อยู่ที่การฝึกฝนจิตใจให้มั่นคงและเปี่ยมด้วยความปรารถนาดีต่อสรรพชีวิต

5) ปฏิปทาสาวกความเมตตาพระราชเถระเป็นพระภิกษุในสมัยพุทธกาล เดิมทีเป็นบุคคลยากจน ไม่มีญาติหรือที่พึ่งพิง มีชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก เมื่อเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา ท่านได้พยายามขอบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า แต่เนื่องจากไม่มีผู้รับรองหรืออุปฌาย์ ภิกษุทั้งหลายจึงไม่สามารถบวชให้ได้ ต่อมาพระสารีบุตรเถระได้พบเห็นและรับอาสาเป็นอุปฌาย์ให้ท่าน จึงทำให้พระราชเถระได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา หลังจากนั้นท่านได้ตั้งใจศึกษาพระธรรมวินัยและประพฤติปฏิบัติอย่างมั่นคงจนในที่สุดได้บรรลุพระอรหันต์ผล พระราชเถระเป็นผู้ที่เปี่ยมด้วยความกตัญญูกตเวทิต่อพระสารีบุตรเถระผู้ให้โอกาสได้บวช ท่านแสดงความเคารพอย่างสูงสุดต่อครูอาจารย์ไม่เคยขัดคำสั่งของพระสารีบุตรเลยและตั้งใจปฏิบัติตนในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ท่านเป็นผู้มีเมตตาอย่างยิ่งโดยเฉพาะต่อภิกษุผู้อ่อนวัยและผู้ที่กำลังฝึกฝน ท่านมีเมตตาในการอบรมสั่งสอน ไม่หวังแทนในความรู้และประสบการณ์แต่ยินดีแนะนำอย่างตรงไปตรงมา ด้วยความอ่อนโยนและเจตนาดี ท่านไม่ใช่เพียงผู้สั่งสอน แต่เป็นผู้ประคองใจภิกษุหนุ่มให้ยืนหยัดในศีลและธรรม ชี้ทางออกให้เห็นทางสว่างในธรรม (ขุ.ขุ.25/76/51) พระพุทธเจ้าทรงยกย่องท่านว่าเป็นเลิศในทาง "สามารถสั่งสอนภิกษุใหม่" (อุคคาหกทิกฺขุณฺโณ) ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการให้ธรรมโอวาทอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความเมตตา ความเคารพของพระราชเถระต่อพระสารีบุตรเป็นแบบอย่างที่ทำให้ได้ยาก โดยยอมรับคำตักเตือนทุกประการ ไม่เคยรู้สึกขุ่นเคืองหรือโต้แย้ง ท่านถือว่าทุกคำสอนคือโอกาสในการพัฒนาตน ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองเปี่ยมด้วยธรรมและศรัทธา เป็นแรงบันดาลใจแก่ภิกษุอื่น ๆ พระราชเถระเคยแสดงธรรมในเรื่องการไม่ยึดมั่นในรูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ โดยย้ำถึงความไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตาซึ่งช่วยให้ภิกษุใหม่ได้เข้าใจธรรมอย่างลึกซึ้ง พระพุทธเจ้าทรงรับรองโอวาทของท่านว่าเป็นธรรมที่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักคำสอน ท่านจึงเป็นผู้มีเมตตาทางปัญญา คือช่วยให้ผู้อื่นเห็นธรรมด้วยใจบริสุทธิ์ ไม่กล่าวธรรมเพื่อตนเอง หากแต่เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยแท้จริง พระราชเถระเริ่มต้นจากผู้ยากไร้ ไม่มีญาติ ไม่มีชื่อเสียงแต่ด้วยความตั้งใจจริงและเมตตาธรรมภายในทำให้ท่านกลายเป็นที่พึ่งของภิกษุผู้อ่อนวัยเป็นครูที่เปี่ยมเมตตาและเป็นแบบอย่างของผู้รู้คุณท่าน

สอนเราว่า เมตตาไม่ได้วัดกันด้วยถ้อยคำไพเราะหรือฐานะภายนอก แต่เกิดจากความจริงใจที่จะประคับประคองผู้อื่นไปสู่สิ่งดีงาม พระราชาเถระจึงเป็นผู้ที่รวมทั้งเมตตา ความกตัญญูและปัญญาไว้ในองค์เดียว

6) ปฏิปทาสาวกความเมตตาพระมหากัจจายนเถระ เป็นโอรสของพราหมณ์ใหญ่แห่งอุชเชนี แคว้นอวันตี มีปัญญาเฉียบแหลมและเล่าเรียนพระเวทจนจบสิ้น เมื่อข่าวการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าถึงอวันตี พระมหากัจจายนะพร้อมด้วยบริวารได้เดินทางไกลมาขอบวชในพระพุทธศาสนา ณ พระเวฬุวัน หลังจากอุปสมบท ท่านได้บรรลุพระอรหันต์ เป็นผู้ทรงไตรปิฎกอย่างลึกซึ้งและมีชื่อเสียงในฐานะนักแสดงธรรมที่สามารถขยายความธรรมะของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจง่าย ลุ่มลึก และจับใจ พระมหากัจจายนะเถระ มีความสามารถในการแสดงธรรมที่ลึกซึ้ง โดยนำเรื่องยาก ๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสย่อ ๆ มาอธิบายขยายให้ละเอียดชัดเจน ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ภิกษุและชาวบ้าน ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะผู้เลิศในด้านขยายความย่อให้พิสดาร (มหากถิกะ) ความเมตตาของท่านปรากฏเด่นชัดผ่านความใส่ใจในจิตของผู้ฟัง ท่านมักเลือกถ้อยคำ อุปมาอุปไมย และวิธีการอธิบายให้เหมาะกับภูมิธรรมของผู้ฟังแต่ละกลุ่ม ไม่ดูหมิ่นผู้ที่ยังเข้าใจน้อย กลับอธิบายด้วยความอดทนและหวังให้เขาเห็นธรรมอย่างแท้จริง ครั้งหนึ่งพระมหากัจจายนเถระได้พบเจอพระราชโอรสในป่าเข้ามาเพื่อจะฆ่าสัตว์จึงได้มีการพูดคุยกัน พระราชโอรสเกิดความความเคารพในตัวของพระมหากัจจายนและในตัวพระราชโอรสก็มีความเลื่อมใสในความเมตตาของพระมหากัจจายนเช่นกัน พระมหากัจจายนมักพร่ำสอนพระภิกษุอยู่เนืองนิตเป็นประจำ (ขุ.ม 14/183/144)

พระพุทธเจ้าทรงมอบหมายให้พระมหากัจจายนะเผยแผ่ธรรมในแคว้นอวันตี ท่านได้ก่อตั้งพระสงฆ์ในแถบนั้นอย่างมั่นคง ถือเป็นผู้ว่าการเผยแผ่ธรรมะในดินแดนห่างไกลและปูรากฐานแห่งพระธรรมวินัยให้มั่นคง แม้เป็นพระเถระผู้ใหญ่มีชื่อเสียงท่านยังคงรักษาความอ่อนน้อม อดทน และไม่ถือดีต่อผู้อื่น ภิกษุผู้น้อยสามารถเข้าหาท่านเพื่อขอคำแนะนำได้เสมอโดยไม่มีความเก้อเขิน เพราะท่านแสดงตนเป็นผู้ฟังที่ดีและไม่ตำหนิแม้คำถามจะซ้ำหรือยังอ่อนในธรรมนอกจากนี้ ท่านยังเคยช่วยให้ภิกษุบางรูปที่เข้าใจธรรมผิดได้กลับมาตั้งมั่นในมรรค ด้วยการชี้เหตุผลและคำอธิบายที่อ่อนโยน จึงเป็นผู้ที่เมตตาทั้งในด้านวาจาและเจตนาพระพุทธเจ้าตรัสว่า ในบรรดาพระสาวกทั้งหมด หากต้องการให้ใครขยายธรรมที่ตรัสย่อให้พิสดารได้อย่างถูกต้องควรไปหาพระมหากัจจายนะเพราะท่านสามารถรักษาเนื้อธรรมไว้ได้อย่างครบถ้วนไม่ผิดเพี้ยน

พระมหากัจจายนะสอนเราว่า เมตตาไม่ใช่เพียงการให้อภัยหรือแสดงไมตรี แต่รวมถึง การอุทิศตนเพื่อช่วยให้ผู้อื่นเข้าถึงธรรม ความพยายามของท่านในการทำให้ธรรมะเข้าใจง่าย คือน้ำใจ ของผู้เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นหลัก ท่านคือแบบอย่างของผู้รู้ที่มีเมตตา ไม่หึงในปัญญาและใช้ ความสามารถของตนเพื่อผู้อื่นโดยแท้จริง

7) ปฏิปทาสาวกความเมตตาพระมหานามะ ครั้นยังไม่บวชพระเจ้ามahanama แห่งกรุง สากะ เป็นพระญาติของพระพุทธเจ้า ผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง แม้จะมีภารกิจในราชการ มาก แต่พระองค์ก็ได้ละเลยการทำบุญถวายทานเสมอ วันหนึ่งพระองค์มีความตั้งใจที่จะถวาย ภัตตาหารอันประณีตแด่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ พระเจ้ามahanama ทรงคัดเลือกอาหารที่ สะอาดถูกสุขลักษณะ จัดเครื่องคาวหวานอันเลิศแต่สิ่งที่ทรงเล็งเห็นว่าจะจะเป็นเครื่องบูชาอันประเสริฐ คือ “เนยใส” ซึ่งเป็นของหอมหวานมีคุณค่าทางโภชนาการสูงในสมัยพุทธกาล ทรงมีพระดำริว่า การถวายเนยใสนี้จะประโยชน์ต่อสุขภาพของภิกษุสงฆ์และยังเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ เมื่อถึงวันถวาย พระเจ้ามahanama เสด็จไปยังพระวิหารพร้อมเครื่องภัตตาหารอันสมบูรณ์ โดยมีเนยใส เป็นเครื่องประธาน ทรงน้อมถวายด้วยความเคารพเลื่อมใส พระพุทธเจ้าทรงรับด้วยเมตตาและทรง แสดงธรรมโปรดพระเจ้ามahanama และหมู่ชนผู้มาร่วมฟัง พระองค์ตรัสสอนถึงอานิสงส์แห่งทานว่า การถวายของบริสุทธิ์ด้วยใจบริสุทธิ์ ย่อมเกิดผลเป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า พระเจ้ามahanama และ ผู้ฟังต่างปลื้มปิติ เกิดศรัทธามั่นคงยิ่งขึ้นทรงเลื่อมใสว่า แม้สิ่งเล็กน้อย เช่น เนยใส หากถวายด้วยใจ เลื่อมใส ย่อมมีอานิสงส์มาก การถวายครั้งนั้นทำให้พระเจ้ามahanama เป็นที่ยกย่องในหมู่ชาวศากยะว่า เป็นผู้ที่มีศรัทธาแรงกล้า มีเพียงแต่รักราชวงศ์ตระกูล แต่ยังเป็นต้นแบบแห่งความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ชาวเมืองต่างทำตามโดยหันมาประกอบกุศลกรรม เช่น การถวายทาน การรักษาศีลและการฟังธรรม ในทางพระไตรปิฎก การถวายของพระเจ้ามahanama ถูกกล่าวถึงว่า เป็นเหตุให้พระองค์มีจิตผ่องใส ได้เป็นอนุโมทนากับหมู่สงฆ์ และยังทำให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงในแคว้นศากยะ เนื่องจาก กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ได้แสดงออกถึงความศรัทธาต่อสาธารณชนอย่างเปิดเผย เนยใสที่ถวายจึงมิใช่เพียง อาหาร หากเป็นสัญลักษณ์แห่งความเลื่อมใสและความบริสุทธิ์ของผู้ถวาย พระเจ้ามahanama ได้เป็น ตัวอย่างแก่กษัตริย์และฆราวาสทั้งหลาย ว่าการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยสิ่งที่ดีที่สุดตามกำลังของตน เป็น หนทางสร้างบุญอันประเสริฐที่สุด

การถวายเนยใสครั้งนั้น จึงกลายเป็นเรื่องเล่าที่แสดงถึงความศรัทธา ความบริสุทธิ์ใจ และการเป็นผู้นำชาวพุทธในยุคแรกเริ่มของพระเจ้ามahanama ทำให้ชื่อเสียงของพระองค์ปรากฏใน คัมภีร์ว่าเป็นกษัตริย์ผู้มีความศรัทธาแรงกล้าและเป็นกำลังสำคัญของพระศาสนา (วิ.ม. 4/19/183)

2.4 ปฏิบัติและการพัฒนาจิตใจในพุทธศาสนา

ปฏิบัติและการพัฒนาจิตใจในพุทธศาสนา เป็นกระบวนการสำคัญในการเตรียมความพร้อมของจิตใจเพื่อเผชิญกับความท้าทายในชีวิต โดยการฝึกสมาธิและสติเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาจิตใจให้แข็งแกร่งและสามารถปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ การพัฒนาจิตใจตามแนวทางของพุทธศาสนาไม่เพียงแต่ทำให้เรามีความเข้าใจในธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต แต่ยังช่วยให้เรามีชีวิตที่สงบสุขโดยไม่ติดยึดกับสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ ปฏิบัติและการพัฒนาจิตใจในพุทธศาสนาเป็นกระบวนการสำคัญในการเตรียมจิตใจให้พร้อมเผชิญกับความท้าทายในชีวิต การฝึกสมาธิและสติเป็นเครื่องมือหลักในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางจิตใจ และการปล่อยวางจากความยึดมั่น การพัฒนาจิตใจตามแนวทางพุทธศาสนาช่วยให้เราเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและมีความสุขโดยไม่ยึดติดกับสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ การฝึกสมาธิไม่เพียงช่วยให้จิตใจสงบ แต่ยังเสริมสร้างสติและความตระหนักรู้ในการเผชิญกับชีวิต การพัฒนาคุณธรรมทั้งศีล สมาธิและปัญญาช่วยให้เข้าใจการเกิดและดับของสรรพสิ่ง รวมถึงการลดละกิเลสและปล่อยวางสิ่งที่ไม่จำเป็น มรรคมีองค์แปดเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้สมดุลในทุก ๆ ด้านของชีวิต เพื่อบรรลุนิพพานจากทุกข์อย่างแท้จริง

2.4.1 การฝึกสมาธิเพื่อการพัฒนาจิตใจ

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาจิตใจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและควรให้ความสนใจ เนื่องจากการพัฒนาจิตใจมีคุณค่าต่อชีวิตและสามารถทำให้บุคคลเป็นผู้ประเสริฐในสังคมได้ พระพุทธเจ้าตรัสถึงวิธีการพัฒนาจิตผ่าน “จิตตภาวนา” หรือ “สมาธิ” เพื่อให้มนุษย์พัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์และมีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตจิตของมนุษย์เริ่มต้นมีความบริสุทธิ์คล้ายกับจิตของเด็กแรกเกิด แต่เมื่อชีวิตเติบโตความพึงพอใจและไม่พึงพอใจ รวมถึง อารมณ์ต่าง ๆ เข้ามากระทบจิตใจบ่อยครั้ง ส่งผลให้เกิดเวทนาและความสุขหรือทุกข์ตามมา จิตที่สัมผัสกับอายตนะและวิญญาณในบางครั้งจะดับเมื่อเหตุปัจจัยสิ้นสุดแต่ความพอใจและไม่พอใจยังคงค้างอยู่ในจิตใจ การฝึกสมาธิและใช้สติและปัญญาจะช่วยลดทุกข์และปรับจิตสติ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ประยุตฺโต), 2566) โดยการฝึกสมาธิในพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการสงบจิตใจ แต่มันยังเป็นวิธีการทำให้จิตใจมีพลังในการเผชิญกับความท้าทายในชีวิต การฝึกสมาธิช่วยสร้างจิตใจที่แข็งแกร่งและสามารถพัฒนาเป็นพลังภายในเพื่อเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างมีสติ การฝึกสมาธิไม่เพียงแต่จะเป็นการบำบัดจิตใจ แต่ยังช่วยให้เราเห็นการเกิดขึ้นและดับไปของสภาวะต่าง ๆ ทั้งในร่างกายและจิตใจได้อย่างชัดเจน การฝึกสมาธิจึงทำให้เราเรียนรู้ที่จะปล่อยวางสิ่งที่ไม่จำเป็นหรือสิ่งที่เป็นสาเหตุของความทุกข์สมาธิในพุทธศาสนาแบ่งออกเป็นหลายรูปแบบ เช่น การฝึกสมาธิเบื้องต้น (สมถะ) ที่ช่วยให้จิตใจ

สงบและการฝึกวิปัสสนา (การเจริญปัญญา) ที่ช่วยให้เราเข้าใจสภาวะธรรมชาติของชีวิต ความสมบูรณ์ของสมาธิคือการฝึกให้เกิดการเห็นแจ้งถึงธรรมชาติแห่งทุกข์และการดับทุกข์ที่แท้จริง การฝึกสมาธิเป็นการเปิดโอกาสให้เราเข้าไปสัมผัสกับความเป็นจริงของสังขารและช่วยให้เราเข้าใจธรรมชาติของจิตใจตัวเอง รวมไปถึงการเข้าใจถึงความเป็นจริงที่ไม่ว่าอะไรเกิดขึ้นย่อมมีการดับไป การปฏิบัติสมาธิเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของสมาธิที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ทั้งในระดับส่วนบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ รวมถึงการสนับสนุนพระพุทธศาสนา การพัฒนาสมาธิอย่างมีประสิทธิภาพจะส่งผลให้มนุษย์มีสุขภาพกายและจิตที่ดีมีความสุขรวมทั้งทำให้สังคมเกิดสันติสุขซึ่งสมาชิกในสังคมจะมีความเข้าอกเข้าใจและเห็นใจต่อกัน มีความเมตตาและไม่เบียดเบียนกันรวมถึงการเสริมสร้างความรักใคร่สามัคคีส่งผลให้ประเทศชาติมีความมั่นคงและยั่งยืน นอกจากนี้ยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองซึ่งการฝึกสมาธิจึงมีคุณค่าอย่างมหาศาลต่อบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจและนำไปปฏิบัติโดยหากบุคคลสามารถฝึกสมาธิได้อย่างจริงจังและถูกต้อง บุคคลผู้นั้นจะสามารถบรรลุถึงความบริสุทธิ์และหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงพร้อมพบกับความสุขที่แท้จริงและดำเนินชีวิตอย่างมีปัญญา สมดังพุทธพจน์ที่ว่า "ชีวิตที่ดีที่สุดคือชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา (กาญจนา ทาญญสรีรพงศ์ และพระมหามิตร ฐิตปัญโญ, 2562)

สมาธิในพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดแค่การฝึกที่ใช้ในการสงบจิตใจในขณะที่เรานั่งหลับตา แต่ยังเป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการเผชิญกับปัญหาของชีวิตประจำวันได้ในทุก ๆ สถานการณ์ การฝึกสมาธิจะทำให้จิตใจของเรามีความนิ่ง ความตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนี้ซึ่งสามารถช่วยให้เราทำงานได้มีประสิทธิภาพ ลดความวิตกกังวลและควบคุมอารมณ์เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ยากลำบาก ความสามารถนี้จะสร้างความมั่นคงให้กับจิตใจซึ่งจะส่งผลดีต่อสุขภาพจิตโดยรวมและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความคิดริเริ่มและการตัดสินใจที่ถูกต้องในชีวิต

การฝึกสมาธิในระดับสูงนั้นสามารถแบ่งออกเป็นหลายขั้นตอน ตั้งแต่การพัฒนาการรับรู้และจดจ่อไปจนถึงการขยายขอบเขตของจิตใจให้เห็นความเชื่อมโยงและความไม่ถาวรของทุกสิ่ง เช่น การฝึกวิปัสสนา (การเจริญปัญญา) ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถตระหนักถึงความจริงในสภาพแวดล้อมทางจิตใจและชีวิตอย่างลึกซึ้งและสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ที่เกิดจากความไม่รู้ได้

2.4.2 การเจริญสติและการตื่นรู้

การเจริญสติในพุทธศาสนาไม่ใช่แค่การตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนี้ แต่ยังเป็นการพัฒนาและฝึกฝนการรับรู้ความเป็นจริงของสิ่งที่เกิดขึ้นและดับไปในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเราพูดคุยกับคนอื่น การเจริญสติจะทำให้เราตระหนักถึงการตอบสนองทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจของเรา ในขณะเดียวกัน เราจะสามารถเห็นถึงความเป็นจริงของการตอบสนองนั้น ๆ และสามารถตัดสินใจได้อย่างมีสติ คำว่า "การตื่นรู้" หมายถึง ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการรับทราบข้อเท็จจริงหรือการเข้าใจสิ่งที่เคยไม่เข้าใจมาก่อน การตื่นรู้สามารถเทียบเคียงกับคำว่า "สัมปชัญญะ" ซึ่งหมายถึง ความรู้ตัวทั่วพร้อม ความตระหนักรู้หรือการเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยมักเกิดขึ้นร่วมกับสติหรือที่เรียกว่า "สติตื่นรู้" (ปราโมทย์ ยอดแก้ว, 2561) ไม่ถูกกระทบจากอารมณ์ที่เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจ การเจริญสติไม่เพียงแต่ช่วยให้จิตใจสงบและมีสมาธิแต่ยังช่วยให้จิตใจมีความชัดเจนในความคิดและการตัดสินใจ การตื่นรู้จึงหมายถึงการมีสติในทุก ๆ การกระทำ คำพูดหรือความคิด ซึ่งในทางพุทธศาสนา การฝึกสติให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนั้นสำคัญยิ่งเพราะมันจะช่วยให้เราสามารถเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงและไม่หลงไปกับอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวที่อาจจะทำให้เราทำผิดพลาด การฝึกสติในชีวิตประจำวันนั้นจะช่วยให้เรามีความเป็นอยู่ที่มั่นคงและมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของชีวิต สติจะช่วยให้เรารู้จักการตั้งเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ รู้จักการตัดสินใจอย่างถูกต้องในทุกสถานการณ์และในที่สุดจะนำไปสู่การพัฒนาใจที่มีความสุขอย่างแท้จริง โดยตามธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลและสามารถตื่นรู้ได้ซึ่งสัตว์อื่นไม่มีความสามารถนี้ มนุษย์สามารถเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวของโลกและธรรมชาติได้ผ่านการมีสติหรือการตื่นรู้ (อัปปมาทะ) ซึ่งช่วยให้จิตสงบและสัมผัสความจริงได้ หากเราอยู่ในโลกของการคิดปรุงแต่ง เราจะไม่สามารถเข้าถึงธรรมชาติของความเป็นจริงได้แต่การมีสติจะช่วยให้เราอยู่กับปัจจุบันและเข้าใจความจริงตามธรรมชาติซึ่งการมีสติส่งเสริมปัญญาและทำให้จิตสงบซึ่งเป็นทางเข้าสู่ความจริงสูงสุด จิตที่มีสติหรือสมาธิสามารถเข้าถึงความจริงได้มากกว่าจิตที่วุ่นวาย การเจริญสติจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำบุคคลไปสู่การตื่นรู้และมีจิตสำนึกที่นำมาซึ่งความสุข (สวัสดีโอโณทัย และคณะ, 2567)

การเจริญสติในพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่ไม่เพียงแต่การตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนั้นแต่ยังรวมถึงการสังเกตว่าเรามีการตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างไร การเจริญสติช่วยให้เรามีทักษะในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ดีขึ้น โดยการฝึกสติให้เกิดขึ้นในทุก ๆ การกระทำ ไม่ว่าจะเป็นการพูด การคิดหรือการตัดสินใจ การตื่นรู้จากการเจริญสติจะทำให้เราเห็นธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ไม่ถาวร ไม่ว่าจะเป็นความสุขหรือความทุกข์ การฝึกสติไม่ใช่เพียงแค่การ

ระมัดระวังในช่วงเวลาหนึ่งแต่หมายถึงการให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตตามความจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะ การฝึกให้จิตใจมีสติจะช่วยให้เราอยู่กับความเป็นจริงได้อย่างไม่ยึดติดและมีความสามารถในการรับมือกับทุกสถานการณ์อย่างสมดุล การตื่นรู้ในแต่ละขณะจึงช่วยให้เราพัฒนาความสามารถในการรับมือกับอารมณ์ในชีวิตประจำวันและเข้าใจความจริงที่เกิดขึ้นในจิตใจของเราเองได้อย่างมีแบบแผน

2.4.3 การพัฒนาคุณธรรมทางจิตใจ (ศีล สมาธิ ปัญญา)

การพัฒนาคุณธรรมทางจิตใจตามแนวทางของศีล สมาธิ และปัญญาในพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่ไม่แยกจากกัน แต่กลับเสริมสร้างพลังให้กับกันและกัน โดยเริ่มจากการฝึกศีลที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาความดีในจิตใจ ศีลคือการฝึกควบคุมการกระทำทั้งทางกายและวาจา โดยหลีกเลี่ยงการทำผิดศีลธรรมที่ทำให้เกิดทุกข์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ศีลจะเป็นการสร้างควมมีระเบียบเรียบร้อยในชีวิต การฝึกสมาธิจะทำให้จิตใจสงบมีสมาธิ ช่วยให้เราเห็นธรรมชาติของจิตใจที่แท้จริงและสุดท้าย การเจริญปัญญาจะทำให้เราเห็นความจริงของชีวิตและการหลุดพ้นจากการยึดติดในพุทธศาสนา ปัญญามีบทบาทสำคัญในการเข้าใจสภาพธรรมชาติของชีวิต การมีปัญญาจะช่วยให้เรา รู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ เป็นเหตุของทุกข์และอะไรคือการหลุดพ้นจากทุกข์ การพัฒนาคุณธรรมทั้งสามประการนี้จึงมีความสำคัญในการสร้างชีวิตที่สงบสุขและมีคุณค่าต่อผู้ปฏิบัติธรรม แล้วพระพุทธศาสนา ไม่ได้แยกจิตวิทยาออกจากหลักธรรมแต่มีระบบจิตวิทยาที่สมบูรณ์ในตัวเองซึ่งพุทธจิตวิทยามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาตนเองและการดำรงชีวิตของบุคคล หากเราสามารถรู้เท่าทันปัญหาที่เกิดขึ้นและพัฒนาตนเองตามหลักธรรมพื้นฐาน เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์และไตรสิกขา เครื่องมือเหล่านี้ช่วยพัฒนาความประพฤติ จิตใจ และปัญญา รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการป้องกันและส่งเสริมให้มนุษย์ดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ในกระบวนการนี้ช่วยบรรเทากิเลสและลดความทุกข์ ทำให้ทั้งบุคคลและสังคมมีความสุข โดยการนำเสนอหลักการธรรมชาติของการเกิดและดับทุกข์ รวมทั้งวิธีการปฏิบัติที่สามารถดับทุกข์หรือเปลี่ยนแปลงจิตใจให้ดีขึ้น เมื่อเราใช้หลักเหล่านี้ในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้เราสามารถอยู่ในโลกนี้อย่างสงบ (นางสาววิญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์, 2566)

การพัฒนาคุณธรรมทางจิตใจในพุทธศาสนาไม่ใช่กระบวนการที่สามารถแยกออกจากกัน แต่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างศีล สมาธิ และปัญญาอย่างกลมกลืนกันไป การพัฒนาคุณธรรมในทางศีลจะเป็นการเสริมสร้างความมีระเบียบในชีวิตส่วนบุคคลซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขทางจิตใจ สมาธิเป็นการฝึกฝนให้จิตใจสามารถมีสมาธิจดจ่อและมีความนิ่งและ

ชัดเจนในท่ามกลางสภาวะต่างๆ และปัญญาจะช่วยให้เราเข้าใจในความจริงที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ซึ่งจะช่วยให้เราเห็นถึงความไร้สาระของความทุกข์และวิธีการดับทุกข์ได้

การมีปัญญาในทางพุทธศาสนาไม่ใช่แค่การรู้ว่าอะไรคือดีหรือไม่ดีเท่านั้นแต่ยังเป็นการเข้าใจถึงธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิตและการมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างทุกสิ่งในจักรวาลอย่างลึกซึ้ง ปัญญาจะทำให้เรารู้วิธีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและมีความสุขอย่างยั่งยืน

2.4.4 การพัฒนาจิตใจด้วยวิธีการปฏิบัติที่สมคูล (มรรคมืองค์ 8)

มรรคมืองค์แปดเป็นทางสายกลางที่ช่วยให้พุทธศาสนิกชนสามารถพัฒนาจิตใจได้อย่างสมคูลในทุกด้านของชีวิต เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดความพอดีระหว่างการดำเนินชีวิตในโลกนี้และการเจริญธรรมทางจิตใจ มรรคทั้งแปดนี้เป็นองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันและทำให้ชีวิตสามารถเดินไปในทางที่ถูกต้องได้ ทั้งในด้านการคิด การพูด การทำ การดำรงชีวิต รวมถึงการมีสติและสมาธิที่มั่นคง มรรคมืองค์แปดเป็นกระบวนการที่เป็นรูปธรรมในการฝึกฝนและพัฒนาจิตใจตามหลักพุทธศาสนา โดยเริ่มจากการมีสัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง) ซึ่งเป็นการเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตและความเป็นจริงที่เราเผชิญ การเจริญสัมมาวาจา (การพูดที่ถูกต้อง) การกระทำที่ถูกต้องตามศีลธรรม การมีการดำรงชีวิตที่สมคูล และการฝึกสติและสมาธิที่ถูกต้อง จะช่วยให้พุทธศาสนิกชนสามารถบรรลุถึงการหลุดพ้นจากทุกข์ได้

มรรคมืองค์ 8 เป็นเส้นทางที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาจิตใจและปฏิบัติธรรมเพื่อให้ชีวิตได้บรรลุความสมคูลในทุกด้าน ในการฝึกการทำงานที่ถูกต้อง (สัมมากัมมันตะ) และการมีวิถีชีวิตที่ดี (สัมมาอาชีวะ) จะช่วยเสริมสร้างชีวิตที่สงบและสามารถหลุดพ้นจากทุกข์ มรรคมืองค์ 8 เป็นหนทางปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ ประกอบด้วย 1) การเห็นชอบ 2) การดำริชอบ 3) การเจรจาชอบ 4) การทำการชอบ 5) การเลี้ยงชีพชอบ 6) การเพียรชอบ 7) การระลึกชอบ และ 8) การตั้งจิตมั่นชอบ การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทหมายถึงการบรรลุโลกุตตรธรรม และสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในแต่ละประเภท โดยการปฏิบัติตามมรรค 8 เพื่อการบรรลุธรรมต้องปฏิบัติตามหลักอริยสัจ 4 โดยพัฒนาคุณภาพบุคคลตามหลักธรรม ใช้สติเพื่อพัฒนามรรคทั้ง 8 องค์ การปฏิบัติในมรรคจะช่วยกำจัดมิถิฉวมรรค และส่งเสริมการบรรลุสัมมามรรคจนถึงการบรรลุอริยมรรคซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา (พระพงษทัต กัจจายฤทธิ์, 2566) เกิดการพัฒนาคุณภาพมรรคมืองค์ 8 ของบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งผลให้คนสามารถขับเคลื่อนตนเองไปในทิศทางที่ถูกต้องและเกิดการพัฒนาดตนเองให้มีคุณภาพเพิ่มพูนไปอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองให้กลายเป็นบุคคลที่พร้อมต่อการขับเคลื่อนความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางที่ถูกต้องและมี

คุณภาพดีขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน มรรคทั้งแปดนี้ยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถพัฒนาความสามารถในการรับมือกับความยากลำบากในชีวิตด้วยการมีความอดทนและความสมดุลในทุกสถานการณ์ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาใจให้มีความสุขและความสงบในชีวิต

2.5 สรุป

เนื้อหาในบทที่ 2 ประกอบด้วยหลักธรรมและกรอบแนวคิดสำคัญหลายประการของพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งล้วนมีบทบาทในการอธิบายพัฒนาการทางจิตวิญญาณและแนวทางการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้นอย่างเป็นขั้นตอน โดยหลักอภิมงคลปฏิบัติ ได้รับการเสนอเป็นแนวปฏิบัติที่มั่นคง ไม่ผิดพลาดและเป็นเส้นทางที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างรวดเร็วตามเหตุปัจจัยที่ถูกต้อง ส่วน มัชฌิมาปฏิบัติ ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างแนวคิดว่าด้วย “ทางสายกลาง” ซึ่งเว้นจากความสุดโต่งทั้งสองประการ คือ กามสุขัลลิกานุโยคและอัตตกิลมณานุโยค เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งสู่การดับทุกข์อย่างแท้จริงตามพุทธพจน์ ขณะเดียวกัน รุดงค์วัตร 13 ข้อ ทำหน้าที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่เน้นความมักน้อย สันโดษ วิเวก และความเพียร ช่วยให้การปฏิบัติสมณกิจเป็นไปอย่างเรียบง่าย และเหมาะสมต่อการเจริญภาวนา นอกจากนี้ ปฏิบัติ 4 ยังสะท้อนความแตกต่างของความสามารถในการบรรลุธรรมตามอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติ ทำให้เข้าใจเงื่อนไขของความยากง่ายของการเข้าถึงธรรมของหมู่สาวกในสมัยพุทธกาล ส่วน ปฏิสัมภี 4 ชี้ถึงความรู้แตกฉานระดับสูงสุดของผู้ตรัสรู้หรือผู้ผ่านการอบรมจิตอย่างลึกซึ้ง ได้แก่ ความสามารถในการจำแนกอรต ธรรม ภาษาและปฏิภาณอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ เนื้อหาว่าด้วย พุทธจริยา ยังทำหน้าที่แสดงแบบแผนการประพฤติของพระพุทธเจ้าในฐานะแบบอย่างสูงสุดแห่งการดำรงชีวิตอันประกอบด้วยเหตุผลและศีลธรรม โดยเชื่อมโยงกับหลักธรรมที่อธิบายผลของการกระทำอย่างเป็นเหตุเป็นผลและส่วนของ ปฏิบัติพระสงฆ์สาวกสมัยพุทธกาล เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สะท้อนว่า เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักธรรมตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้อย่างถูกต้อง ย่อมนำไปสู่ผลคือความรู้แจ้งและความหลุดพ้นตามลำดับด้วยเหตุนี้ เนื้อหาทั้งหมดในบทที่ 2 จึงทำหน้าที่เป็นฐานทฤษฎีที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการ “วิเคราะห์ปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม” ในบทถัดไป เพราะช่วยกำหนดมาตรฐานของพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในสายเถรวาท และเปิดโอกาสให้สามารถเทียบเคียงคำสอน พฤติกรรมและแนวการปฏิบัติของหลวงปู่ชอบกับหลักธรรม หลักวินัยในพระไตรปิฎกได้อย่างเป็นระบบและมีหลักเกณฑ์ทางวิชาการรองรับอย่างชัดเจน

บทที่ 3

การศึกษาหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

การศึกษาหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ตามหลักธรรมในครั้งนี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ทำการศึกษาในประเด็นเนื้อหาที่มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 3.1 ประวัติและปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม
- 3.2 ปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม
- 3.3 ผลการปฏิบัติธรรมแนวทางปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม
- 3.4 สรุป

3.1 ประวัติและปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอประวัติและปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ตั้งแต่ชาติภูมิ กาลบรรพชาอุปสมบท และจำพรรษาดังนี้ ชาตिकाเนิดในสกุล แก้วสุวรรณ เดิมชื่อ บ่อ เกิดเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2444 ตรงกับวันพุธขึ้น 5 ค่ำ เดือน 3 ปีฉลู ณ บ้านโคกมน ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย โยมบิดาชื่อ มอ โยมมารดาชื่อ พิลา ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 4 คน เป็นชาย 2 คน เป็นหญิง 2 คน มีชื่อเรียงกันตามลำดับคือ

1. ตัวท่าน บ่อ แก้วสุวรรณ
2. น้องสาว ชื่อ พว แก้วสุวรรณ
3. น้องสาว ชื่อ แดง แก้วสุวรรณ
4. น้องชาย ชื่อ สีน แก้วสุวรรณ

โยมบิดาและมารดาได้เล่าให้หลวงปู่ชอบทราบถึงประวัติภูมิหลังของบรรพบุรุษในตระกูลว่า เดิมถิ่นฐานของครอบครัวตั้งอยู่ ณ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยมีอาชีพหลักคือการทำนาในพื้นที่ภูเขาสูงซึ่งต้องอาศัยการทำคันดินเป็นลักษณะขั้นบันไดเพื่อให้สามารถเพาะปลูกได้ ทว่า ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่ทุรกันดาร ประกอบกับสภาพะฝนฟ้าไม่แน่นอน ทำให้การทำนาไม่อาจพอเลี้ยงชีพได้เพียงพอ โดยเฉพาะในปีที่แห้งแล้งเมื่อผลผลิตเสียหาย ย่อมก่อให้เกิดความอดอยากอย่างยิ่ง ครอบครัวจึงปรึกษาหารือและตัดสินใจอพยพแสวงหาถิ่นฐานใหม่ซึ่งมีสภาพพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเกษตรมากกว่า การเดินทางผ่านภูเขาสูง หุบเหวและป่าดงดิบแห่งภูเรือ ภูฟ้าและภูหลวง ทำให้พวกเขาพบชัยภูมิใหม่ที่บ้านโคกมน ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง ซึ่งยังเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่าแต่มีความอุดมสมบูรณ์เพียงพอแก่การทำไร่ นา ครอบครัวจึงพากันถางป่าเพื่อจัดตั้งที่ทำกินและยังคงประกอบอาชีพทำนาตามเดิม ที่หมู่บ้านโคกมนแห่งนี้ เด็กชายบ่อ บุตรคนแรกของตระกูลแก้วสุวรรณ ได้ถือกำเนิดขึ้นประหนึ่งช้างเผือกอันทรงคุณค่า การกำเนิดของท่านต่อมาส่งผลให้ “บ้านโคกมน”

กลายเป็นสถานที่รู้จักแพร่หลายและเป็นจุดหมายแห่งการจาริกของพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก ในช่วงวัยเยาว์ หลวงปู่มีภาระเกินวัยเนื่องจากเป็นบุตรคนโต จำต้องช่วยบิดามารดาในงานไร่นาและดูแลน้องทั้งสามคนด้วย แม้ในปัจจุบันบ้านโคกมนจะเจริญกว่าอดีตมาก แต่หากย้อนกลับไปสมัยที่ท่านยังเป็นเด็ก หมู่บ้านแห่งนี้ยังคงมีลักษณะชนบทที่เรียบง่าย ผู้คนในครอบครัวต้องร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือกันตามความสามารถ เด็กเล็กต้องเลี้ยงควาย ส่งอาหาร ส่วนเด็กโตเช่นหลวงปู่ต้องไถนา ปักกล้า ดำนา และหาอาหารจากธรรมชาติ เช่น หน่อไม้ หมากเหม้า ผักต่าง ๆ ในป่า ท่านช่วยงานหนักทุกอย่าง แต่มีความรังเกียจการเปียกเปียกส้วม ไม่จับปู ปลา เขียด หรือยิงนกเหมือนเด็กทั่วไป แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานจิตใจที่ปราศจากความโหดร้ายตั้งแต่วัยเยาว์ (ปฐม นิคมานนท์, 2559)

ในด้านชีวิตสมณะ หลวงปู่มีความโน้มเอียงต่อธรรมตั้งแต่วัยเด็ก เมื่ออายุ 14 ปี ได้พบพระกรรมฐานรูปหนึ่งชื่อพระอาจารย์พา ซึ่งเป็นศิษย์ของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ พระอาจารย์พามีจริยาวัตรตรงตามและเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ทำให้ชาวบ้านรวมถึงโยมมารดาของหลวงปู่เกิดศรัทธาและพากันไปอุปฐาก ท่านจึงได้ติดตามไปด้วยและเป็นผู้รับใช้ใกล้ชิด พระอาจารย์พาอบรมทั้งด้านวัตรปฏิบัติ หนังสือ การสวดมนต์และการภาวนา จิตของท่านจึงโน้มเข้าสู่ธรรมอย่างมั่นคง เมื่อพระอาจารย์พาเห็นความพร้อมในนิสัยและวาสนา จึงชักชวนให้บวช หลวงปู่ตอบรับโดยไม่ลังเลแม้เพียงครู่เดียว แม้มารดาจะมีความห่วงใย แต่ก็ยอมให้ท่านออกบวชเนื่องด้วยเห็นความตั้งใจแน่วแน่ของบุตรชาย เด็กชาย บ่อบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ 19 ปี ณ วัดบ้านนาแก จังหวัดหนองบัวลำภู และจำพรรษาศึกษาธรรมอยู่นานกว่า 4 ปี โดยพระอาจารย์พาส่งเสริมให้ไปเรียนกับพระอาจารย์รูปอื่นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ครั้นอายุครบ 23 ปี ท่านจึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดสร้างโคก ปัจจุบันมีชื่อว่า วัดศรีธรรมาราม อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันเป็น จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2467 พระครูวิจิตรวิโสธนาจารย์เป็นพระอุปัชฌา พระอาจารย์แดง เป็นพระกรรมวาจารย์ ได้รับฉายา “ฐานสโม” (คุณหญิงสุรีพันธุ์ มณีวัต, 2559) ท่านไม่ได้สนใจการศึกษาปริยัติธรรมจึง ใช้เวลาถึง 7 ปีจึงทูลขอพระปาฏิโมกข์ได้ครบ เหตุเพราะมิได้มุ่งท่องจำ แต่เน้นการปฏิบัติภาวนาเป็นหลัก ท่านใช้คำบริการ “พุทธโธ” อย่างเดียวโดยไม่ประกอบการตามลมหายใจ จิตของท่านสงบลงได้ง่ายและนำไปสู่ความรู้เห็นอันพิสดารตั้งแต่อายุยังน้อย ทั้งการเห็นนิมิต การรู้วาระจิตผู้อื่น และการเห็นกายทิพย์ต่าง ๆ แต่ด้วยคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ ท่านจึงไม่ยึดติดกับสิ่งเหล่านี้ และตั้งมั่นในการบำเพ็ญเพียรมุ่งกำจัดอาสวกิเลสเป็นเป้าหมายสูงสุด แม้จะมีผู้เคารพยำเกรง ท่านยังคงมีความถ่อมตน สำนวน ระวังตน และไม่โอ้อวดความรู้พิเศษใด ๆ จนที่สุดท่านสามารถจำแนกได้อย่างชัดเจนว่าอะไรเป็นนิมิต อะไรเป็นความจริง และใช้ประสบการณ์เหล่านั้นเป็นเพียงอุบายในการพัฒนาจิต อีกทั้งยังดำรงชีวิตด้วยความสงบเสงี่ยม ไม่คลุกคลีมากคำกับผู้ใด เนื่องจากเห็นว่าการใช้ “ภาษาใจ” คือสติและปัญญานั้นมีคุณูปการมากกว่า (คุณหญิงสุรีพันธุ์ มณีวัต, 2559)

ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นที่ยกย่องอย่างสูงในหมู่พระรุดงค์กรรมฐาน ด้วยความมั่นคงในธรรมและการประพฤติปฏิบัติอันเคร่งครัด ทั้งด้านความมักน้อยสันโดษ การรักษาพระธรรมวินัย และความเมตตากรุณาต่อทุกชีวิต ในแง่ความมักน้อยสันโดษ ท่านยึดถือความเรียบง่ายอย่างยิ่ง ใช้เพียงสิ่งที่จำเป็น ไม่สะสมปัจจัยเกินควรและมักแบ่งปันของที่ได้รับถวายให้แก่ผู้อื่น ความสันโดษปรากฏทั้งในรูปธรรมและนามธรรมจนผู้ใกล้ชิดสัมผัสได้ถึงความสงบและพอเพียงของท่านโดยไม่ต้องมีคำอธิบาย (วีรศักดิ์ โพธิ์สัจย์, 2558) ในด้านวินัย ท่านเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัยในทุกรายละเอียด

ทั้งในวัตรปฏิบัติส่วนตัวและวัตรธุดงค์ 13 ประการ ซึ่งท่านประพฤติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต แนวทาง “ยถาภูตญาณทัสสนะ” หรือการรู้ตามความเป็นจริง ถูกท่านนำมาใช้ในการควบคุมอินทรีย์และรักษาความบริสุทธิ์แห่งจิตอย่างไม่ประมาท (ดำรงธรรม, 2538) ในด้านเมตตาธรรม ท่านปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความอ่อนโยน สุขุม น้อมนำด้วยเมตตา ไม่ตำหนิติเตียน แต่ให้ข้อธรรมอันลึกซึ้ง ด้วยวาจาที่อ่อนโยน ผู้ที่ได้ฟังย่อมเกิดศรัทธาและแรงบันดาลใจแก่ตนเอง นอกจากนี้ ท่านยังมีเมตตาต่อสัตว์เล็กสัตว์น้อย ไม่เบียดเบียนแม้เพียงเล็กน้อย แสดงถึงจิตที่พ้นจากความแบ่งแยกและตั้งมั่นในคุณธรรมของพระอริยะโดยแท้ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นแบบอย่างอันประเสริฐของพระผู้ดำรงมั่นในธรรม ความ پاک ความเพียร และความเมตตาอย่างจริงแท้ แม้โลกภายนอกจะเปลี่ยนแปลงเพียงใด ท่านยังคงยึดมั่นในหนทางแห่งความสงบและความบริสุทธิ์แห่งจิต ปฏิปทาของท่านจึงมิได้เป็นเพียงประวัติศาสตร์ของพระผู้ใหญ่รูปหนึ่ง แต่เป็น “แสงสว่างนำทาง” แก่ผู้แสวงหาธรรมในยุคปัจจุบันอย่างแท้จริง

ตาราง 1 ประวัติการจำพรรษา

ปีพุทธศักราช	พรรษาที่	สถานที่
2468	1	วัดป่าน้ำคำใหญ่ อำเภอไชยธารา จังหวัดอุบลราชธานี
2469	2	วัดศรีมงคลเหนือ อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม
2470-2472	3-5	วัดป่าหนองบัวบาน บ้านหนองบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
2473	6	วัดป่าบ้านหนองวัวซอ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
2474	7	วัดป่าวิเวกธรรม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2575-2576	8-9	วัดป่าสาละวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
2577	10	ถ้ำนายม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
2578	11	วัดสระคอง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
2479	12	วัดดงขวาง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
2480	13	วัดป่าปง (วัดอรัญญวิเวก) อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2482	15	ดอยอีโก้ บ้านดอยยางแดง เมืองยอง ประเทศพม่า
2483	16	สำนักสงฆ์ผาแดง บ้านชาวยาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2484	17	วัดห้วยน้ำริน อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
2485	18	สำนักสงฆ์แม่หนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2486	19	บ้านยาง เมืองยาง ประเทศพม่า
2487	20	ดอยเชียงตอง เขตไทยใหญ่ ประเทศพม่า

ตาราง 1 (ต่อ)

ปีพุทธศักราช	พรรษาที่	สถานที่
2488	21	ดอยเชียงคำ เขตไทยใหญ่ ประเทศพม่า
2489	22	วัดป่าบ้านหนองวัวซอ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
2490-2491	23-24	วัดป่าท่าสวย อำเภอเมือง จังหวัดเลย
2492	25	วัดป่าท่าสวย กิ่งอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย
2493-2494	26-27	สำนักสงฆ์ผาแต่น บ้านชาวยาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2495	28	ถ้ำแม่แจ่ม อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
2496	29	บ้านโคกมน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2497	30	ถ้ำพระสบาย อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2498-2500	31-33	วัดป่าท่าสวย กิ่งอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย
2501	34	วัดป่าสัมมานุสรณ์ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2502	35	ถ้ำเม่น อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
2503	36	วัดป่าสัมมานุสรณ์ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2504	37	สำนักสงฆ์บ้านบง อำเภอด่านซ้าย (ปัจจุบันอำเภอภูเรือ) จังหวัดเลย
2505-2506	38-39	วัดป่าสัมมานุสรณ์ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2507	40	สำนักสงฆ์บ้านบง อำเภอด่านซ้าย (ปัจจุบันอำเภอภูเรือ) จังหวัดเลย
2508-2511	41-44	วัดป่าสัมมานุสรณ์ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2512	45	วัดป่าห้วยน้ำริน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่
2513	46	วัดป่าสัมมานุสรณ์ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2514	47	วัดป่าसानตม อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย
2515	48	โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร
2516	49	วัดป่าสัมมานุสรณ์ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2517	50	ที่พักสงฆ์ ก.ม. 27 เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
2518-2521	51-54	วัดป่าสัมมานุสรณ์ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2522	55	ที่พักสงฆ์ ก.ม. 27 เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
2523	56	วัดป่าสัมมานุสรณ์ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2524	57	วัดอโศการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
2525-2533	58-66	วัดป่าโคกมน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ตาราง 1 (ต่อ)

ปีพุทธศักราช	พรรษาที่	สถานที่
2534	67	วัดพุทธรัตนาราม เมืองเคลเลอร์ มลรัฐเท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา
2535-2537	68-69	วัดป่าโคกมน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

กระทั่ง วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2538 เวลา 12.15 น. หลวงปู่ชอบได้มรณภาพอย่างสงบ ณ โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร สิริรวมอายุ 93 ปี 10 เดือน 27 วัน พรรษา 67

วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539 พระบาทสมเด็จพระเจ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ พร้อมด้วย สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารีไปพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ณ เมรุวัดป่าสัมมานุสรณ์ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เวลา 15.00 น. (คณะศิษย์หลวงปู่ชอบ ฐานสโม, 2561)

3.2 ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

การศึกษาหลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นการทำความเข้าใจถึงรากฐานแห่งการ ดำเนินชีวิตทางธรรมของพระป่ากรรมฐานผู้ยึดมั่นในความมักน้อยสันโดษและความเคร่งครัดในพระ ธรรมวินัยอย่างลึกซึ้ง การศึกษาหลักปฏิปทาของท่านสะท้อนถึงการปฏิบัติ ความมุ่งมั่นในการภาวนา การรุดงค์ และการจำกัดเหตุปัจจัยเพื่อขัดเกลากิเลสตามแนวทางพระพุทธศาสนา

3.2.1 ปฏิปทาคำสอนของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นพระกรรมฐานสำคัญของสายวัดป่าที่มีคำสอนลุ่มลึกมุ่งสู่การ เข้าถึงสภาวะธรรมตามความเป็นจริง โดยท่านเน้นหลักการพัฒนาจิตด้วยการเจริญสติอย่างต่อเนื่องและ การพิจารณาธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คำสอนของหลวงปู่ชอบตั้งอยู่บนหลักไตรลักษณ์ โดยมุ่งให้ผู้ปฏิบัติเห็นสภาวะแห่งความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์และความไม่ใช่ตัวตน ผ่านการ ภาวนาและความมีสติในทุกขณะจิต หลวงปู่ชอบชี้ว่า การภาวนาจะเกิดผลได้จริงต้องอาศัยสติเป็น ปัจจัยหลัก เพราะสติทำให้จิตตั้งมั่น รู้ตัวทั่วพร้อม และนำไปสู่ปัญญาในการเห็นสภาวะธรรมอย่าง ถูกต้อง ไม่หลงไปตามอารมณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ท่านอธิบายว่า “สติและสัมปชัญญะ” ต้องประกอบอยู่ใน ทุกอิริยาบถเพื่อให้จิตไม่ถูกครอบงำด้วยความพอใจหรือไม่พอใจ การรู้เท่าทันอารมณ์และความคิด ภายในเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติปล่อยวางสภาวะที่ไม่จำเป็นได้ง่ายขึ้น หลวงปู่ชอบย้ำว่าความ ทุกข์ส่วนใหญ่เกิดจากความขาดสติ ทำให้จิตไปยึดถือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เมื่อไม่รู้เท่าทัน สภาวะแห่งความไม่เที่ยง จิตจึงยึดมั่นในสิ่งปรุงแต่งและก่อให้เกิดทุกข์ไม่รู้จบ การพิจารณา “อนิจจัง” จึงเป็นหัวใจของคำสอนของท่าน ทุกสิ่งในโลก ร่างกาย ความคิด อารมณ์ เหตุการณ์ ล้วนอยู่ภายใต้กฎ แห่งความแปรเปลี่ยน เมื่อผู้ปฏิบัติประจักษ์ชัดในอนิจจัง ย่อมคลายความยึดมั่นและลดความคาดหวัง ที่ไม่สมจริงต่อสิ่งต่าง ๆ นอกจากนี้ หลวงปู่ชอบยังเน้นการเข้าใจ “ทุกข์” ตามหลักอริยสัจสี่ โดยชี้ว่า ความทุกข์เป็นสภาวะที่ต้องเรียนรู้ มิใช่สิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ความทุกข์เกิดขึ้นเพราะจิตผูกพันกับสิ่งที่ไม่

มั่นคง หากผู้ปฏิบัติเห็นว่าสิ่งทั้งหลายไม่ใช่สาระแก่นสาร ความยึดมั่นก็จะลดลง ทำให้ไม่ทุกข์ซ้ำซ้อนจากการคาดหวังในสิ่งที่ไม่จริง การรู้เท่าทันทุกข์ทำให้จิตตั้งมั่นและเกิดปัญญาที่นำไปสู่การปล่อยวางอย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับหลักแห่งการดับทุกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เนื้อหาและแนวทางเหล่านี้ปรากฏชัดในคำสอนที่เน้นให้ผู้ปฏิบัติเห็นสภาวะตามความจริง (มูลนิธิพุทธสมุณไพริศูแผ่นดินในพระบรมราชูปถัมภ์, 2560)

การพิจารณา “ความไม่ใช่ตัวตน” (อนัตตา) เป็นแนวคำสอนสำคัญที่หลวงปู่ชอบฐานสโม ย้ำเสมอ โดยชี้ให้เห็นว่า ทั้งร่างกายและจิตใจไม่อาจเป็นตัวตนที่แท้จริงได้ เพราะสรรพสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นจากการประชุมกันของเหตุปัจจัย เมื่อปัจจัยเหล่านั้นแปรเปลี่ยน สิ่งทั้งหลายก็แปรผันตามไปด้วย การเห็นอนัตตาอย่างแจ่มชัดย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติคลายความยึดมั่นถือมั่นใน “ตัวตน” ที่คิดว่าเที่ยงแท้ถาวร เมื่อผู้ปฏิบัติรู้เท่าทันว่าร่างกาย ความคิด และอารมณ์ ล้วนไม่สามารถควบคุมให้เป็นไปตามความปรารถนาได้ ความทุกข์ที่เกิดจากการยึดถือในตัวตนก็ย่อมลดลงอย่างมีนัยสำคัญ นี่เป็นขั้นตอนสำคัญของการพัฒนาปัญญาที่นำไปสู่ความหลุดพ้น นอกจากหลักอนัตตาแล้ว หลวงปู่ชอบยังเน้นย้ำถึงการปฏิบัติตาม “อริยมรรคมีองค์ 8” ซึ่งเป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นเส้นทางแห่งการดับทุกข์ มรรค 8 ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ หลวงปู่ชอบสอนว่าการปฏิบัติมรรคทั้งแปดอย่างจริงจังและสม่ำเสมอจะช่วยกำกับกาย วาจาและใจให้ดำเนินไปบนหนทางที่ถูกต้องซึ่งเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาอย่างมั่นคง นำไปสู่การขัดเกลาตนเองและการลดละกิเลสอย่างแท้จริง

การฝึกสมาธิและวิปัสสนาเป็นองค์ธรรมสำคัญที่หลวงปู่ชอบยกขึ้นมาสอนเป็นประจำ สมาธิเป็นเหตุให้จิตตั้งมั่น สงบและมีพลังในการพิจารณาธรรม ส่วนวิปัสสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้จิตเห็นความจริงของสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ทุกข์ หรืออนัตตา หลวงปู่ชอบเน้นว่าผู้ปฏิบัติจำเป็นต้องใช้สมาธิเป็นฐาน แล้วใช้ปัญญาพิจารณาเพื่อแทงตลอดกฎแห่งความเป็นไตรลักษณ์ การเห็นความจริงเช่นนี้จะทำให้ความหลงผิด ความยึดมั่น และอุปาทานค่อย ๆ ลดลง ส่งผลให้จิตมีความสงบเย็นและเป็นอิสระจากความทุกข์ทั้งปวง ท่านยังสอนว่าการปฏิบัติธรรมไม่ควรจำกัดอยู่ในห้องกรรมฐานหรือเวลานั่งสมาธิเท่านั้น หากแต่ต้องนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การพูดคุยหรือกิจวัตรทั่วไป การมีสติอยู่กับปัจจุบันในทุกอิริยาบถ ทำให้จิตไม่ลุ่มหลงไปตามอารมณ์หรือความคิดปรุงแต่งที่ก่อให้เกิดความฟุ้งซ่าน เมื่อสติตั้งมั่น การพิจารณาความจริงของสรรพสิ่งก็เป็นไปได้ง่ายขึ้น และส่งผลให้จิตเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในหลักธรรม โดยเฉพาะไตรลักษณ์ การฝึกเช่นนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดจิตใจที่มั่นคง สงบ และมีปัญญารู้เท่าทันสภาวะธรรมอย่างถูกต้อง เมื่อผู้ปฏิบัติเห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตนอย่างชัดเจน ย่อมคลายความยึดมั่นในสิ่งที่ผูกพันอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึก ความคิด หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เคยถือว่าเป็น “ของเรา” การปล่อยวางจึงเกิดขึ้นโดยอาศัยปัญญาเป็นหลัก มิใช่ด้วยการบังคับใจ ดังที่หลักธรรมได้ชี้ไว้ว่าเมื่อความยึดมั่นลดลง ความทุกข์ย่อมลดลงเช่นกัน แนวคำสอนของหลวงปู่ชอบทั้งหมดนี้สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและแนวทางภาวนาของพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างแท้จริง ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถก้าวหน้าในการพัฒนาตนเองและมุ่งสู่การดับทุกข์ได้อย่างมั่นคง (มูลนิธิพุทธสมุณไพริศูแผ่นดินในพระบรมราชูปถัมภ์, 2560)

3.2.2 ปฏิบัติการเกี่ยวกับการปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

การปฏิบัติธรรมในวิถีทางของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการฝึกฝนจิตใจให้เข้าถึงความสงบและการรู้แจ้งในธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ท่านเน้นการปฏิบัติธรรมที่ไม่ใช่แค่ในเวลานั่งสมาธิเท่านั้น แต่เป็นการฝึกฝนในชีวิตประจำวัน เพื่อนำไปสู่การเห็นความจริงของชีวิตอย่างแท้จริง หลวงปู่ท่านเป็นพระที่พูดน้อยเลือกคบมิตร เพราะมีคติที่ว่าบุคคลคบคนเช่นใดเป็นคนเช่นนั้น (คณะศิษยานุศิษย์, 2537) หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ได้ให้คำแนะนำในการปฏิบัติธรรมที่ลึกซึ้งและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิต โดยผ่านการฝึกฝนในหลายด้าน เช่น สติ การพิจารณาความไม่เที่ยง การพิจารณาความทุกข์ การฝึกสมาธิ และการเจริญวิปัสสนา รวมถึงการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ แบ่งออกมาเพื่อความชัดเจน ดังนี้

1) การฝึกสติและการตื่นรู้ในปัจจุบันขณะ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการฝึกสติในทุก ๆ การกระทำ ซึ่งเป็นหลักที่สำคัญที่สุดในวิถีการปฏิบัติธรรมของท่าน การมีสติจะทำให้จิตของเราสงบ และสามารถรับรู้ความเป็นจริงในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การพูดคุย การเดินหรือแม้แต่การรับประทานอาหาร เมื่อเรามีสติ เราจะไม่หลงไปตามอารมณ์หรือความคิดที่เกิดขึ้นในจิตใจ แต่จะสามารถรับรู้และปล่อยวางได้ หลวงปู่ชอบมักยกย่องว่า การฝึกสติไม่ใช่แค่การนั่งสมาธิในห้องพระหรือบนเบาะที่สะดวกสบายเท่านั้น แต่ต้องนำสติไปใช้ในชีวิตประจำวันด้วย (ปฐม นิคมานนท์, 2559) หลวงปู่ท่านยังกล่าวสรรเสริญ สมเด็จพระจอมมุนีนาถ บรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ทรงเป็นบรมศาสดา ทั้งทางธรรมและทางโลก ทรงเป็นครูทุกอริยาบถ ไม่ว่าจะเวลาใด ทรงดำเนิน ประทับยืน ประทับนั่ง ทรงบรรทมด้วยท่าสี่ทิสายสน์ ให้ถือสมเด็จพระบรมศาสดาเป็นแบบอย่าง (คณะศิษยานุศิษย์, 2537) เช่น การทำงาน หรือการเผชิญกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน หากเรามีสติในทุกขณะจิต จะช่วยให้เราหลุดพ้นจากความคิดที่ฟุ้งซ่านและสามารถปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในทุกการกระทำได้ หลวงปู่ชอบสอนว่า ความทุกข์ส่วนใหญ่มาจากการที่เราไม่รู้ตัวในปัจจุบันขณะและเมื่อไม่รู้ตัว จิตจะหลงไปตามอารมณ์ต่าง ๆ เช่น ความโกรธ ความกลัว หรือความเครียด การฝึกสติจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการตระหนักรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และลดการหลงไปตามอารมณ์เหล่านั้น

2) การพิจารณาความไม่เที่ยง (อนิจจัง) หลวงปู่ชอบ ฐานสโม สอนให้เราพิจารณา "อนิจจัง" หรือความไม่เที่ยงในทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต แม้กระทั่งร่างกายของเราและสิ่งที่เราผูกพันอยู่ ทุกสิ่งล้วนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาซึ่งทำให้เรามีความทุกข์เมื่อเราพยายามยึดติดกับสิ่งเหล่านั้น ไม่ว่าจะเรายึดติดกับความหล่อความงามหรือแม้กระทั่งการยึดติดกับสถานการณ์หรือสถานที่ต่าง ๆ ที่เราคิดว่าจะเป็นความสุขที่คงทนได้

หลวงปู่ชอบสอนว่า หากเราพิจารณาความไม่เที่ยงของสิ่งเหล่านี้ เราจะสามารถปล่อยวางจากความยึดมั่นและความคาดหวังที่จะรักษาสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพเดิมได้ การพิจารณาในลักษณะนี้ทำให้เราตระหนักว่า ความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิตคือผลของการยึดติดในสิ่งที่ไม่เที่ยง แต่เมื่อเรายอมรับความไม่เที่ยงในทุกสิ่ง เราจะสามารถปล่อยวางและไม่ทุกข์ใจไปกับมัน

3) การพิจารณาความทุกข์ (ทุกขัง) คำสอนของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เกี่ยวกับความทุกข์นั้นท่านสอนให้เราเห็นว่า ทุกข์คือสภาพธรรมชาติที่เกิดขึ้นตามกฎแห่งธรรมชาติ การยึดติดในสิ่งที่ไม่เที่ยงคือสาเหตุของความทุกข์ การเข้าใจว่า "ทุกข์" เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจะทำให้เราไม่ต้องหลีกเลี่ยง

หนีจากมัน พอรู้ว่าใจตนเองเอนเอียงไปทางชอบผู้หญิงคนนี้แล้ว เราก็ทำความเพียรสู้เพื่อจะเอาชนะกิเลสความ “คืดฮอด” ตัวนี้ให้ได้ แรก ๆ ความเพียรมันก็สู้กับจิตใจของตนเองได้อยู่ดก พอเพลาลาเบา ความเพียรลง ใจมันก็สำออย ขยันปรุ้งแต่งเอาวิไสยเชือกผูกคอปอผูกคอกตีนใส่ปลอก เราเคยคิดปรุ้งแต่งเรื่องสักข้ามวันข้ามคืนก็เคยเป็นมาแล้ว คำบริการภรรยา “พุทโธ” ที่ตนเองเคยฝึกฝนอบรมมา ไม่รู้ว่าล้มหายตายไปจากใจของตนเองตั้งแต่เมื่อไหร่ พอเปลอสติเมื่อไหร่ ใจมันก็เปลี่ยนจากพุทโธมาเป็น “พุททอง” แทนที่จนเรารู้สึกรำคาญใจ สัจจะที่ตนเองตั้งใจจะบวชจนตาย ข้างฝ่ายมารก็ชวนให้สักข้างฝ่ายธรรมบอกถ้าสักออกมาครองเรือนมันเป็นทุกข์ (วีรศักดิ์ โปธิสัตย์, 2558) แต่จะเข้าใจมันและสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น

หลวงปู่ชอบสอนว่า เมื่อเราตระหนักถึงความทุกข์ เราจะสามารถยอมรับมันได้อย่างไม่ขัดขืน และเรียนรู้วิธีการปล่อยวางจากสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์นั้น หลวงปู่ชอบเน้นการฝึกปฏิบัติให้เห็นถึงความจริงนี้ผ่านการพิจารณาในตัวเอง ว่าสิ่งใดในชีวิตที่เรายึดติดและทำให้เกิดความทุกข์ เราควรปล่อยวางหรือปรับวิธีคิดใหม่

4) การพิจารณาความไม่ใช่ตัวตน (อนัตตา) หลักธรรมที่หลวงปู่ชอบสอนเกี่ยวกับ "อนัตตา" หรือ "ความไม่ใช่ตัวตน" เป็นการทำให้เราตระหนักถึงความจริงที่ว่า ร่างกายและจิตใจของเราไม่มีตัวตนที่ถาวรและคงที่ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการรวมตัวของปัจจัยหลาย ๆ อย่างและไม่มีตัวตนที่เป็นอิสระ การพิจารณาในลักษณะนี้จะทำให้เราเข้าใจว่า สิ่งที่เราเรียกว่า "ตัวตน" นั้นเป็นเพียงการปรากฏขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ไม่ได้มีตัวตนที่แท้จริง ดังที่หลวงปู่ท้าวไว ท่านมองลงไปทะเลเห็นแสงแดด จับพื้นน้ำเป็นประกายพรำระยับ น้ำกำลังขึ้น คลื่นซัดเข้าหาหาดทราย เห็นฟองน้ำกระทบหาดแล้วก็แตกกระจายเหมือนชีวิตคนเราที่เกิดขึ้น ดำรงอยู่เพียงพริบตาเดียวแล้วก็ดับไป (คณะศิษยานุศิษย์, 2537) การพิจารณาอนัตตาจะช่วยให้เราหลุดพ้นจากการยึดมั่นในตัวตนและการมองชีวิตจากมุมมองที่แคบลงว่า "เรา" คือตัวตนที่ต้องได้รับการปกป้องและยึดมั่น การมองเห็นว่าตัวตนที่เราคิดว่ามีอยู่นั้นเป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยต่าง ๆ จะช่วยให้เราลดการยึดติดและไม่ทุกข์กับความคิดที่เกิดขึ้นในตัวเอง

5) การฝึกสมาธิและการเจริญวิปัสสนา หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ให้ความสำคัญกับการฝึกสมาธิเป็นเครื่องมือหลักในการทำให้จิตใจสงบและมีความรู้ตัวตลอดเวลา การฝึกสมาธิช่วยให้จิตใจมีความตั้งมั่นและไม่ฟุ้งซ่าน จิตใจที่สงบจะช่วยให้เรามีความชัดเจนในการมองเห็นธรรมชาติของชีวิต เมื่อจิตใจสงบจากสมาธิแล้ว เราจะสามารถใช้วิปัสสนาในการพิจารณาความจริง เช่น ความไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไม่มีตัวตนของสิ่งต่าง ๆ การเจริญวิปัสสนาจะช่วยให้เราเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตอย่างชัดเจนและไม่หลงไปตามความคิดหรืออารมณ์ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการฝึกสมาธิและวิปัสสนาจะช่วยให้เราหลุดพ้นจากการยึดติดในสิ่งที่ไม่เที่ยงและทำให้เรามีชีวิตที่สงบและมีปัญญามากขึ้น

6) การปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน หลวงปู่ชอบ ฐานสโม สอนให้เรานำธรรมะไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การพูดคุยกับผู้อื่น หรือการทำกิจวัตรประจำวันอื่น ๆ การใช้ธรรมะในชีวิตประจำวันคือการมีสติและการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะ การฝึกให้จิตใจมีความตื่นรู้ในทุกสิ่งที่จะช่วยให้เรามีความสงบและไม่หลงไปตามอารมณ์ที่เกิดขึ้น การนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันไม่จำเป็นต้องทำเฉพาะในเวลาที่เราอยู่ในวัดหรือเวลานั่งสมาธิ แต่สามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา การใช้ธรรมะในชีวิตประจำวันจะช่วยให้เรามีสติและสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

อย่างมีปัญญาและไม่หลงไปตามอารมณ์หรือความคิดที่ไม่ดี การปฏิบัติธรรมในวิถีทางของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เน้นการฝึกฝนจิตใจให้มีความรู้ตัวในทุกขณะ การพิจารณาความไม่เที่ยง ความทุกข์และความไม่ใช่ว่าตัวตนจะช่วยให้เราเข้าใจชีวิตและไม่ยึดติดกับสิ่งที่ไม่เที่ยง หลวงปู่ชอบเน้นการฝึกสมาธิและวิปัสสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือศีลที่หลวงปู่ท่านได้กล่าวไว้ว่า ศีลเป็นกำลังอย่างไม่มีที่เปรียบ ศีลเป็นอาวุธอันสูงสุด ศีลเป็นเครื่องประดับต้นประเสริฐ ศีลเป็นเกราะอย่างอัศจรรย์ ศีลเป็นคุณรวมกำลังอย่างเลิศ ศีลเป็นเสบียงทางอย่างสูงสุด ศีลเป็นผู้นำทางอย่างเสร็จ ซึ่งเป็นเครื่องขจรไปทั่วทุกทิศ ศีลเท่านั้นเป็นเลิศในโลกนี้ ส่วนผู้ที่มีปัญญาย่อมเป็นผู้สูงสุด ความชนะในหมู่มนุษย์และเทวดา ย่อมมีเพราะศีลและปัญญา (คณะศิษยานุศิษย์, 2537) การนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันจะช่วยให้เรามีชีวิตที่สงบและสามารถปล่อยวางจากความทุกข์ได้อย่างแท้จริง

หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ยังได้ถ่ายทอดหลักธรรมที่สามารถปฏิบัติได้ในชีวิตจริงซึ่งไม่เพียงแต่การฝึกสมาธิและการพิจารณาอย่างละเอียดเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการนำธรรมะไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อบรรลุถึงความสงบและการหลุดพ้นจากทุกข์ในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้นด้วย

7) การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าผ่านการสังเกตและการตั้งใจ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม สอนว่า การปฏิบัติธรรมที่แท้จริงไม่ใช่แค่การฟังธรรมจากคำสอนหรือการนั่งสมาธิอย่างเดียว แต่มันคือการนำคำสอนเหล่านั้นไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน โดยการสังเกตสภาพจิตใจของตนเอง และการฝึกฝนจิตใจให้มีความตั้งใจที่จะหลุดพ้นจากการยึดติดในสิ่งต่าง ๆ หลวงปู่ชอบมักสอนให้ทุกคนที่ปฏิบัติธรรมต้องสังเกตภายในตนเองอย่างละเอียด เพราะจิตใจของเรามักจะมีการหลงไปตามอารมณ์และความคิดต่าง ๆ เมื่อเราไม่รู้ตัว ท่านย้ำเสมอว่าการที่จิตใจสามารถตั้งมั่นได้จริง ๆ ก็ต้องเริ่มจากการเรียนรู้และฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง ค่อย ๆ พัฒนาความสามารถในการเห็นความจริงที่ปรากฏผ่านความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นในจิตใจ จิตที่ตั้งมั่นและตั้งรู้จะช่วยให้เราไม่หลงไปตามอารมณ์ต่าง ๆ แต่จะสามารถเห็นทุกอย่างอย่างที่มันเป็นซึ่งถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการเดินทางสู่การบรรลุธรรม

8) การปล่อยวางและการตัดสินใจที่มีปัญญา การฝึกปฏิบัติในวิถีของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ยังรวมไปถึงการฝึกปล่อยวางจากสิ่งที่เราเคยยึดมั่นหรือผูกพันในชีวิต ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของความทุกข์ ท่านสอนว่า เมื่อเราเข้าใจว่า ทุกสิ่งในชีวิตมีความไม่เที่ยงและไม่ใช่ว่าตัวตน ความยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย ความคิดหรืออารมณ์ก็จะลดน้อยลง การปล่อยวางจากความยึดมั่นเหล่านี้เป็นหนึ่งในหลักการที่หลวงปู่ชอบย้ำในคำสอนของท่าน เมื่อเราฝึกปล่อยวางได้ เราจะเห็นถึงความจริงที่ว่า การยึดติดกับสิ่งต่าง ๆ หรือการห่วงใยในสิ่งที่ไม่เที่ยงทำให้เกิดความทุกข์ และการตัดสินใจจากปัญญาที่ไม่มีความยึดติดจะช่วยให้เรามีความสงบมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจในเรื่องใหญ่หรือเรื่องเล็ก ๆ ของชีวิตประจำวัน หลวงปู่ท่านเดินจงกรอยู่ข้างกุฏิที่พัก หัวน้าหมอมีเดินถือปิ่นมาหาหลวงปู่ชอบ แล้วกล่าวว่าไอ้หัวโล้นมึงกลัวตายไหม หลวงปู่ตอบกลับไปว่าจะกลัวตายหรือไม่กลัวตายก็ต้องตายอยู่ดี โยมมาหาอาตมามีประสงค์อะไร หมอมี ตอบกลับว่า กูมายิงมึง พุดจบหมอดีก็ยกปืนประทับจะยิงท่าน ท่านบอกตอนนั้นเรารู้สึกโกรธอย่างจะโต้ตอบ พอดูมสติได้นึกคำพูดของท่านพระอาจารย์

สิ่งให้แผ่นเมตตากับผู้มาเบียดเบียนเรา จงเชื่อในกรรมของตนเอง เมื่อสติระลึกได้เช่นนี้เราก็กปลงในกรรมเดินจงกรมแผ่เมตตาให้หัวหน้าหมอมิไม่สนใจว่าเขาจะยิงเราหรือไม่ (วีรศักดิ์ โพธิ์สัจย์, 2558)

หลวงปู่ชอบยังสอนว่า การปล่อยวางไม่ได้หมายความว่าเราต้องละทิ้งความรับผิดชอบในชีวิต แต่เป็นการรู้ว่าทุกอย่างล้วนอยู่ในสภาพที่ไม่เที่ยง เราไม่สามารถบังคับหรือยึดเกาะมันได้ และการยอมรับในความจริงนี้จะช่วยให้เรามีความสงบในใจ

9) ความเมตตาหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เน้นย้ำถึงความสำคัญของการฝึกฝนความเมตตาและความกรุณาต่อผู้อื่น โดยท่านเชื่อว่า ความรักและความเมตตาเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความทุกข์ในจิตใจของตนเองและผู้อื่น เมื่อเรามีความเมตตาต่อผู้อื่น เราจะไม่เห็นความแตกต่างหรือการแบ่งแยกที่อาจทำให้เกิดความเกลียดชังหรืออคติ การฝึกเมตตาและความกรุณา ก็เป็นการฝึกฝนจิตใจให้เกิดการเอื้อเฟื้อและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข หลวงปู่ชอบสอนว่า เมื่อเรามีเมตตาต่อผู้อื่น เราจะไม่เก็บความโกรธหรือความคิดลบในใจ ซึ่งทำให้จิตใจของเรามีความสงบและหลุดพ้นจากความทุกข์ที่เกิดจากความเกลียดชังหรือความไม่เข้าใจกัน หลวงปู่ท่านว่ามีงูเลื้อยมาหยุดทางองค์ท่านประมาณหนึ่งว่าและงูตัวนั้นกำลังแผ่แม่เบี้ยคอยโอกาสอยู่ เรามาอยู่ที่นั่นมาได้มางูร้ายหมายโทษผู้ใดเลย เราใส่ลำเพ็ญธรรมเพื่อความสุขของตนเองและเพื่อนร่วมชาติเราแผ่เมตตาเพื่อความสุขแก่สัตว์ทั้งปวง มีเรอด้วยผู้หญิงที่อยู่ในข่ายที่ควรได้รับถ้าเธอยังหวังความสุขกายสบายใจก็ควรรับเมตตาธรรมที่เย็นฉ่ำนี้ไปประดับตัวขิงเจ้ายังดีกว่ามาขู่เชิญทำลายผู้อื่นซึ่งไม่เกิดประโยชน์เป็นไหน ๆ แม้ทำให้ผู้อื่นเป็นอันตรายและตายไปด้วยพิษสงของเธอ ตัวเธอก็ไม่เห็นว่าจะได้เลื่อนคุณงามความดีให้สูงขึ้นยิ่ง ๆ ไปอีก นอกจากจะจมอยู่ในกองทุกข์มีนรกเป็นต้นเท่านั้น เรายินดีเป็นมิตรกับเธอตลอดไปไม่ได้รังเกียจว่าเธอเป็นตัวเราเป็นพระเราถือว่าเป็นเพื่อเกิดเพื่อนตายด้วยกันฯ พอท่านพูดกับงูจบท่านก็นึกอธิฐานจิต ขออำนาจเมตตาธรรมที่เคยค้าจุนโลกจงบันดาลให้งูตัวนี้กลับใจจากศัตรูมาเป็นมิตรสนิทสนมกันโดยธรรมเถิด ดังนี้ เป็นที่ประหลาดและอัศจรรย์ใจเกิดคาด ไม่ทราบว่าจะอะไรเป็นผู้บันดาลก็ไม่น่าจะพูดได้ถูกต้อง ทำให้งูที่กำลังจะฆ่าอันตรายกลับเปลี่ยนอาการที่เป็นศัตรูลงทันทีทันใดคืองูตัวนั้นกลับมอบศีรษะลงสงบนิ่งประมาณ 10 นาที แล้วหันศีรษะเลื้อยกลับไปหายไปเวลานั้น (วีรศักดิ์ โพธิ์สัจย์, 2558)

10) การใช้ชีวิตอย่างมีสติและการพัฒนาในทุกด้าน หลวงปู่ชอบ ฐานสโม สอนว่าการปฏิบัติธรรมไม่ได้จำกัดอยู่แค่การนั่งสมาธิหรือการทำสวดมนต์เท่านั้น แต่เป็นการนำเอาหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการใช้สติในทุกการกระทำ ไม่ว่าจะทำงาน ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือแม้กระทั่งการทำกิจกรรมที่ดูเหมือนไม่มีความสำคัญ เช่น การเดินหรือการทำอาหาร การมีสติในทุกกิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เรามีความรู้สึกถึงความสงบในทุกขณะของชีวิต หลวงปู่ชอบยังแนะนำให้เราพัฒนาตนเองในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในธรรม การฝึกฝนจิตใจให้เข้มแข็ง หรือแม้กระทั่งการพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่นในเชิงบวก เช่นการอ่อนน้อมถ่อมตนในการเข้าหาผู้ใหญ่ให้เข้าหาด้วยสติอย่างประมาณอย่างทีหลวงปู่ชอบท่านได้คลานขึ้นบันไดเข้าหาหลวงปู่ผู้เป็นพระอาจารย์ของท่าน (วีรศักดิ์ โพธิ์สัจย์, 2558, 131) การใช้ชีวิตด้วยสติและปัญญาในทุกด้านจะช่วยให้เรามีชีวิตที่สงบสุขและเต็มไปด้วยความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต (ปฐม นิคมานนท์, 2559)

11) ความมั่งคั่งน้อยสันโดษในวิถีปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ในด้านความมั่งคั่งน้อยสันโดษ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นแบบอย่างของพระผู้ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายที่สุดตามแนวทางพระป่ากรรมฐาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจอันลึกซึ้งในหลักนิรวณ และสภาวะธรรมที่เกี่ยวข้องกับ “อุปาทาน” ที่เกิดจากความปรารถนาทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ท่านดำรงชีวิตด้วยความสันโดษอย่างแท้จริง ไม่ยึดติดต่อปัจจัยภายนอก ทั้งด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ และที่อยู่อาศัย โดยถือเอาเพียงสิ่งจำเป็นต่อการยังชีพเพื่อประคับประคองอินทรีย์ให้ทำการปฏิบัติธรรมได้เท่านั้น วิธีนี้สอดคล้องกับหลัก ปฏิภาณเบื้องต้น ของภิกษุในพระพุทธศาสนาที่ต้องการความวิเวกและความเบาสบายในการปฏิบัติ หลวงปู่ชอบท่านอยู่ในป่า ภูเขา และสถานที่กัณดารเป็นประจำ ด้วยความตั้งใจที่จะตัดความข้องหมองในจิตให้ได้มากที่สุด ความมั่งคั่งน้อยของท่านไม่ใช่เพียงพฤติกรรมภายนอก แต่เป็นผลจากการพิจารณาธรรมลึกซึ้งจนเห็นชัดว่า สิ่งทั้งหลายล้วนไม่เที่ยงและไม่ใช่ของตน การไม่สะสมทำให้ชีวิตเบาจิตเบา และเอื้อต่อการเข้าถึงฌานสมาบัติและวิปัสสนาญาณอย่างก้าวหน้า นอกจากนี้ หลวงปู่ยังกล่าวเตือนศิษย์ว่า ความมั่งคั่งน้อยสันโดษไม่ใช่ความยากจนหรือความขาดแคลน แต่เป็นการมีปัญญารู้จักความพอดีและเลือกเสพสิ่งจำเป็นอย่างมีสติ การดำเนินชีวิตเช่นนี้จึงเป็นฐานสำคัญของการบรรลุธรรม เพราะจิตที่ไม่ถูกรบกวนด้วยความอยากย่อมสามารถตั้งมั่นและเห็นธรรมได้ง่ายกว่าจิตที่ถูกภาระของกิเลสผูกพันอยู่ตลอดเวลา

12) ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม และบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อพื้นบ้าน อีกหลักการสำคัญที่สะท้อนวิถีปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ คือ ความเคร่งครัดอย่างยิ่งในพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นรากฐานของพระกรรมฐานสายพระป่า โดยหลวงปู่ดำรงตนอย่างเที่ยงตรงในสิกขาบททุกประการ ทั้งในส่วนของพุทธบัญญัติและจารีตแห่งพระสงฆ์ที่ครูบาอาจารย์สายหลวงปู่มั่นกำชับไว้ เนื่องจากท่านถือว่าศีลเป็น “เกราะป้องกันจิต” ที่จะทำให้การภาวนาก้าวหน้าและเป็นที่พักแก่ชาวบ้านด้วยความบริสุทธิ์ใจ ความเคร่งครัดนี้เองทำให้หลวงปู่ชอบได้รับความเลื่อมใสจากชาวบ้านแม้ในถิ่นที่มีความเชื่อเรื่องผีสังนางไม้และไสยศาสตร์ฝังแน่นมาแต่โบราณด้วยความเมตตาและวัตรอันสงบของท่าน ชาวบ้านที่เคยเชื่อในอำนาจเร้นลับ เช่น ผีป่า ผีโพรง หรือหมอผี จึงหันมาศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยสมัครใจ หลวงปู่ชอบไม่เคยตำหนิความเชื่อเก่า แต่ใช้ความเมตตาและพลังแห่งศีลทำให้ผู้คนสัมผัสถึงความสงบเย็นของธรรมโดยตรง การเปลี่ยนผ่านจากความเชื่อเรื่องผีสู่การยึดถือพระพุทธศาสนาจึงเกิดขึ้นอย่างธรรมชาติ เพราะชาวบ้านเห็นด้วยตนเองว่าหลวงปู่เป็นผู้ทรงศีล บริสุทธิ์ใจ ไม่ใช่ไสยศาสตร์ ไม่ใช่เทสะตอบโต้ภัยใด ๆ แม้เมื่อเผชิญอันตราย เช่น ถูกหมอผีถือปืนมาขู่ ท่านยังแผ่เมตตากลับอย่างแน่วแน่ แสดงให้เห็นว่าพลังของธรรมมีความเข้มแข็งกว่าการใช้ไสยศาสตร์หรือความรุนแรง วิธีการนี้ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากเลิกความกลัวผี มองเห็นความจริงตามหลักไตรลักษณ์ และหันมานับถือพระพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจ มิใช่ด้วยความหวาดหวั่น หลวงปู่จึงเป็น “ตัวแบบแห่งศีลธรรม” ที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความเชื่อของชุมชนชนบทในภูเขาอีสานเหนืออย่างลึกซึ้ง และทำให้พระพุทธศาสนากลับมาเป็นศูนย์กลางของชีวิตผู้คนด้วยเหตุผลทางธรรม แทนเหตุผลทางไสยศาสตร์ดังที่เคยเป็นมาแต่เดิม

3.3 ผลของการปฏิบัติธรรมตามแนวทางปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นพระนักปฏิบัติที่มีชื่อเสียงในการเผยแผ่หลักคำสอนและวิธีการปฏิบัติธรรมที่ลึกซึ้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ได้สร้างแนวทางการฝึกฝนจิตใจที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเข้าถึงความรู้ความจริงของธรรมชาติของชีวิต และนำไปสู่การพ้นทุกข์ภายในชีวิตจริง ผลของการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของหลวงปู่ชอบนั้นไม่ได้เพียงแค่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีความสงบทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถมีชีวิตที่มีคุณธรรม และเข้าใจถึงความไม่เที่ยงของโลกในบทความนี้ (คุณหญิงสุรีพันธุ์ มณีวัต, 2559) จะกล่าวถึงผลของการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ทั้งในมุมมองทางจิตใจและทางสังคม รวมถึงการพัฒนาทางธรรมในแง่มุมต่างๆ ที่เกิดจากการฝึกปฏิบัติอย่างจริงจังตามแนวทางของท่าน

3.3.1 ความมักสอนสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นพระกรรมฐานผู้มีปฏิปทาความมักน้อยสันโดษโดดเด่นอย่างยิ่ง โดยท่านดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและถือธุดงค์วัตร 13 ใช้ผ้า 3 ผืน ท่านเลือกอยู่ป่า เขา และถ้ำ ซึ่งเป็นสถานที่สงบวิเวกเพื่อลดสิ่งกระทบกระเทือนทางใจและเป็นสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการฝึกสมาธิภาวนา การดำเนินชีวิตอย่างมักน้อยสันโดษของท่านสะท้อนผ่านวัตรปฏิบัติประจำวัน ตั้งแต่การฉันอาหารเพียงเพื่อยังชีพโดยไม่เลือก ไม่ถือรสชาติ และไม่ปรุงแต่งอารมณ์กับอาหาร หลวงปู่ชอบมักสอนว่า ความยึดติดในรสอาหารเป็นเครื่องผูกจิตให้ติดอยู่ในความอยากที่ไม่มีที่สิ้นสุด การฉันทด้วยสติจึงเป็นการลดความกำหนัดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักพระไตรปิฎกที่สอนให้ภิกษุรู้จักประมาณในการบริโภค ไมฉันทเพื่อความติดใจในรส ท่านใช้จีวรเก่าที่มีไม่สะสม ไม่เลือกเนื้อผ้า ถือเอาแบบอย่างของพระในสมัยพุทธกาลที่ใช้ผ้าบังสุกุลเป็นหลักและท่านถือเสนาสนะเก่าที่จำเป็น ไม่ปรุงแต่ง ไม่ให้ความสำคัญกับความสะอาดสบาย เพราะเห็นว่าเสนาสนะเป็นเพียงที่พักชั่วคราวของกายอันไม่เที่ยง การอยู่ในสถานที่วิเวกช่วยให้ท่านลดสิ่งยั่วยุของโลกภายนอกทำให้จิตมีพื้นที่สำหรับภาวนาอย่างเต็มที่ ปฏิปทามักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบไม่ใช่เพียงด้านวัตถุ แต่ยังลึกซึ้งไปถึงการลดความฟุ้งซ่านและความอยากในจิต ท่านกล่าวว่า “ของมากภาระมาก ของน้อยภาระน้อย” เป็นหลักการที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจความเป็นจริงว่าความอยากคือรากเหง้าของความทุกข์ การมักน้อยสันโดษทำให้ท่านไม่ต้องวุ่นวายกับกิจที่ไม่จำเป็น ทำให้มีพลังทั้งหมดมุ่งสู่การเจริญสมณะและวิปัสสนาอย่างต่อเนื่อง ท่านไม่ติดในลาภ ยศ และสรรเสริญ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระไตรปิฎกระบุว่า เป็นเครื่องกังวลของภิกษุผู้หวังความหลุดพ้น ความมักน้อยสันโดษในสิ่งที่มีและการยอมรับความพอดีน่าท่านเข้าสู่ความสงบลึกภายใน เพราะเมื่อจิตไม่แสวงหาสิ่งภายนอกมาก ความอยากย่อมเบาบาง ทำให้จิตสงบเป็นอิสระจากเครื่องผูกพันต่าง ๆ ปฏิปทานี้ยังขจัดอุปาทาน เพราะการไม่สะสมเป็นการตัดเหตุแห่งความยึดถือโดยตรง หลวงปู่ชอบถือหลักตามพระไตรปิฎกว่า “สิ่งใดน้อย ย่อมทุกข์น้อย” และท่านนำหลักนี้มาใช้จริงตลอดชีวิต ปฏิปทาของท่านทำให้เห็นชัดว่า ความมักน้อยไม่ใช่ความขัดสน หลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นพระที่ออกธุดงค์ตามป่าเขา ที่สังัดหลักหนีออกจากผู้คน จะเห็นได้จากตลอดชีวิตของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ท่านออกธุดงค์อาศัยอยู่แต่ในถ้ำ ป่ารกชัฏ ถิ่นทุรกันดาร ในที่ห่างไกลความสะอาดสบาย กลับพาให้พบกับ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายกรรมฐาน สหธรรมิกที่มีความมักน้อยสันโดษด้วยกัน เช่น หลวงปู่หลุย จันทสาโร หลวงปู่จุม พันธุโล (เจ้าคุณอุบาลีคุณูปการจารย์) หลวงปู่ขาว อนาลโย หลวงปู่สิงห์ ขันตยาคโม หลวงปู่มหาปิ่น ปัญญาพโล หลวงปู่อ่อน ญาณ

สิริ หลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ หลวงปู่สิม พุทธาจาโร หลวงปู่จวน กุลเชฏฺโฐ หลวงปู่
วัน อุตตโม หลวงปู่สุวัจน์ สุวโจ หลวงปู่จันทร์ศรี จันททีโป(พระอุดมญาณโมลี) หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ
(พระสุธรรมคณาจารย์) หลวงปู่ตื้อ อจลธัมโม หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี(พระราช
นิโรธรังสี คัมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์) หลวงปู่ชามา อจฺตโต พระราชศีลสังวร (อดีตเจ้าคณะจังหวัดเลย) เป็น
ต้น (สุรีพันธุ์ มณีวัต, 2559) ซึ่งพระคณาจารย์เหล่านี้เป็นที่ยอมรับในของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันว่า
เป็นวิปัสสนาจารย์ ที่ควรแก่การเคารพบูชาเป็นอย่างยิ่ง

การปฏิบัติธรรมตามแนวทางปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ในด้านความมักน้อย
สันโดษ มีผลกระทบต่อจิตใจของผู้ปฏิบัติ โดยเฉพาะในด้านการฝึกสติและการปล่อยวาง
การไม่ยึดมั่นในวัตถุ ความสะดวกสบาย ที่อยู่อาศัย การฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ผู้ปฏิบัติจิตจะเริ่มสงบ
และสามารถเห็นถึงความไม่เที่ยงของสิ่งต่างๆ ได้ชัดเจน ความรู้สึกติดยึดในสิ่งที่ไม่สำคัญจะลดลง และ
ท่านจะสามารถปล่อยวางความทุกข์และความคับแค้นใจได้อย่างง่ายดาย ผลที่ได้จากการปฏิบัติธรรม
ในเชิงจิตใจนั้นทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความมั่นคงทางจิตใจ มีความสงบสุขและสามารถใช้ชีวิตอย่างมีสติ
การรู้เท่าทันความคิดและอารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจจะช่วยลดความเครียดและความวิตกกังวลใน
ชีวิตประจำวัน ในที่สุดการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของหลวงปู่ชอบ ฐานสโมสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติ
หลุดพ้นจากความทุกข์ใจ และมีความสุขอย่างแท้จริงจากการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต (วีรศักดิ์ โพธิ
สัตย์, 2558) ผลของการปฏิบัติธรรมตามแนวทางปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในแง่ของ
จิตใจเท่านั้นแต่ยังส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมด้วย

3.3.2 ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ได้รับการยอมรับอย่างสูงในสายพระป่าแห่งภาคอีสาน ด้วยความ
เป็นผู้หนักแน่นในพระธรรมวินัยและมีอุปนิสัยใฝ่ความวิเวกเป็นชีวิตจิตใจ สืบสายการปฏิบัติจากพระ
ป่ากรรมฐานรุ่นแรก โดยเฉพาะหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ซึ่งวางรากฐานวัตรปฏิบัติอันเข้มงวด หลวงปู่ชอบ
นำหลักวินัยและวิถีกรรมฐานเหล่านั้นมาเป็นแนวทางชีวิต ไม่เพียงเพื่ออบรมตนเอง แต่ยังประกาศ
ธรรมด้วยการประพฤติให้เห็นเป็นแบบอย่างอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายสิบปี ความมั่นคงในวัตรนี้เอง
ทำให้ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็น “พระผู้ไม่เอนเอียงต่อโลกธรรม” ปฏิบัติตรงตามครรลองแห่งพระ
วินัยทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้คน ความเคร่งครัดของท่านปรากฏอย่างเด่นชัดในวิถีชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะ
จะเป็นเรื่องการสำรวมอินทรีย์ การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ไร้ข้อค้างพร้อย การไม่รับสิ่งของเกินจำเป็น
และการยึดมั่นในความเป็นสมณะอย่างแท้จริง ท่านใช้อภิญาทางใจ คือสติและสัมปชัญญะ คอย
กำกับทุกอิริยาบถ จนทำให้ศิษยานุศิษย์กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า “หลวงปู่ชอบไม่เคยผ่อนปรนวินัย
แม้แต่น้อย” ไม่ว่าจะในป่า ในเขา ในหมู่บ้านหรือในวัดใหญ่ ท่านยังคงยืนหยัดรักษาระเบียบของพระ
พุทธองค์โดยไม่คลอนแคลน ความบริสุทธิ์แห่งข้อวัตรนี้เองนำไปสู่ศรัทธาอย่างลึกซึ้งของชาวบ้าน
พระสงฆ์ และผู้แสวงธรรมทั่วประเทศ

ความเคร่งครัดของหลวงปู่ชอบมิได้หยุดอยู่เพียงการปฏิบัติส่วนตัว แต่ยังขยายไปสู่
“การอบรมลูกศิษย์” เพราะท่านใช้หลักการสั่งสอนตามแนวของพระวินัยเป็นแก่นสำคัญ ท่านมักชี้ให้
ศิษย์เห็นว่า หากไม่ตั้งต้นจากพระวินัยแล้ว การปฏิบัติภาวนาย่อมไม่มั่นคง พื้นฐานของศีลและความ
สำรวมจึงเป็นรากของสมาธิและปัญญา ด้วยเหตุนี้ลูกศิษย์จำนวนมากจึงมีวัตรปฏิบัติที่มั่นคง สืบสาย
ปฏิบัติที่เคร่งครัดเช่นเดียวกับท่าน หลหลายรูปกลายเป็นพระมหาเถระผู้เป็นที่เคารพของ

พุทธศาสนิกชนในภาคอีสานและทั่วประเทศซึ่งล้วนเป็นหลักฐานว่าความเคร่งครัดในพระวินัยของหลวงปู่ชอบได้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างงดงาม ลูกศิษย์ของหลวงปู่ชอบที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในพระพุทธศาสนาแล้วเผยแพร่วัตรปฏิบัติอันงดงาม มีทั้งพระเถระผู้มีพรรษาสูงและพระรุ่นอาวุโสที่สืบสานแนวทางอย่างมั่นคง ได้แก่ หลวงปู่ขันตี ญาณวโร ผู้มีเมตตาและมีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดโดดเด่น หลวงปู่บุญฤทธิ์ ปิณฺฑิตโต ผู้เป็นที่เคารพในหมู่นักปฏิบัติทั่วประเทศ พระอธิการแดง จันทวังโส ผู้สืบทอดวัตรของหลวงปู่ชอบอย่างซื่อตรง หลวงปู่จันทร์เรียน คุณวโร พระผู้มีปัญญาลึกซึ้งและเป็นที่น่าเชื่อถือในสายกรรมฐาน หลวงปู่ตาด สิริปัญญา (พระครูวิริยญาณโสภณ) ผู้มีข้อวัตรน่าเลื่อมใส หลวงปู่คำพอง กุสลธโร ผู้ยืนหยัดในความเรียบง่ายตามแนวพระป่า พระอาจารย์แสง จิรวาทมโก ผู้มีความอ่อนน้อมและมีวัตรงดงาม และยังมีหลวงปู่บุญพิน กตบุญโญ รวมถึงหลวงปู่บุญเพ็ง กัปปโก (พระโสภณวิสุทฺธิคุณ) คณะศิษย์หลวงปู่ชอบ ฐานสโม, 2561)

พระเถระผู้เป็นที่รักและศรัทธาของพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก พระเถระเหล่านี้ล้วนมีความโดดเด่นทางวัตรปฏิบัติที่สืบเนื่องมาจากการอบรมอันเข้มงวดของหลวงปู่ชอบ ไม่ว่าจะเป็นความมักน้อยสันโดษ การถือธุดงค์วัตรอย่างเคร่งครัด การสำรวมกายวาจาใจ หรือความตั้งมั่นในศีลสมาธิปัญญา ความเป็นผู้น้อยในโลกและผู้น้อยในธรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงคุณูปการของหลวงปู่ชอบในฐานะ “ครูบาอาจารย์ผู้มีจิตบริสุทธิ์” ที่มีได้มุ่งสอนด้วยวาจาเท่านั้น แต่สอนด้วยการดำเนินชีวิตทุกลมหายใจ ด้วยเหตุนี้เอง หลวงปู่ชอบ ฐานสโม จึงเป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปและเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของพระกรรมฐานรุ่นหลัง ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของท่านไม่เพียงเป็นเครื่องยืนยันถึงความบริสุทธิ์แห่งความเป็นสมณะแต่ยังเป็นต้นแบบที่ก่อให้เกิดพระเถระผู้ทรงศีลและทรงคุณธรรมอีกมากมายในพระพุทธศาสนาไทยเป็นเสมือน “เสาหลักแห่งธรรม” ที่ยังคงส่งอิทธิพลงดงามสู่ผู้แสวงธรรมรุ่นต่อไปไม่รู้สิ้น

3.3.3 ความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

ความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มีผลประจักษ์จะเห็นได้จากครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2523 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปเป็นองค์ประธานในการสวดพระอภิธรรมที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระพิธีธรรมสวดให้เป็นการบำเพ็ญกุศลพระคณาจารย์ที่มรณภาพด้วยอุบัติเหตุเครื่องบินตก ณ วัดพระศรีมหาธาตุ เมื่อทรงทราบข่าวหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มาในงานนี้จึงเสด็จจากเก้าอี้ไปกราบนมัสการ ประทับบนลาดพระบาท ทรงหมอบกราบและทรงประณมพระหัตถ์ตลอดเวลาที่มีพระราชกระแสรับสั่งกับหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เนื่องจาก หลวงปู่ท่านเป็นอัมพาตจึงพูดไม่ค่อยได้ จึงมีคนเข้าไปกราบบังคมทูลให้ทรงทราบเพราะดูท่านสนพระทัยมีพระราชกระแสตลอดเวลา เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ ทราบจึงทรงพระสรวล รับสั่งว่า มีน้ำ หลวงปู่ไม่พูดด้วย คนที่เข้าไปกราบบังคมทูลว่า นั้นท่านกำลังแผ่เมตตาถวาย ปกติหลวงปู่จะแผ่เมตตาให้เวลาคนมากราบ ที่ท่านมองนิ่งอยู่นั้นท่านกำลังถวายพระพร และเมื่อภายหลัง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเฝ้าพระสรวลเมื่อทรงรำลึกถึงเหตุการณ์ครั้งนั้น และรับสั่งว่า “คืนนั้นไม่ทราบว่า หลวงปู่ท่านพูดไม่ใคร่ได้ แต่นั่นแหละ กราบพระอริยเจ้าอย่างหลวงปู่แล้วชื่นใจ” (สุริพันธ์ มณีวัต, 2559)

ความเมตตาธรรมอันบริสุทธิ์ของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ได้อุทิศชีวิตในการรุดงค์ไปยังถิ่นทุรกันดารที่ยังไม่มีแสงแห่งพระพุทธศาสนาส่องถึง โดยมีได้เพียงโปรดญาติโยมเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ทรงบำเพ็ญเมตตาบารมีในเชิงกว้าง ผ่านการสร้างวัดและสำนักสงฆ์เพื่อให้เป็นศูนย์กลางแห่งธรรมะและเป็นที่พักพิงของพุทธศาสนิกชนตลอดชั่วลูกหลาน วัดที่ท่านสร้างขึ้นด้วยเมตตาธรรม ได้แก่ วัดป่าท่าสวย จังหวัดเลย วัดป่าห้วยลาด จังหวัดเลย วัดป่าบ้านบง จังหวัดเลย วัดป่าสานตม จังหวัดเลย วัดป่าม่วงไข่ จังหวัดเลย วัดป่าโคกมน จังหวัดเลย วัดป่าสัมมานุสรณ์ จังหวัดเลย วัดป่าฐานสโม จังหวัดเลย บ้านชำทอง จังหวัดเลย วัดป่าผาแต่น จังหวัดเชียงใหม่ วัดป่าโป่งเดือด จังหวัดเชียงใหม่ วัดป่าปางยางหนาด จังหวัดเชียงใหม่ วัดป่าญาณวิเวก จังหวัดศรีสะเกษ วัดป่าม่วงหัก จังหวัดมุกดาหาร และวัดหลักกิโลที่ 136 ประเทศลาว ซึ่งสถานที่แต่ละแห่งล้วนตั้งอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารที่ครั้งหนึ่งเคยเต็มไปด้วยความเชื่อเรื่องผีนางไม้ ผีป่า ผีไพร และอำนาจลึกลับตามคติพื้นบ้าน แต่ด้วยความเมตตาอันมั่นคง หลวงปู่ชอบมิได้ตำหนิความเชื่อเหล่านั้น หากกลับใช้เมตตาธรรมและขันติธรรมเป็นสะพานในการเปิดใจชาวบ้าน โดยทรงเริ่มต้นจากการให้อิโวาหาด้วยภาษาง่าย ๆ ที่เข้าใจลึกซึ้ง อธิบายหลักเหตุผลตามพุทธธรรม แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ชาวบ้านหวาดกลัวนั้นเป็นเพียงอำนาจแห่งความไม่รู้ พร้อมทั้งสอนให้ชาวบ้านหันมาพึ่งพาศีล สมาธิ ปัญญา แทนการบวงสรวงภูตผี ท่านจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่ออย่างค่อยเป็นค่อยไป ด้วยความเมตตาที่ไม่บีบบังคับแต่ปลูกศรัทธาอย่างเป็นธรรมชาติ ผู้คนที่เคยยึดติดในพิธีกรรมผีป่าเริ่มลดละวางความหวาดกลัวและความมั่งงาย และหันมาอาศัยหลักพระรัตนตรัยในการดำเนินชีวิต เมื่อวัดเริ่มตั้งมั่น ชาวบ้านจึงมีสถานที่พึ่งพิงในการรักษาศีล พังธรรม และอบรมบุตรหลานตามหลักพุทธศาสนา ความเมตตาของหลวงปู่ชอบยังแผ่ไปสู่ผู้คนที่ยากไร้ โดยท่านให้คำปรึกษา บรรเทาทุกข์ทางใจ ส่งเสริมให้ชาวบ้านพัฒนาความดีงามในตนเอง และสอนให้รู้จักพึ่งพาธรรมะมากกว่าความเชื่อเหนือธรรมชาติ ผลแห่งเมตตาธรรมนี้ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างยั่งยืน ชาวบ้านเกิดความกล้าหาญทางศีลธรรม มีความศรัทธาในพระรัตนตรัย และสามารถละทิ้งคติความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาปัญญา จนกลายเป็นชุมชนที่ดำรงอยู่บนฐานแห่งธรรมะ ความเมตตาของหลวงปู่ชอบจึงไม่ใช่เพียงความอ่อนโยน หากแต่เป็นพลังแห่งการยกระดับชีวิตและจิตใจของผู้คนในพื้นที่ห่างไกลให้เข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและถาวร

3.4 สรุป

การศึกษาหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม สะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนการใช้ชีวิตเรียบง่าย ที่ตั้งมั่นบนรากฐานแห่งความมกน้อยสันโดษ ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและความเมตตาอันเป็นคุณสมบัติประจำตัวท่านอย่างเด่นชัด ซึ่งให้ความสำคัญต่อการลดละความยึดมั่นในวัตถุ การไม่เสาะแสวงหาปัจจัยเงินจําเป็นและการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายเพื่อเอื้อต่อการเจริญสติและสมาธิ หลวงปู่ชอบถือความมกน้อยสันโดษเป็นหัวใจสำคัญของชีวิตสมณะ โดยยึดถือเพียงสิ่งจําเป็นต่อการดำรงชีพ และปฏิเสธความสะดวกสบายที่อาจทำให้จิตใจเผลอไหลไปสู่กิเลส ท่านดำรงตนด้วยความเรียบง่ายทั้งการฉันท์ การอยู่และเครื่องอุปโภคบริโภค โดยสอนลูกศิษย์ให้เห็นคุณค่าแห่งความพอเพียงในฐานะเป็นหลักการฝึกจิตที่มีพลังในการขจัดความอยากอันละเอียดอ่อนตามลำดับ นอกจากนี้ ความมกน้อยของท่านยังสัมพันธ์โดยตรงกับความเมตตาที่มีต่อสรรพชีวิต เพราะท่านมอง

ว่า การไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและไม่สร้างภาระแก่ชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการแผ่
 กรุณาอย่างลึกซึ้งในทางปฏิบัติ ความเมตตาของหลวงปู่ชอบปรากฏเด่นชัดผ่านภารกิจเผยแพร่ธรรมะ
 ให้กับชาวบ้านที่ยังไม่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ และการสร้างวัดในถิ่นทุรกันดารซึ่งยังไม่มี
 พระพุทธศาสนาเข้าไปตั้งมั่น โดยท่านใช้ชีวิตธุดงค์เข้าไปในดินแดนที่ผู้คนยังยึดถือความเชื่อเรื่องผีसा
 นางไม้ ผีป่า และภูตผีชนิดต่าง ๆ แล้วค่อย ๆ แผ่เมตตา อบรม สั่งสอนและบ่มเพาะการเปลี่ยนแปลง
 ทางวัฒนธรรมความเชื่อให้ประชาชนหันมาศรัทธาในพระพุทธศาสนา ภายใต้เจตคติแห่งกรุณาที่ไม่
 หวังผลตอบแทน การตั้งวัดในพื้นที่อย่างวัดป่าท่าสวย วัดป่าห้วยลาด วัดป่าบ้านบง วัดป่าสามตม
 วัดป่าม่วงไข่ วัดป่าโคกมน วัดป่าสัมมานุสรณ์ วัดป่าฐานสโม รวมถึงวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ศรีสะเกษ
 มุกดาหาร และแม่แต่มิ่ง สปป.ลาว ล้วนเป็นผลโดยตรงจากเมตตาธรรมของท่านที่ต้องการให้ชุมชนมี
 หลักธรรมเพื่อดำรงชีวิตอย่างมั่นคง ปฏิปทาของท่านจึงไม่เพียงเป็นแบบอย่างด้านความมกน้อย
 สันโดษและความเคร่งครัดในวินัย แต่ยังเป็นเครื่องพิสูจน์ความเมตตาอันอ่อนโยนและมั่นคงที่ทำให้
 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคเหล่านั้นเกิดความเจริญงอกงามอย่างยั่งยืนและเป็นคุณูปการต่อ
 พุทธศาสนิกชนอย่างประมาณไม่ได้

บทที่ 4

วิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

การนำข้อมูล แนวคิดและสาระสำคัญจากการศึกษาค้นคว้าในบทก่อนหน้ามาทำการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อตอบโจทย์การวิจัยและขยายความเข้าใจเกี่ยวกับ “หลักปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาท” การวิเคราะห์นี้จะไม่เพียงแต่สรุปสาระสำคัญหากยังชี้ให้เห็นถึงความหมายเชิงลึก ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตลอดจนบทบาทของหลักปฏิบัติที่มีต่อการพัฒนาจิตใจ การดำเนินชีวิตและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาโดยรวม

4.1 วิเคราะห์หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

4.2 วิเคราะห์หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับปฏิบัติความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

4.3 วิเคราะห์หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

4.4 วิเคราะห์ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์

4.5 สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

4.1 วิเคราะห์หลักปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาทกับปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

4.1.1 วิเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาปฏิบัติกับปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

ปฏิบัติความมักน้อยสันโดษ ของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นการปฏิบัติที่สะท้อนถึงแก่นแท้ของ มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างสมบูรณ์และบริสุทธิ์ที่สุด โดยหลักมัชฌิมาปฏิปทานี้หมายถึงการหลีกเลี่ยงความสุดโต่ง 2 ด้าน คือ กามสุขัลลิกานุโยค (การประกอบตนให้พัวพันในความสุขสบายทางกาม) และ อตตกิลมณานุโยค (การทรมาณตนให้ลำบากเปล่า) ปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบจึงเป็น การดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง อย่างเคร่งครัดและมีเหตุผล ในด้านหนึ่ง ท่านปฏิเสธการแสวงหาความสะดวกสบาย ความหรูหราหรือการสะสมปัจจัยสี่เกินความจำเป็นซึ่งเป็นการตัดโอกาสที่จิตจะถูกครอบงำด้วยกิเลสประเภท กามตัณหา

และภาวตัณหา อันเป็นเหตุแห่งความสุดโต่งในทางโลกอย่างสิ้นเชิง ความสันโดษ คือความพอใจในสิ่งที่ตนมีและตามมีตามได้ จึงเกิดขึ้นอย่างแท้จริงบนฐานของการไม่แสวงหาและไม่ยึดมั่น

ในอีกด้านหนึ่ง แม้ว่าหลวงปู่ชอบจะถือปฏิบัติใน รุดงควัตร 13 อย่างเคร่งครัด เช่น การอยู่ป่าเป็นวัตร การฉันหนเดียว หรือการถือผ้าบังสุกุล ซึ่งอาจดูเป็นการปฏิบัติที่หนักหน่วง แต่ก็ไม่ใช่การทรมานตนเพื่อความม่งมาย พุทธจริยาและปฏิบัติทางสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาล ได้ยืนยันว่า รุดงควัตรเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพในการ ชัดเกล้ากิเลส (กิเลสวิโนทน) เพื่อให้เกิดปัญญาและวิมุตติ การปฏิบัติเช่นนี้จึงเป็นไปเพื่อมรรคผลไม่ใช่เพื่อความลำบากเปล่าซึ่งสอดคล้องกับหลัก อปฺปนณกปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิดพลาด) ที่มุ่งตรงต่อความหลุดพ้นอย่างมีเหตุผล ความเคร่งครัดในการถือรุดงควัตรนี้จึงเป็นเครื่องมือในการรักษาความมกน้อยสันโดษให้คงอยู่ตลอดเวลาซึ่งเป็นการเลือกแนวทางในกลุ่มปฏิบัติ 4 แบบ ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา (ปฏิบัติลำบากแต่รู้เร็ว) ซึ่งใช้ความเพียรที่กล้าแกร่งเพื่อเข้าถึงความรู้แจ้งได้ในชาตินี้ ดังนั้น ปฏิบัติความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จึงเป็นแบบอย่างที่มีชีวิตที่แสดงให้เห็นว่ามีขมิมาปฏิปทานั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเด็ดเดี่ยวและบริสุทธิ์ที่สุดโดยมีความสันโดษเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากปัญญาและความเคร่งครัดในรุดงควัตรเป็นพลังสนับสนุนให้จิตหลุดพ้นจากอุปาทานได้อย่างสิ้นเชิง

4.1.2 วิเคราะห์หลักอภินณกปฏิบัติกับปฏิบัติความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

ปฏิบัติความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องและได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งแรงแรงจากหลักอภินณกปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิดพลาดหรือข้อปฏิบัติที่นำไปสู่ความหลุดพ้นอย่างแน่นอน) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักอภินณกปฏิปทานี้วางอยู่บนการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติธรรมที่มุ่งตรงต่อความหลุดพ้นอย่างมีเหตุผล ปราศจากการยึดมั่นในความเชื่อที่ไม่สมเหตุผล โดยปฏิปทานี้ถือเป็นส่วนสำคัญของหลักอภินณกปฏิบัติเพราะเป็นการตัดเงื่อนไขแห่งความผิดพลาด ในการปฏิบัติธรรมอย่างเด็ดขาดเนื่องจากความมกน้อยสันโดษ (การไม่สะสมและพอใจในปัจจัยสี่ตามมีตามได้) เป็นการกำจัดตัณหาและอุปาทานในวิถุกายนอกร่างอย่างสิ้นเชิงซึ่งถือเป็นการปิดประตูไม่ให้จิตหวนกลับสู่โลกียวิสัย (อามิส) และการหลงทางจากขมิมาปฏิปาทาทำให้การปฏิบัติมีแนวโน้มที่จะสำเร็จมรรคผลได้สูงกว่า

นอกจากนี้ การที่หลวงปู่ชอบเลือกใช้ รุดงควัตร 13 อย่างเคร่งครัด (เช่น การอยู่ป่าเป็นวัตร การถือผ้าบังสุกุล) เพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนความมกน้อยสันโดษนั้นเป็นการเลือกใช้เครื่องมือที่ได้รับการ รับรองจากพุทธจริยาและปฏิบัติทางสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาลว่าเป็นหนทางที่นำไปสู่การชัดเกล้ากิเลสและวิมุตติอย่างแท้จริง การเลือกปฏิบัติที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพนี้จึงสอดคล้องกับหลักอภินณกปฏิบัติที่เน้นความแน่นอนและประสิทธิผลของการปฏิบัติและยังจัดอยู่ในกลุ่มปฏิบัติ 4

แบบ ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญาซึ่งใช้ความเพียรที่กล้าแกร่งเพื่อเข้าถึงความรู้อย่างเต็มที่ในชาตินี้ ปฏิบัติ ความมักน้อยสันโดษจึงเป็นฐานที่มั่นคงที่บริสุทธิ์เพื่อเจริญ สมาธิและปัญญา ในไตรสิกขาทำให้จิตตั้งมั่นและไม่หวั่นไหวกับปัจจัยภายนอกส่งผลให้ปัญญาสามารถเห็นแจ้งในความจริงตามหลัก อนัตตาได้อย่างรวดเร็วจนนำไปสู่การบรรลุปฏิสัมภิทา 4 ได้ในที่สุด ดังนั้น ปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม จึงเป็นเสมือนการรับประกันและเป็นแบบอย่างที่มีชีวิตว่าการปฏิบัติธรรมตามแนวทางที่ท่านเลือกนั้นจะไม่ผิดเพี้ยนไปจากทางแห่งความหลุดพ้นอย่างแน่นอน

4.1.3 วิเคราะห์หลักปฏิบัติ 4 กับปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

ปฏิบัติ ความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับหลักปฏิบัติ 4 ซึ่งเป็นประเภทของแนวทางปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกไว้ตามความยากง่ายของการปฏิบัติและความรวดเร็วในการบรรลุผล ปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบที่แสดงออกผ่านการถือ ชุตงควัตร 13 อย่างเคร่งครัด (เช่น การอยู่ป่า การเที่ยวจาริกในที่กัณดาร) นั้น จัดเข้าอยู่ในประเภทที่ 2 ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา ด้วยเหตุผลดังนี้ ทุกขาปฏิบัติ (ปฏิบัติลำบาก) การดำเนินชีวิตอย่างมักน้อยและสันโดษถึงขั้นสูงสุด โดยอาศัยปัจจัยสี่เท่าที่จำเป็นและการถือชุกด์ที่เคร่งครัดนั้น ย่อมต้องประสบกับความลำบากทางกายอย่างมาก เช่น ความหนาวร้อน ความหิว การเผชิญกับภัยในป่าและความไม่สะดวกสบายต่าง ๆ ซึ่งเป็นการฝึกตนที่ต้องใช้ความเพียรและขันติอย่างยิ่งยวด การปฏิบัตินี้จึงถือว่าลำบาก ขิปปาภิญญา (รู้เร็ว) แม้จะลำบากแต่การปฏิบัติที่เข้มแข็งและมุ่งมั่นเช่นนี้ มีเป้าหมายเพื่อ ชัดเกลากิเลสและตัดถอนความยึดมั่น (อุปาทาน) ในทางโลกอย่างรุนแรงและรวดเร็ว การทำลายเงื่อนไขแห่งความโลภและความยึดติดผ่านความมักน้อยสันโดษทำให้จิตสามารถรวมลงสู่สมาธิ (วิปัสสนาญาณ) และเกิดปัญญาเห็นแจ้งในมีขมิมาปฏิบัติและความจริงตามหลักอนัตตาได้อย่างรวดเร็วซึ่งสอดคล้องกับอภิญญาปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิดพลาด) ที่มุ่งตรงต่อความหลุดพ้นอย่างแน่นอน

ความมักน้อยสันโดษของท่านจึงเป็นเครื่องมือทางกลยุทธ์ที่นำมาซึ่งผลลัพธ์คือ ปฏิสัมภิทา 4 (ความแตกฉานทางปัญญา) อย่างรวดเร็ว การที่ท่านได้ละทิ้งความยินดีในโลกธรรมตามพุทธจริยาของพระอริยสาวกในครั้งพุทธกาล ทำให้ปฏิบัติของท่านมีความบริสุทธิ์และมีพลังในการนำพาผู้ปฏิบัติให้บรรลุธรรมได้ตามที่หลักปฏิบัติ 4 ได้จำแนกไว้

4.1.4 วิเคราะห์หลักปฏิสัมภิทา 4 กับปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

การพิจารณา “ปฏิสัมภิทา 4” ได้แก่ อตถปฏิสัมภิทา ธรรมปฏิสัมภิทา นิรุตติปฏิสัมภิทา และปฏิภาณปฏิสัมภิทา ในฐานะผลลัพธ์ของปฏิบัติ ย่อมต้องพิจารณาว่า ความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ทำหน้าที่เป็น “เหตุ” ที่เปิดพื้นที่ให้ปัญญาเข้าสู่ระดับ “ปฏิสัมภิทาญาณ”

ได้อย่างไรในเชิงโครงสร้างความรู้ในระดับคัมภีร์ ปฏิสัมพันธ์ 4 เป็นปัญญาชั้นสูงที่เกิดขึ้นแก่พระอรหันต์ผู้เชี่ยวชาญด้านธรรม เป็นผลแห่งสมณะวิปัสสนากาวนาอันบริบูรณ์ ส่วนในเชิงปฏิบัติ ความมักน้อยสันโดษเป็น “วิธีฝึกกาวนา” ที่ทำให้จิตถูกกลั่นจนเกิดความพร้อมสำหรับปัญญาแบบปฏิสัมพันธ์

1. ความมักน้อยสันโดษ กลไกทางจิตที่นำไปสู่ปฏิสัมพันธ์ 4 หลักปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม การใช้บริขารน้อย การอยู่ป่าเขา การเคร่งครัดตรงจุดตรงทำให้เกิดสภาวะจิตที่มีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการซึ่งตรงกับเงื่อนไขการเกิดปฏิสัมพันธ์ในพระไตรปิฎก ได้แก่ วิทยารัมภะ (ความเพียรบริสุทธิ) ชีวิตที่เรียบง่ายลดภาระทางโลก ทำให้เพียรภาวนาได้ต่อเนื่อง

อวิกเขปจิต (จิตไม่ฟุ้งซ่าน) ความสันโดษลดการเสพสิ่งรบกวน ทำให้จิตตั้งมั่นได้เร็ว สติสัมปชัญญะสมบูรณ์ การครองชีวิตแบบผู้ป่าทำให้ต้องมีสติในทุกรายละเอียด จิตจึงละเอียดลึก

สามอย่างนี้เป็น “เหตุแห่งสมาธิและวิปัสสนา” ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเกิดปฏิสัมพันธ์

2. ความมักน้อยสันโดษเป็นมูลเหตุให้เกิดอตถปฏิสัมพันธ์ อตถปฏิสัมพันธ์หมายถึงความสามารถเข้าใจเนื้อหาความหมายอย่างแยกคาย ความมักน้อยสันโดษทำให้หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ดำเนินชีวิตบนฐานของ “ความหมายแท้จริงของการบวช” การละ ย่อ ลด ปล่อยวาง จิตที่ไม่ถูกห่อหุ้มโดยเครื่องปรุงแต่งย่อมเห็น อตถะ ได้ชัดเจนที่เป็นจริง การใช้ชีวิตกับธรรมชาติป่าเขาทำให้ท่านเห็นสังขารธรรมในกายและใจอย่างลึกซึ้ง ขณะที่สิ่งเร้น้อยลงทำให้ความหมายแห่งไตรลักษณ์ปรากฏตรงตามสภาวะ ดังนั้น ความมักน้อยสันโดษจึงเป็นฐานให้ปัญญา “เห็นความหมายของธรรม” จนเกิดอตถปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นธรรมชาติ

3. ความมักน้อยสันโดษเป็นมูลเหตุให้เกิดธัมมปฏิสัมพันธ์ ธัมมปฏิสัมพันธ์ หมายถึงความสามารถจำแนกสภาวะธรรมตามเหตุปัจจัย การอยู่จุดคงคิในสถานที่เงียบสงบช่วยให้หลวงปู่ชอบเห็นความสัมพันธ์ของเหตุ ผลในระดับจิตชัดเจนมาก เช่น

เมื่อจิตละความอยากได้ ความสงบเกิด

เมื่อความสันโดษตั้งมั่น ราคะ โทสะ โมหะอ่อนแรง

เมื่อกังวลน้อยลง วิปัสสนาญาณเดินต่อเนื่อง

ชีวิตที่ตัดทอนความซับซ้อนทางโลกทำให้ “เหตุปัจจัย” ปรากฏในรูปแบบที่บริสุทธิ์ เป็นสภาวะที่เอื้อต่อการเห็นธรรมอย่างเป็นระบบแบบแยกแยะ ซึ่งเป็นหัวใจของธัมมปฏิสัมพันธ์

4. ความมักน้อยสันโดษเป็นมูลเหตุให้เกิดนิรุตติปฏิสัมภิตา นิรุตติปฏิสัมภิตา หมายถึงความสามารถเข้าใจภาษาและอธิบายธรรมได้ถูกต้อง แม้หลวงปู่ชอบจะไม่ใช้พระนักอภิธรรมแต่ความสัจทำให้ท่านเข้าใจธรรมผ่านประสบการณ์ตรงจึงสามารถเลือกใช้ถ้อยคำง่ายแต่ลึกซึ้ง ความมักน้อยทางวาจาก็เช่นเดียวกับความมักน้อยทางบริหาร ท่านพูดเท่าที่จำเป็น พูดเพื่อประโยชน์ต่อธรรม ไม่พูดพร่ำเพรื่อ ความเรียบง่ายของชีวิตสะท้อนกลับมาเป็น “ภาษาที่เลือกใช้” กระชับ ตรงธรรม และไม่ยึดติดรูปศัพท์ ท่านจึงสามารถสื่อสารธรรมได้อย่างถูกต้องแม่นยำตามสภาวะ ซึ่งเป็นลักษณะของนิรุตติปฏิสัมภิตาโดยตรง

5. ความมักน้อยสันโดษเป็นมูลเหตุให้เกิดปฏิภาณปฏิสัมภิตา ปฏิภาณปฏิสัมภิตา หมายถึงความเฉียบไวในการอธิบายธรรมให้เกิดประโยชน์ตามกาลเทศะ การรุดงค์อยู่กับสัตว์ป่า ความลำบากในถ้ำ เขา ทำให้ท่านมี “สติปัญญาแก่สถานการณ์” ในชีวิตจริง เมื่อรวมกับสมาธิที่ตั้งมั่น ความเฉียบไวย่อมปรากฏเป็นปฏิภาณทางธรรม เช่น

การเปรียบเทียบธรรมจากสิ่งรอบตัวในป่า

การอธิบายธรรมให้ชาวบ้านฟังด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

การแก้ข้อสงสัยด้วยความฉับไวแต่ลุ่มลึก

ความมักน้อยสันโดษจึงเป็นการลดตัวตน ลดความฟุ้งซ่าน ส่งผลให้ปฏิภาณทางธรรมเกิดอย่างมีคุณภาพ

สรุปเชิงวิชาการ ความสัมพันธ์เชิงเหตุ ผลในมุมมองเชิงวิชาการ ความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบทำหน้าที่เป็น ปฏิภาณกลั่นจิต ซึ่งมีผลต่อการเกิดปฏิสัมภิตา 4 ตามลำดับดังนี้

(1) ลดสิ่งเร้า → สมาธิบริสุทธ์ → เกิดอรรถปฏิสัมภิตา

(2) ลดความซับซ้อนทางโลก → เห็นเหตุ-ผลทางจิตชัด → เกิดฉัมมปฏิสัมภิตา

(3) ลดความพร่ำเพรื่อ → วาจาบริสุทธ์ → เกิดนิรุตติปฏิสัมภิตา

(4) ลดอัตตา → จิตตั้งมั่น → เกิดปฏิภาณปฏิสัมภิตา

ดังนั้น ปฏิสัมภิตา 4 จึงมิใช่ผลลัพธ์จากการเรียนรู้เชิงทฤษฎี แต่เป็นผลของ “วิถีปฏิบัติ” ที่หลวงปู่ชอบดำเนินอย่างบริสุทธ์ โดยเฉพาะปฏิบัติความมักน้อยสันโดษซึ่งเป็นสภาวะที่เอื้อต่อการเจริญปัญญาขั้นสูงตามแนวทางพระไตรปิฎกเถรวาทอย่างสมบูรณ์

4.1.5 วิเคราะห์หลักธุดงค์ 13 กับปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักธุดงค์ 13 (ธุดงค์วัตร) เป็นชุดข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเพื่อ “ยังความมักน้อยสันโดษ ความเพียรและความตั้งมั่นแห่งจิตให้เจริญ” ซึ่งมีสถานะเป็นอุปกิเลสกรองภาระทางโลก ทำให้พระผู้ปฏิบัติสามารถเข้าถึงสมาธิและวิปัสสนาได้รวดเร็วขึ้น หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ในฐานะพระ

กรรมฐานสายป่าได้น้อมรับชดุงควัตร 13 เป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง ชดุงค์ 13 กับความมักน้อยสันโดษของท่านจึงเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปฏิบัติที่กลั่นจิตพาไปสู่คุณธรรมระดับสูงในแนวเถรวาท

1) ชดุงค์ 13 เป็นโครงสร้างปฏิบัติทาง “ความมักน้อยสันโดษ” ในเชิงพุทธปรัชญา ชดุงค์ทั้ง 13 ข้อทำหน้าที่เป็น “เครื่องลดภาระ” และ “เครื่องตัดความดิ้นรนภายใน” ความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบจึงไม่ใช่ความสันโดษเชิงพฤติกรรมเพียงอย่างเดียว แต่เป็นความสันโดษเชิงสภาวะจิตที่ได้มาจากการปฏิบัติชดุงค์อย่างจริงจัง

2) การวิเคราะห์รายข้อ ชดุงค์แต่ละข้อและบทบาทในการสร้างความมักน้อยสันโดษต่อไปนี้เป็น การวิเคราะห์เชิงลึกว่าแต่ละข้อส่งผลต่อปฏิบัติของหลวงปู่ชอบอย่างไร

2.1) การถือผ้าบังสุกุล ทำให้ละความติดยึดในรูปสวयงามของบริวารสอดคล้องกับความมักน้อยในด้าน “วัตถุบริวาร” โดยตรง หลวงปู่ชอบใช้ผ้าน้อยและเรียบง่าย สะท้อนการตัดความปรุงแต่งในระดับรูปขั้น

2.2) การถือผ้า 3 ผืน เป็นสัญลักษณ์ของการตัดความฟุ้งเฟ้อ ท่านถือผ้าให้น้อยที่สุด เพียงพอต่อการดำรงชีพช่วยลดความยึดมั่นสบายทางโลกทำให้จิตเบาและพร้อมภาวนา

2.3) การเที่ยวบิณฑบาตเป็นกิจวัตร หลวงปู่ชอบออกบิณฑบาตเป็นปกติ แม้ในถิ่นห่างไกลส่งเสริมความสันโดษอย่างแท้จริงเพราะบิณฑบาตคือการยอมรับปัจจัยเท่าที่ได้ ความไม่เลือกอาหารช่วยปราบราคะและความกำหนดในรส รวมทั้งสร้างจิตที่ไม่กำเริบ

2.4) การบิณฑบาตไปตามลำดับ ไม่เลือกบ้านทำให้ไม่ยึดติดต่อของอร่อยเป็นการตัด “กามสุขัลลิกานุโยค” ท่านฉันอย่างง่าย ไม่เสาะแสวงสิ่งพิเศษ เป็นความมักน้อยในระดับอินทรีย์

2.5) ฉันทมือเดียว เป็นข้อที่หลวงปู่ชอบถือเคร่งอย่างยิ่งทำให้ จิตไม่ฉว่งเหงามีเวลาปฏิบัติยาวความสันโดษชัดเจนในระดับกายและจิตเป็นตัวอย่างความมักน้อยสันโดษที่แสดงผลเป็นรูปธรรมที่สุด

2.6) ฉันทบาตรใบเดียว ช่วยลดการเลือกอาหาร ลดขั้นตอนสิ่งของ สร้างวินัยด้านความมักน้อยและความเพียงพออย่างแท้จริง

2.7) การไม่รับอาหารที่นำส่งมาถวายตามหลังหลวงปู่ชอบเป็นพระฉันอาหารที่บิณฑบาตรได้

2.8) การอยู่ป่าเป็นวัตร สร้างสภาวะจิตต่อความไม่มั่นคงของชีวิตทำให้เกิดสันโดษภายใน เห็นไตรลักษณ์ชัดขึ้นและลดการยึดมั่นในความสบาย

2.9) การอยู่ป่าช้า ฝึกความอดทนและลดความคาดหวังของกายความมักน้อยสันโดษในระดับทนต่อสภาวะแห่งทุกข์ (ทุกข์ของอากาศ แดด ลม)

2.10) อยู่ตามโคนไม้ ฝึกให้เห็นความตายอยู่ใกล้ชิดทำให้จิตไม่ปรุงแต่ง ไม่หวนหวนในทรัพย์และร่างกายความมกน้อยเข้าถึงระดับ “ลตอตดา”

2.11) การอยู่ที่แจ้ง ไม่เลือกที่อยู่ ไม่เลือกความสบายเป็นความสันโดษเชิงเจตคติ ลดความต้องการของกายใจเป็นความมกน้อยในรูปแบบ “ปล่อยวางการเลือก”

2.12) การอยู่เสนาสนะที่จัดให้ ไม่แสวงหาความสบายเป็นการยอมรับสภาวะตามที่ได้ ทำให้ใจไม่ดิ้นรนเป็นสันโดษภายใน

2.13) งดเว้นการนอน ทานหลวงปู่ชอบนั่งสมาธิเป็นส่วนใหญ่ นอนน้อย ความมกน้อยจนถึงระดับ “ตัดความสุขกาย” เพื่อเปิดทางให้ปัญญา

(3) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ รุดงค์ 13 กับความมกน้อยสันโดษนำมาซึ่งปัญญา การนำ รุดงค์ 13 มาใช้สม่ำเสมอ ส่งผลต่อจิตในลักษณะดังนี้

ตัดภาระทางโลก	ส่งผลให้จิตเบา
ตัดความอยาก	ส่งผลให้จิตตั้งมั่น
ลดสิ่งยั่วยวน	ส่งผลให้สติชัด
ลดการปรุงแต่ง	ส่งผลให้สมาธิลงเร็ว
มีเวลาภาวนามากขึ้น	ส่งผลให้เกิดวิปัสสนาญาณ
จิตบริสุทธิ์	ส่งผลให้เกิดปัญญาระดับลึก เช่น ปฏิสัมภิชา

กล่าวได้ว่า รุดงค์ 13 ทำหน้าที่เป็น “โครงสร้างทางจิตวิทยาพุทธ” ที่สนับสนุนให้ความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบก่อตัวขึ้นอย่างมั่นคงจนกลายเป็นลักษณะประจำตัวของท่าน

(4) หลวงปู่ชอบ ภาวนาศึกษาของความมกน้อยสันโดษจากการถือ รุดงค์ จากข้อมูลชีวประวัติ หลวงปู่ชอบ ใช้บริขารน้อยมาก ชอบรุดงค์ในถิ่นกัณดาร ฉันทมื่อเดียวทั้งชีวิต อยู่ป่า อยู่ถ้ำเป็นปกติ ไม่สะสมอะไรแม้แต่ของใช้จำเป็น สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ผลของนิสยธรรมดา แต่เป็นผลของการฝึกจิตผ่านระบบ รุดงค์ 13 อย่างต่อเนื่องยาวนานจนกลายเป็น “ตัวตนใหม่ของผู้หลุดพ้นจากความต้องการ” ดังนั้น ความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบจึงถือเป็นผลโดยตรงของการดำเนิน รุดงค์วัตรอย่างมั่นคงในระยะยาว

(5) สรุปรูปเชิงวิชาการ รุดงค์ 13 ทำหน้าที่เป็นเครื่องฝึกจิตเชิงที่สร้างความพร้อมเพื่อให้เกิด ความมกน้อย ความสันโดษ ความเพียร ความตัดกิเลสทางโลก ความตั้งมั่นของสติและสมาธิ

หลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นตัวอย่างชัดเจนที่สะท้อนว่า การถือ รุดงค์อย่างสมบูรณ์สามารถก่อให้เกิดปฏิบัติแห่งความมกน้อยสันโดษได้อย่างลึกซึ้ง จนกลายเป็นพื้นฐานนำไปสู่ปัญญาและความรู้แจ้งตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

4.1.6 วิเคราะห์หลักพุทธจริยา กับปฏิปทาความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักพุทธจริยาในพระพุทธศาสนาซึ่งประกอบด้วยจริยาวัตรเพื่อการบำเพ็ญตน การแก้กฏญาติและการทำประโยชน์แก่โลก ล้วนมีแก่นสำคัญตั้งอยู่บนความมกน้อยสันโดษ ความเพียรและการลดอัตตาซึ่งเป็นโครงสร้างพฤติกรรมหลักของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏทั้งก่อนและหลัง ตรัสรู้ ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโมที่ดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่าย รักวิเวก ใช้บริขารเพียง จำเป็น ฉันทมือเดียว ถือธุดงค์วัตรและไม่สะสมวัตถุใด ๆ สะท้อนการสืบทอดพุทธจริยาอย่างลึกซึ้ง ทั้งในมิติของพุทธศตจริยา คือการฝึกตนให้หลุดพ้นจากสิ่งปรุงแต่ง โลกัตถจริยา คือการสอนธรรมด้วย แบบอย่างแห่งความสันโดษและญาติศตจริยา คือการแก้กฏผู้น้อยอย่างปราศจากความหวังผล เพราะ ความสันโดษทำให้จิตบริสุทธิ์จากโลภะและความปรุงแต่ง ความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของท่านจึงไม่ใช่ เพียงความสมถะทางพฤติกรรมแต่เป็นกลไกทางจิตที่เอื้อให้เกิดสติ สมาธิและปัญญาตามแนว ไตรสิกขา เมื่อจิตไม่ถูกรบกวนด้วยภาระทางวัตถุ ความเพียรยอมกล้าแข็ง การพิจารณาไตรลักษณ์ ย่อมชัดเจนและคุณธรรมขั้นสูง เช่น ความเมตตา กรุณาและการสอนธรรมตรงตามอัธยาศัยของผู้ฟัง ย่อมเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ดังนั้น ปฏิปทาความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบจึงเป็นภาพ สะท้อนที่ชัดเจนของหลักพุทธจริยาในเชิงปฏิบัติ เป็นการสืบทอดแบบอย่างแห่งพระพุทธเจ้าที่เน้นการ ลดความปรุงแต่งภายนอกเพื่อเปิดทางให้จิตภายในสว่างบริสุทธิ์และเจริญปัญญาอย่างมั่นคง

4.1.7 วิเคราะห์หลักปฏิปทาพระสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาลกับปฏิปทาความมกน้อยสันโดษ ของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักปฏิปทาของพระสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาลมีลักษณะโดดเด่นคือความมกน้อย สันโดษ ความเพียรเคร่งครัดและการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายเพื่อแก้กฏต่อการบรรลุธรรม ซึ่งหลักการเหล่านี้สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับปฏิปทาความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ผู้สืบทอดแนวทางปฏิบัติจากสายพระกรรมฐานภาคอีสาน โดยท่านได้ดำเนินชีวิตสอดคล้องกับอุดมคติของ พระสาวกในอดีตอย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านบริขาร ความอยู่ บ้างจ้งและการภาวนา พระสาวกยุคพุทธกาล เช่น พระมหากัสสป ผู้เป็นเลิศในความมกน้อยและธุดงค์วัตร พระอุทายี ผู้เลิศทางสันโดษ พระปิลิน ทวัจฉะ ผู้ชอบอยู่ป่าและพระอานนท์ ผู้เลิศด้านความเป็นผู้เคร่งในธรรม ต่างยึดการใช้ปัจจัยเท่าที่ จำเป็น ไม่สะสม ไม่คลุกคลีในหมู่บ้าน เลือกสถานที่สงบเป็นที่ภาวนาและรักษาวัตรให้มั่นคง หลวงปู่ ชอบสะท้อนจริยาวัตรแบบเดียวกันผ่านการอยู่ป่า อยู่ถ้ำ การฉันทมือเดียว การใช้ผ้าเพียงจำเป็นและเดิน ธุดงค์อย่างต่อเนื่องเพื่อฝึกสติ ความอดทนและการปล่อยวางสิ่งภายนอก ปฏิปทาของท่านจึงมิใช่เพียง การประพฤติแบบ “พระมกน้อย” ในเชิงวัตร แต่เป็นการพัฒนาจิตให้สันโดษโดยเนื้อแท้ คล้ายกับพระ สาวกผู้บรรลุธรรมทั้งหลายซึ่งมักย้ำว่าความสันโดษเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเจริญวิปัสสนา นอกจากนี้ ความมกน้อยของหลวงปู่ชอบยังสะท้อนหลัก “อาร์มมณูปนิชฌาน” ของพระสาวก คือการ ลดสิ่งเร้าภายนอกเพื่อให้จิตมีอารมณ์เดียว คงความสงบและปัญญาได้มั่นคง การอยู่ในธรรมชาติ ทำให้

ท่านสร้างความกล้าหาญ ความวิเวกและการไม่หวั่นไหวในทุกขเวทนา เหมือนพระสาวกผู้ฝึกตนกลางป่าเขาในยุคพุทธกาล โดยรวมแล้ว ปฏิบัติความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นการสืบสานแบบอย่างปฏิบัติของพระสาวกสมัยพุทธกาลทั้งในด้านรูปแบบและสาระภายใน ท่านนำอุดมคติของพระอรหันตสาวกมาปฏิบัติในยุคปัจจุบันอย่างบริบูรณ์ จนกลายเป็นภาพสะท้อนแห่งพระธรรมวินัยและจิตตภาวนาที่เข้มแข็งดุจเดียวกับพระสาวกผู้บรรลุนิพพานในครั้งพุทธกาล

สรุป ปฏิบัติทางอันบริสุทธิ์ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มิได้จำกัดอยู่เพียงแค่กรอบแห่งพระวินัยที่บัญญัติไว้ในยุคพุทธกาลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงปฏิบัติแนวทางที่มุ่งเน้นการขัดเกลากิเลสอย่างจริงจังเพื่อนำไปสู่จุดหมายสูงสุดคือความพ้นทุกข์ หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น มัชฌิมาปฏิปทา รุดงควัตรและอปถนกฎปฏิบัติ จึงเป็นดั่งพิมพ์เขียวทางจิตวิญญาณที่ถูกส่งทอดผ่านยุคสมัย หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ซึ่งเป็นหนึ่งในบูรพาจารย์สายวัดป่าที่มีปฏิปทาอันเคร่งครัด ได้หยิบยกเอาแก่นธรรมและแนวทางการปฏิบัติของพระอริยสาวกในอดีตมาประยุกต์อย่างไม่ย่อหย่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปฏิปทาความมกน้อยสันโดษของท่านนั้น ไม่ใช่เพียงแค่การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย แต่เป็นการแสดงออกซึ่งการหลอมรวมหลักพุทธธรรมดั้งเดิมเข้ากับการปฏิบัติอย่างจริงจังในยุคปัจจุบัน ปฏิปทาความมกน้อยสันโดษ ของ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม นั้นได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างรอบด้านจากหลักการอันศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา โดยมีรากฐานมาจาก พุทธจริยาและปฏิปทาพระสงฆ์สาวกครั้งพุทธกาล อย่างแนบแน่นที่สุด เริ่มจาก มัชฌิมาปฏิปทา ที่เป็นแก่นกลางของการดำเนินชีวิตอย่างพอดีคือการหลีกเลี่ยงความสุดโต่งซึ่งนำไปสู่ความ สันโดษ คือความพอใจในปัจจัยสี่ตามมีตามได้ ไม่ก่อให้เกิดความทะยานอยากเกินสมควร ปฏิปทาของท่านยังเป็นไปตามอปถนกฎปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิดพลาด) ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งตรงต่อความหลุดพ้นอย่างมีเหตุผล ทำให้เกิดการ ตัดทอนความยึดมั่น ในสิ่งที่ไม่จำเป็นอย่างเด็ดขาดตามหลักการแห่งปัญญา หัวใจสำคัญที่เชื่อมโยงปฏิปทาของหลวงปู่ชอบกับพุทธกาลคือการถือ รุดงควัตร 13 อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นเครื่องมือในการขัดเกลากิเลสที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตและพระอริยสาวก เช่น พระมหากัสสปะเถระถือปฏิบัติเป็นแบบอย่าง การถือรุดงค์ (เช่น การอยู่ป่าเป็นวัตร การถือผ้าบังสุกุล การฉันทนเดียว) จึงเป็นการเจริญรอยตามพุทธจริยาปฏิบัติของพระอริยสาวกโดยตรงซึ่งส่งเสริมความมกน้อยในปัจจุบัน สืออย่างทรงพลัง การเลือกปฏิบัติที่เข้มข้นนี้จัดอยู่ในกลุ่มปฏิบัติ 4 แบบ ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาปัญญา (ลำบากแต่รู้เร็ว) ซึ่งเป็นทางลัดสู่การบรรลุนิพพานอย่างรวดเร็ว ปฏิปทาที่มกน้อยสันโดษนี้ยังเป็นรากฐานในการเจริญ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยการไม่ติดข้องในวัตถุทำให้จิตสามารถรวมลงสู่สมาธิและเกิดปัญญาเห็นแจ้งได้ง่ายและปัญญาที่เกิดขึ้นนี้นำไปสู่การบรรลุ ปฏิสัมภี 4 อันเป็นความแตกฉานในการรู้แจ้งธรรม ทำให้ท่านสามารถสวางอุบาทาน ในชั้น 5 ตามหลักอนัตตาได้อย่างสิ้นเชิง ดังนั้น ความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จึงมิใช่เพียงแค่การปฏิบัติส่วนตนแต่เป็น

ผลผลิตที่สมบูรณ์ของการน้อมนำหลักพุทธจริยา ปฏิปทาและรุดงคัตระมาปฏิบัติอย่างจริงจังและเด็ดเดี่ยว จนเป็นแบบอย่างอันประเสริฐของการเข้าถึงวิมุตติในยุคปัจจุบัน

4.2 วิเคราะห์หลักปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

4.2.1 วิเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทา กับปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นแก่นกลางของพุทธศาสนา โดยชี้ให้เห็นเส้นทางสายกลางที่ไม่เอนเอียงไปสู่ความสุดโต่งทั้งสอง คือกามสุขัลลิกานุโยคและอัตตกิลมถานุโยคซึ่งหมายถึงการไม่หลงติดในความสุขทางกามและการทรมานตนเกินควร หลักการนี้สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เพราะการเคร่งครัดต่อวินัยไม่ใช่การทรมานตน แต่เป็นการจัดวาง “กรอบแห่งความพอดี” ให้จิตดำเนินไปอย่างปลอดภัย ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่หย่อนและไม่ตึงเกินไป วินัยจึงเป็นเครื่องรักษา “ความพอดี” ซึ่งเป็นธรรมชาติของมัชฌิมาปฏิปทาอย่างแท้จริง การที่หลวงปู่ชอบรักษาพระวินัยอย่างบริสุทธ์ เช่น การสำรวมอินทรีย์ การใช้บริขารเท่าที่จำเป็น การฉันทมือเดียว การอยู่ป่าเพื่อวิเวกและไม่ข้องเกี่ยวกับลาภสักการะ ล้วนสะท้อนการเดินบนเส้นทางสายกลางที่ตัดความฟุ้งเฟ้อทางโลกและเลี่ยงความกดขี่ร่างกายอย่างผิดทาง ในมุมปฏิบัติ วินัยเป็น “เครื่องกำกับจิต” ทำให้เกิดสติในทุกอิริยาบถซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของมัชฌิมาปฏิปทาที่เน้นความรู้ตัวทั่วพร้อมและไม่ติดยึด แม้การภาวนาของหลวงปู่ชอบจะมีความเข้มข้น แต่ไม่ใช่ความสุดโต่ง หากเป็นความเพียรที่ตั้งอยู่บนความสงบ พอดีและการเห็นตามความเป็นจริง สรุปได้ว่า ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบคือรูปธรรมที่ทำให้มัชฌิมาปฏิปทาปรากฏขึ้นจริงทั้งในระดับวัตรปฏิบัติและระดับจิตใจเป็นการผสมผสาน “ความพอดีทางเท่าที่” กับ “ความบริสุทธ์แห่งการประพาส” จนกลายเป็นเส้นทางที่เกื้อหนุนการหลุดพ้นอย่างแท้จริง

4.2.2 วิเคราะห์หลักกอธิปณกปฏิปทา กับปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักกอธิปณกปฏิปทาเป็นแนวปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เพื่อให้ภิกษุทั้งหลายมีหลักปฏิบัติที่ “ไม่ผิด ไม่พลาด ไม่ทำให้เสื่อม” เป็นเสมือนมาตรฐานของเส้นทางสู่ความเจริญในธรรม โดยประกอบด้วยหัวใจสำคัญ เช่น การตั้งมั่นในศีล การสำรวมอินทรีย์ การรู้ประมาณในการบริโภค การหลีกเลี่ยงจากความพลุกพล่านและการตั้งสติสัมปชัญญะในทุกอิริยาบถ หลักการเหล่านี้มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เพราะความเคร่งครัดคือการสร้างกรอบแห่งความไม่ผิดพลาดให้เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน อันเป็น

จุดหมายเดียวกับอปถกปฏิบัติ ในด้านศีล อปถกปฏิบัติกำหนดให้ภิกษุผู้ตั้งมั่นในความบริสุทธิ์ทางกาย วาจาและการคบหาสมาคม หลวงปู่ชอบถือศีลอย่างเคร่งครัด ไม่ยอมละเมิดแม้เพียงเล็กน้อย แม้เป็นข้อที่ภิกษุบางรูปอาจผ่อนปรน แต่ท่านกลับยึดเป็นหลักใหญ่ เช่น การไม่รับเงินทอง ไม่ข้องเกี่ยวกับผลประโยชน์ หรือไม่ใช่สิ่งของเกินความจำเป็น ทั้งหมดเป็นรูปแบบของการรักษาศีลให้บริสุทธิ์เพื่อป้องกันจิตจากความเศร้าหมอง ซึ่งตรงกับแก่นของอปถกปฏิบัติโดยตรง ในด้านสำรวมอินทรีย์ หลักอปถกปฏิบัติทระบุดังว่าภิกษุผู้ไม่สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ย่อมเปิดช่องให้กิเลสเข้าครอบงำ หลวงปู่ชอบมีชื่อเสียงเรื่องความสำรวมอย่างยิ่ง ท่านไม่สูงส่ง ไม่พูดมาก ไม่มองสิ่งเย้ายวน ไม่ฟังสิ่งที่ไร้สาระ ทำให้จิตตั้งมั่นและสงบ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเจริญสมณะและวิปัสสนา การรู้ประมาณในการบริโภคก็เป็นอีกหัวใจของอปถกปฏิบัติ หลวงปู่ชอบฉันมื้อเดียว ใช้บริขารน้อย และไม่สะสมสิ่งของใด ๆ โดยเกินจำเป็น การดำเนินเช่นนี้ช่วยลดความอยาก ความยึดติดและทำให้ภาระทางกายเบา เปิดพื้นที่ให้จิตทำงานทางธรรมได้ดีขึ้น เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักพุทธโบราณผู้มุ่งตรงต่อการพ้นทุกข์ นอกจากนี้ หลักอปถกปฏิบัติเน้น “ความวิเวก” และการไม่คลุกคลีหมู่คณะเพื่อหลีกเลี่ยงความฟุ้งซ่าน หลวงปู่ชอบดำเนินชีวิตในป่า เขาและถ้ำ เสมือนพระอรหันต์ผู้รักวิเวกในครั้งพุทธกาลทำให้ท่านมีโอกาสเจริญสติภาวนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ติดข้องกับสิ่งเร้าทางโลก ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับภิกษุผู้มุ่งสู่จิตที่หลุดพ้น

กล่าวโดยสรุป อปถกปฏิบัติคือ “หลักไม่ผิดพลาด” ที่พระพุทธเจ้าวางไว้ ส่วนความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบคือ “การทำให้หลักนั้นเป็นความจริงที่ดำรงอยู่ในชีวิต” ทั้งในด้านศีล ความสำรวม ความไม่สะสม ความรู้ประมาณ และความวิเวก จึงอาจกล่าวได้ว่า หลวงปู่ชอบเป็นแบบอย่างของภิกษุผู้ปฏิบัติตามอปถกปฏิบัติอย่างสมบูรณ์และการเคร่งครัดของท่านไม่ได้เป็นเพียงความประณีตในวินัยภายนอกแต่เป็นการคุมครองจิตให้เดินบนหนทางแห่งความไม่ผิดพลาดตามพระพุทธดำรัสอย่างแท้จริง

4.2.3 วิเคราะห์หลักปฏิบัติ 4 กับปฏิบัติความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

ปฏิบัติ 4 เป็นหลักฝ่ายปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่ใช้จำแนกผู้ปฏิบัติธรรมตามความยาก ง่ายในการปฏิบัติและความเร็ว ช้าในการบรรลุธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับปฏิบัติความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ซึ่งเป็นพระกรรมฐานสายวัดป่า ผู้ตั้งมั่นในอุดมคติวัตรและวัตรปฏิบัติเคร่งครัด พบว่าสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) ปฏิบัติ 4 สะท้อนระดับความเข้มแข็งของผู้ปฏิบัติ ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับวัตรความเคร่งครัดของหลวงปู่ชอบ ปฏิบัติ 4 มุ่งจำแนกความสามารถของผู้ปฏิบัติในการฝึกฝนกิเลสและพัฒนาอินทรีย์แต่ในชีวิตจริงของหลวงปู่ชอบ การถืออุดมคติอย่างเคร่งครัด เช่น อยู่ป่า ฉันมื้อเดียว ใช้ฝ้าน้อย ไม่สะสมสิ่งของและไม่คลุกคลีกับชาวบ้าน ล้วนสะท้อนว่า ท่านจัดอยู่ในผู้มีพื้นฐานของ “ทุกขา

ปฏิบัติ” คือการยอมรับความลำบากเป็นปกติวิสัย การรุดงค์ในป่าลึก ถ้ำหรือสถานที่กันดาร รวมถึง การเผชิญภัยธรรมชาติ สัตว์ร้ายและความโดดเดี่ยวเป็น “ทุกข์โดยเจตนา” เพื่อขัดเกลากิเลสให้ แหลคมจึงสอดคล้องโดยตรงกับลักษณะของทุกขาปฏิบัติทั้งสองประเภทในหลักปฏิบัติ 4

2) ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบสอดคล้องกับลักษณะ “ปฏิบัติแบบ เร่งรัด” (ชิปปาภิญญา) แม้ปฏิบัติ 4 จะไม่ได้หมายถึงความเร็วแบบปฏิบัติน้อยแต่สำเร็จเร็ว หากแต่ หมายถึง “ความพร้อมของจิตเมื่อได้รับการฝึกอย่างเหมาะสมแล้ว” ที่จะบรรลุธรรมเร็วหรือช้า หลวง ปู่ชอบมีคุณสมบัติสำคัญ 3 ประการ ความเพียรไม่ลดละ ความสันโดษ ความเคร่งครัดในพระธรรม วินัยโดยไม่มีข้อยกเว้น สิ่งเหล่านี้ทำให้การเจริญสมาธิและวิปัสสนาเป็นไปอย่างตั้งมั่น ไม่สะดุด ไม่คลอนแคลน จึงเข้ากับลักษณะของ ชิปปาภิญญา คือ เมื่อปฏิบัติเหมาะสมแล้วสามารถบรรลุได้เร็ว เพราะสภาพจิตไม่ฟุ้งซ่านและตั้งมั่นง่าย ดังนั้น เมื่อนำ “ทุกข์” + “ชิปปา” มารวมกัน ผู้วิจัยสามารถ วิเคราะห์ได้ว่า หลวงปู่ชอบมีลักษณะที่สอดคล้องกับ “ทุกขาปฏิบัติ-ชิปปาภิญญา” มากที่สุด

3) ความเคร่งครัดในศีลวินัยทำให้ท่านอยู่ในกลุ่มผู้มี “สุขาปฏิบัติ-ชิปปาภิญญา” เมื่อ พิจารณาที่ระดับจิตหลังจากฝึกมานาน แม้ในช่วงแรกท่านจะมีความลำบาก (ทุกขาปฏิบัติ) แต่เมื่อจิต ได้รับการฝึกอย่างต่อเนื่องหลายปีจนกลมกล่อม มีสมาธิตั้งมั่น สติไม่หเลหลวม และมี “อินทรีย์แก่ กล้า” ระดับของปฏิบัติจึงเปลี่ยนไปเป็น สุขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา เพราะในระยะหลังการภาวนา ของหลวงปู่ชอบสงบง่าย จิตตั้งมั่นเร็ว เดินจงกรมไม่ก้าวรอกก็เข้าสมาธิได้ การอยู่ในป่ากลับเป็น “ความสุขในการปฏิบัติ” (สุขาปฏิบัติ) เพราะจิตอยู่กับธรรมอย่างเบาสบาย ดังนั้น ในลักษณะเฉพาะ นี้ท่านจึงอาจจัดเป็น “สุขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา” ในระยะหลังของชีวิตนักบวช

4.2.4 วิเคราะห์หลักปฏิสัมพันธ์ 4 กับปฏิบัติความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ ชอบ ฐานสโม

หลักปฏิสัมพันธ์ 4 ซึ่งประกอบด้วยอรรถปฏิสัมพันธ์ ธรรมปฏิสัมพันธ์ นิรุตติปฏิสัมพันธ์ และปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ สามารถวิเคราะห์ให้สัมพันธ์กับปฏิบัติความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของ หลวงปู่ชอบ ฐานสโมได้อย่างลึกซึ้ง เพราะปฏิสัมพันธ์ 4 เป็นผลแห่งปัญญาระดับสูงที่เกิดจากการ อบรมจิตบนฐานศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบริบูรณ์ซึ่งตรงกับแนวทางปฏิบัติของหลวงปู่ชอบที่ยึดวัตร ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ทั้งการรักษาศีลบริสุทธิ์ การถือรุดงค์วัตร 13 อย่างสม่ำเสมอ การอยู่ป่าเป็นวัตร การสันโดษจากหมู่คณะและความไม่ย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย ทำให้จิตของท่านสะอาด ไม่เศร้า หมอง พร้อมต่อการเกิดปัญญาเชิงลึก โดยอรรถปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นจากความรู้ที่แท้ที่ทำให้ท่าน เข้าใจอรรถแห่งธรรมตามความเป็นจริง ขณะที่ธรรมปฏิสัมพันธ์เกิดจากการเจริญวิปัสสนาอย่าง สม่ำเสมอในป่าเขา ทำให้ท่านเห็นโครงสร้างของธรรม เช่น อริยสัจและไตรลักษณ์อย่างแจ่มชัด ส่วน ความเรียบง่ายในวาจาแต่ลึกซึ้งตรงธรรมของหลวงปู่ชอบ เช่นการสอน “พุทโธอยู่กับใจ” สะท้อน

นิรุตติปฏิสัมพันธ์ คือความสามารถสื่อธรรมตรงสภาวะด้วยถ้อยคำสั้นแต่ได้ใจความ และท้ายที่สุดความสามารถของท่านในการแก้ปัญหาทางธรรมอย่างฉับพลัน เช่น การใช้สติ พุทโธต่อสู่ความกลัวระหว่างรุดงค์ในพื้นที่อันตราย แสดงถึงปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นไหวพริบทางธรรมที่เกิดจากจิตที่ได้รับการฝึกอย่างเข้มงวด ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า “ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย” ไม่ใช่เพียงการรักษากฎเกณฑ์แต่เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้จิตบริสุทธิ์ตั้งมั่น จนเอื้อต่อการเกิดปัญญาระดับปฏิสัมพันธ์ 4 อย่างสมบูรณ์ในแนวทางของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

4.2.5 วิเคราะห์รุดงค์ 13 กับปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

การวิเคราะห์ รุดงค์ 13 กับ ปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม สามารถสังเคราะห์ได้ว่า รุดงค์วัตรมิใช่เพียงข้อวัตรเพื่อความสมณะ แต่เป็น “ระบบวินัยภายใน” ที่หล่อหลอมจิตให้ตั้งมั่นในพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้ง และเมื่อเชื่อมโยงกับการปฏิบัติของหลวงปู่ชอบจะเห็นอย่างชัดเจนว่าท่านใช้อำนาจของรุดงค์ 13 เป็นเสมือนกรอบวินัยเสริมที่ทำให้ศีลและสมณสารูปของท่านบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น โดยหลวงปู่ชอบถือรุดงค์อย่างเคร่งครัด เช่น อยู่ป่าเป็นวัตรชอบเร้นวิเวก ฉ้นมือเดียว ถือผ้าบังสุกุล ใช้ปัจจัยเท่าที่จำเป็น และไม่รับสิ่งของเกินความจำเป็น สิ่งเหล่านี้เชื่อมตรงกับแก่นของพระวินัย คือการละความยึดติด ไม่สะสม ไม่คลุกคลี การสำรวมตา หู ใจ และการตั้งสติในทุกอิริยาบถ ทำให้การถือรุดงค์ของท่านไม่ใช่การบำเพ็ญเพียงรูปแบบแต่เป็น “อุปกรณ์ทางวินัย” ที่ท่านใช้กำจัดกิเลสอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ความเคร่งครัดของท่านไม่ตกอยู่ในลักษณะของความตื้อตันหรือความยึดในรูปแบบแต่เป็นความเคร่งครัดเพื่อความบริสุทธิ์ของจิต รุดงค์วัตรวางท่านให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องต่อการรักษาวินัย เช่น การอยู่ป่าช่วยลดสิ่งยั่วยว การฉ้นมือเดียวลดความหมกมุ่นในรสอาหาร การอยู่เสนาสนะอันสงบลดการคลุกคลีชาวบ้านซึ่งทั้งหมดสอดคล้องกับหลักวินัยฝ่ายพุทธบัญญัติที่เน้นความไม่กำเริบ โลภะ และความมั่นคงในสติ ความมั่นคงนี้เองทำให้หลวงปู่ชอบเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ที่สุดรูปหนึ่งในสายพระกรรมฐาน เพราะรุดงค์ทำให้ท่านรักษาพระวินัยได้อย่างง่ายและลึกกว่ารูปทั่วไป เนื่องจากจิตไม่ถูกละเลยถูกรบกวน นอกจากนี้ รุดงค์ 13 ยังเสริม “ความเข้มแข็งทางจิตวินัย” เช่น การอยู่ป่าในที่น้ำกล้วเป็นการฝึกสติแบบเผชิญตรง ทำให้ท่านตั้งมั่นในวินัยทั้งทางกายและทางใจ มีความเด็ดขาด ไม่ย่อหย่อน เช่น เมื่อปฏิบัติต่อคฤหัสถ์ ท่านจะไม่รับของที่ผิดวินัยแม้ถูกคาดหวัง หรือเมื่อมีผู้ต้องการให้ท่านอยู่จำพรรษาในวัดใหญ่ ท่านกลับปฏิเสธเพื่อรักษาวัตรความวิเวกซึ่งช่วยคุ้มครองพระวินัยของท่านเอง ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า รุดงค์ 13 ไม่ใช่เพียงวัตรกรรมฐานแต่เป็น “เครื่องมือขัดเกลาภิเลสในระดับวินัย” และเมื่อมาประกอบกับความตั้งใจรักษาวินัยอย่างถึงที่สุดของหลวงปู่ชอบ จึงทำให้รุดงค์ 13 กลายเป็น

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของท่านมีพลังและลึกซึ้งอย่างยิ่ง ทั้งในด้านศีล สติ ความเป็นสมณะและการเข้าถึงธรรมตามแนวทางพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง

4.2.6 วิเคราะห์พุทธจริยากับปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

พุทธจริยาเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติของพระพุทธเจ้าซึ่งประกอบด้วย โลกัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ญาคัตถจริยา การอนุเคราะห์ญาติและพุทธัตถจริยา การดำรงตนในพระพุทธกิจคือการสั่งสอนเวไนยสัตว์ด้วยพระมหากรุณา โดยจริยาทั้งสามนี้มีลักษณะร่วมสำคัญคือความบริสุทธิ์แห่งศีล ความมั่นคงในวินัย ความเสียสละเพื่อผู้อื่นและการประพฤติธรรมอย่างสม่ำเสมอเป็นแบบอย่างอันไม่หวั่นไหวซึ่งเมื่อเทียบกับปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จะเห็นการสอดคล้องอย่างลึกซึ้ง หลวงปู่ชอบยึดพระวินัยเป็น “ธงชัยของชีวิตเพศบรรพชิต” ไม่ยอมละเมิดแม้ข้อเล็กน้อย เช่น การรักษาอาบัติสังฆาทิเสสด้วยความรอบคอบ การไม่รับของนอกวินัย การระงับอินทริย์ การดำรงชีพด้วยความมักน้อยและการแสวงหาวิเวกตามป่าเขาเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรมซึ่งสะท้อนลักษณะของ พุทธัตถจริยา ด้วยความตั้งมั่นในหลักวินัยเพื่อความบริสุทธิ์แห่งจิต สะท้อน โลกัตถจริยา ผ่านการเป็นแบบอย่างแก่ศรัทธาญาติโยม ด้วยการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายและไม่ข้องแวะกับโลกียะและสอดคล้องกับญาคัตถจริยา ในการอนุเคราะห์หมู่คณะด้วยเมตตา เช่น การอบรมพระเถระให้ตั้งมั่นในวินัยและการให้อโงวาทด้วยเมตตา กรุณา ปฏิปทาของท่านจึงเป็นภาพสะท้อนของพุทธจริยาในระดับของพระสาวกผู้สืบสานทางพระศาสนาอย่างแท้จริงและแสดงให้เห็นว่าความเคร่งครัดในพระวินัยมิใช่เพียงการรักษาข้อบังคับแต่คือการดำรงธรรมนำโลกด้วยความบริสุทธิ์เช่นเดียวกับพระพุทธองค์

4.2.7 วิเคราะห์หลักปฏิปทาพระสงฆ์สาวกครั้งพุทธกาลกับปฏิปทาความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักปฏิปทาของพระสงฆ์สาวกครั้งพุทธกาล เช่น พระสารีบุตร ผู้โดดเด่นด้านปัญญาและความละเอียดรอบคอบในวินัย พระมหากัสสปะ ผู้เป็นเอตทัคคะด้านธุดงค์และความมักน้อย สันโดษ พระโมคคัลลานะ ผู้ตั้งมั่นในศีลและเพียรภาวนาอย่างไม่ย่อท้อและพระอานนท์ ผู้รักษาพระธรรมวินัยด้วยความเคารพสูงสุด รวมถึงสาวกอีกจำนวนมาก ล้วนมีคุณสมบัติร่วมคือความเคร่งครัดในวินัย ความมักน้อยสันโดษ ความเสียสละเพื่อพระศาสนาและการตั้งใจประพฤติปฏิบัติอย่างตรงตามพระพุทธโอวาท โดยเฉพาะหมู่พระอรหันต์ผู้แรกสร้างความมั่นคงให้พระศาสนาล้วนดำรงวัตรอย่างบริสุทธิ์เพื่อเป็นแบบอย่างแก่พุทธบริษัทซึ่งลักษณะนี้ปรากฏเด่นชัดในปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ที่ยึดพระวินัยเป็นหลักเกณฑ์สูงสุดทั้งในการอยู่ การกิน การเดินธุดงค์ และการภาวนา ท่านใกล้เคียงกับปฏิปทาของพระมหากัสสปะในด้านความสันโดษและชอบวิเวกและใกล้เคียงกับพระ

สารีบุตรในด้านความละเอียดถี่ถ้วน ไม่ยอมผิดวินัยแม้ข้อเล็กน้อย การไม่ยอมรับของต้องห้าม การรักษาอินทรีย์และความตั้งใจอบรมพระเณรให้ยึดพระวินัยอย่างบริสุทธิ์ ล้วนสะท้อนจิตวิญญาณเดียวกับสาวกผู้เป็นพระอรหันต์ยุคพุทธกาลที่ถือว่าวินัยคือ “ชีวิตของพระศาสนา” ดังนั้นปฏิบัติของหลวงปู่ชอบจึงเป็นการสืบต่อคตินิยมของพระสงฆ์ในยุคต้น ทั้งด้านความเคร่งครัด ความเสียสละและความตั้งมั่นในศีลสมาธิปัญญา จนเป็นแบบอย่างที่ทำให้พระธรรมวินัยดำรงอยู่ได้อย่างบริสุทธิ์เหมือนในสมัยพุทธกาล

สรุปหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท วางรากฐานอยู่บนการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐและบริสุทธิ์ โดยมีพระธรรมวินัยเป็นเสมือนกรอบและโครงสร้างหลักในการกำกับกาย วาจาและใจของภิกษุเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดคือความหลุดพ้นจากวิภวสังสาร วินัยปิฎก จึงมีได้เป็นเพียงข้อบังคับ แต่เป็นพุทธจริยาที่พระพุทธเจ้าประทานไว้เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม หลวงปู่ชอบ ฐานสโม หนึ่งในพระอริยสงฆ์แห่งสายวัดป่าผู้เป็นที่เคารพศรัทธาได้ยกย่องและน้อมนำความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยมาปฏิบัติอย่างถึงที่สุด ปฏิบัติความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของท่านจึงเป็นภาพสะท้อนของการนำหลักการสำคัญในเถรวาท ไม่ว่าจะเป็นปาติโมกข์ มัชฌิมาปฏิปทา อปัณณกปฏิปทา ปฏิปทา 4 ปฏิสัมภिता 4 และ รุตงควัตร 13 มาหลอมรวมและประพடுத்தให้เป็นไปตามแนวทางของพระอริยสาวกในอดีตอย่างไม่ย่อหย่อน ดังจะเห็นได้จากบทวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงอันลึกซึ้งระหว่างหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ปฏิบัติความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ไม่ได้เป็นเพียงการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างผิวเผินแต่เป็นการน้อมนำและสืบสาน หลักปฏิบัติที่สำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาปฏิบัติอย่างสมบูรณ์และบริสุทธิ์ที่สุดซึ่งหลักการเหล่านั้นได้ทำหน้าที่เป็นรากฐานและเครื่องสนับสนุนปฏิบัติของท่านอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง โดยเริ่มต้นจากการยึดมั่นใน พระปาติโมกข์ (ศีล 227 ข้อ) อันเป็นหลักพุทธจริยาที่พระพุทธเจ้าประทานไว้เพื่อเป็นกรอบแห่งความบริสุทธิ์ของศีลสิกขา ซึ่งเป็นรากฐานอันมั่นคงของไตรสิกขา การรักษาศีลอย่างไม่มีตำหนินี้ ทำให้กาย วาจา ของท่านเป็นปกติและทำให้จิตไม่วุ่นวายกับการผิติดศีลจึงตั้งมั่นอยู่ในมัชฌิมาปฏิปทา คือการดำเนินชีวิตอย่างพอดี ไม่ตกไปสู่ความสุดโต่งทั้งสองด้านแม้จะเคร่งครัดแต่ก็เป็นการเคร่งครัดเพื่อมรรคผลไม่ใช่เพื่อทรมานตนเปล่า

ความเคร่งครัดในพระวินัยของท่านยังได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่งจาก รุตงควัตร 13 ซึ่งเป็นปฏิบัติพิเศษที่ใช้เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาจิตใจให้ยิ่งกว่าศีลปกติ การถือธุดงค์ (เช่น การอยู่ป่า เป็นวัตร การถือผ้าบังสุกุล การฉันหนเดียว) ของหลวงปู่ชอบ เป็นการ เจริญรอยตาม ปฏิปทาสงฆ์สาวกครั้งพุทธกาล อย่างชัดเจน เช่น พระมหากัสสปะเถระ ผู้เป็นเอตทัคคะด้านการถือธุดงค์ การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการเสริมสร้างวินัยให้เข้มแข็งถึงระดับสูงสุดเป็นการฝึกตนให้พึ่งพาตนเองและทนทานต่อความยากลำบากซึ่งสอดคล้องกับ อปัณณกปฏิปทาที่มุ่งตรงต่อความหลุดพ้นอย่างไม่

ผิดพลาดและการเลือกปฏิบัติที่เข้มข้นนี้จัดอยู่ในกลุ่ม ปฏิปทา 4 แบบ ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา (ปฏิบัติลำบากแต่รู้เร็ว) ซึ่งเป็นการใช้ความเพียรพยายามอันยิ่งยวดเพื่อเข้าถึงความรู้แจ้งให้ได้ในปัจจุบันชาตินี้เอง ความเคร่งครัดในพระวินัยจึงเป็นพื้นฐานที่บริสุทธิ์ ทำให้จิตตั้งมั่นในสมาธิอย่างต่อเนื่องจนเกิดปัญญาเห็นแจ้ง (วิปัสสนาญาณ) และนำไปสู่การบรรลุ ปฏิสัมภิทา 4 อันเป็นความแตกฉานในการรู้แจ้งและถ่ายทอดธรรมะได้อย่างลึกซึ้ง ความเคร่งครัดในธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จึงไม่ใช่แค่การรักษาธรรมเนียมแต่เป็นการปฏิบัติที่ สืบสาน หลักปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างสมบูรณ์และเป็นเครื่องยืนยันว่าพระธรรมวินัยยังคงเป็นทางอันเกษมที่นำไปสู่ความหลุดพ้นได้อย่างแท้จริงในทุกยุคทุกสมัย

4.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับปฏิปทาความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

4.3.1 วิเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทา กับปฏิปทาความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นแก่นกลางของการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา คือการดำเนินไปโดยไม่เอนเอียงสู่สองสุดโต่ง ได้แก่ กามสุขัลลิกานุโยค และ อตตกิลมณานุโยค แต่เป็นทางสายกลางที่ตั้งอยู่บนศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีการเจริญเมตตาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำจิตให้สงบและบริสุทธิ์ ซึ่งปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโมสะท้อนความเป็น “มัชฌิมา” อย่างลึกซึ้ง เพราะแม่ท่านถือจุดตรงควัตรเคร่งครัดและดำรงชีวิตเรียบง่าย แต่มิได้ทรมานตนหรือกดข่มตนจนเกินสมควร ทุกการภาวนา การเดินธุดงค์ และวัตรปฏิบัติของท่านตั้งอยู่บนความพอดีเหมาะสมกับธรรม เป็นไปเพื่อการละกิเลสโดยไม่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น โดยเฉพาะ “ปฏิปทาความเมตตา” ของท่านเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ทางสายกลางยิ่งมั่นคงขึ้น เพราะท่านให้ความเมตตาต่อสัตว์โลกทุกประเภท ไม่ทำร้ายสิ่งมีชีวิตแม้เล็กน้อย และยังเมตตาต่อชาวบ้านที่มานอบน้อมด้วยการแผ่ไมตรี ให้อิवाพที่ เหมาะกับจริตและสถานการณ์โดยไม่ตำหนิติเตียนเกินควร รวมทั้งเมตตาต่อศิษย์ด้วยการฝึกอบรมอย่างพอดี ไม่เข้มจนเกิดความท้อและไม่หย่อนจนเสียระเบียบ จุดนี้ทำให้เห็นว่าความเมตตาของหลวงปู่ชอบมิใช่เพียงความอ่อนโยนแต่เป็นปัญญาที่รู้จักปรับใช้เมตตาให้สอดคล้องกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา จนกลายเป็นพลังภายในที่ทำให้การปฏิบัติของท่านเจริญงอกงามอย่างมั่นคงไม่ตกไปในสุดโต่งใด ๆ และเป็นแบบอย่างของทางสายกลางที่อ่อนโยนแต่มั่นคงตามรอยพระพุทธองค์อย่างแท้จริง

4.3.2 วิเคราะห์หลักอปถกปฏิปทา กับปฏิปทาความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักอปถกปฏิปทาเป็น “ปฏิปทาที่ไม่ผิดพลาดอย่างแน่นอน” ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นแนวทางพื้นฐานของการปฏิบัติ ได้แก่ การไม่เอนเอียงไปในทางความเห็นผิด การสำรวมอินทรีย์ และการรู้ประมาณในโภชนา โดยมุ่งนำผู้ปฏิบัติสู่ความไม่ผิดพลาดทั้งทางศีล สมาธิและปัญญา เมื่อ

พิจารณาเชื่อมโยงกับปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จะเห็นว่าท่านดำเนินไปบนอภิญญาปฏิบัติอย่างแนบแน่น เพราะความเมตตาของท่านมิใช่เพียงความอ่อนโยนทางอารมณ์ แต่เป็นการดำรงอยู่บนคุณค่าที่ถูกต้องมั่นคง เช่น การไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย การสำรวมกายวาจา แม้ในสถานการณ์ที่ถูกรบกวน การให้อิวาหากด้วยจิตเมตตาไม่ตำหนิหรือกล่าวรุนแรงจนทำให้ผู้อื่นเสียใจ และการรู้จักประมาณตนไม่รับของเงินจําเป็น ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐัมประมาณในโกชณา การที่ท่านเจริญเมตตาภาวนาอยู่เสมอทำให้จิตตั้งมั่นและไม่หวั่นไหวต่ออภัยภายนอกเป็นไปตามหลักสํารวมอินทริย์ และด้วยจิตเมตตาบริสุทธิ์ ท่านไม่ประพฤตล่วงศีลโดยเด็ดขาด เพราะเมตตาทำให้ไม่คิดทำร้าย ไม่คิดเอาเปรียบและไม่คิดมุ่งร้ายต่อสัตว์โลก ซึ่งตรงกับหลักไม่ผิดในสัมมาทิฐิของอภิญญาปฏิบัติ ดังนั้นปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบจึงมิใช่ด้านคุณธรรมเพียงลำพัง แต่เป็น “รากฐานแห่งการปฏิบัติที่ไม่ผิดพลาด” ทำให้การดำเนินชีวิตของท่านมั่นคงบริสุทธิ์ ปลอดภัยจากโทษทางวินัยและสอดคล้องกับแนวทางแห่งความถูกต้องที่พระพุทธองค์ทรงรับรองว่าเป็นปฏิบัติอันแน่นอน

4.3.3 วิเคราะห์หลักปฏิบัติ 4 กับปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักปฏิบัติ 4 ได้แก่ สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา สุขาปฏิบัติ ทนธาภิญญา และทุกขาปฏิบัติ ทนธาภิญญาซึ่งอธิบายลักษณะการปฏิบัติที่แตกต่างกันของผู้บำเพ็ญเพียรตามจริต ความสามารถและความรู้สึ่วៃของจิตแต่ไม่ว่าปฏิบัติแบบใด ล้วนต้องอาศัยคุณธรรมพื้นฐานคือศีล สํารวมและจิตตั้งมั่น โดยเฉพาะ “เมตตา” ซึ่งเป็นธรรมที่เกื้อกูลการเจริญภาวนาอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จะเห็นว่าท่านเป็นผู้ตั้งมั่นในความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ ส่งผลให้จิตไม่ฟุ้งซ่านด้วยโทษะ จิตสะอาดพร้อมต่อการภาวนา ซึ่งเอื้อต่อการก้าวหน้าตามลักษณะปฏิบัติทั้งสี่ โดยเฉพาะความเป็นผู้มีจิตอ่อนโยน เบาคลายจากพยาบาท ทำให้การภาวนาเดินทางอย่างรวดเร็วคล้ายลักษณะ “สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา” แม้ว่าวัตรธุดงค์ของท่านจะเข้มงวดและหนักแต่จิตภายในกลับเปี่ยมความสงบจากเมตตาซึ่งลดการกระทบกระทั่งภายในใจ และยังทำให้ท่านสอนศิษย์ด้วยความเอื้ออาทร ไม่ใช่ความเข้มงวดเกินจําเป็น จึงสอดคล้องกับสุขาปฏิบัติของผู้ที่ปฏิบัติง่ายเพราะจิตโปร่งเบา เมตตาของท่านยังทำให้ไม่สร้างเวรไม่ผูกพยาบาท ส่งผลให้จิตไม่ติดขัดเหมือนผู้มีทุกขาปฏิบัติ ทั้งยังช่วยให้ความเพียรดำเนินต่อเนื่องแม้จะอยู่ในป่าเขาอันกันดารก็ตาม ดังนั้นปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบจึงมิใช่เพียงคุณธรรมที่ประดับจิต แต่เป็นแรงส่งสำคัญที่ทำให้ปฏิบัติทั้ง 4 ดำเนินไปอย่างราบรื่น ช่วยให้การภาวนาเข้าถึงผลได้อย่างมั่นคง ลุ่มลึก และเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติที่นำจิตสู่ความหลุดพ้นตามแนวทางพระพุทธองค์อย่างแท้จริง

4.3.4 วิเคราะห์หลักปฏิสัมพันธ์ 4 กับปฏิปทาความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

ปฏิสัมพันธ์ 4 ได้แก่ อัถตปฏิสัมพันธ์ (ความแตกฉานในอรรถ) ฉัมมปฏิสัมพันธ์ (ความแตกฉานในธรรม) นิรุตติปฏิสัมพันธ์ (ความแตกฉานในภาษา) และปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (ความแตกฉานในปฏิภาณไหวพริบ) ซึ่งเป็นผลของการปฏิบัติที่สมบูรณ์ทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา โดยเฉพาะจิตที่ปราศจากอกุศลย่อมแตกฉานในธรรมได้ง่ายขึ้น เมื่อเชื่อมกับปฏิปทาความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จะเห็นว่าความเมตตาเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นได้อย่างมั่นคงเพราะเมตตาภาวนาช่วยคลายโทสะ ทำให้จิตอ่อนโยน สว่างและไม่หม่นมัว เมื่อจิตสงบจากอกุศล อัถตปฏิสัมพันธ์ย่อมปรากฏชัดเพราะจิตมีพื้นที่ในการเห็นเหตุผลและความหมายแห่งธรรมอย่างลึกซึ้ง ขณะเดียวกัน ฉัมมปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นได้เพราะความเมตตาทำให้ท่านเข้าถึงธรรมด้วยจิตบริสุทธิ์ ไม่ถูกอคติบดบัง การสอนธรรมของท่านที่เรียบง่าย ตรงจริตผู้ฟังและไม่ตำหนิรุนแรง แสดงถึงนิรุตติปฏิสัมพันธ์เพราะท่านเลือกถ้อยคำที่ประกอบด้วยเมตตาเหมาะสมกับผู้ฟังแต่ละระดับ ส่วนปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ปรากฏในความสามารถของท่านในการตอบปัญหาธรรมและแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าอย่างนุ่มนวลแม่นยำโดยไม่ทำร้ายจิตใจผู้คน เมตตาจึงเป็นพลังภายในที่ทำให้ปฏิสัมพันธ์ 4 งอกงามอย่างเป็นธรรมชาติ เพราะจิตที่เปี่ยมเมตตายอมใส่กระจำง เกิดปัญญาธรรมได้อย่างลึกซึ้งและสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบจารึกอยู่ในจิตใจผู้คนด้วยความเคารพและศรัทธา

4.3.5 วิเคราะห์หลักธุดงค์ 13 กับปฏิปทาความมักเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักธุดงค์ 13 เป็นข้อวัตรที่มุ่งลดความยึดมั่นในโลภียสุขและความสะดวกสบาย เพื่ออบรมจิตให้ตั้งมั่นในความเรียบง่าย สันโดษและไม่เบียดเบียน ซึ่งประกอบด้วยข้อวัตรสำคัญ เช่น อยู่ป่า อยู่โคนไม้ อยู่ป่าช้า ถี้อผ้าบังสุกุล ฉินมื่อเดียว เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรและอยู่ในที่สงัด ทั้งหมดล้วนเป็นวิถีที่ทำให้ผู้ปฏิบัติฝึนความเคยชิน ลดกิเลสและฝ่องใสในใจโดยตรง เมื่อเชื่อมโยงกับปฏิปทาความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จะเห็นว่าธุดงค์วัตรของท่านมิใช่ความเคร่งครัดโดดเดี่ยวเพียงเพื่อกำจัดกิเลสส่วนตน แต่เป็นการถือวัตรด้วยจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ เพราะการอยู่ป่าและถือวัตรเรียบง่ายช่วยลดการเบียดเบียนสังคม ไม่สร้างภาระให้ชาวบ้าน ไม่สะสมของและเปิดโอกาสให้สัตว์ป่าดำรงชีวิตของตนโดยไม่ถูกคุกคาม ท่านเดินจงกรมในป่าโดยไม่ทำร้ายแม้อสัตว์เล็กและเมตตาแม่อวัญญาณในป่าช้าด้วยการแผ่เมตตา ทำให้ธุดงค์เป็นทั้งการฝึกวิเวกและเป็นการกระจายความกรุณาไปสู่สรรพชีวิต ขณะเดียวกัน ความเมตตาทำให้การอยู่ป่าไม่ก่อความหวาดกลัวหรือความแข็งกระด้างในใจ แต่กลับทำให้ท่านตั้งมั่นในความสงบ เปิดใจรับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเข้าถึงความเป็นจริงอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นธุดงค์ 13 ในปฏิปทาของหลวงปู่ชอบจึงมิใช่การฝึนตนอย่างดิ่งเกินไป หากเป็นการใช้วัตรเพื่อหล่อเลี้ยงจิตเมตตาให้กว้างใหญ่ บริสุทธิ์และเป็นคุณต่อทั้งตนเองและสรรพ

สัตว์ ทำให้วัตรธุดงค์ของท่านไม่เพียงเป็นหนทางสู่ความหลุดพ้น แต่ยังเป็น “การปฏิบัติที่ประกอบด้วยเมตตา” อย่างสมบูรณ์ตามพุทธจริยา

4.3.6 วิเคราะห์หลักพุทธจริยา กับปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

พุทธจริยา คือ จริยวัตรของพระพุทธเจ้า 3 ประการ ได้แก่ โลกัตถจริยา การทำประโยชน์แก่โลก ญัตตถจริยา การอนุเคราะห์ญาติและพุทธัตถจริยา การทำประโยชน์แก่พระศาสนา ซึ่งล้วนมี “เมตตาเป็นแก่นกลาง” ทั้งในการแสดงธรรม การฝึกอบรมบุคคลตามจริตและการเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จะเห็นว่าท่านดำเนินตามพุทธจริยาอย่างลึกซึ้งทั้งในด้านโลกัตถจริยาโดยท่านช่วยให้ชาวบ้านเข้าใจธรรมะ มีความสงบเย็นด้วยการสอนธรรมอย่างอ่อนโยน ไม่กล่าวข่มหรือทำให้ผู้ฟังรู้สึกต่ำต้อย ความเมตตาของท่านปรากฏชัดในท่าทีที่สม่ำเสมอ ทั้งการให้พร การแผ่เมตตาต่อสัตว์ในป่าและการไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ส่วนญัตตถจริยาปรากฏในความเอื้ออาทรต่อศิษย์และผู้ใกล้ชิด ท่านอบรมอย่างพอดี ไม่เข้มจนผู้ปฏิบัติท้อและไม่ผ่อนจนเสียวัตรพระธรรมวินัยแสดงถึงเมตตาที่ประกอบด้วยปัญญา ขณะที่พุทธัตถจริยาเห็นได้จากการรักษาธุดงค์วัตร การดำรงวินัยอย่างบริสุทธิ์และการชำระแบบอย่างของพระกรรมฐาน เพื่อสืบต่อพระศาสนาด้วยจิตหวังดีต่อหมู่ชนผู้มุ่งพ้นทุกข์ ดังนั้นความเมตตาของหลวงปู่ชอบจึงไม่ใช่เพียงความอ่อนโยนทางอารมณ์แต่เป็นเมตตาที่หลอมรวมอยู่กับความเพียร วินัยและปัญญาอย่างสอดคล้องกับพุทธจริยาที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติเป็นเมตตาที่มีพลังกลมกลืนจิตใจผู้อื่นและยังทำให้ท่านเป็นแบบอย่างอันทรงคุณค่าในพระพุทธศาสนาสายพระป่า

4.3.7 วิเคราะห์หลักปฏิบัติพาพระสงฆ์สาวกครั้งพุทธกาลกับปฏิบัติความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

ปฏิบัติพาของพระสงฆ์สาวกครั้งพุทธกาลเช่น พระสารีบุตรผู้เปี่ยมเมตตาและปัญญา พระมหากัสสปผู้เคร่งครัดและสันโดษ พระอานนทผู้เอื้อเฟื้ออ่อนโยนและพระปุลณมณตานีบุตรผู้แสดงธรรมด้วยความเมตตาลึกซึ้งล้วนเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนความกรุณาต่อสัตว์โลกและความมุ่งช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ โดยความเมตตานี้ไม่ได้เกิดจากอารมณ์อ่อนโยนแต่เกิดจากจิตที่ถูกฝึกดีแล้วในศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้พระสาวกสามารถสั่งสอน อบรม อดทนและเสียสละเพื่อประโยชน์ผู้อื่นได้อย่างมั่นคง ซึ่งเมื่อพิจารณาปฏิบัติพาความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จะเห็นว่าท่านดำเนินตามรอยพระสาวกเหล่านั้นอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการแผ่เมตตาต่อสัตว์ทุกจำพวกในป่า การไม่เบียดเบียนแม้มแมลงเล็ก การสอนธรรมแก่ชาวบ้านอย่างนุ่มนวลไม่ใช้อารมณ์ การอดทนต่อสภาวะยากลำบากระหว่างธุดงค์และการอบรมศิษย์ด้วยความเมตตาที่ประกอบด้วยปัญญาไม่กดดันจนเกินควร ปฏิบัติพาของท่านคล้ายพระสารีบุตรในด้านการอธิบายธรรมอย่างตรงจิตผู้ฟัง คล้ายพระมหากัสสปะในด้านความสันโดษและอยู่ป่าและคล้ายพระอานนทในความเอื้อเฟื้อโอบอ้อมอารีต่อสาธุชน ดังนั้นปฏิบัติพาความเมตตาของหลวงปู่ชอบจึงเป็น “ความเมตตาเชิงปฏิบัติ” แบบพระสาวก คือเมตตาที่

มันคงในวินัย ตั้งอยู่บนความเสียสละและทำให้ผู้พบเห็นเกิดศรัทธาเป็นธรรมที่สืบทอดร่องรอยของ พระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์สมัยพุทธกาลอย่างงดงามและทรงคุณค่า

สรุป หลักปฏิบัติในพระพุทธรศาสนาเถรวาทเป็นชุดของแนวทางการปฏิบัติอันเป็นสากลและเป็นรากฐานของความหลุดพ้นซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ไปจนถึงเครื่องมือในการขัดเกลากิเลสขั้นสูง (ธุดงค์วัตร 13) และความสำเร็จทางปัญญา (ปฏิสัมภิทา 4) แนวทางเหล่านี้เป็นพิมพ์เขียวที่พระอริยสาวกในอดีตได้ยึดถือปฏิบัติ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ซึ่งเป็นหนึ่งในบูรพาจารย์สายวัดป่าที่มีปฏิปทาอันเด็ดเดี่ยวได้แสดงให้เห็นถึงการน้อมนำหลักการเถรวาทมาสู่การปฏิบัติจริงในยุคปัจจุบันอย่างถึงแก่นปฏิปทาของท่านทั้งในด้านความมกน้อยสันโดษและความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยจึงมิใช่เพียงการปฏิบัติตามแต่เป็นการยืนยันว่าหลักปฏิปทาในพุทธกาลยังคงศักดิ์สิทธิ์และสามารถนำผู้ปฏิบัติให้บรรลุผลสูงสุดได้จริง บทวิเคราะห์ต่อไปนี้จะมุ่งเน้นการเปรียบเทียบและชี้ให้เห็นว่า ปฏิปทาส่วนตนของหลวงปู่ชอบนั้น สอดคล้อง สนับสนุนและสะท้อนถึงความสมบูรณ์ของหลักปฏิปทาในพระพุทธรศาสนาเถรวาทอย่างไร ปฏิปทาความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ไม่ได้เป็นเพียงคุณธรรมพื้นฐานแต่เป็นการปฏิบัติที่ได้รับการส่งเสริมและหล่อเลี้ยง จากหลักพุทธธรรม และปฏิปทาสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาลอย่างแนบแน่นที่สุด โดยมีมัชฌิมาปฏิปทาเป็นแกนกลางที่ทำให้จิตตั้งมั่นในความพอดี ไม่ตกไปสู่ความสุดโต่งของการยึดติดในตนเอง (อัตตา) และสามารถเปิดใจแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ได้อย่างบริสุทธิ์และสม่าเสมอความเมตตาของท่านเป็นไปตามพุทธจริยาที่พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกได้แสดงไว้ในการทำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยปราศจากอามิสสินจ้าง ซึ่งสอดคล้องกับหลัก อปฺณณกปฏิปทา (ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิดพลาด) ที่สอนให้ดำเนินชีวิตและปฏิบัติธรรมอย่างมีเหตุผลและไม่ผิดพลาดจากหนทางแห่งการหลุดพ้นเพราะความเมตตาเป็นหนึ่งใน อปฺปมัญญา (พรหมวิหาร 4) ที่เป็นธรรมเครื่องอยู่ของพระอริยะการเจริญเมตตาจึงเป็นปัจจัยที่เกื้อกูลต่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมอย่างแน่นอน

ปฏิปทาที่เคร่งครัดและเด็ดเดี่ยวของหลวงปู่ชอบในการถือ ธุดงค์วัตร 13 เช่น การอยู่ป่าเป็นวัตร และการเที่ยวจาริกไปในที่กัณดาร มิได้แปลว่าท่านละทิ้งสังคมแต่เป็นการฝึกตนให้มี ขันติ และสติที่แข็งแกร่งที่สุดเพื่อจะสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างแท้จริง การถือธุดงค์นี้จึงเป็นการสร้างฐานทางจิตที่มั่นคงซึ่งจัดอยู่ในกลุ่ม ปฏิปทา 4 แบบที่ลำบากแต่รู้เร็ว (ทุกขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา) อันเป็นทางแห่งการพัฒนาปัญญาเพื่อกลับมาช่วยเหลือโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ความเมตตาของท่านจึงไม่ใช่ความรู้สึกอ่อนไหว แต่เป็น พลังงานทางจิต ที่เข้มแข็งและมั่นคง ผลแห่งการปฏิบัติธรรมและการเจริญเมตตาอย่างต่อเนื่องได้นำไปสู่การบรรลุ ปฏิสัมภิทา 4 (ความแตกฉาน) ซึ่งช่วยให้ท่านสามารถเข้าถึงและเข้าใจความทุกข์ของผู้คนอย่างลึกซึ้งและสามารถถ่ายทอดธรรมะได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับอัธยาศัยของผู้ฟังด้วยปฏิภาณอันยอดเยี่ยม ดังนั้น ปฏิปทาความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จึงเป็นการปฏิบัติที่ประสานหลักพุทธธรรมทั้งหมดเข้าด้วยกัน โดยใช้ความ

เครื่องครัดใน วินัยเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาตนเองให้บริสุทธิ์เพื่อให้สามารถแผ่เมตตาและบำเพ็ญประโยชน์แก่สรรพสัตว์ได้อย่างแท้จริงตามรอยของพระอริยสาวกในอดีต

4.4 วิเคราะห์ผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์

4.4.1 หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สะท้อนให้เห็นว่า “ปฏิบัติ” เป็นแก่นสำคัญของการดำรงชีวิตทั้งในระดับบุคคล สังคม และศาสนา อันหมายถึงแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเป็นแบบแผน อันสืบเนื่องจากพระพุทธเจ้าสู่พระสงฆ์สาวกและพุทธบริษัททั่วไป ปฏิบัติในบริบทดังกล่าวมิได้จำกัด เฉพาะการฝึกสติ สมาธิและปัญญาเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงการจัดระเบียบชีวิตประจำวัน การวาง กิจวัตรและการดำเนินความประพฤติให้สอดคล้องกับการพัฒนากายและใจอย่างต่อเนื่องในระดับ บุคคล ปฏิบัติที่มีบทบาทเป็นกรอบแห่งการฝึกตน ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบ ความรู้เท่าทันตนเอง และสามารถควบคุมพฤติกรรมเพื่อลดละกิเลสได้เป็นลำดับ ขณะที่ในระดับสังคม ปฏิบัติทำหน้าที่ เป็นบรรทัดฐานทางศีลธรรมร่วมซึ่งส่งเสริมความสงบเรียบร้อย ความไว้วางใจและการอยู่ร่วมกันอย่าง เกื้อกูล ส่วนในระดับศาสนา ปฏิบัติเปรียบเสมือนเสาหลักที่ค้ำจุนความมั่นคงของพระศาสนา หาก การปฏิบัติอ่อนแอหรือบกพร่องย่อมทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมถอยได้โดยตรง

พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักปฏิบัติไว้ได้แก่ มัชฌิมาปฏิบัติ อปณณกปฏิบัติ ปฏิบัติ 4 ปฏิสัมภิตา 4 ธุดงค์วัตร 13 หลักพุทธจริยาและหลักปฏิบัติพระสงฆ์สาวกครั้งพุทธกาล ซึ่งล้วนทำ หน้าที่เป็นรากฐานของการพัฒนาตนควบคู่ไปกับการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนาจิตตามหลักปฏิบัติยังดำเนินไปตามลำดับอันชัดเจน คือ ศีลเพื่อยับยั้ง อุกุศลกรรม สมาธิเพื่อทำจิตให้ตั้งมั่นและปัญญาเพื่อยึดมั่นให้เห็นสภาวะตามความเป็นจริง อันเป็น หนทางสู่ความหลุดพ้นอย่างสมบูรณ์ ในด้านคุณค่า ปฏิบัติมีความสำคัญต่อทุกระดับของมนุษย์และ สังคม ในมิติส่วนบุคคล ปฏิบัติเป็นเครื่องมือแห่งการพัฒนาตนให้เกิดความสงบและความสำนึกใน คุณธรรมที่ลุ่มลึก ในมิติทางสังคม ปฏิบัติทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานความประพฤติร่วม ส่งเสริมความ สงบสุขและความเป็นระเบียบของชุมชน ขณะเดียวกันในมิติทางศาสนา ปฏิบัติเป็นพลังขับเคลื่อนที่ ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงและสามารถสืบทอดได้อย่างบริสุทธิ์ถูกต้อง

4.4.2 หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม แสดงคุณค่าของการเป็นพระอริยสงฆ์ใน พระพุทธศาสนา ผู้สืบทอดแนวทางการปฏิบัติ ท่านดำรงชีวิตด้วยความมักน้อยสันโดษ ไม่สะสมสิ่งของ เกินจำเป็นและยึดถือพระวินัยเป็นหลักในการกำกับตน ทั้งยังดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่าย สุขุมและ ตรงไปตรงมา เต็มเปี่ยมด้วยความเมตตาอันสะท้อนถึงวิถีของพระผู้มุ่งแสวงหาความพ้นทุกข์อย่าง แท้จริง หลวงปู่ชอบไม่เพียงเป็นผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อการหลุดพ้นส่วนตนแต่ยังเป็นแบบอย่างอัน

ทรงคุณค่าให้แก่พระสงฆ์และญาติโยม โดยทำให้เห็นถึงความหมายของการดำรงชีวิตอย่างสมถะ มีวินัยและมุ่งมั่นในธรรมอย่างจริงจัง ท่านถือเอาการบำเพ็ญธรรมเป็นหัวใจสูงสุดของชีวิต โดยใช้ธรรมชาติอันสงบสงัดของป่า เขาและถ้ำเป็นสำนักภาวนา ทั้งเพื่อฝึกสติ สมาธิและปัญญา และเพื่อขัดเกลากิเลสในจิตใจ การรุดงค์ของท่านมิใช่เพียงการแสวงหาสถานที่เงียบสงบ หากยังเป็นการเผชิญกับความลำบาก ความไม่แน่นอน ภัยธรรมชาติและความหวาดกลัวต่าง ๆ อันเป็นเครื่องทดสอบความมั่นคงของจิตใจ ในการดำรงตนอย่างไม่หวั่นไหวท่ามกลางอุปสรรคเหล่านี้ ทำให้เห็นเด่นชัดถึงความเด็ดเดี่ยว ความกล้าหาญและความพากเพียรของหลวงปู่ชอบในฐานะนักปฏิบัติผู้มั่นคงในธรรม ปฏิปทาของท่านยังสะท้อนแนวคิดสำคัญว่า การปฏิบัติธรรมที่แท้จริงมิได้อยู่ที่ถ้อยคำอันยืดยาวหรือความสลับซับซ้อนของคำสอนแต่อยู่ที่การดำรงชีวิตให้เป็นแบบอย่างที่มีพลัง หลวงปู่ชอบมักให้อาพาอย่างสั้น กระชับและตรงประเด็น โดยเน้นให้มีสติเป็นหลักและสอนมิให้ยึดติดในสมมติทั้งหลาย การกระทำและวิถีชีวิตที่แท้จริงของท่านจึงเป็นแรงบันดาลใจอย่างลึกซึ้งต่อผู้คน ทำให้ญาติโยมน้อมเชื่อมั่นว่า พระพุทธศาสนายังคงมีพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่เป็นกำลังค้ำจุนพระศาสนาอยู่เสมอ ในเชิงสังคม ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบยังมีคุณค่ามาก เพราะช่วยกระตุ้นให้ชุมชนหันกลับมาตระหนักถึงความสำคัญของการภาวนา การใช้ชีวิตอย่างสมถะและการยึดมั่นในคุณธรรม ทำให้ปฏิปทาของท่านกลายเป็นบรรทัดฐานสำคัญแก่พระสงฆ์รุ่นหลังในสายพระป่าให้ดำรงแนวทางรุดงค์และภาวนาไว้อย่างมั่นคง เมื่อสังเคราะห์ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบโดยรวม จะพบชัดว่าโดดเด่นในสามมิติสำคัญ ได้แก่ มิติส่วนบุคคล มิติทางสังคมและมิติทางพระศาสนา

ในมิติส่วนบุคคล ท่านเป็นตัวอย่างของพระผู้มีความมักน้อยสันโดษ เปี่ยมด้วยความเพียร และมีความตั้งใจมั่นในการแสวงหาความหลุดพ้น การดำรงชีวิตโดยการรุดงค์และการภาวนาอย่างต่อเนื่องเป็นเครื่องยืนยันถึงพลังศรัทธาและการควบคุมตนเองอย่างสูงสุด ในมิติทางสังคม ปฏิปทาของท่านทำให้ญาติโยมเกิดศรัทธาลึกซึ้งเพราะท่านมิได้ยึดติดในลาภสักการะและใช้ชีวิตที่บริสุทธิ์ผ่องใสเป็นต้นแบบให้ผู้คนกลับมาสนใจการภาวนาและการประพฤติดีด้วยตนเอง ส่วนในมิติทางพระศาสนา ปฏิปทาของท่านทำหน้าที่เป็นกำลังสำคัญในการค้ำจุนพระวินัยและเสริมสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาเถรวาท เนื่องจากแนวทางของท่านดำรงไว้ซึ่งแก่นแท้ของปฏิปทาสายพระป่าที่สืบทอดมาตั้งแต่พระอาจารย์มั่น คุณค่าของปฏิปทาหลวงปู่ชอบยังมีความเป็นสากล เพราะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ไม่ว่าจะมีความเชื่อทางศาสนาใดหรือไม่ก็ตาม ความมักน้อยสันโดษสะท้อนถึงการควบคุมตนและการรู้ประมาณ ความเพียรภาวนาเป็นแรงบันดาลใจให้ไม่ทอดทิ้งอุปสรรคและการฝึกสมาธิเป็นหนทางสู่ความสงบภายใน ซึ่งสอดคล้องกับสังคัมร่วมสมัยที่เต็มไปด้วยความฟุ้งซ่านและความกดดัน ปฏิปทาของท่านยังเชื่อมโยงกับแนวคิดทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย เช่น การรุดงค์ที่สัมพันธ์กับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การมักน้อยที่สอดคล้องกับ

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการภาวนาที่เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติว่าสามารถลดความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป ปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มิได้เป็นเพียงประวัติของพระสงฆ์ผู้หนึ่ง หากเป็น “มรดกทางจิตวิญญาณ” ที่ธำรงคุณค่าของพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งยังสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้คนทุกยุคทุกสมัย และยืนยันว่าการปฏิบัติธรรมที่แท้จริงสามารถนำพาชีวิตไปสู่ความสงบสุขและความหลุดพ้นได้อย่างแท้จริง

4.4.3 วิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

การวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ชี้ให้เห็นว่าปฏิบัติเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท อันทำหน้าที่เป็นแกนกลางเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาตน การพัฒนาสังคม และการธำรงรักษาพระศาสนาให้มั่นคงสืบต่อไป ความสอดคล้องของปฏิบัติตั้งแต่ยุคพระพุทธองค์ ยุคพระสาวก จนถึงพระผู้ปฏิบัติในยุคนปัจจุบัน เช่น หลวงปู่ชอบ สะท้อนให้เห็นว่าแก่นแท้แห่งพระธรรมยังดำรงอยู่อย่างบริบูรณ์ในทุกกาลสมัย และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมต่อบริบทของสังคมร่วมสมัย ไม่ว่าจะกาลเวลาจะผันผ่านไปเพียงใด ในมิติของหลักธรรม ปฏิบัติของทั้งสามยุคตั้งอยู่บนรากฐานเดียวกัน คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยมีความมักน้อยสันโดษเป็นพื้นฐานในการรักษาศีล ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยเป็นกำลังสำคัญในการคุ้มครองพระศาสนา และความเมตตาเป็นคุณสมบัติที่ทำให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ทั้งตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติดังกล่าวยังสอดคล้องกับหลักพุทธจริยา ปฏิบัติพระสงฆ์สาวกในพุทธกาล มีขมิมาปฏิบัติ อปถมกปฏิบัติ ปฏิบัติ 4 ปฏิสัมภทา 4 ตลอดจนธุดงค์วัตร 13 อย่างเป็นระบบ ทำให้เห็นว่าแนวทางแห่งพุทธธรรมมิใช่อุดมคติที่สูงส่งจนไม่อาจเข้าถึง หากแต่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่นำไปใช้ได้จริงและก่อผลอย่างเป็นรูปธรรม

ในมิติทางสังคม ปฏิบัติของพระพุทธเจ้าและพระสาวกได้วางรากฐานแห่งวิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนศีลธรรมซึ่งหลวงปู่ชอบได้สืบทอดและทำให้ปรากฏอย่างชัดเจนผ่านข้อวัตรที่มั่นคงและการดำรงชีวิตอย่างมักน้อยสันโดษ อันช่วยปลูกฝังค่านิยมแห่งความพอเพียงและลดทอนการยึดติดในวัตถุแก่ชุมชนรอบข้าง ความเคร่งครัดในพระวินัยของท่านทำให้พระสงฆ์และญาติโยมเกิดความเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของพระศาสนา ขณะเดียวกันความเมตตาที่เปี่ยมด้วยพลังทางจิตวิญญาณของท่านยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณธรรมของชุมชน เช่น การงดเว้นอบายมุข การสร้างความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าปฏิบัติได้สร้างอิทธิพลต่อโครงสร้างจิตใจของสังคม และมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างสำนักทางศีลธรรมร่วมกัน เมื่อมองในระดับสากล ปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ แม้เกิดขึ้นในบริบทพระป่าไทย แต่กลับมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนามนุษยชาติร่วมสมัย หลักความมักน้อยสันโดษสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืนและการใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ ความเคร่งครัดในพระวินัยสะท้อนความโปร่งใสและธรรมาภิบาลที่สังคมโลกให้ความสำคัญ ขณะที่ความเมตตาสัมพันธ์กับแนวคิดมนุษยธรรมสากล

และทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวกที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากภายใน ปฏิบัติของท่านจึงมิได้จำกัดอยู่ในขอบเขตพุทธศาสนา หากยังเป็นมรดกทางจริยธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกสังคมบนโลก

กล่าวโดยสรุป ปฏิบัติคือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาเถรวาทและแบบอย่างแห่งการดำรงตนของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นบทพิสูจน์ว่าพระธรรมวินัยมิใช่เพียงชุดคำสอนในคัมภีร์ แต่เป็นแนวทางการปฏิบัติที่มีพลังในการยกระดับชีวิตของมนุษย์ทั้งระดับบุคคล ระดับสังคมและระดับโลก เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม ปฏิบัติของพระพุทธเจ้า พระสาวกและหลวงปู่ชอบเป็นเสมือน “เส้นทางเดียวกัน” ที่สืบทอดต่อกันจากยุคสู่ยุคและผ่านการยืนยันอย่างมั่นคงด้วยผลแห่งการปฏิบัติจริง ซึ่งนำไปสู่การธำรงรักษาพระศาสนา การสร้างสังคมที่มีศีลธรรมและการยกระดับคุณค่าความเป็นมนุษย์ในเชิงสากลอย่างแท้จริง

4.5 สรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักปฏิบัติของพระพุทธเจ้า พระสาวกและหลวงปู่ชอบ ฐานสโม โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพที่สังเคราะห์จากเอกสาร ตำรา และประสบการณ์ของพระอริยสงฆ์ การวิเคราะห์ดังกล่าวมิได้หยุดอยู่เพียงการบรรยายประวัติหรือพฤติกรรม แต่ได้เปิดมุมมองใหม่ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงลึกซึ่งสามารถนำไปต่อยอดได้ในเชิงวิชาการ ศาสนา และสังคมการสืบสานปฏิบัติเป็นพลวัต งานวิจัยทำให้เห็นชัดเจนว่า ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทมิใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือเป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรมแต่เป็นกระบวนการที่มีการปรับตัวได้ตามกาลเวลา พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานปฏิบัติผ่าน มัชฌิมาปฏิบัติ อปถกปฏิบัติ ปฏิบัติ 4 ปฏิสัมภिता 4 รุดงค์ 13 พุทธจริยา ปฏิบัติพระสงฆ์สาวกสมัยพุทธกาล เมื่อได้นำหลักปฏิบัติมาดำเนินตามอย่างเคร่งครัดเพื่อยืนยันความเป็นไปได้ต่อการบรรลุธรรมเพื่อการหลุดพ้นออกจากวัฏสงสารและพระอริยสงฆ์รุ่นหลัง เช่น หลวงปู่ชอบ ได้แสดงให้เห็นว่าปฏิบัติเหล่านี้ยังสามารถนำมาใช้ได้จริงในบริบทของไทยสมัยใหม่ เนื้อหาต่อเนื้องานวิจัยนี้จึงไม่ใช่การทำซ้ำอย่างตรงตัวแต่เป็นการตีความและปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและสังคมที่เปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกและสังคม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าปฏิบัติมีบทบาททั้งในระดับบุคคลและสังคม ในระดับบุคคลปฏิบัติเป็นเครื่องมือฝึกฝนให้จิตสงบ มีวินัยและเกิดปัญญา ในระดับสังคม ปฏิบัติเป็นบรรทัดฐานที่สร้างความสงบเรียบร้อยและความสามัคคี ตัวอย่างเช่น เมื่อหลวงปู่ชอบจำพรรษาในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ชุมชนนั้นมักเกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้คนเลิกอบายมุข หันมาทำบุญและปลูกฝังศีลธรรมแก่ลูกหลาน การศึกษานี้จึงทำให้เข้าใจว่า ปฏิบัติไม่ได้เป็นเพียงวิถีส่วนตัวของพระสงฆ์แต่ยังเป็นพลังทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชนได้ การบูรณาการข้ามศาสตร์ การเปรียบเทียบปฏิบัติของพระพุทธเจ้า พระสาวกและหลวงปู่ชอบ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงหลายศาสตร์เข้าด้วยกัน ในมิติทางจิตวิทยา พบว่าการฝึกสมาธิและเมตตาภาวนามีผลเชิงบวกต่อสุขภาวะทางจิต เช่น ลดความเครียด

และความซึ้งเศร้า ในมิติทางสังคมวิทยา ปฏิบัติทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานทางศีลธรรมที่ค้ำจุนความสัมพันธ์ของชุมชน ในมิติทางเศรษฐศาสตร์ ความมั่งคั่งน้อยสั่นโดยสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและในเชิงปรัชญาสากล ความเมตตาและความเคร่งครัดในวินัยสัมพันธ์กับคุณค่ามนุษยนิยมและธรรมาภิบาล การบูรณาการเช่นนี้เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ทำให้พุทธธรรมก้าวข้ามขอบเขตศาสนาไปสู่การเป็นศาสตร์แห่งชีวิต

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า

1. หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีความมุ่งหมายสูงสุดคือการนำผู้ปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ โดยใช้กระบวนการฝึกฝนทั้งทางกาย วาจาและใจ ผ่านหลักศีล สมาธิและปัญญาอย่างเป็นระบบ การปฏิบัติที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอช่วยให้เกิดการสะสมอุปนิสัยอันดีงาม นำไปสู่การชำระจิตให้สะอาดและลดละกิเลสได้อย่างเป็นขั้นตอน ในแนวคิดเถรวาท การพัฒนาศีลเป็นพื้นฐานที่มั่นคงของการฝึกสมาธิและสมาธิก็เป็นฐานให้เกิดปัญญาอันแทงตลอดตามความเป็นจริง ดังนั้นหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นระบบการพัฒนาชีวิตที่เน้นความอดทน ความเพียรและการปล่อยวางอุปาทานอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับแห่งการปฏิบัติ

2. ส่วนหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ปรากฏให้เห็นลักษณะโดดเด่นที่สอดคล้องกับแนวทางเถรวาท แต่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่เข้มข้นยิ่งขึ้น หลวงปู่ชอบดำรงชีวิตด้วยความมั่งคั่งน้อย สันโดษและยึดจุดศรัทธาเป็นแนวทางสำคัญในการฝึกฝน โดยเฉพาะการอยู่ป่า อยู่เขาและการจุดธูปเป็นประจำ ซึ่งไม่เพียงเป็นการลดกิเลสภายนอก แต่ยังเป็นปัจจัยให้จิตสงบและมั่นคงต่อการภาวนา การดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายของท่านสะท้อนถึงการตัดความยึดติดในลาภ ยศและสิ่งล่อใจของโลก พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีชัดเจนของผู้มุ่งสู่ความหลุดพ้นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ยังมีจริยวัตรที่เต็มเปี่ยมด้วยเมตตา ทั้งต่อพระภิกษุ สามเณรและชาวบ้านผู้เลื่อมใส ท่านสอนธรรมด้วยถ้อยคำเรียบง่าย ไม่เน้นศัพท์สูง แต่ลึกซึ้งถึงแก่นของการปฏิบัติ ทำให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทันทีในชีวิตประจำวัน ลักษณะการสอนเช่นนี้สะท้อนทั้งปัญญาและเมตตาอันลึกซึ้ง ตลอดจนเจตนาที่ต้องการให้ผู้คนพ้นทุกข์จริง ๆ มากกว่าจะเป็นเพียงความรู้ทางทฤษฎี

3. งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม สามารถใช้เป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความหลักความมั่งคั่งน้อยสันโดษ หลักความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและหลักความเมตตา เพราะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและคุณธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของความเรียบง่ายและความเพียรภาวนา นอกจากนี้ ปฏิบัติทางของท่านยังสามารถประยุกต์ใช้ในการศึกษา โดยเป็นกรณีศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม การฝึกตนและการบริหารจัดการชีวิตได้อย่างดี รวมถึงด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพราะเป็นแบบอย่างของพระนักปฏิบัติที่ทำให้คนรุ่นหลังศรัทธาและเข้าถึงธรรมได้ง่าย เมื่อวิเคราะห์หลักหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท กับปฏิบัติของหลวงปู่

ชอบ ฐานสโม พบว่ามีความสอดคล้องกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านการฝึกฝนจิตใจให้สงบ การดำเนินชีวิตอย่างสันโดษ การใช้ศีลเป็นพื้นฐานแห่งการปฏิบัติและการมุ่งละวางอุปาทาน แต่หลวงปู่ชอบมีลักษณะเฉพาะทางคือการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การรุดงค์เพื่อฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง การไม่สะสมสิ่งของเกินจำเป็น และการรักษาความเคร่งครัดทั้งวินัย และจริยธรรมซึ่งทำให้ปฏิปทาของท่านมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาพระกรรมฐานสายอีสานอย่าง ลึกซึ้ง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

วิจัยเรื่องหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทและการประยุกต์ใช้ผ่านปฏิบัติของพระอริยสงฆ์สายพระป่า โดยเฉพาะหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เนื้อหาในบทนี้จะมุ่งสรุปผลการศึกษาวัดดูประสงคของการวิจัย อภิปรายผลเชิงลึกเพื่อชี้ให้เห็นถึงความหมายและคุณค่าของข้อมูลที่ค้นพบ และนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนาต่อไป

ในการศึกษาที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเน้นโครงสร้างทางจริยธรรมและแนวทางการปฏิบัติที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล 2) เพื่อวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ในฐานะพระอริยสงฆ์ผู้สืบสานแนวทางสายพระป่าและเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด 3) เพื่อวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม พร้อมทั้งพิจารณาคุณค่าที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ ในสังคมร่วมสมัย ผลการศึกษาในบทที่ 4 ได้นำเสนอการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อแล้วและแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องระหว่างปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ซึ่งเป็นการยืนยันว่าหลักธรรมคำสอนและการปฏิบัติยังคงมีคุณค่าต่อทั้งระดับบุคคล ชุมชนและสังคมในวงกว้าง ดังนั้น บทที่ 5 นี้จะเป็นการนำเสนอสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษา มาสรุปให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจน อภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทางทฤษฎีและบริบทสังคมปัจจุบันและเสนอแนะแนวทางการนำปฏิบัติเหล่านี้ไปปรับใช้ในเชิงปฏิบัติเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาการพระพุทธศาสนาและการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย

5.1 สรุป

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

5.1.1 การวิเคราะห์หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

แสดงให้เห็นว่าปฏิบัติเป็นแก่นสำคัญของการดำรงชีวิตทั้งในระดับบุคคล สังคมและศาสนา โดยปฏิบัติในบริบทนี้หมายถึงแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเป็นแบบแผนที่สืบทอดจากพระพุทธเจ้ามายังพระสงฆ์สาวกและพุทธบริษัททั่วไปซึ่งไม่เพียงครอบคลุมการฝึกศีล สมาธิและปัญญาแต่ยังหมายถึงการจัดระเบียบชีวิตประจำวันและการดำเนินกิจกรรมให้เกื้อกูลต่อการพัฒนาทั้งกายและใจ ในระดับบุคคล ปฏิบัติช่วยฝึกตนให้มีความสงบ ควบคุมพฤติกรรมและขัด

เกลากิเลส ขณะที่ในระดับสังคม ปฏิบัติทำหน้าที่เป็นบรรพชิตฐานทางศีลธรรม สร้างความสงบสุขและเป็นแรงบันดาลใจแก่ชุมชน ส่วนในระดับศาสนา ปฏิบัติเปรียบเสมือนเสาหลักที่ค้ำจุนความมั่นคง หากปฏิบัติอ่อนแอ พระศาสนาก็เสื่อมถอยได้ การที่พระพุทธองค์ทรงแสดงหลัก ได้แก่ มัชฌิมา ปฏิบัติ อปถัมภกปฏิบัติ ปฏิบัติ 4 ปฏิสัมภิกขา 4 ธุดงค์วัตร 13 หลักพุทธจริยาและหลักปฏิบัติ พระสงฆ์สาวกครั้งพุทธกาล ล้วนเป็นรากฐานที่แสดงให้เห็นถึงการบำเพ็ญเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ กลไกการพัฒนาจิตใจตามปฏิบัติยังดำเนินไปตามลำดับคือ ศิลเพื่อยับยั้งอกุศลกรรม สมาธิเพื่อทำจิตตั้งมั่นและปัญญาเพื่อความเข้าใจตามความเป็นจริง อันเป็นหนทางสู่ความหลุดพ้นโดยสมบูรณ์

ในเชิงคุณค่า ปฏิบัติมีความสำคัญทั้งต่อปัจเจกบุคคล สังคม และมนุษยชาติ โดยในมิติส่วนบุคคล ปฏิบัติเป็นเครื่องมือฝึกตนให้สงบและพัฒนาจิตสำนึกที่ลึกซึ้ง ส่วนในมิติทางสังคม ปฏิบัติสร้างบรรพชิตฐานแห่งศีลธรรมรวม ทำให้เกิดความไว้วางใจและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ขณะเดียวกันในมิติทางศาสนา ปฏิบัติยังเป็นกำลังสำคัญในการธำรงรักษาพระศาสนาให้ดำรงมั่นคงในระดับสากล ปฏิบัติมีคุณค่าที่เกินกว่าขอบเขตศาสนาเพราะเป็นหลักจริยธรรมที่มนุษย์ทุกชาติสามารถนำไปปรับใช้ได้โดยไม่ขึ้นกับความเชื่อในพระเจ้า หากแต่เน้นที่การฝึกฝนภายในเพื่อลดละกิเลสและสร้างความสงบ ปฏิบัติยังสอดคล้องกับสังคมร่วมสมัยที่เต็มไปด้วยความซับซ้อน โดยสามารถช่วยแก้ปัญหาความเครียด ความฟุ้งซ่านและความขัดแย้งได้ ผ่านการใช้สติ สมาธิ ความมักน้อยสันโดษและความเมตตา สุตท้ายการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า แม้เวลาจะล่วงเลยกว่าสองพันห้าร้อยปีแต่ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทยังคงเป็นเส้นทางการฝึกฝนที่สมบูรณ์ครอบคลุมทั้งมิติภายในและภายนอก และยังคงร่วมสมัยต่อการดำรงชีวิตในยุคใหม่อย่างแท้จริง

5.1.2 การวิเคราะห์หลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการเป็นพระอริยสงฆ์สายพระป่าในคณะธรรมยุตผู้สืบทอดแนวทางของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโตอย่างเคร่งครัด ท่านดำรงชีวิตด้วยความมักน้อยสันโดษ ไม่สะสมสิ่งของเกินจำเป็น ยึดถือพระวินัยเป็นหัวใจหลักของการปฏิบัติและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายตรงไปตรงมา หลวงปู่ชอบไม่เพียงแต่ปฏิบัติธรรมเพื่อตนเองแต่ท่านยังเป็นตัวอย่างให้พระสงฆ์และญาติโยมได้เห็นคุณค่าของการดำรงชีวิตอย่างสมถะและเคร่งครัด ท่านถือเอาการบำเพ็ญธรรมเป็นสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด โดยใช้ธรรมชาติดำเขาและถ้ำเปลี่ยวเป็นสถานที่ฝึกสติ สมาธิและปัญญา การธุดงค์ของท่านมิได้เป็นเพียงการแสวงหาความสงบแต่ยังเป็นการเผชิญหน้ากับความลำบาก ภัยธรรมชาติและความกลัว เพื่อขัดเกลากิเลสในใจ การที่ท่านสามารถดำรงตนท่ามกลางความยากลำบากโดยไม่หวั่นไหว จึงสะท้อนให้เห็นถึงความเด็ดเดี่ยว ความกล้าหาญและความเพียรพยายามที่มั่นคง ปฏิบัติของท่านยังสะท้อนแนวคิดที่ว่า การปฏิบัติธรรมที่แท้จริงมิได้อยู่ที่ถ้อยคำหรือการสอนยืดเยื้อ แต่อยู่ที่การดำรงชีวิตให้เป็นแบบอย่างอันมีพลัง หลวงปู่ชอบมักให้อาวาสสั้น ๆ กระชับ ตรงประเด็น เช่นการสอน

ให้มีสติอยู่เสมอและการไม่ยึดติดในสมมติทั้งหลาย การดำเนินชีวิตอย่างจริงแท้ของท่านจึงเป็นแรงบันดาลใจแก่ผู้คนที่พบเห็นและทำให้ศรัทธาของญาติโยมมั่นใจว่าพระพุทธศาสนายังคงมีพระแท้ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอยู่จริง ปฏิปทาของท่านยังมีคุณค่าในเชิงสังคมเพราะทำให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติธรรมและสร้างบรรทัดฐานแก่พระสงฆ์รุ่นหลังในสายพระป่าให้ยังคงยึดมั่นในแนวทางธุดงค์และภาวนา

เมื่อสังเคราะห์ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม โดยภาพรวม สามารถเห็นได้ชัดในสามมิติสำคัญ คือมิติส่วนบุคคล มิติทางสังคมและมิติทางพระศาสนา ในมิติส่วนบุคคล ท่านเป็นแบบอย่างของพระผู้มีความมักน้อยสันโดษ มีความเพียรพยายามและมีความตั้งใจจริงในการแสวงหาความพ้นทุกข์ การดำรงชีวิตด้วยการธุดงค์และการภาวนาอย่างไม่หวั่นไหวเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงพลังศรัทธาและการควบคุมตนเองอย่างสูงสุด ในมิติทางสังคม หลวงปู่ชอบทำให้ญาติโยมเกิดความศรัทธาอย่างลึกซึ้งเพราะท่านไม่ยึดติดในลาภสักการะและใช้ชีวิตสมณะเป็นแบบอย่างให้ผู้คนหันกลับมาสนใจการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ส่วนในมิติทางพระศาสนา ปฏิปทาของท่านเป็นพลังสำคัญในการธำรงรักษาพระวินัยและเสริมสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาเถรวาท คุณค่าของท่านยังเป็นสากล เพราะสามารถนำไปปรับใช้ให้กับมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดหรือไม่ก็ตาม ความมักน้อยสันโดษคือแบบอย่างของการควบคุมตนเอง ความเพียรภาวนาเป็นแรงบันดาลใจไม่ให้อยู่ท้อต่ออุปสรรค และการภาวนาสมาธิเป็นหนทางสู่ความสงบภายในที่ร่วมสมัยกับสังคมยุคใหม่ ปฏิปทาของหลวงปู่ชอบยังเชื่อมโยงกับแนวคิดร่วมสมัย เช่นการธุดงค์ที่สอดคล้องกับการรักษาระบบนิเวศ ความมักน้อยที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจพอเพียงและการภาวนาที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าสามารถลดความเครียดได้จริง สุดท้าย ปฏิปทาของท่านจึงไม่ใช่เพียงเรื่องราวของพระสงฆ์รูปหนึ่ง แต่เป็นมรดกทางจิตวิญญาณที่ธำรงคุณค่าของพระพุทธศาสนา สร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้คน และยืนยันว่าการปฏิบัติธรรมที่แท้จริงสามารถนำชีวิตไปสู่ความสงบสุขและความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริงในทุกยุคทุกสมัย

5.1.3 การวิเคราะห์หลักปฏิปทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

สามารถสรุปได้ว่า ปฏิปทาเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพราะทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาตน การพัฒนาสังคมและการธำรงรักษาพระศาสนาให้ดำรงมั่นคงสืบไป ความสอดคล้องระหว่างปฏิปทาของพระพุทธองค์ พระสาวกและพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีในยุคปัจจุบัน เช่น หลวงปู่ชอบ ฐานสโม แสดงให้เห็นว่าแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไม่เคยเสื่อมคลาย และสามารถประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมในทุกกาลสมัย ในเชิงหลักธรรม ปฏิปทาของทั้งสามยุคตั้งอยู่บนแกนเดียวกัน คือ ศีล สมาธิและปัญญา โดยมีความมักน้อยสันโดษเป็นรากฐานของศีล ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยเป็นพลังคุ้มครองพระศาสนาและความเมตตาเป็นเครื่องนำธรรมไปสู่การปฏิบัติที่เกื้อกูลต่อทั้งตนเองและผู้อื่น ปฏิปทาเหล่านี้สอดคล้องกับหลักพุทธจริยา ปฏิปทาพระสงฆ์สาวกในสมัยพุทธกาล มีธัมมาปฏิปทา อปถนณปฏิปทา ปฏิปทา 4 ปฏิสัมภิตา 4 รวมถึงธุดงค์ 13 อย่างเป็นระบบ ทำให้

เห็นว่าแนวทางแห่งพุทธธรรมมิใช่อุดมคติที่อยู่ห่างไกล หากแต่เป็นแนวปฏิบัติที่นำไปใช้ได้จริงและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ในมิติทางสังคม ปฏิบัติของพระพุทธเจ้าและพระสาวกได้วางแบบแผนแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีศีลธรรมซึ่งภายหลังหลวงปู่ชอบได้น้อมรับและสืบทอดด้วยข้อวัตรปฏิบัติอันมั่นคง การดำรงชีวิตอย่างมกน้อยสันโดษได้ชี้ให้ชุมชนเข้าใจคุณค่าของความพอเพียงและลดการยึดติดวัตถุ ความเคร่งครัดในพระวินัยทำให้พระสงฆ์และญาติโยมเกิดความมั่นใจในความบริสุทธิ์ของพระศาสนา ขณะที่ความเมตตาของท่านทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมและจิตใจของสังคมไม่ว่าจะเป็นการงดอบายมุข การหันมาทำบุญหรือการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าปฏิบัติมีอิทธิพลต่อการก่อร่างสร้างสังคมในระดับโครงสร้างจิตใจและสำนึกทางศีลธรรม ในมิติระดับสากล ปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ แม้เกิดขึ้นในบริบทพระป่าไทยแต่กลับมีคุณค่าที่สามารถขยายผลได้ในระดับนานาชาติ หลักความมกน้อยสันโดษสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งโลกกำลังให้ความสำคัญ ความเคร่งครัดในพระวินัยสัมพันธ์กับหลักธรรมาภิบาลและความโปร่งใสที่สังคมสมัยใหม่เรียกร้อง ขณะที่ความเมตตาเชื่อมโยงกับแนวคิดมนุษยธรรมสากลและจิตวิทยาเชิงบวกที่เน้นการพัฒนาความสุขภายในใจ ปฏิบัติของหลวงปู่ชอบจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงในสนามธรรม หากยังเป็นมรดกทางจริยธรรมที่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับมนุษยย์ทั่วโลก

กล่าวโดยสรุป ปฏิบัติคือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาเถรวาทและตัวอย่างการดำรงตนของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ได้แสดงให้เห็นชัดว่า พระธรรมวินัยมิใช่เพียงคำสอนในคัมภีร์แต่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ทรงพลัง สามารถเปลี่ยนแปลงได้ทั้งระดับบุคคล ระดับสังคมและระดับโลกเมื่อพิจารณาโดยรวม ปฏิบัติของพระพุทธเจ้า พระสาวกและหลวงปู่ชอบ จึงมิใช่สิ่งที่แยกขาดจากกัน หากเป็น “เส้นทางเดียวกัน” ที่ถูกถ่ายทอดสืบทอดจากยุคสู่ยุคและได้รับการยืนยันด้วยการปฏิบัติจริง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือการชำระรักษาพระศาสนา การสร้างสังคมที่มีศีลธรรมและก้าวยกระดับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในเชิงสากลอย่างแท้จริง

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 อภิปรายผลปฏิบัติด้านความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานของพระครูใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร (2560) พระมหาวิรัตน์ อาจารย์สุโก (2560) พระศรีสุทธิพงษ์ (2561) พระมหาผล นาควโร (2565) ภูริเชษฐ์ สมพล (2565) และพระครูเกษมปริยัติกิจ (2567) พบว่าทุกงานศึกษาต่างมุ่งสำรวจ “ปฏิบัติ” ในฐานะกลไกสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมและความเจริญภายใน โดยชี้ให้เห็นถึงบทบาทของไตรสิกขา อปถนณกปฏิบัติ เนกขัมมปฏิบัติ รวมถึงหลักไตรลักษณ์ซึ่งล้วนเป็นฐานในการขัดเกลากิเลสและสร้างความงอกงามทางจิตใจ หลักการดังกล่าวมีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับปฏิบัติด้านความมกน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ซึ่งมีได้เป็นเพียงพฤติกรรมส่วนบุคคลแต่เป็นวิธีการฝึกจิตที่เชื่อมโยง

โดยตรงกับหลักศีล สมาธิ ปัญญา การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่สะสมและอยู่กับความจำเป็นเท่าที่ควร ช่วยลดเครื่องล่อกิเลส ทำให้จิตตั้งมั่นและเอื้อต่อการเจริญภาวนา ตรงตามข้อค้นพบของงานวิจัยหลายชิ้นที่ระบุว่าปฏิบัติหน้าที่ดีจำเป็นต้องลดความยึดติดทางวัตถุและสร้างเงื่อนไขให้จิตสงบ นอกจากนี้ ปฏิบัติความมักน้อยสันโดษของท่านยังสอดคล้องกับแนวทางเนกขัมมปฏิบัติและอริยวิงสปฏิบัติที่เน้นการออกจากเครื่องผูกพันทางโลก ตลอดจนสะท้อนหลักไตรลักษณ์ผ่านการไม่ยึดมั่นในวัตถุหรือความสะดวกสบาย งานวิจัยด้านอุปถัมภ์ปฏิบัติและการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ยังยืนยันว่า ปฏิบัติที่เคร่งครัดและเรียบง่ายสามารถส่งผลเชิงบวกต่อสังคม โดยเป็นแบบอย่างแก่ญาติโยมในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงซึ่งตรงกับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของหลวงปู่ชอบที่มีอิทธิพลต่อชุมชนในด้านความพอประมาณ ความสงบและคุณธรรมร่วม อีกทั้งงานวิจัยร่วมยุค เช่น ปฏิบัติหลวงปู่คำดี ยังสะท้อนว่าปฏิบัติแบบพระป่าไทยเป็นรูปธรรมของการปฏิบัติธรรมที่ประยุกต์ใช้ได้จริงในยุคปัจจุบัน และก่อให้เกิดผลทั้งในระดับจิตใจและสังคม โดยสรุป งานวิจัยทั้งหมดสนับสนุนว่าความมักน้อยสันโดษของหลวงปู่ชอบ ฐานสโมเป็นปฏิบัติที่สอดคล้องกับแก่นของพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างเป็นระบบ ทั้งในมิติการฝึกตน การสร้างคุณธรรมและการเป็นรากฐานของความสงบและความพอเพียงในสังคมร่วมสมัย

5.2.2 อภิปรายผลปฏิบัติด้านความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานของพระครูใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร (2560) พระมหาวิรัตน์ อาจารย์สุโก (2560) พระศรีสุทธิพงศ์ (2561) พระมหาผล นาควโร (2565) ภูริเชษฐ สมพล (2565) และพระครูเกษมปริยัติกิจ (2567) จะพบว่าทุกงานวิจัยต่างสะท้อนให้เห็นถึง “บทบาทของปฏิบัติ” ในฐานะรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณธรรม การกลั่นกรองจิตใจ และการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างเป็นระบบ งานศึกษาว่าด้วยไตรสิกขาชี้ให้เห็นว่าศีลเป็นฐานของสมาธิและปัญญา งานศึกษาอริยวิงสปฏิบัติและเนกขัมมปฏิบัติเน้นความบริสุทธิ์แห่งการปฏิบัติและการออกจากความยึดติด ส่วนงานเกี่ยวกับอุปถัมภ์ปฏิบัติแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ผู้ยึดมั่นในหลักปฏิบัติอันแน่นอนย่อมดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ปลอดภัยและมั่นคง ขณะที่งานวิเคราะห์ไตรลักษณ์ยืนยันว่าความเข้าใจตามความเป็นจริงเป็นแก่นของการปล่อยวาง ทั้งหมดนี้สะท้อนแนวโน้มเดียวกันคือ “ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย” คือหัวใจสำคัญของความถูกต้องแห่งปฏิบัติ หลักการที่ปรากฏในงานวิจัยเหล่านี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับปฏิบัติด้านความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ซึ่งท่านเป็นพระป่าสายพระอาจารย์มั่นที่ยึดมั่นต่อพระวินัยอย่างสูงสุด ทั้งในด้านการสำรวมอินทรีย์ การรักษาสิกขาบทโดยไม่บกพร่อง การไม่คลุกคลีหมู่คณะเกินจำเป็น การไม่รับหรือสะสมของเกินความจำเป็นและการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและโปร่งใส การยืนหยัดในพระวินัยของท่านสะท้อนหลักไตรสิกขาที่งานวิจัยได้เสนอไว้ โดยศีลเป็นพื้นฐานให้เกิดสมาธิอันมั่นคงและสมาธิเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญาอันประจักษ์ชัด นอกจากนี้ ปฏิบัติของหลวงปู่ชอบยังสอดคล้องกับ

อริยวังสปฏิบัติทาและเนกขัมมปฏิบัติทาที่กล่าวถึงการรักษาความบริสุทธิ์แห่งจิตและพฤติกรรมอันเป็นเนื่อนาบุญของโลก งานศึกษาว่าด้วยอปถณกปฏิบัติทาและการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ร่วมสมัยยังชี้ว่าการรักษาวินัยอย่างเคร่งครัดทำให้พระสงฆ์เป็นที่เคารพศรัทธาของสังคมซึ่งปรากฏชัดในกรณีของหลวงปู่ชอบ ผู้เป็นแบบอย่างของพระผู้ประพฤติถูกต้องตามพระธรรมวินัยจนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ความเคร่งครัดของท่านไม่ใช่เพียงการ “รักษากฎ” แต่เป็นการธำรงความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนาเป็นพลังที่ค้ำจุนศรัทธาของญาติโยมและเป็นปัจจัยให้พระธรรมรุ่งเรืองต่อไป

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยทั้งหมดสนับสนุนความเข้าใจตรงกันว่า ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยคือรากฐานของปฏิบัติทาที่ถูกต้องและปฏิบัติทาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม เป็นตัวอย่างร่วมสมัยที่แสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่าพระผู้ยึดมั่นในพระวินัยยอมเป็นทั้งเสาหลักของพระพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมแก่สังคมทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต

5.2.3 อภิปรายผลปฏิบัติทาด้านความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม

งานวิจัยของพระครูใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร (2560) ที่ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา ชี้ให้เห็นว่า ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นแกนกลางที่ช่วยพัฒนาคุณธรรมขั้นพื้นฐาน เช่นเดียวกับปฏิบัติทาเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลอันบริสุทธิ์และจิตที่เจริญเมตตาภาวนาอย่างมั่นคง งานของพระมหาวิรัตน์ อาจารย์สุโก (2560) ที่วิเคราะห์อริยวังสปฏิบัติทาแสดงให้เห็นว่าปฏิบัติทาอันสงบเสงี่ยมและเป็นไปเพื่อความเกื้อกูลผู้อื่น เป็นหัวใจของพระอริยเจ้าซึ่งสะท้อนอย่างชัดเจนในวิถีชีวิตของหลวงปู่ชอบ ผู้เต็มไปด้วยเมตตา อ่อนโยน สุภาพและคอยเกื้อกูลชาวบ้านด้วยธรรมะที่เหมาะสมกับจริต งานของพระศรีสุทธิพงษ์ (2561) ที่ศึกษาปฏิบัติทาเนกขัมมะชี้ว่าการสละกามและความยึดมั่นเป็นเส้นทางสู่อิสรภาพภายใน ซึ่งสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับความเมตตาของหลวงปู่ชอบ เพราะท่านสละตนเพื่อผู้อื่นอย่างแท้จริงไม่หวงแหนทรัพย์สิน ไม่สะสม และใช้ชีวิตเรียบง่ายเพื่อให้เป็นตัวอย่างแห่งธรรม งานของพระมหาผลนาควโร (2565) ว่าด้วยการดำเนินชีวิตตามอปถณกปฏิบัติทาสะท้อนหลักปฏิบัติที่ไม่ผิดพลาด ได้แก่ ความไม่เบียดเบียน ซึ่งตรงกับเมตตาธรรมของหลวงปู่ชอบที่เน้นการไม่เบียดเบียนทั้งตนเอง ผู้อื่นและสรรพสัตว์ ขณะที่ภูริเชษฐ สมพล (2565) ศึกษาความเป็นจริงของสรรพสิ่งตามไตรลักษณ์ซึ่งช่วยให้เข้าใจว่าความเมตตาของหลวงปู่ชอบตั้งอยู่บนปัญญาอันเห็นตามความเป็นจริง ไม่ใช่เพียงความอ่อนโยนทางอารมณ์แต่เป็นเมตตาที่มีฐานบนความเข้าใจเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สุตทำผลงานของพระครูเกษมปริยัติกิจ (2567) ว่าด้วยปฏิบัติทาหลวงปู่คำดี ซึ่งเน้นความสงเคราะห์และเมตตาเช่นกัน ทำให้เห็นภาพสะท้อนของครูบาอาจารย์สายกรรมฐานที่มีรูปแบบปฏิบัติทาใกล้เคียงกับหลวงปู่ชอบ โดยเฉพาะความกรุณาที่แผ่ไปสู่ญาติโยมอย่างเสมอภาค ทั้งหมดนี้ช่วยยืนยันว่า ปฏิบัติทาด้านความเมตตาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ไม่ได้เป็นเพียงคุณธรรมส่วนบุคคลแต่สอดคล้องกับหลักการสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ตรงตามแนวทางของไตรสิกขา อริยวังส เนกขัมมะ อปถณกปฏิบัติทา

และไตรลักษณ์ อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับรูปแบบปฏิบัติของครูบาอาจารย์ร่วมสายในสายกรรมฐานจึงเป็นปฏิบัติที่มีความลึกซึ้งและมีนัยทางวิชาการรองรับอย่างชัดเจน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ด้านพระสงฆ์และการธำรงพระศาสนา ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ยึดถือปฏิบัติในพระพุทธศาสนา หรือศึกษาจากพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบรูปอื่น ๆ เช่น หลวงตามหาบัว หลวงปู่อุทัย สิทธิโร หลวงปู่จันทร์เรียม คุณวโร และหลวงปู่อร่ามชินวังโสเป็นต้นแบบของการดำรงชีวิต เน้นความมกน้อย สันโดษ การยึดมั่นพระวินัยอย่างเคร่งครัดและการเพียรภาวนาเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติที่แท้จริงของสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน นโยบายด้านคณะสงฆ์ควรกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างมาตรฐานของการดำเนินชีวิตพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับหลักธรรมวินัย อีกทั้งยังควรสนับสนุนการเผยแพร่เรื่องราวและปฏิบัติของพระอริยสงฆ์ในรูปแบบสื่อการเรียนรู้เพื่อให้พระสงฆ์และญาติโยมเกิดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติธรรมและธำรงพระศาสนาอย่างมั่นคง

2) ด้านการศึกษาและการพัฒนาคน ควรบูรณาการหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และหลักปฏิบัติที่มุ่งเน้นการพัฒนาภายในเข้าสู่ระบบการศึกษาในทุกระดับ ตั้งแต่โรงเรียน มหาวิทยาลัย ไปจนถึงการอบรมบุคลากรภาครัฐและเอกชนเพื่อสร้างบุคคลที่มีคุณธรรม มีระเบียบวินัยและสามารถรับมือกับปัญหาสังคมร่วมสมัยได้ การส่งเสริมกิจกรรมปฏิบัติธรรมภายในสถานศึกษา เช่น ค่ายคุณธรรม วันปฏิบัติธรรมหรือหลักสูตรสมาธิเบื้องต้นจะช่วยพัฒนานักเรียนและนักศึกษาให้เข้าใจคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างมกน้อย สันโดษและรู้จักประมาณ การปลูกฝังเช่นนี้ยังสามารถเป็นเครื่องมือป้องกันปัญหาสังคม เช่น ความรุนแรงในเยาวชน การเสพติดสื่อและความเครียดทางจิตใจ อีกทั้งยังช่วยให้เกิดพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

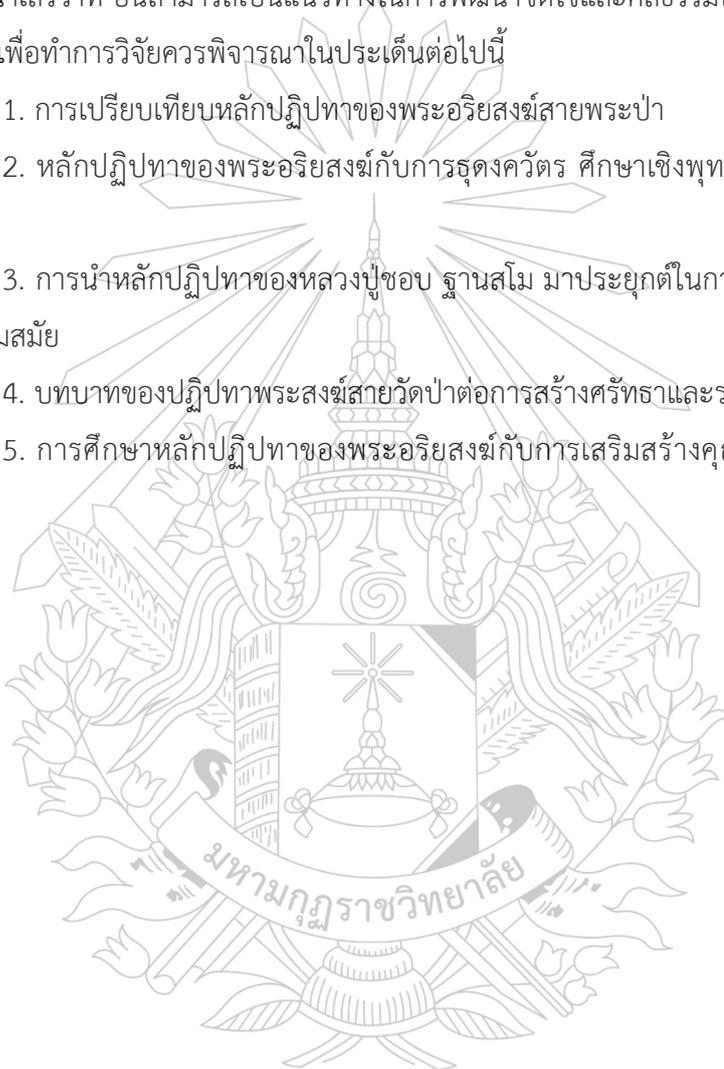
3) ด้านสังคมและชุมชน ควรกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมการนำหลักปฏิบัติมาใช้ในระดับชุมชน เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและสมดุล กิจกรรมที่ควรสนับสนุน ได้แก่ การจัดโครงการปฏิบัติธรรมชุมชน การอบรมการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและการลดการยึดติดในบริโภคนิยม โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคม การเชื่อมโยงปฏิบัติกับนโยบายสาธารณะ เช่น การสร้างพื้นที่สีเขียวในวัด การส่งเสริมการใช้สมาธิและสติในที่ทำงานและการรณรงค์วิถีชีวิตเรียบง่ายจะช่วยลดปัญหาความเครียด ความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

สรุป นโยบายทั้งสามด้านนี้มีเป้าหมายร่วมคือการใช้ “หลักปฏิบัติ” เป็นเครื่องมือพัฒนาทั้งในระดับบุคคล พระสงฆ์ สังคมและประเทศชาติเพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างความเจริญทางวัตถุและความสงบทางจิตใจและเพื่อธำรงคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่สังคมไทยในระยะยาว

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ในฐานะที่เป็นพระอริยสงฆ์ผู้ปฏิบัติธรรมสายพระป่ากรรมฐานซึ่งสอดคล้องกับหลักการในพระพุทธศาสนาเถรวาท อันสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจและศีลธรรมในสังคมปัจจุบันได้ ดังนั้น การศึกษาเพื่อทำการวิจัยควรพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

1. การเปรียบเทียบหลักปฏิบัติของพระอริยสงฆ์สายพระป่า
2. หลักปฏิบัติของพระอริยสงฆ์กับการรุดตงควัตร ศึกษาเชิงพุทธปรัชญาและการปฏิบัติจริง
3. การนำหลักปฏิบัติของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม มาประยุกต์ในการพัฒนาคุณธรรมของสังคมไทยร่วมสมัย
4. บทบาทของปฏิบัติของพระสงฆ์สายวัดป่าต่อการสร้างศรัทธาและระเบียบสังคมไทย
5. การศึกษาหลักปฏิบัติของพระอริยสงฆ์กับการเสริมสร้างคุณค่าชีวิตในสังคมปัจจุบัน

บรรณานุกรม

เอกสารปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. (เล่มที่ 2,3,4,5,7,10,12,13,15,17,18,19,20,21,22,23,25,26,31,32,33,34,35, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เอกสารทุติยภูมิ

คณะศิษย์หลวงปู่ชอบ ฐานสโม. (2561). *พระคุณเจ้าหลวงปู่ชอบ ฐานสโม*. โรงพิมพ์หลังน่านาวิทยา.

คณะศิษยานุศิษย์. (2537). *ชีวประวัติพระคุณเจ้าหลวงปู่ชอบ ฐานสโม*. โรงพิมพ์หจก.ป.สัมพันธ์ พาณิชย์.

ฉวีวรรณ สกกุลสุพิชญ์และบาลี พุทธรักษา. (2562). *พุทธปรัชญากับความหลุดพ้น*. วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 3(2), น.54-69.

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmb/article/view/240379/163804>

ชิสา กัญยาริยะและสิรินทร์ กัญยาริยะ. (2567). *การประยุกต์หลักอริยสัจ 4 ในการทำงานด้านธุรกิจ*.

วารสารสถาบันพอดิ, 1(12), น.12-23. <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/IS-J/article/view/1282>

ดำรงธรรม. (2538). *หลวงปู่ชอบ ฐานสโม*. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือบูรพาจารย์; โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดุสิต ปรีพูลและโสวิทย์ บำรุงภักดิ์. (2562). *มหาปริณิพพานสูตร : พุทธจริยาสุดท้ายของพระพุทธเจ้า*.

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 6(2), น.79-91.

<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/issue/view/15537>

ปฐม นิคมานนท์. (ผู้เรียบเรียง). (2559). *หลวงปู่ชอบ อริยสงฆ์ชุดที่ 1*. ดี.เอ็ม.จี.

พระกฤษฎา กตปุณโญและจุฬารัตน์ วิชานาติ. (2563). *บิดนทบาทกับคุณค่าจริยะในพระพุทศาสนาเถรวาท*. วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์, 3(2), น.28-41.

<https://harrt.in.th/entities/publication/04c274e2-b823-4765-9885-f74f1f848a18>

- พระครูเกษมปริยัติกิจ อารยธมโมและคณะ. (2567).ศึกษาเชิงวิเคราะห์ปฏิบัติทาของพระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส). *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 11(11), 231-240.
<https://shorturl.asia/xmKXg>
- พระครูสุธีจิริยวัฒน์. (2562). บทบาทของพระสงฆ์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการพระพุทธศาสนา เขตลุ่มแม่น้ำโขง*, 2(1), น.1-10.
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBS/article/view/272646>
- พระใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร (น้อยอ่อน). (2560).ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โรงเรียนกระสังพิทยาคม ตำบลกระสัง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาผล นาควโรและคณะ. (2565).การดำเนินชีวิตตามหลักอภินิหารปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(2), น.1643-1655.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/258054/173754>
- พระมหาพงศ์ทราทิศย์ ก้องเสียง. (2563).บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันและอนาคต. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(1), น.1-15.
https://so12.tci-thaijo.org/index.php/watmahasawat_jsc/article/view/480
- พระมหาพิพัฒน์ ปวตฺตโน (ท่าดี). (2567).การพัฒนาสังคมในมิติแห่งมรรคมีองค์ 8. *วารสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 13(3), น.387-399.
<https://so09.tci-thaijo.org/index.php/nsc/article/view/4711>
- พระมหาวิรัตน์ อาจารย์สุโกและคณะ. (2562).การวิเคราะห์อริยวังสปฏิบัติทาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(2), น.435-446.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journalpeace/article/view/124839/13391>
- พระศรีสุทธิพงศ์ (สม-ส่วน ปฎิภาโณ). (2561).เนกขัมมปฏิบัติทาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(1), น.174-187.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/87512>

พระอนุชา อธิปถุญ (อรบุตฺร), พระครูสีลสีราธิคุณและพระเทพวชิรวิมล.(2566).การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามแนวหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต. *วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม*, 10(3), น.143 - 152.

<https://so06.tcithaijo.org/index.php/prij/article/view/267024>

พัฒน์พรชัย เมฆวิไลย บุญเชิด ชำนิศาสตร์และสุทธิพงษ์ ศรีวิชัย.(2566). รูปแบบการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10. *วารสารปัญญาปณิธาน*. 8(1) น.15-28.

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/article/view/265725>

ภักขวิชัย สุขเสนและคณะ. (2563).คำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต. *วารสารวรมัญจกพุทธศาสนปริทรรศน์*, 7(2), น.53-62.

https://so06.tcithaijo.org/index.php/Vanam_434/article/view/246167/167312

ภูริเชษฐ์ สมพลและคณะ. (2565).วิเคราะห์ความเป็นจริงของสรรพสิ่งตามกฎไตรลักษณ์ในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารนิสิตวัง*, 24(2), น.103-108.

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jonw/article/view/258879>

มูลนิธิพุทธสมุนไพรรักษาแผ่นดินในพระบรมราชูปถัมภ์. (2560). *พระฐานสมิ หลวงปู่ชอบ*. บริษัทศิลป์สยามบรรจุกุภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด.

วีรศักดิ์ โปธิสสัย (ติดกล้วย เมืองเลย). (2558). *หลวงปู่ชอบ ฐานสมิ พระอรหันต์ผู้ทรงฤทธิ์แห่งยุค*. เอส เอ็ม เค พรินต์ติ้ง จำกัด.

สุรีพันธุ์ มณีวัต. (2559). *ฐานสมิบูชา ฉบับสมบูรณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). บ.ศิลป์สยามบรรจุกุภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด.

อุดมลักษณ์ พิศรูป สุทธิพงษ์ ศรีวิชัยและพระมหาชำนาญ มหาชาโน. (2568). แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อออนไลน์ตามหลักอิทธิบาท 4 ของวิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา. *วารสารบรรณการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์*, 6(1), 137-149.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOB_EHS/article/view/286613

เว็บไซต์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ.ประยุตฺโต). (2567). *จะพัฒนาคนกันอย่างไร*. สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2568,

จาก <https://www.watnyanaves.net/en/book-reading/116/10>

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ.ประยุตฺโต). (2543). *พัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน*. สืบค้น

เมื่อ 3 ตุลาคม 2568, จาก https://www.papayutto.org/th/book_detail/295

หลวงปู่ปราโมทย์ ปาโมชโช.(2555). *อริยสัจเพื่อความพ้นทุกข์*. สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2568, จาก

<https://www.dhamma.com/thdukkainbuddhism/>

Jinjutha panthongkam. (17 กรกฎาคม 2568). *เมื่อสังคมเสื่อมศรัทธา วงการสงฆ์ ทำไมการแยก*

ศาสนาออกจากรัฐ จึงอาจเป็นทางออกที่ยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2568,

<https://thematter.co/social/crisis-of-faith-buddhism-solution/246713>

This is Mendeley biography

ภาคผนวก

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	พระศุภชัย ผาสู่โก (ศุภสมุทฺร)
วัน เดือน ปี เกิด	29 มิถุนายน 2521
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2538 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ.2543 ปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยรังสิต พ.ศ.2569 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	118 หมู่ 9 ตำบล ศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42100
ผลงานตีพิมพ์	บทความเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ตามหลักอริยมรรค” ได้รับความตอบรับการตีพิมพ์วารสารวิชาการรัตนบุศย์ (Journal of Sinsophon) ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - มีนาคม 2568
รางวัลที่ได้รับ	-

